This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
LIBRARIES
THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
1817

ARCHIV

PRO

LEXIKOGRAFII A DIALEKTOLOGII

VYDÁVÁ

III. TŘÍDA ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

ČÍSLO 7.

DIALEKTICKÝ SLOVNÍK CHODSKÝ.

V PRAZE.
NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA PRO VĚDY,
SLOVESNOST A UMĚNÍ.
1907.

DIALEKTICKÝ SLOVNÍK CHODSKÝ.

SEBRAL A SESTAVIL

JAN FRANTIŠEK HRUŠKA.

V PRAZE.

NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

1907.

811.564
H873di

Tiskl ALOIS WIESNER V PRAZE, knihtiskař České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. — Papir ze skladu České společnosti pro obchod a průmysl papírnický G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze.

Gr L.
Druck
4 10-61

Předmluva.

Podávaje dialektický slovník podřečí chodského veřejnosti, musím přidati stručnou zprávu, jaký jsem měl na paměti úkol této práce a jak jsem si při ní vedl.

Především chtěl jsem podati obraz mluvy chodské, pokud lze, podrobný a spolehlivý, aby mohl býti platným pramenem pracím dialektologickým a jazykozpytným vůbec. Tento prvotný a hlavní účel ustanovoval především jiným už také rozsah i všechen způsob práce; látka pak, její tvářnost i bohatství nebo nedostatek, určitost nebo mlhavost, se zkušenostmi, jež podávala živá mluva, skutečným životem lidu provázená a dokreslená, dodělaly a určily všecko ostatní. Tak zejména vidělo se mi nutným zařaditi do chodského slovníka nejen slova podřečí tomuto jistě vlastní, nýbrž všecko odchylné také po stránce tvaroslovné, hláskoslovné i fonetické, syntaktické a j. Odchylným pak rozumíme tu nejen, co jest jen podřečí chodskému jistě vlastní, nýbrž všecko, čím se liší po všech těchto stránkách podřečí toto od jazyka spisovného nebo obecného, ale zároveň bylo třeba zařaditi slova a tvary, zvláště význačnější, jež snad má podřečí společné s jazykem spisovným, kdežto v mluvě obecné se nevyskytují a nebo naopak mluva obecná je má a v řeči spisovné jich není. Tak na př. výrazy dobré z jazyka spisovného *práv býti někomu, zašlo koho co*, jsou v podřečí chodském podnes životny, v obecné mluvě pak jich neslýcháme. Správný jedn. akk. stř. rodu nám. ukaz. *je* jest v mluvě Chodův dosud jedině v užívání; obecného a chybného *ho* (pivo, atd.) Chod žádný nevysloví. Takové shody a neshody vzájemné patří, myslím, do slovníka dialektického, aby dle toho mohla dialektologie srovnávací nejen určiti bezpečně, co kterému dialektu vlastní jest a co několika nebo všem hlavním společno, nýbrž bude možná stopovati, jak v kterém slovu jazyk živý se zachoval, prospíval nebo upadal i divočel; z toho ze všeho pak může těžiti nejen jazykozpyt, nýbrž i jiné vědy, zvláště folklor vůbec.

Nesnadno jest ovšem stanoviti určitě mez, co všecko pro takový širší úkol bylo by do slovníku pojmouti z toho, kde se stýká podřečí s mluvou obecnou vůbec nebo zase s jazykem spisovným na rozdíl od mluvy obecné. Hleděli jsme tu zachovati cestu střední, dbajíce význačnosti toho kterého výrazu, zejména pak zařadili jsme úmyslně leccos, co třebas jinde známo, ale ne obecně nebo co už — ač dobré — mizí. Ať je tu po ruce raději víc než méně. Tak ostatně i zachováváme zásadu, kterou jsme učinili měrou látky pro všecky své ostatní sběratelské práce. Každý výraz hledíme doložiti větou. Věty tyto doličují nejen zevrubně grammatickou zvláštnost toho kterého slova, nýbrž, brány jsouce z nejobyčejnějších i nejodlehlejších stránek života lidu chodského, podávají hojný fond mluvy toho lidu a v něm i obraz smýšlení, nazírání, nadání i vzdělání a to *světlo* toho všeho i *stín*. Že pak osobitý život starého odlehlého českého kmene dílem zachoval, dílem i vytvořil si leccos svérázného při práci, v kroji, ve zvycích, tudíž i v řeči, bylo třeba leckterés slovo i věcně

vysvětlovati. Tu šli jsme úmyslně dále, než snad bývá zvykem v práci dialektologické; vysvětlujeme leckde obšírněji slovo i věc, takže po této stránce stává se slovník náš stručným slovníkem naučným všech zajímavých chodských zvláštností kulturních. Zdálo se nám toho nutně potřeba, zvláště když v posledních letech o Chodsku i Chodech nejen mnoho se píše a mluví, nýbrž i umění všecka kmenovou úsobu Chodska vážně studují a předvádějí. Při tom při všem chtěli jsme původně pro slova a tvary zvláště starožitné shledávati doklady z památek staročeských; ale tím rostl rozsah i úkol této práce nad síly jednotlivce. Když pak objevil se Gebauerův slovník staročeský, v němž snadno lze se poučiti o stáří a původu každého slova starého, vypustili jsme zcela tento úkol ze svého díla a chtěli jsme raději podati hojnější material dialektický v oněch větách.

K dvojímu tomu úkolu přidružil se třetí, řekl bych praktický. Leckteré slovo, objevující se v podřečí chodském v plné životní síle, žilo v jazyce českém v době staré; jiné vytvořilo podřečí samo a třebas správně a pěkně: obojí tato slova opírajíce se o svou životní sílu v dialektu hlásí se o právo na život v jazyce vůbec, zvláště pak v spisovném a právo to třeba podporovati bezpečným zevrubným dokladem, jak podřečí slova toho užívá. Proč by na př. nemohlo se obecně ujmouti pěkné a správné a velmi potřebné slovo *zálež* místo cizího *kompost*? Třeba jen, aby mu maličko pomohly školy a knihy hospodářské. A nejen obohacení po stránce lexikální, nýbrž i osvěžení a posilu po všech stránkách čerpati může a musí opět a opět jazyk spisovný ze živé mluvy prostonárodní.

Za druhé třeba udati, jak jsme si vedli při práci samé. Tu hlásí se hned o zmínku způsob sbírání látky. Šli jsme v tom vlastní cestou, kterou jsme si dávno oblíbili ve všech ostatních pramenech podání chodského; shromažďovali jsme totiž látku nikoliv vyptáváním a dotazováním, nýbrž pouhým pozorováním a chytáním, co samo se objevilo za mnohých styků s lidem při práci i odpočinku i zábavě, při radosti, žalu, hněvu — jak kdy co život sám s sebou nese. Je ta cesta ovšem zdlouhavá a mnoho, přemnoho bývá po ní kroků marných; za to však kořist na ní jest původnější, o mnoho zajímavější a leckdy i vydatnější a vždycky cennější, poněvadž jest spolehlivější, ano druhdy jedině spolehlivá. Na omluvu, že jsem vůbec nedbal a nepoužil nikde známých dotazníků, usnadňujících a urychlujících sbírání, z nichž některé — zvláště z doby příprav k národopisné výstavě — sestaveny velmi důmyslně, pracně i soustavně, podávám ukázku ze svých příhod, poučujících výstražně, kam se někdy dospěje u lidu s otázkami.

Když jsem sestavoval pro Český Lid obšírný článek o chodském statku, chtěl jsem míti jistotu, zdali všude na Chodsku znají a snad ve stejném významu starší slovo *vyjkuš*. Poněvadž velké požáry přetvořily statek chodský a celé vesnice na ruby, nezbylo tu než pomáhati si přece otázkami. Potkám dva manžele ze zachovalejší chodské vesnice, dobré známé, a ptám se: „Čemu říkáte u vás vyjkuš?“ „Vyjkuš, vyjkuš“ — opakuje si v rozpacích sedlák a píchá z nejistoty holí do písku. „Vyjkuš — pomohla selka — to se tak neříká, to se řekne dycky: I kuš!“ ... Jindy potkal jsem v Plzni krajanku. Pozdravili jsme se a já ptám se po domově — na folklor jsem tenkráte ani nevzpomněl. „U nás jistě ještě sníh?“ pravil jsem. „A sníhu dost!“ slyším odpověď, až jsem se jí lekl; na Chodsku jakživ nikdo nevyřkl sám od sebe tvaru *sníhu*, jestiť tu i v nom. *sněh*, a milá ona krajanka jistě také jakživa by ho sama od sebe nebyla vyřkla; pomohlo jí k tomu tvaru neživotnému: 1. má otázka, totiž nom. *sníh*, 2. „páni“, kteří se míhali kolem nás a 3. pěkné velké domy, což všecko nutilo a nutívá lid „mluvit pansky“. Ba nemusí býti několik těch příčin najednou. Jediný čistě spisovný výraz sběratelův a často i pěk-

nější kabát předělají a zpotvoří řeč těch, jichž se vyptává, k neuvěření. Což tedy teprve máme-li člověku z lidu říci celou, přesně filologicky ustrojenou, větu? Odpoví nám na ni ne slovy svými, ne výslovností dialektu, ale, pokud dovede, slovy našimi a naší výslovností nebo spleteninou z tvarů našich i svých, ba zkušený znalec podřečí — ne host! — uslyší v takových vynucených odpovědech věci dělané, v mluvě lidu naprosto neživotné. Co potom z takového, třebas hojného a snadno i rychle sebraného materiálu může vytěžiti věda? Však se nám kdysi dostal před oči takový zodpovídaný dotazník z Chodska — plný chyb!

A tu se hlásí druhá stránka naší práce, z níž pro nás plynula znamenitá výhoda a pro práci samu jistota a spolehlivost: snáze a spolehlivěji mohli jsme zajisté pracovati o podřečí, které nám bylo v pravdě řečí mateřskou. Snáze nám bylo pracovati také proto, že skoro vždy a všude osvědčili rodáci rodákovi úplnou důvěru, dále, že hlavní základ celého fondu podřečí i jeho útvarů, uložený od malička v duši, bylo jen třeba sběratelskými studiemi místy oživiti, ano leckdy i jistota z mládí pomohla odstraniti nejistotu doby přítomné, všemu kmenovému dědictví nepříznivé. Aby pak z této výhody opravdu nejvíce vytěžiti mohla spolehlivost práce naší, uvítali jsme rádi novou před několika lety myšlenku, aby se při pracích dialektologických pole studia raději zúžilo, ne rozšiřovalo; zúžili jsme studium nejen na vesnice historického Chodska (ač pro zajímavý rozdíl uvádíme také hodně z mluvy domažlické), nýbrž *položili jsme hlavní váhu na okolí rodiště svého a předků svých* a v tom ve všem zase jádro tvoří řeč, v níž jsme byli doma vychováváni od rodičů — ke cti jejich svědčíme — nejen řeči, nýbrž i všemu starému mravu věrných. Matka moje, zvláštní duše citlivá, dědička tradic dědových, byla z *Klenčí* a otec z *Chodova*, přísný, uvědomělý písmák, jenž však ani milovaným písmům nedal hrubě účinku na svou řeč zděděnou, zachovávaje hlavní její charakter a bývaje tudíž často posledním rozhodčím všeho pochybného v studiích mých až do 23. května letošního roku, kdy v úplném vědomí a vzácném klidu duše v 88. roce zakončil svůj spravedlivý život. Budiž tu ta čestná zmínka dovolena synu o drahém otci, jenž má čestný podíl ve všem zachraňování chodského podání

Po *Chodovu* a *Klenčí* nejvíce péče věnováno pěkně zachovalému rodišti Kozinovu *Oujezdu*; dále Draženovu, Postřekovu, s druhé strany Domažlic Stráži, Mrákovu, Tlumačovu, Kyčovu, méně odlehlým Pocinovicům a Lhotě. Taťjest oblast mé sběratelské práce i ve všech ostatních směrech i látkách folkloristických a zachovávám ji i při této práci dialektologické nejen podle zásady shora uvedené zúžovati, nikoli rozšiřovati pramen — jakož i aby byla v souhlase se všemi ostatními našimi články a rozpravami o Chodsku, nýbrž vede k tomu i historický vývoj Chodů. Jest pravdě nejpodobnější, že naši Chodové byli částí většího starého kmene českého, jenž ode dávna bydlíval nejen v krajině domažlické ve vesnicích jistě chodských a v mladších jejich koloniích (na př. Pec, mé rodiště, je dřevorubecká kolonie hlavně ze sousedního Chodova, Díly z Postřekova, Pelechy, dnes valně poněmčilé, z Tlumačova atd.), ale bydlíval i dál k Přimdě i šíře do kraje a právě dle mluvy soudíc hodně daleko ke Klatovům a Plzni. Části však toho kmene při hranicích, v osadách nejdůležitějších, strážný úkol i privileje za jeho platné obstarávání daly zvlášť záhy vystoupiti na světlo historie, ano znenáhla vyvíjející se svoboda i boje o ni se všemi svými důsledky v životě hmotném i duševním oddělovaly a odcizovaly přirozeně naše hraničáře od ostatních soukmenovců, tísněných jařmem poddanství, tu těžším, tu lehčím dle pána a doby, se všemi psotami poroby. Při tak rozdílných podmínkách životních rozdílně ovšem vyvíjelo se po všech stránkách kulturních historické Chodsko a jeho sousedstvo, třebas původně jedné s ním krve. A tak i pro tento historický vývoj, i když nepovažujeme

Chodů za jediný ucelený kmen, přistěhovalý z Polska, jak se mínívalo, sluší hranice Chodska historického, všeobecně známého z Jiráskových Psohlavců, pokládati za hranice všeho folkloristického bádání o Chodech.

Dalším úkolem bude ještě vyšetřiti míru i meze původní té příbuznosti, která se hlásí v typech, mravech, v kroji, v obydlí i v řeči, jednak jako zdávna zachovalá, jednak novými styky, zvláště pokrevenstvím, obrozená. Tu práci bohdá náš slovník nejen usnadní, nýbrž bude jí vždy spolehlivým podkladem.

Zkušenosti a jistota ve slově i v písmu získané doma nutily záhy při sbírání nepřijímati všeho šmahem ani při udaném už způsobu práce, nýbrž ukládaly dobře šetřiti, *kdo* jak co mluví i v podřečí samém. Jsou zajisté rozdíly v jednotlivostech v jednotlivých vesnicích, na př. v Klenčí a okolí říkají Marušákuc, v Draženově, ke Klenčí přifařeném i jinde Marušákouc; jsou i rozdíly mezi mluvou jednotlivých rodin, na př. ve dvou rodinách mého rodiště vyslovovali důsledně skupinu *chc* jako *ks*, *cht* jako *kt*: já ksi, ty si nektěl; jsou i rozdíly mezi řečí lidí rozšafných a ledabylých i líných atd. S tím vším třeba počítati, rozdíly takové jest udávati, nikoliv rovnocenně zaznamenávati vše dohromady za charakter dialektu. Rozdíly v mluvě jistých rodin mohou míti příčiny fysiologické, ale snad fysiologická byla jen příčina první, u otce třebas nebo matky, kdežto u potomků spíše než přirozená vada mohl působiti zvyk, jak od malička slýchali a dle slýchaného sami se učili. Někdy zvláštní výraz je čistě přespolní; opatrnost nás třebas poučí, že Chod, jenž vyslovil doma slovo *posnídálek*, za mlada 16 let pracoval v Klatovech, kde je to slovo obecné.

Jindy za líným, nemotorným slovem poznáme líného, nemotorného člověka ve vší práci a v celém životě. Zajímavo jest velmi, že liší se důrazně řeč téhož člověka z lidu předně, mluví-li sám nebo odpovídá-li na otázky někoho cizího, za druhé, mluví-li prostě nebo zpívá-li, za třetí, oznamuje-li něco ústně nebo píše-li psaní, dále jedná-li o věc nějakou právní atd. A i tu pozorovati lze další rozdíly: jinak jedná na domácím právu, jinak před pány a jinak o své právní věci píše. Rozdíly tyto jsou velmi zajímavé a poučné. O odchylné mluvě na otázky stala se již zmínka nahoře.

Že liší se řeč v písních od mluvy obecné, poznáno a uznáno v novější době obecně, ano usuzováno i z toho, že nelze písní užívati za doklady dialektologické. Naše zkušenosti vedou nás k dodatku, aby tu neužíval písní, kdo nezná dialektu, kdo však jej zná a ví bezpečně, co v písni jest domácí, co přespolní a co jen dělané pro píseň, může nejen citovati z písně s jistotou a správně, nýbrž cena písně, která jí zachovala život, zvětšuje i cenu dokladu proti nějaké všední větě z mluvy denní. Ano jako na jedné straně jeví se v písních ovšem tvary nedialektické, na druhé straně zase právě písně podávají kolikráte vzácné doklady vzácných tvarů dialektických a jest zrovna podivu hodno, že někdy dialektický tvar ve zdomácnělé písni zatlačuje i původní tvar přespolní a to třebas i s násilím proti poetice. Tak na př. nám zpíval výminkář Vaněk z Oujezda (jest dosud živ maje 88 let) — „nadělaly na mňe *klevát*, že sem já jich podved *devět*“. Píseň jest jistě přespolní, ale na Chodsku zdomácněla a silná vláda dialektického tvaru *klevát* přemohla tu i rým. V dokladě „Na tom našom houvárečku síkla sem votavičku . . .“ s výhodou citována píseň, neboť máme tu dost jasně pověděno, co jest houvárek, máme tu zřetelně zastaralé zvláštnosti dialektu jasné hiatické *h*, tvary *našom*, *síkla*. Podobně v př. „Ouvij, chlapše, huž je veta, táta nechce tě za zeta.“ Slovo zet má u Chodů sklonění tvrdé. Stará píseň dokazuje, že již to tak bylo dávno. Ovšem třeba dialekt znáti a zejména třeba poznati tu zvláštnost řeči písní, že bývají v nich i tvary zvláštní, v dialektu samém neživotné. Tak na př. v písních i domácích najdeme spisovné tvary *k milé*,

milého; v mluvě živé jich neslyšíme. Tvary takové zajisté povstaly při zpěvu ze snahy po mluvě umělejší, než jest v životě všedním; řekl bych po mluvě „panské", ke které táhnou příklady v písních tištěných, špalíčkových, mezi nimiž v starších tiscích najdeme bezděky zařazené i prostonárodní, už třebas s pestrou strakatinou tvarů, a konečně dospívá snaha ta i k výstřednostem jazykovým naprosto neživotným, jako jest *oják* a *ojanská* šavlička.

Že řeč ve psaní liší se od mluvy všední, napovídá nám už lid sám, užívaje o slohu v listech určitých výrazů, na př. „postavit do psaní", „sesadit" atp. Typický obecný úvod lidových psaní: „Doufám, že Tě s těmito páru řádky při stálém a dobrém zdraví vynatrefím . . ." atd. je již sám dost poučný. A nahledneme-li do psaní samých, divíme se opravdu, jaké tu úsilí o zvláštní slovo i formu. Tak na př. nešťastný hospodář, jehož špatná hospodyně přivedla do tak úzkých, že šel štěstí hledat do Ameriky, psal příbuzným na omluvu svou: „Vběhla slepice z x—uc dvora k y—tom a rozkutila dvůr y—uc . . ."

Kdo byl přítomen na př. jednání obecního výboru na vsi, poznal hned, že každý mluvící nutí se tu do řeči jiné, než mluvívá jindy. Chvíle vážná nutí hledati vážnějšího slova, jenže místo vážnějších objevují se slova častěji strojená, ba až i neústrojná a nepřirozená. Na cestě do svolání říkal soused Jan Jakubovi a Petrovi Kube a Pajdo nebo po dvoře Skovarňáku, Řího, ale mluvil-li Jan po chvíli ve svolání k nim, oslovil je nejinak než pánové (stší. muži) a když mluvil o nich, řekl Jakub Kobes a Petr Kazda.

A což teprve má-li člověk z lidu podati nějaké právní slovo písemně! Tu je míra strojenosti nejen dovršena, ale často přesypána až do neporozumění. V celku zas tu příklad táhne; jak co dostávají od úřadů, tak se nutí jim odpovídati. Na př. rychtář chodský brzy vyčetl, že na rubru papíru poznamenávají si úřady věc stručně. Když mu pak poslali akt, kterého tvrdá strana nepřijala, vrátil jej úřadu napodobě jejich praxi slovy, jichž by v tom spojení jakživ nebyl vyřkl; napsalť: „Šem to dodal, von nepřím, měl hubu." Na doklad obšírnějšího napodobení dlouhých period a kroucenin slohových i tvaroslovných stůjtež zde ještě tato skutečná podání a vyřízení „úřední":

Slavnému atd. (jmenován úřad).

Podává věc v tomto měsíci obdrženou N. N. co starosta obce, a se vyjadřuje s tím oným spisem, že jest jeho povinností tak činit, jak sobě většina našeho výboru přeje, ale ne tak jak se jemu dodává dopisů od úřadu jenž nejsou ani dobře přesvědčený, ale dávat pokuty to se musí o tom jinak uvědomyt, aneb dávat do novin, aby tisk spíše dodělal stranu, on sobě přec může jít rovně, a když sobě úřad přeje sobě znovu zaslání rozpočet za rok . . ., tak se pošle ale musí zůstat jak jest a nic změnit, očekávám do 8 dnů odepis

N. N. starosta.*)

„Obecní co stavební úřad obce X ze dne . . . roku . . . J. K—ovy vyřízení dle palegrafu je to obecního řízení se vám uděluje dle stavební cari na vašom podzem ku není již na obecní pastvine která již tvoří veřijnou cestu k vy stavění nove maštale nepovoluje. N. dne dne . . . roku . . .

N. N. starosta.**)

---

*) Tak se hájil představený s výborem proti pokutám úřadův, jež jsou posilou nepřátelských stran v obci, takže sahají až k novinám.

**) Vyřízení tak zmotané, že mu ani nerozumíme, ale občan K. rozuměl, že dle stavební čáry chce stavěti na pozemku, který už není jeho, nýbrž obecní. Přijal vyřízení hezky z ticha, a že maštale potřeboval, přikoupil od obce po 3 K. sáh, zadal znova, pak dostal „povoluje" a stavěl.

Osadní představenstvo v Y.

Dle připisu ze dne . . . jednáno o výborové schůzi nažádost K. V. zaopatření bytu; neschvalylo a docela odmytlo, natakového mladíka práci dostatečné a žeto není možní natakovou chudou osadu on sy postavil hlavu a chce sní prorazit zět ajť pracuje a dělá muže a ne lenocha bude vpořadku jak každy jinej muž.

V Y . . . dne . . .

Podpisy osmi výborů, na sebe starosta — zapomněl.*)

Jiný a opravdu zvláštní zjev jeví se v mluvě lidu při hlasitém čtení z jazyka spisovného. I dobří písmáci, kteří čtou pěkně a správně, dle smyslu „opravují" si jazyk spisovný dle svých libůstek. Tak zejména slýchal jsem dloužení v přechodníku přítomném, na př. kupov*áje*, promlouv*áje*, js*á* atp.; i jinde, na př. *ráčiž*, souh*lás*it, takořk*á*; inf. býti čítávají byjti. Se všemi těmito věcmi jest sběrateli opatrně hospodařiti, jsouť to jednak zvláštnosti v podřečí, jež nelze jinak registrovati než jako zvláštnosti a jednak jsou to i chyby proti celkovému charakteru podřečí, tak právě chyby, jako libovolné nesprávné výrazy obecné proti jazyku spisovnému. Poučné jest u nich ovšem leccos jak pro jazykozpyt, tak pro folklor vůbec.

Podobně choulostivo a nespolehlivo jest usuzovati a snad i čerpati z mluvy a jazykových chyb mládeže školní pro rodný dialekt její. I tu především platí, co vyloženo o lidu, že totiž se nutí ve zvláštním, svátečnějším ovzduší místa i zaměstnání do mluvy strojenější a tak přirozeně objeviti se mohou v chybách jejích i chyby dialektu zrovna tak jako chyby proti jazyku spisovnému. Dále citlivý duch mládeže snáze se chytá i cizích výrazů a tvarů nesprávných, jež se jí třebas namanuly v četbě anebo i právě v chybném vyučování školním z dob někdy předešlých. Žák psává na př.: né, néni, béřou, lhu, vyvinuje, zášť, byť by, na pamět, z toho všeho, zapjati atd., a podřečí má jasně a správně: ne a ne, není, berou, lžu, vyvíjí, záští, byť i, nazpamět, z toho ze všeho, zapnout a zapít atd. Za to výrazy a vazby chybné, jež se v podřečí vžily všeobecně, patří do slovníka dialektického.

Že přízvuk, zejména větný bývá v mluvě školní až k nechuti strojený a neživotný i jak nesnadný bývá boj proti zastaralému nešvaru, je obecně známo.

Tyto tedy zkušenosti vedly nás, abychom u jednotlivých hesel udávali, že výraz dialektický jest v užívání vedle obecného, jiný je slýchati jen v mluvě nedbalé, jiný v dětské, jiný že jest velmi oblíben a opět jiný zřídka se vyskytuje. Při tom při všem v dokladech, kde bylo dost jistoty po ruce, starším tvarům dáváme přednost před mladšími. Slova z jazyka cizího uvádíme jen ta, jichž se užívá v podřečí všeobecně, zejména pak taková, pro něž tu není znám výraz domácí, na př. šár, špán, holt atp. Slyšeti-li, zvláště mezi mladými, z nichž mnozí chodíce na práci do daleké ciziny přinášejí si nejen řeč padělanou cizáctvím, nýbrž i podlomený domácí mrav, hojnější slova cizí, padá to na vrub a k hanbě těch jednotlivců, nikoliv podřečí a mluvícího jím kmene. My tu souhlasíme se starou výminkářkou Špačkovou, která překvapila nás spravedlivým odporem proti takovým cizinským novotářům, dokládajíc: „Náše stará řeč byla pravá." Však dialekt sám takové cizí živly setřásá a setřese jen jako dočasné znamení doby: až přestane příčina, přestane i účinek. Více třeba litovati, že současně stírá se z podřečí jeho ráz starožitný a ještě víc, že místo tuchnoucích dobrých výrazů starých, vytlačovaných novým duchem protivícím se všemu

*) Zde spravedlivá nevole unesla zapisovatele přednostu, že zapomněl na úřad a myslil a mluvil jako člověk z lidu, ale s počátku přece s důkladností úřední psal: „neschválilo a docela odmítlo . . ."

starému, ujímají se obraty, slova i tvary komolené, neústrojné, nesprávné, jimiž jazyk, třebas i sluchu zněl česky, choudne a divočí.

Pokud se týče nákazy v řeči Chodův od sousedů Němců, já hledě na mluvu pravých, starších Chodů, jak jsem ji ještě zachytil, divil bych se spíše, že zachovali tak dlouho tolik svého a přes taková nebezpečí. Připomínám na doklad po stránce lexikální, že o pracích a nástrojech rolnických, mlynářských zachováno veskrze názvosloví domácí. Zachovány i pěkné starožitné výrazy a vazby některé obecně slovanské, proti nimž už se nyní chybuje i v jazyce spisovném, na př. věta bezpodmětná (bylo tma, je vidět hory atd.), opakovací slovesa v záporu („Hoď, neházej," slýchati i při dětských hrách), šetření kvantity dějové vůbec (Byl's hu tety? Byjvala sem hu vás jako doma. Byjvávalo ptaků, k půzimku hejna všecko černo), hojné funkce pádové, na př. genitiv (Nech toho, přilí vody, kdo nectí rodičů, nectí Boha) atd.

Uvažme k tomu stálé styky Chodů s Němci, nepřátelské i přátelské, uvažme zvláště od Lamingenových dob účinky německých vrchností, jež i úředníky a myslivce Němce na Chodsko vodívaly, a tito nejen německy s lidem jednali, nýbrž i česká jeho jména přetvořovali a přepisovali, ba i překládali. Tradice o tom má podnes doklady; na př. chodovský Myjtňák přetvořen prý v Mathausra. Rod Mathausrů rozplozen nyní v několik větví, ale Mathausrové, kteří až do nedávných let seděli dědičně na původní usedlosti, zůstali sousedům Myjtňáky a za našich dnů zdědil tam jméno to i zeť posledního Myjtňáka rodem Beneš. Podobně asi lhotský rod Šedlbauer předělán z původního Šedlovský, jenž dosud trvá v Klenčí.

Pravopisu užíváme pokud možná fonetického už nejen proto, abychom podali určitější obraz podřečí vůbec, ale nyní také, abychom tím snesli více látky nejmladší a důležité vědě jazykozpytné — fonetice. Dle znění jsou hesla zařazena, na př. bedle (záměna b—v), čvoček (záměna čv—cv), harvokát (hiatové h, záměna r—d), řibet (odsutí h, svarobhakt. i), rouda (odsutí h) atd. Ovšem, důsledně a naprosto jistě tuto stránku mluvy lidu podati ani nelze. V naší práci bylo tu třeba k tomu účelu zavésti značku (ъ) pro polosamohlásku, kterou slýcháme zvláště ve slovích zdrobnělých v koncovce, jež asi povstala vlivem německé přípony lidové — *rl* — na př. Bábъdl, houhъdla. Zajímavo, že v Chodově na př. ve jménech vlastních za tuto polosamohlásku slýchati od starších jasně i (y): Bábidl, Mankydla. Fonetický pravopis také vytlačil z našeho slovníku docela písmě *g*. Této souhlásky v chodštině ode dávna nebylo a v zachovalejších celých rodinách dosud není; kde již zazní, je to jistě účinek cizoty. Původní *g* na Chodsku buď se změnilo v *k*: Kazda (Gazda), Krekor (Gregor = Řehoř), krunt atp., nebo se mění v *h*: hdy, něhdo atp. Obecné *g* z pův. *k* ujímá se teprve v době nejnovější, ale staří dosud vyslovují kryjcar, kroš. Tato zvláštnost je tu tak mocná, že na př. studující synkové z pravých chodských rodin učíce se latině a řečtině nedovedou dlouho vyslovovati *γ* a rozeznávati je od *ϰ*.

O nejdůležitějších charakteristických odchylkách vyloženo na svých místech v slovníku samém; komu je o soustavný přehled věci, toho odkazujeme na zvláštní článek O hláskosloví chodském v L. Fil. 1891; zde ještě upozorňujeme na tyto zvláštnosti:

Dloužení lokálné, význačná zvláštnost mluvy chodské, rozšířeno hlavně v koncovce: 1. v part. l-ovém: zoul, vinoul, trpíl, volál . . . Naproti tomu slýchati však i od nejstarších viděl, dělal, hrabal . . . 2. v gen. pl. kolmáh, telát, koryjt, jelít, semán . . . Neurčitost nutí vyčerpávati věc slovníkem samým.

Retné *b*, *p* před *i* (zbytky měkkých b', p') znějí měkce: bjič, napjila se . . . Výslovnost tato vymizela v osadách nejzápadnějších (Klenčí) a přibývá jí na východ (Draženov atd.).

Za *d* bývá *r*: děrek, storola . . ., za *v*—*b*: bídle, besta . . .

Pověstná záměna *bul*, *bula* atd. m. byl, byla, od níž přezděno Chodům Buláků, vymizela až na stopy jakési tvrdší a širší výslovnosti než jinde. Jasné, plné *bul*, *bula* atd. vyslovovali nejdéle a sice ještě za paměti naší v Postřekově.

Záměna *u* (pův. *ú*) m. *ou*, kterou ještě hojně slýchali Němcová a Erben, zachována jen ve zbytcích, na př. hyjtu (návštěvou), draci speru, klobuk atd.

Staročeská přehláska *a*—*ě*, *á*—*ie*—*í* zachována podnes hojně, na př. vzel, zíblo, huvízla, příli atd.

Slabika *-ej*, *-ěj* zní v chodštině -ij (yj); na př. styjnyj, zasmij se atd.

Vysouvá se nejčastěji souhláska *v*; na př. kmotrojci, naštojce, Havlojce atd. samohláska *i* sence, stunce.

Přisouvání hiatového *h* oblíbeno dosud zvláště před *u*, *a*, ale není ani tu důsledností, proti hucho slýchati jen uhel, proti hapatyka jen arnika atd.

Poučný doklad o síle dialektu, jevící se jednak houževnatou konservativností, jednak právě naopak smělou tvořivostí a to podle svých vlastních zákonů, podávají v chodštině dvě jména osad: *Klenčí* a *Úsilov*. Klenčí byl zajisté název starý od klenkového lesa, jako máme jinde staré osady Doubí a t. p.*) Doby němčící udělaly však jistě z českého Klenčí německé Klentsch a z toho asi zpáteční cestou dospělo se k názvu Kleneč, jenž vešel v užívání na razítku obecním i poštovním, ale lid říkal a říká stále jen Klenčí a dochoval tento název, až se mu nyní pomáhá ke vzkříšení i písemně.

Slovo druhé, Úsilov, nehodilo se tak, jak bylo, dialektu chodskému i opravil si je dle svého. Přidalo se ve výslovnosti oblíbené hiatové *h*, *ú* změněno v *ou* a koncovku ovládl mocnější v dialektu *rod střední* i bylo *Housilovo*. Takto přetvořené slovo pozbylo však zřetelnosti původního jmena obecného a lidová etymologie hledající souvislosti našla jiné, bližší — housle. Pro tuto žádoucí zřetelnost bylo už třeba vysouti jen *i* a zbylo *Houslovo*, název běžný podnes.

Jména místní, rodová, přezdívky atd. bývají někdy zajímavá po stránce jazykové i kulturní; proto význačnější z nich jsou tu také zařazena.

Jinak o látce nemíníme se theoreticky rozepisovati; v slovníku sneseno podle širokého našeho plánu zvláštností důrazných i malicherných tolik, že snad podají samy sebou dost obšírný obraz podřečí vůbec a odborník najde si sám, čeho bude potřebovati. Jen o jedné věci musíme se ještě zmíniti, pro niž v sloupcích slovníka místečka nebylo, a co konečně slovem psaným vůbec těžko dolíčiti se dá. Tvrdívá se, že Chodové přízvukují poslední slabiku celé věty a tím že nepřirozeně a nehezky řeč jejich zní. S tímto tvrzením zhola nesouhlasíme. Pokud běží o přízvuk slovný, přízvukují Chodové jako všichni Čechové, totiž hlavním přízvukem slabiku první atd. V přízvuku větném však pozorovati bývá někdy, že věta, zvláště nějaká živá otázka, výčitka atd. mívá vynikající přízvuky dva a to první opět, jako kladou všichni Čechové, na prvním slově a druhý, důraznější, na posledním slově, ale zase dle obyčeje českého vůbec; poslední slabiku však rádi svým způsobem *prodlužují*. Tak na př. srovnejme si věty:

1. Hde pa si byl?
2. Cák to děláš! (Výčitka.)
3. Kam pa si dal sekyru?
4. Bit bureš jako syrový žito.

V první větě větný přízvuk mají slova *Hde* a *byl*; tu ovšem, poněvadž je slovo jednoslabičné, obyčej prodlužovati poslední slabiku sešel se s přízvukem větným. Ve druhé větě je zřetelně přízvuk druhý na sl. *dě*(láš); slabika *-láš* jen se prodlužuje. Ve třetí větě jest přízvuk druhý na slabice *se-*; prodlužuje

*) Původ tento potvrzuje podnes tradice. Ještě prý za válek francouzských Rusové posekali tu množství klenek na vozy, i libovali prý si je, mohouce z nich robiti kola o jediné loukoti uměle ohnuté.

se jen zase slabika *-ru*. Ve čtvrté větě jsou zvlášť důrazné přízvuky na slabikách *bit*, *sy-*, *ži-*, na této nejsilnější. Výška tónu v otázce, podivení atp. na konci stoupá; v Domažlicích bývá tón vůbec vyšší. Tak se věc má a ne jinak; doufáme, že potvrdí jednou náš výklad zdokonalený fonograf.

Ostatně už bohatství a melodická půvabnost i rozmanitost prostonárodní písně chodské vylučuje drsnou jednotvárnost větného přízvuku v mluvě chodské; jestiť píseň — zvláště prostonárodní — jen vyšší, umělejší mluvou z okamžité nálady silnější, a tudíž nemůže se líbezná píseň z tvrdé mluvy ani vyvinouti.

Ale vedle této, řekl bych kostry přízvukování, slyšel jsem zvláště od starců a babiček modulaci věty tak líbezně měniti, že toho ani vyškolení při básních nedokážou. Zejména vábívala nás ta líbezná rozmanitost při láskání starých s maličkými. Čit a smysl jsou tu pány přízvuku větného — a vedle toho i slovosledu — a srdce mluvícího jejich domem! Příkladem tu uvádím řadu slov bezvýznamnou, jíž dědoušek tleskaje rukama pozdravoval vnučku nemluvně, jdoucí k němu hyjtu v náručí matčině: „Ha tak ty tu tak tak!“ Tón i přízvuk v té hříčce slovní na prvních čtyřech slabikách jemně stoupaly, na páté klesly a na poslední nejvíce stouply a slovo po chodsku protáhnuto. Dojem byl idyllicky něžný. Podobně roztomile a zrovna hudebně tklivě znělo mi prostičké slovo: „Poj — poj —“ jímž rozlítostněné děvčátko lákalo ochočenou červenku, když tato vyletnuvši před chalupu, nechtěla se vraceti. Ze slovíčka o třech hláskách, vyslovovaného táhle, s přízvukem zmocňovaným, a zase slábnoucím, zněl jasně žal i prosba dítěte. U mladších shledáváme se bohužel vůbec se všednějším srdcem, ký div, že od nich zní i všedněji slovo. Pravda velí, aby se i tu ozval náš nářek, který vyznívá i ze všech ostatních našich prací o Chodsku. Slovník náš ukazuje, jak potomci proslaveného v dějinách českých kmene do nedávných časů dochovali pěknou rázovitou řeč, plnou starožitného dědictví po všech jejích stránkách a přítomnost dokazuje, jak mnoho z toho ztraceno a mnoho se ztrácí den ode dne, a co horší, mnoho nového, ale nesprávného se nanáší za staré správné. Ať mluví skutečnost: Děd mluví správně: „Hořílo za lesy, procesí huž je mezi topoly,“ vnuk za to „za lesama, mezi topolama,“ děd správně, že někdo „vně“, vnuk zná jen slovo „venku“, děd chce býti každému „práv“, vnuk jen chce „nebyjt dlužen“ a polibuje-li si staroušek, jak se čemu „nasmíl“, pokárá ho vnuk, „jak to co mluví“, — a za chvíli týž vnuk vypustí z úst tvary „zadát kravom“, „nasypat slepicom“; děd za mlada by se jich byl zhrozil! ... Nevážíme-li všech připomenutých výstředností a vad než jako chyb a vad i v podřečí a v celku-li povahu lidu chodského zkoumáme uvažujíce zvláště pěknou řeči zachovalost doděděnou a přes všecku nepřízeň doby na mnoze životnou, jako bylo v českém jazyce spisovném už před půl tisícem let a dávněji, shledáváme s radostným sebevědomím, že tu zachováno krásné dědictví nejen kmenové, než i národní a v jeho nejvýznačnějších vlastnostech zachovalosti, širokosti, pádnosti, tuhosti, určitosti — obrážejí se i přední vlastnosti člověka a kmene, jenž to dědictví dochoval.

A máme-li ještě něco říci? Snad se bude zdáti, že na velký úkol, který jsem si obral, vskutku podáno tu málo, ale já musím přiznati, že i to málo zabralo nejčetnější mé chvíle volné úplných skoro sedmnácti let. Čas zajisté ukáže, že tu leccos schází i, co schází; snad dá Bůh, abych ještě sám hodně doplnil, snad dá jiným doplniti, co tu síly chabé, leč vůle dobrá a upřímná snaha jednotlivce začaly ku prospěchu vědy a ke cti slavných předků i drahého jazyka mateřského.

Na Peci pod Čerchovem v srpnu 1904.

Jan Fr. Hruška.

Zkratky

jsou obyčejné; dodati jest:

Čísla vynechaná značí vynechaný význam shodný s mluvou obecnou.

dom., mluva domažlická; Dom., Domažlice,
dův., důraznější,
Džn., Draženov,
jm., jméno,
Kyč., Kyčov (Klíčov),
Lh., Lhota,
ml. d., mluva dětská,
ml. nedb., mluva nedbalá,
neskl., slovo nesklonné,
neuž., neužíváno,
nov., slovo, tvar novější,
ob., mluva obecná,
obr. obrazně,
Ouj., Oujezdo,
pís., píseň,
Poc., Pocinovice,
Postř., Postřekov,
přen., význam přenesený,
prgn., praegnantně,
řídč., řídčeji,
říkad., říkadlo dětské,
sl., sloveso,
slož., složené,
srv., srovnej,
stč., staročesky,
st., starý,
stší., starší,
Tlmč., Tlumačov,
zdbň., zdrobnělé,
zř., zřídka.

A.

a, 2 ml. d., předl. na. Dědě a pumbí = dedek je na punebí.

Abrhám, Abraham (nikdy s *h* v násloví). V Tranově byjval ňákyj žid Abrhám, ten byl první kupec na vesnici ve vůkolí.

ahú, ahú, žertovné napodobení pláče. Ahú, ahú, bába se nám upekla.

ajaj, neskl., ml. d; hubička. Dyj tetě ajaj! Zdrbn. ajɤdla. Viz to. Nikdy neslyšeti v násloví *h*.

ajaj! citosl. 1. význ. údivu skromného, žertovného. Ajaj, ty máš kůš trávy, dyj pozor, ajt se nestrháš! (má málo!). 2. ajáj = styď se, že se nestydíš! zvl. na děti. Ajaj, takuvá velká divče a vona jen bečí a bečí. V tom sm. posl. slabika zdloužena nebo aspoň protažena.

ajcí ~ ajt si, ať si. *A*: Že spadneš delů! *B*: Ajci! (= ať spadnu.)

ajɤdla, hubička, zdbň. od ajaj. Za *j* zní polosamohláska. Pošli pámbůčkovi ajɤdlu.

ajt, ať; ajt na tebe nyjdu! Slýchati též ajť: Ajť mi potom něhdo příde! *A*: „Přídeš vo šecko.“ *B*: „„„Nu, ajť.““

amen, nikdy hamen.

amín, jm. psa; vždy bez *h* v násloví.

anděl, nikdy handěl.

andělíčky, 1. mochna (byl.). 2. andělíčky pálit: rozpustilý zvyk chasy v přástkách, že zapalují děvčatům zbytky na kuželi.

ankreš, angrešt, *h* nepozorovati. 2. žert. Ty víš ankreš (nevíš nic).

ano, v řeči st. velmi hojné a rozmanité, v nov. skoro vytlačeno cizím *jo*. Nepozorovati *h* ani u nejst. *A*: Přídete dnes hyjtu? *B*: Dnes ano, přídem. Rádi zdvojují na vyjádřenou vlastního souhlasu. Ano, ano, to huž to ňák huděláme! 2. význ. překvapení na něčí řeč. *A*: Dvakrat sem sadil a dvakrat vyhrál! (preclíky v městě). *B*: Ano? (= snad ne?) 3. *Ano ne* vyjadřuje silný odpor k řeči jiného. *A*: Žes tám eště nebyl! (= výčitka). *B*: Ano ne! *A*: Lidi eště nyjdou? (otázka klonící se k záporu). *B*: Ano ne! Dyjť burou hnedle ve vsi. V tomto spojení obstálo i v ml. nejml. Za to srv. př. Stší. *A*: Di huž di! *B*: Huž du, huž du. Nov. *A*: Pospěš! *B*: Já jo!

arfa, harfa. V mňesíci pryj hraje sv. Petr na arfu. Zř. harfa.

arfenýska, harfenistka. Nevidáno: my tu potřebujem arfenýsky, na vsi; tu si toho vemou! (ironicky).

archýtek, gen. archýtka atd. Tatík mňe zaved k neboštíku archýtkovi, ten mňe hned přím a tak sem se vyhučil u panskyjch tesařem.

asli, jestli, -li; nov. Asli tě vemu přes koleno! (význ. výhružky). Stší. libují si v pouhém-li, kladouce je ke slovu podmíněnému. Nevím, nevím, pude-li eště, tak na noc (= tak pozdě). Pro peníze-li deš, marně deš.

atres, u m. r., atresa; zř. hatres. Ajt nám de váš stryjček napsát atres!

až až, důr. přísl. 1. času. Ty přídeš, ale až až! (= pozdě, „doví kdy“), 2. míry. To bylo vády až až. (*h* neslyšeti.)

B.

ba baʃ! zdvojuje se rádo k sesílení souhlasu. Bylo mu toho třeba — děti velký? (ženit se). Ba ba! Eště bure litovat.

ba právě, oblíbený výraz přisvědčující. Nemám pravdu? Ba právě že máš! Někdy s enkl. *t*: ba právěť.

bába, 1. bába, babička *a*) porodní, *b*) matka rodičů; 2. buchta, zvl. zadělaná mlékem od krávy po teleti (v Dom. = mleziva); 3. hadr jímž se ucpával krb, aby, když se netopilo teplo neubíhalo ze světnice; 4. větší černý mrak. Vod Čerchova leze bába za bábou.

baba, 2. stará hus. Peří z bab je nyjlepší.

babka, 1. zdr. od baba (osoba); 2. kovadlinka na klepání kos; 3. chroust; 4. menší mrak černý. Takuvá babka vyleze a kerak to z ní

čiší. 5. starý prochudlý strom. Je meno sad a má tám pár babek, kdo to sázel, toho už dávno hlava nebolí. 6. malá cena. Vobilí je letos za babku.

bablna i bavlna. Ičko, co se nesíje tulik lenu (sic!), dávají moc selky podělávat plátno bablnou. (Osnova je lněná.)

bablnovyj, v ml. nedb. vedle bablněnyj. Byjval staryj šat, byjvala vlna doma, byjvalo domácí plátno: jaká pak to bɔla věc, trvalá! Ičko křičí jenom „láce, láce“ — šecko bablněný, ale šecko hadry! Bablnovyj šátek.

Babor, Bavor; častěji Baborák. Dyž chodí Baboráci, tenkrat dobytek platí.

Baborák, 1. Bavorák, Bavor; 2. jm. ob. bavorský vítr, obyč. „vod Dunáje“ zvaný. Kerapak burou časy, celí žně nefouká než baborák! 3. Název tance, snad z Bavor přeneseného.

bác, citosl. provázející ránu nebo pád. Sesiluje se akk. m. zájm. ho s vybledlým významem zájm., *bác-ho*! Ňák sem vo něn zavadil a bác-ho, žbán byl na krupici.

bacán, též kynutyj toč, buchta z řídkého těsta a tudíž litá, ne hnětená a jediná přes celý pekáč. Zadělával se z mouky ječné a syrových strouhaných bramborů, do nichž se přidalo mléka a do něho trochu kvasnic. Nyní dělává se i z mouky pšeničné a přidává se i vajec. Některé hospodyně přidají jen málo strouhaných bramborů vařených, aby byl b. kypřejší; jiné míchají vařené i syrové spořice víc mouky. B. namáčí se do omáček, zvl. švestkové, do převařeného mléka atp. Akk. často bacána. Máme bacána a řípný zelí.

bacat, bíti, ml. d. Nu, nebacij mi! Bureš bacanyj. Táta bacal? (Předmět se vynechává.)

bafat, 1. posm. kouřiti. Nebafij mi tu pod nos. 2. štěkati; zvl. o štěněti. Koukyj, ten humí bafat (psík).

bafčit, v. bafat jen ve význ. kouřiti. Ty nyjsi než sedít a bafčit (žertovně bába na dědka hovějícího si u kamen).

bách! citosl. o zvuku táhlém, silném a dutém. Smrčina prask, prask a bách na zem, až se šecko votřislo.

bachna, tlusté, až nemotorné zvíře, na př. o husách: To sou bachny, jen se hyjčí! (hodně vykrmené). Žába zemská sedíla za hrncem jako bachna. (Ve sklepě.) Též přezdívka ženské tlusté a líné. V tom sm. dom. měchna.

bajzar, 2. Kluci dělají si na klouzačce b.: roztočí jedoucího na sáňkách za nohu, takže se tento točí i se sáňkami s kopečku dolů.

bakančata, pl. t., hrubé střevíce mužské po kotníky, starší „s ložnama“, nov. bez nich, řemínky zavazované. Žert. o bídné obuvi vůbec, kromě vysokých bot a pantoflů.

balatyj, baňatý. Hlejď, ajť je hezky balatyj (cylindr na lampu), balatyj dělá lepší sjetlo.

bandúr, houska kulatá, nepletená, jen podél nakrojená, obyčejně z černější mouky a vodou zadělaná. Nosívali je rodiče dětem z města za pamlsku!

banka, y l. lahvice baňatá; 2. banky sázet si dávají Chodové od bavorských babiček (zvláštní nástroj na pouštění krve).

Barborák, Barbořin muž. Barborákouc, jméno rodové.

bařina, bažina. Kozel ví, kerak sem se dostál do tich bařin!

Barka, Barča, Baruška, Bábidl i Barbora.

barovnice, borůvka. Náše sou na barovnicech, povídaly že dou jenom hindle do Smušky, tary ke škále.

barovnicoví, skupina bylinek borůvkových. Jak pa tu budou barovnice, dyž tu není barovnicoví!

Basl, vedle Šeba = Šebestián. Též jm. rodové u Baslů. (Mrákov.)

batina, důkladná rána. Spádlo na mňe bidlo a to sem dostála batinu.

bebé, chod. častěji bíbí.

bebɔdlo, ml. d., zdbň. bebé. Matýsek má bebɔdlo, pán (lékař) hudělal tíš! (o očkování).

bečán, dítě, jež rádo „bečí“. Přestaneš-li pak, ty bečáne ty!

bečít, bečil atd. bečeti. Podruhý tě vemu zas! (tatík na děvčátko ironicky). Bečíla mi celou cestu.

bečvář, bednář; toto jen v řeči mladších. Též rodové jm. Bečvářuc. Bečvářka.

bedle (předl.) vedle. Tomšuc vostávají hned bedle nás.

bedle, i, podst. jm., berle, berla. Ičko muší chodit vo bedli.

bednění, význ. konkr., v kole vodním vnitřní prkenný kruh, přibíjený na loukoti.

běhadlo, nástroj, jímž se učí dítě chodské „běhat“. Skládá se z holi o strop a podlahu opřené a obroučku pevně na příč na holi přidělaného, dítěti pod paždí, do něhož se dítě vsadí a do kola při holi chodí a otáčí ji.

běhat, prgn. o dětech začínajících choditi. Náš huž ičko přece běhá, ale dlouho se mu taký nechtílo. Martinuc Pepík běhal eště mu nebyl rok; to sme šichni povídali: huteče roku.

behnito, bahnito. Co já pomatuju, tutary byjvalo dycky behnito a letos šudýš sucho jako na škále.

behno, bahno; též v por. kráva jako b. = tučná, těžká.

běhounek, 1. Dítě když „běhá“, než je z něho školák. Já huž byl hezkyj běhounek tenkrat. 2. sele větší. Než takuvý drahý a prázdný běhounky — té lepší koupit pocvinče.

Behynky, jm. luk u Postř.

běl, *i* (í) fem. „přepuštěné“ (převařené) sádlo vepřové. Máme eště drobet běli, na zápražku a na pekáč (t. mazati jej pod pečivo), vystačím karak dlouho!

belík vedle hbelík, též korbel = máselnice. Pormáslí hned z belíka a takle kousek rozpeku do něho, té pasí.

belivyj i hbelivyj, dutý (dutina povstala tlením): strom belivyj, košťál belivyj, řípa

belivá. Srv. hbel. Do hbelivýho stromu se tě i včely dají!

belbloud, řídč. bebloud a vembloud (ml. nedb.).

belšán, balšám. Vám tu roste belšán v hradbě.

beránci, pl. 2. mráčky chundelaté jako velké rouno.

beránčí vocásky, byl., merlík všedobr. Beránčí vocásky, ty najdete lezdes, ty rostávají nyjrači vokolo hnojišťát.

bercat, trkati, strkati násilně do něk.; zvl. o násilném trknutí do zad. Též o dobytku: Dyj pozor, Hana, ajt tě nebercne! (kráva). Nechám tu do sebe bercat? (v tlačenici o pouti).

bercnout, v. bercat. Bercni do něho; ajt se zpomatuje, kluk líná.

besta, vesta. Besty byjvávaly šecko se stojatyjma límci; byjvaly šerkový i soukenný.

bešiště, bišiště i **bištiště,** bičiště. To máš ňáký bešiště? Té kůl ne-li bešiště! Vobrátím-li to bišiště, chlape, ty pureš! Té ňákyj les? Má tám pár bištišťát! (obr. = slabých kmenů).

Běta, Alžběta; vedle B. též Líza.

bezi, vedle mezi; b. řídčeji (ml. nedb.) Keryj je to bezi námi atd. (počítadlo dětské). Cák je to bezi váma? (Hospodář na hašteřící se děvku s pacholkem.)

bezpodmětá věta velmi oblíbena. Př. Není tám ani křísťánka (= živé duše. Viz křísťánek). — Já hledám, já volám — po chlapci nihdež ani stopy. — Bylo huž hezky tma. — Chybilo mi. — Dy je tak vidět lesy, rádo pršívá. — Huž se stálo. — Něco cítit! Nepálí se ňákyj šat? — Té už na člověku vidět (t. j. jaké povahy). — Vo dílo by nebylo, hale plat, plat! — Potom se řekne: spořit! Spořte, dy není z čeho. — Zase je tě vo ten krok? (na líného poslíčka). — Nebylo svarby ve vůkolku, habych já nebyla nevěstu vypletala. — Ahú, ahú. bába se nám upekla; nebylo by vo bábu, je vo posměch, vo hambu! (Žert, říkˌ) — Pomahalo se čim bylo, a šecko jakoby do vody házel! (sm. = marně jsme podporovali).

beztoho sraženo v jeden výraz adv. význ., zajisté, vždyť, bezpochyby. Di si demů, di, beztoho tu nic neděláš. (Matka na kluka, jenž nechce pomáhati na louce.) Beztoho ji něhde hukrád (cikán slepici).

běžít, běžíl atd., běžeti. Nech to běžít! (= nelam si tím hlavy). Hned s tím běžíla jako s rolnou (klevetnice).

bibi! citosl., chci „na řibet", vezmi mne na hřbet (ml. d.).

bíbi, též bebé, neskl., ml. d., bolest, rána. Jozífek má bíbi? (Mluví se k maličkému při laskání tak v 3 os., jinak se dětem jen a jen tyká; malým, velkým, domácím, cizím.) Zdrbň. bibьdlo i bebьdlo.

bíbьdlo, ml. d., zdrbň. bíbi. Máma Šimůnkovi bibьdlo zaváže a bibьdlo se zhojí, vet, ták!

bíček, 1. smyčec, nov. šmytec. Strunky se mi potrhaly, bíček se mi zlámal. (Pís.); 2. bíček na soustruhování vřeten, šmytci podobný, jenž se zašlehne na vřeteno pevně na stávku (soustruhu) na koncích opřené a uvádí je smykáním nahoru a dolů v otáčivý pohyb kolem hrotů; tříska se bere při pohybu dolů.

bídačka, ubídněná, zvl. po nemoci. Lidičky, ta Hana, té bídačka, té bídačka. Na ruce chromá, na nohy chromá a nemá, hdo by jí podal žíci vody.

bídák i **bíďák,** beze zlého význ., jen o nemocném, jenž mnoho trpí nebo o velkém mrzáku. Ten truhlář je bídák vod tich pokostnic.

bídle, vidle. Nenecháš-li mi, hned tě naberu na ty bídle.

bidličkа, vidlička; bidličky, pl. t., vidličky dvojzubé na stavění vařiva do starodávných kamen.

bídnota, stav toho, kdo je bídnyj atd.

bídnyj, zmrzačený, nemocí vysílený. Zaskočil sem teký k mámě, ale poslouchyj; máma je bídná! Srv. bídák. Obojí bez význ. zlého.

bílidlo, bělidlo. Máma je s plátnem na bílidle.

binkat, žertovně, hráti o fasole. Takle binkat, to ty humíš, ale hučit se ne, hučit.

bírda, m. biřic; též nadávka. Ty bírdo!

bírdovna, chalupa, v níž zůstával biřic. V Trhanově to jméno zdědila.

biskup, biskup. V městě čekají biskupa, připravujou mu tám slávu jakoupak!

bistaha! pokřik na tahouny, v levo!

bjič i **bječ,** bič. Vzel bjič a sešvíkal ji, až míla jelita (sešlehal střečkující krávu). Podyj sem bječ.

bít, praes. **bíju** atd.: v příč. min. zachována místy měkká výslovnost. Bjili do nich jako do snopů (Drž., t. do vojáků, provinil-li se který). 2. Veděli sme hned, kolik bíje (oč běží). Já vím, kam to co bije (nač svou řečí narážíš).

bji! volání na potah do tahu. No hoj malí, bji! = chlácholivý povel na počátku jízdy.

bjikat (bjíkat), křičeti „bji!", pobízeti tahouny, zvl. nemohou-li uvézti. Té ňákýho bjikání; ajt dobytek nepřeloží a dobytek pure bez bjikání. — To sme se nabjikali, než sme se dostáli z behna.

bláno, část dřeva ze špalku od kůry odklaná (rovnoběžně s lety); opak jádro (blíže ku dřeni). Té pěkný zdravý bláno; to by bylo na dřeváky.

blatit se, cesta se blatí, začíná se dělati bláto. Pršílo pár kvapek a hleč, jak se to blatí; není platno, táhne půzimek.

bláto, instr. stší. blatem. Děti, vy děláte s tim medem jako s blatem. (= plýtvají).

blebadina, jídlo chatrné, zvláště zelinné. Slovo častěji v dom. obyčejné; v ch. častěji v témž významu chláchotí. Já mám takuvou blebadinu rád. (kedlubny).

blídnout, blíd atd., blednouti, bledl. Zblíd jako stěna!

blinkat, o bezděčném dávení kojenců.

blinky, pl., sliny s mlékem, jež kojenec „blinká".

blít, blíju atd.; též slož. Vyžeňte tu kočku, vona blíje. Cák je to tu? To se tu asi Škalník zblíl. Poblíl porušku.

bloudí a bludí kvítí; též fajfky, prvosenka. Cák mu tám roste; drobet toho bloudí zjera (o chatrné louce v podlesí).

bludnyj kořínek, bylina neznámá a báječná; kdo ji překročí, zbloudí v lese.

blunka, 1. bublina. Dělají se blunky na tý touni. 2. jehlice do vlasů, na konci skleněnou kuličkou zdobená. Viz čepení.

blyjskota, byl. ohnice. Letos je blyjskoty — ta umoří ječmeny!

bobeček, u, 1. hruška velmi planá, drobná; gen. pl. bez přípony: najid se bobeček. 2. strom toho druhu. Vítouc míli za humny bobeček (Oujezdo).

Bobka, pl., jm. „houvárků" u Lhoty.

bobkovat, žert. bíti. Chlape, dostanu-li se na tebe, já tě jich nabobkuju. Hale, ty ho bobkovali. (Spojení kluci kluka „vyjsadu".)

boky 2. vozu, části vystupující ze středu žebřin. Bývají upraveny z lišt vodorovně a stejně od sebe uvázaných na provázcích. Sečlápni to víc do boků (při nakládání sena).

bolaví, substantivně, bolák, menší rána, zvl. otevřená. Neškrab to, ajt si nehudělàš bolaví (ze srbavky). Upšíl se vo bolaví na ruce — někerak pryj se sek — ale ten vyjskal.

Bolf, Volf, Volfgang. Kolářouc Bolf. Zbň Bolfík. Též rodinné jm. Bolfuc.

bolít, bolílo atd., boleti. Nebolílo by tě takuvý slovo? To muší každýho bolít (od nevděčné „nevěsty").

bolobřich, nemoc, bolení s průjmy. Nejezte to děti, takuvý zárażky; dostály byste bolobřich nebo i červenku (po nezralém angrešti).

bom, neskl., ml. d.; jen ve spojení je bom = umřel atd.; pure bom = zemře. Ty nemáš mámu rád? Počkyj, máma pure bom (žertovně na děcko).

bos, 2. o koni = neokovaný. Od toho asi obrazně o nedospělém mladém člověku, zvl. nedospělém v mužství, aby se před ním mohlo mluviti o věcech choulostivých. Pozor, sou tu bosí! (napomínají tlachala, jenž před dětmi se prořekne o věcech pohlavních).

bouda, 2. větší mrak. Dnes táhnou takuvý boudy, slunce se z nich nemůže dostát.

Bouďák, jm. rodové, u Boudů (Klenčí).

Bouchalka, jm. samoty s pozemky u Lhoty.

bouchanec, též **buchanec,** rána pěstí. Dostaneš buchanec, nebureš hned vedět, čí si!

bouřeniště, n. chatrné, zvl. polozbořené stavení. Té ňáký řeči: chalupa, chalupa; flákám na bouřeniště, dyž nemám dostát ženu co k čemu!

božechraň, sraženo ve výr. význ. přísl. *A*: Asli pak si se nepřešinoul? (na churavého.) *B*. Božechraň! (= zhola ne!) Někdy i přidáván imp. vopatruj. I božechraňvopatruj!

božíhodovyj, o šatě, častěji sváteční. Přestaneš, v božíhodovým kabátě lízt na holoubata!

brabatka, máta rolní (byl.). Brabatka je tuze dobrá pro močení.

brabec, vrabec. Brabcí se mi dostáli do pšencí a vyštěchtali mi ji s polojcí. (*-cí* nov.; stší. vyslovují krátce a široce).

brabenčí, mravenčí; b. vaječka, pupy mravenčí.

brabenec, mravenec; 2. obrazně o pocitu chorobném: Bolest už nemám, bolest, ale v řitě mi ještě lezdys lezou brabencí.

brabeniště, mraveniště. Dyž dáte červený vyjce do brabeniště, brabenci z něho udělají sami „straku". (Od mravenčí kyseliny udělají se bílé skvrny.)

brambár, plod bramborový, bobule. Dokud se nevyratily starý brambůry, byjvávalo na nich brambárů — děti chodívaly po nich a nasbírávaly jich košíky; ičko kvítne to dost a je to podívaná: brambár nedozráje žádnyj.

bramboryště, pole po bramborách. Na bramboryště sívají hu nás nejvíc na zimu žito a zjera ječmen.

brambůr, brambor; také brambůra. Hondzo hloupyj, brambůry loupij! (řík. dět.) Druhy bramborů na Ch. obyčejné: jakubky, rohlíčky či šlijšky, modrý, cibuláky, amerikány, kavanče, bílý, český, kšeky, markýtky.

brambůrky, též jablíčka, šištičky jako ořechy, jež se dělaly z těsta od šišek, smažily se na másle a jedly se švestkovou omáčkou. Srv. bublinky.

brambůrovyj, bramborový. Hdo jí brambůrovou polívku, neschoudne, ale s kafem schoudne. Brambůrovou nať si nacpi, té pro tebe kouření!

brána, 2. i brány pl. Vem teký bránu hned s sebou; stačíme-li, burem ještě vláčet.

bránit se, 2. prospívati. Ta hruška se brání (= dobře roste). Jen se braň! (otec synu, jenž přinesl dobré vysvědčení).

břasa, (ž. r.) vřes. Dom. Břasu krávy rádi (sic) žerou.

brát si to, 2. oddávati se zármutku z čeho. Chlapče, neber si to tak, dyjt se ještě sám z toho rozstůněš. (Stařena na mladého muže, jemuž zemřela žena.) 3. o píci, obilí prgn. = svážeti domů. *A*: Burete brát (t. dnes)? *B*: Neburem, je to šťáva (píce).

brdouc, citosl. jímž se provází pád něčeho „hlomozného". To bylo v jednom: já se vohlídnu a divče brdouc z lajcí na zem!

breca, i f., stará kráva nepěkná, třebas tělnatá. Takuvá breca — a ještě se dá do bzikání. Srv. raška.

brekule, pl., zbytečná, prázdná řeč. Té ňákyjch brekulí! zvl. o domluvě, žalonění atp.

břemíčko (jen to, zdrbň. od břemeno) význ. = uzel, balíček. Vorundyj si někam to bře-

míčko (uzel s uschovanými ústřížky látek na záplaty). Žid s břemíčkem příde a sebere tě (na malého křiklouna).

břen, mřen; zdr. břínek. Já vím jednu touni, chlape, tám sou břeni, to sou tě camlové (kluk na kluka, jdouce chytati rybičky). Cák ste chytili? Hm, pár břínků, nestojí to za to zmáčení.

břeštít, břeštíl, vřeštěti. Přestaneš-li pak břeštít, ty satane jeden, s satanem! (sic).

břeteno, vřeteno; gen. pl. břetán. Kopa břetán za zlatyj!

břetýnko, 1. vějíčka. V Dom. lestvice. Hímelovyj lep mušel byjt ve vodě, aby se nezkazil; než se šlo chytat, natočil se na břetýnka a zase se s břetýnek sundal a skovál do vody. 2. stvol, počátek stébla, než vyráží klas. Žitečka huž pomálu dou do břetýnek (též ženou do b.).

březí, 1. haluzí březové. Nesu drobet březí nastlát koze. 2. mladé břízy a potom celý hájek březový. Purete kousek přes to březí a už tám burete. (U pomníka Kozinova.)

březina, bříza. Mám v lese několik březin, zajedu si pro ně.

březovec, byl., i břasa (víc dom.), vřes. Na březovci se dobytek rád pásává.

bříško, 2. prgn. vyklenutý sval za palcem při dlani. Nůž mi vyjel a já si rozříz bříško: to sem míl polízanou.

břítov, hřbitov. Tranovskyj břítov pryj stojí na kozinovský dědině; dyjť se mu podnes říká Kozinovská.

břítoví, dolejší konce stebel obilí mláceného (na řadě). Chlapci, nehlaďte to jen po klasech, uhoďte jak se patří do břítoví.

brko, u, nikdy brk. Potřebuju já váše pera: brko z husmana, pěkně si je vypravím a píše jak pak!

brousit, 1. toulati se, ledabyle choditi po hyjtách. Hde pak celý půldne brousíš?

brusna, ženská klepna. Brusna, nechodí než po klevatech; dyby si rači vyčistila děti!

brozdit, choditi křížem krážem, přech. schoditi; br. se zvl. o chůzi v rose; sr. brouzdati se. De pa brozdíš? (= se touláš?) To sem toho sbrozdil a nihdež nic naprodej (řezník).

brstva, vrstva. Spodní brstva v perně hezky stouchla (= ztuchla).

brť zachováno jen ve jm. vlastních: V Brtích, pole u Kyčova. Na Brti, pole nad Klenčím.

bruncvalík, o zavalitém malém dítěti: Té bruncvalík, koukni!

brundivál, chrobák; též brundibál. Táto, má trnka nohy? — Nemá. — Tak to je brundivál, tak sem snid brundivála.

brus. Porovnání běžné: Chleba jako brus (nevykynutý).

brusliny, pl. t., ubroušené částky brusu i ostří, usazené v korýtku pod brusem.

Brychta, jm. rodové. (Postř.)

bryjdit se, rozednívati se, svítati; ale přesně bryjdí se před svítáním: o prvních chvílích, kdy poznati lze, že tma ustupuje.

bryjlavyj, posm. blikavý. Ty bryjlavyj Honzíčku! Ostatně srv. bryjlat.

bryjlat, 1. o hledění krátkozrakých, musí-li úsilně patřiti na věc tuze blízko. 2. ve zlém sm. Co mi pořád do toho bryjláš? (do psaní cizího nakukuješ?)

bryndat, 2. žvástati. Od toho též sl. brynda (nadávka).

bu! chci píti! ml. d.

bůbáčky, pomn., toten, byl. (jen květenství); trsy listů jmenují „voříšek". Teky sem tám ňáký bůbáčky dělají se pěkně ve věnečku.

bublinky, drobné šištičky, „kapané" do másla; smažívají se zvláště na panket (křtiny) a jídají se ke švestkové omáčce.

bubů, bubák, ml. d. Jen tám chojď, je tám bubů, veme tě!

budík, zvířecí, zvl. vepřový žaludek, též kus slepého střeva nabitý krví a krupami jako jelito. Koupila sem budík a brambůry do toho a byl voběd jakyj pak! (v neděli!)

budník, 1. budka na špačky. Letos je tu špačků — míli by se jim dát eště ňáký budníky. 2. holubník; toto neuž. Kuna se mi dostála až do budníku (na holuby).

bujď m. buď. Bujď hodnyj a dobře se huč! (*h* jasné). Před *d*, *t* slyšeti jen *j*: A buj tu se mnou!

buj, bujte, buď, buďte. Nebuj dětina! Viz předešlé.

bul atd., byl atd. Výslovnost tato byla ve vesnicích chodských do nedávna; naposledy v Postřekově. U starších není však dosud *y* jasné. Náše Manka tám teký byla. Dž. (*y* zní mezi *u*—*y* a *l* za ním tvrdě.) Podřeknutím zazní tu a tam v řeči st. i u. Máma bula z Potřekova, táta pocházel z Němec. (Tak vyslovila jasně stařena z Postřekova 1906, ale jen jednou v celém hovoru.)

bulák, Chod z vesnice, kde říkali „bul"; potom Chod v starém kroji vůbec.

bulčička, zdrbň. od bulka, děvčátko v starém kroji chodském.

Bůlevec, jm. polností u Tlumč. V Bůlevci.

bulka, 1. Chodka z vesnic, kde říkali bul; 2. šátek vázaný „na bulku" = na babku; 3. sukně stará krojová, tmavá, lesklá, se žlutou lemovkou dole. (Lesk se obnovoval hlazením skleněnými hladítky tvaru vyspělého hřibu; pleny se žehlily také tak na studeno.)

bumbat, ml. d., píti. Bumbij pěkně, bumbij!

bumbus, bombon. Z města nosil dětom bumbusy — kam pak to co de!

bumpat, tlouci, d. ml. Též slož. Nabumpij mu teký — cák se mu nechceš! Kuba Honzíčka (= tě) chtíl bumpat?

bumpnout, uhoditi, srv. bumpat. Bumpni s nim (hrnečkem).

burda, nejhrubší kalounek. Dokud kvetlo v Domažlicích kalounkářství, dělávali burdy nejchudší a nejslabší, často babičky staré. Byl na to zvláštní stávek, na němž se mohla

dělati burda jediná (kalounků mnoho najednou.)

bůška, rána velká (zvuk). To to dalo bůšku, dyž ten trám spád.

bůta, bačkora. V bůtach mi to eště de, v bůtach; ale jiný vobutí už mňe tlačí. To sou švesky: sladký jako fíky a navaří se jako bůty.

bůtky, ženské střevíce z látky (obyč. sametu), zdobené mašličkami a srdíčky atp., vystříhanými z barevného (červeného) sukna. Rozd. třijce. Viz toto.

Bůtovice, sing. f., jm. rolí u Tlumč. Nad. Bůtovicí.

byjčina viz byjkovna.

byjkovec, žíla býčí. Vemu-li byjkovec, chlapsí, vy sednete! (starý rychtář na nepokojnou chasu v hospodě.)

byjlí, nať bramborová. Nacpi si byjlí, dyž nemáš na tabák! Ve sm. plevel užíváno obyč. jen slovo tráva. Té ňáký trávy v tom vobilí letos! Já míla žito bez trávy a jakyjpa klas!

byjkovna též **byjčina,** louka obecní, jíž užívají střídavě po roce z toho dvora, kde chovají obecního býka.

byjt 2. mívá význam prgn. *a*) býti vhod: Ten tě je zrovna (kabát). Tuten bure (praví tesař, vybíraje si trám z celé hromady otesaných dřev). Jak tě to bude, haž tě to vyčítat bude (Pís.). Já jí to řekla s hubou (= bez obalu), ale vono jí to nebylo. *b*) bytelným býti, trvati, žíti. Děrek pořád byl, pořád byl, ale letos se najednou tratí. Hde hdo přišel, každyj říkal, chlapec nebure. Huž sme se za něho modlili, aby ho Pámbů vzel. Pobudem a nebudem.

bytelnyj, zvl. o člověku, statný, „při síle". Děrek je eště bytelnyj.

bz! někdy se sdružuje **bz-bz.** Pokřik pohunků na hovězí dobytek, aby se „rozbzíkal" (střečkoval)

bzdina, zápach, též konkr. Táhni, bzdino! (na nečistého psa).

bzdít, zapáchati. Sedlák po syrovátce bzdí! (Tak prý zpívá strnad; ml. d.)

bzďoch, smradlavina. Smrdí jako bzďoch; též bzdoch.

bzíkat, střečkovati; o hovězím dobytku. Ta kráva ráda bzíká. Též slož.: Šecko se tě to rozbzíkalo.

C.

cacek, prs mateřský (nikdy o zvířeti; tu jen cucek). Dnes je to jako cacek (o přeslazené kávě).

cáhovityj 3., houževnatý, tvrdý. Takuví cáhovitý maso huž není na mý zuby.

cajmrsk, utrpení, zkouška. V takuvým houpadu, to sem dostál cajmrsk.

calach, bláto s vodou, zvl. hned po dešti. Té dnes calach! Srv. marast.

calatka, zdrbň. od calta, houska. Vem eště za ňákyj šesták calatek! (vem = kup.)

calta, vánočka; zdr. calatka, houska od pekaře, malá pletená.

caml, velký kus, též velké zvíře, na př. ryba. Chytili sme struha, takuvýho tě camla!

cancoury, cáry, střípení. Ta má pěkný cancoury na sukni (iron.).

candát 2., tulák, povaleč. Candáte, dyjt nebureš candátovat celyj den.

candátovat, nazdařbůh choditi, potulovati se.

cank, uzda koňská. Dám si na ně (koně) canky zlatý (Pís.). Význ. přen. kázeň. Ta tě má v canku, vet! (žena muže.)

canybal, dom. přezdívka člověku nemotornému a línému. „Chodíš jako canybal," vyčítá matka chlapci, jenž prolelkoval půl dne.

capart 2., různice, křik. Eště mi to potom vrátí s capartem! Hu Kolářů nyjsou dávno než caparty. Ve sm. drobotina, maličkost neuž.

capuch, 1. sopouch, ale jen ústí s. u kamen a pece. Zandyj capuchy, ajt tě pec tuze nevymrzne. 2. Obr. ženská špinavá. Je to capuch — ženská mladá a hani si na sebe nevyprát!

cáračka, dom., máčečka a máčedlo chod., mastnota vypečená z vepřové pečeně s vodou, kterou se pečeně podlévá. Máčí se do ní knedlík jako do omáčky.

cárat, 1. máchati (prádlo). Divčata na stoce cárají; přen. 2. utíkati: Cáryj — táhni sirky = kliď se! 3. vycáranyj člověk = světák, schytralý.

cechtat, -ám, -al ..., ledabyle, špatně práti. Takuvá ženská bytelná, mohla by vydát sílu a vona jen to tak při tich trokach cechtá.

cejtlík a **cejtlovat,** viz cetlík a cetlovat. Zajímavo, že slova obě výjimkou mají jasné *-ej* proti pravid. chod. výslovnosti *-ej, -ij* atd.

ceknout, hlesnouti. Hani mi na to necekla (na výčitky pravdivé).

celodeň (byl.) laštovičník. Dávávali na voteklinu teký celodeň,

celyj čas, se záp. sl. přijíti, vídati atd. nabývá prgn. významu = kladnému *zřídka kdy.* Ičko nepřídu do Klenčí celyj čas. Cák furt děláš — já tě nevídám celyj čas.

cenkovat se, příliš smlouvati, když podávající nechce sleviti a kupující přidati. Už se tu cenkujou hodinu — to dyby bylo vo dožvíco, ale vo telátko!

centlíř, též centnýř, cent; jen v ml. nedbalé a od analfabetů.

cepenít, přestávati boleti. Dnes už mi to cepení, ale v noci, já nemyslila, než že mi hlava pukne. (O rheumatické bolesti v zubech.) Též slož. Rána vocepeníla.

cepenyj, otužilý, statný. Náš (kluk) nenastydne, ten je cepenyj! Může ve sněhu běhat bos.

ceplechta, plískanice. No, to nám nastála ceplechta. Nevydávij se v takový ceplechtě, zkazíš šat a můžeš zkazit i zdraví.

ceplíchtat, šplouchati. Neceplíchtej mi s tim! (na děvče pohybující ze všetečnosti hrncem, v němž trochu smetany). Též slož. Probitá divče! Poslala sem ji pro vocet a vyceplíchtala mi ho půl.

cestička křivá, vzorek vyšívání.

cetlík, kruhák na zelí. Stryjčku, náše máma vás nechá prosit, abyste byli tak dobryj a pučili nám cetlík. (Ustálená zdvořilost; když se vrací vypůjčená věc, také vždy stejné: Zaplajt Pámbů, že ste pučili.)

cetlovat, krouhati, řezati zelí. Náš táta humíval cetlovat! Též slož. Nacetlovali sme dje kadečky a eště dovíco (= hodně) zbylo. Jirko, nescetloval bys mi ňákou hlávku na vaření?

ci, ceš atd., ml. d., též po záp. neci atd. Já ci chleb — von by tě klep! (říkadlo dětské.) U některých slýchati i **ksi, kseš** atd., ale jen výjimkou, v mluvě nedbalé.

cibulák, druh bramborů barvy cibulové, málo růžové.

Cibulík, přezdívka. Chodov.

cibulka, 2. jablko pěkně červené, trochu žíhané, menší, ale trvalé a velmi plodné. Též strom toho druhu. Náše cibulka je letos vobalená. — Letos mráz šecko spálil, ale cibulky přece sou, ty to zvrhly.

cící, ml. d., prs mateřský. Pavlík už je velkyj, Pavlík už muší cící prodát. (Mluví se k němu. Prodávají za nějakou hračku, aby snáze zapomněly.)

cifrovat, rychle jíti. Tma na mňe šla, hale já cifroval! Pepka je ženský pomyšlení (= skrovná a slabá), ale cifrovat humí.

cimprcampr, asi — na cáry. Rozbityj na cimprcampr = na drobno, na krupici. Kalhoty sou na cimprcampr, ty huž není platno zašívat.

cink, bělmo. Dostála cink a vod toho voslepla.

cinkat, zvoniti malým zvonkem, penězi atp.. Tobě to v kabze cinká (= žert. máš mnoho peněz). Též slož. Zacinkal a paňáca, hůp nahoru (o loutkovém divadle).

cinklous, zdr. **cinklousek** = zvonek (jen o malém). Mají tám skopíka a ten skopík má na krku cinklousek a chodí za dětma šudýš jako pes (nov. cinglous).

cinkový koření, dle vypodobnění kozí brada? (byl.)

cintovat se, chvěti se, zvl. zimou, hrůzou atp. Dítě nestuj tu, běž do sencí; dyjť se cintuješ a si celá modrá.

cípek, cípku, šátek třírohý, menší, jenž se nosívá na krku (v Domažlicích v létě i na hlavu). Je to vlastně „cíp", polovina šátku obyčejného, v úhlopříčně rozděleného.

círáty, pl. t., průtahy, okolky. Té ňákyjch cirátů. Nedělij takuvyjch cirátů.

citronky, druh hrušek; jsou bohaté, s drobnými pupínky na kůži, zrají do žluta.

cmírda, 1. ženská, jež zbytečně mnoho nastříká a smáčí, na př. při prádle. I ty cmírdo, tys toho nacmírdala. (Chůva prala pleny a smáčela lajci i podlahu.) 2. žert. = káva. Je celyj den jen vo tý cmírdě.

cmírdat, zbytečně vylévati, též zbytečně kapalinou se obírati. Cák tu pořád cmírdáš? Též slož.: Nevycmírdej mi šecko mlíko. Nacmírdat, nalíti, nastříkati nač.

coudrle vlasatá, žert. hádanka družbovi od matek o svatbě dávaná = ze zelí hnětanka.

coura, ženská nevypraná, nedbalá vnějšku.

courat, s význ. opovržl., o pohybu ve vodě, rose, blátě atd. Hde pa couráš? (chodíš?) Přestaň s tim couráním, marně nastydneš(o zbytečném praní). Též slož. hucourat se. Hucourat kalhoty (t. chůzí dole smáčeti a postříkati).

co nač, sloučeno v platnosti doplňku: Dybys byl co nač, nenechál bys ženu, stunavou ženu, tak dřít.

co proto, spojeno s význ. přísl. = tuze. Tys dostál co proto — v takuvým dešti haž zez města.

cr — cr, zvuk onomatop. o práci na starodávném soustruhu nebo na stávku k výrobě vřeten. Soustruh takový skládal se z bidla přibitého zadním koncem ke stropu, na druhém přivázán svislý provaz, který se otočil 2—3krát kolem dřeva soustruhovaného, nabodnutého na pevných hrotech, a šlapáním podnožky, na dolním konci provazu připevněné, uvádělo se dřevo v pohyb. Třístka mohla se bráti, jen když šla podnožka dolů a dřevo se otáčelo k ruce. Odtud přerušené zvuky třístky. Podobný princip byl na stávku na vřetena, jenže ovšem vše menší a vřeteno se uvádělo v pohyb bičem o ně obšlehnutým.

crkat, crknout o pohybu kapaliny, málo-li jí jest, při pití, nalévání, dojení atp. Je to horký, muším to jen tak crkat (káva). Crkni mi tám drobet vody, ale maličko! (Do mléka.) Náše nám vostane stát, huž mi jen tak párkrat crkne, nestojí to za dojení.

cucák, 2. přezdívka mladým, kteří nedospěli ještě, čeho se odvažují. Takuvyj cucák, a vono by to huž koukalo po ženský: huč se napřed něco dělat. Já tě dám fajfku, cucáku: je tě líto, že si se najid?

cucek, u 2. dom. rampouch, ch. křechyjl. To sou cucky přes noc! (se střechy visící).

cůclovat, onom., vyluzovati zvláštní zvuk, jímž se vnadí ptáci, tím že se ústa přitisknou k nasliněné ruce a vtahuje se vzduch do úst. Zvuk se protahuje i přerývá všelijak, což dráždí ptáky a vábí k čihadlu.

cůdlat, 1. krákati; 2. cuchati vlasy. Zvl. slož. To sem jí vycůdlal (= nakrákal)!

Divče jedna, ty rozcůdlaná! (= s rozcuchanou hlavou.)

cůdle, neurovnané vlasy. Tu máš rozpravovač a urovnyj si už jednou ty cůdle.

cukat, 1. škubati; tahati. Necukyj mi! c. se, trhati sebou. Necukyj se, ajt tě nestříhnu (stříhající stříhanému); 2. přen. zpěčovati se. Haž bys míl klopit (peníze), potom bys se cukal.

cukryně, hrušky tvaru podlouhlého, tmavě rudé, neveliké, sladké.

cumploch, u, 1. šátek složený od cípu k cípu a pak ode středu ke koncům v pramen spletený. Jím vyplácel při „hře na slepýho Víta" (= slepou bábu), slepyj Vít, koho po hmatu zapadl. 2. ženská nemotorná. Řect si nedal, ičko má, co chtíl, ale má cumplocha.

cvok je delší než cvoček a má menší hlavu.

cvrnkat, děti cvrnkají pony poháněj ce je k důlku ukazováčkem napiatým o palec.

Č.

Čábos, jm. luk u Poc.

čábřit, potulovati se, zbytečně choditi. Též při chůzi dlouhé kroky dělati. De pa čábříš? Ten tě čábřil, dyž slyšel, že Jirka přišel. (= pospíchal, aby ho viděl).

čahoun, člověk příliš dlouhý, vytáhlý, srv. vyčáhlyj.

čakan i **čekan, též čekana,** chodská stará zbraň, pův. bezpochyby sekera na delším toporu, později spíše hůl s kováním, na jedné straně v hrot, na druhé v kladívko upraveným, u kování někdy mosaznými cvočky zdobená.

čálky, střenky na noži. Muj (nůž) míl pěkný šveskový čálky! (t. ze švestkového dřeva.)

čampule, 2. mít vlasy na čampuli, t. j. zatočené zadu na temeni a hřebenem upjaté. V Domažl. „drdol."

čamrda, jen vlk z čamrdy, do níž se vtlačí do střední dírky sirka — osa. Obecná čamrda chodsky = koska. (Ať je třeba plechová.)

čandle, i f. dom., ženská velká, zvl. neustrojená.

čap! citosl. význ. slabší než chňap! Obyč. ve spoj. čap ho! (Práč u muziky:) Chlapsí na něho: Ha co pryj ty —! Von voknem, ale chlapsí za nim a hned v sadu u hradby čap ho! Hale dali mu!

čap, sb., čep. Svině mu hutekla čapem (hospodskému; = přišel na mizinu). 2. čap u rybníka. V babylonským burou lovit, huž vytáhli čap. 3. zúžená část dřeva, která se zapouští do dlabané díry dřeva jiného, s nímž se takto „čapuje" (váže). 4. železná osa vpuštěná do konce hřídele kola mlýnského; na nich se kolo otáčí. Čap mazat, aby nepálil. Pod. má čápek kolečko u trataru a kolmahy. 6. hrušky toho názvu od podoby s čapem u rybníka.

čapnout, chytiti (význ. živější). Já hned za ním a eště na záspi sem ho čap (zloděje).

čapovat, viz čap 3. Obyč. slož. začapovat. Jistyjší je, dyž se dá pořádnyj rukáv a pěkně se začapuje; (místo příčky hřeby přibité na včelíně) co hudrží čap, to nehudrží ani deset řebů, řeb se časem podá.

čarodeník, čarodenice, čarodějník atd. V noci Filipo-Jakubský čarodenice pryj mívaly nejvěčí moc. Dávali sme drn před práhy nebo šípkový pruty nebo máje, aby do stáje nemohly, dokud nespočtou travičku nebo špendličí.

čas, pl. **časy,** prgn. 1. krásné počasí. Přišlo do sv. Jakuba ha potom přišly časy, že bulo mílo! Blyjská (se) na časy! Ale též: Pěkný počasí atd. 2. dobré časy. To sou časy nic nedělat a dobře se mít! bez času = před časem. předčasně: Humřil bez času (srv. stč. bez časa).

časek, oblíbeno místo **krátký čas.** Na vojně byl Jirka dobře malyj časek. Nákyj časek sem si poležíla a běhala sem zas.

časlavka, hruška toho druhu, velká, šťavnatá a sladká, takže prý jimi i včely přikrmovali. Nyní jsou už na Ch. skoro vyhynulé.

časně, záhy zrána. Já se slepicema spat, ale potom teky časně stávat: jak se začne dělat deníček, já už v loži nevydržím.

častyjš, častěji; tak vždy: lehkyjš, rovnyjš atd. Mušíte k nám přicházívat častyjš, potom se dovíte leccos.

čedit, čaditi. Stáhnite to sjetlo; čedí to moc. Ale začazenyj. Strop, stěny — to bylo šecko začazený a pěkně se to svítilo. (Za svícení na krbu a dračkami.)

čechmant, mírnější výraz m. čert: to by byl čechmant, abych to nezmoh (o těžkém dřevě k nesení). Čechmant jí bral, až do toho vlízla (špatně se vdala).

Čechov jm. polohy u Stráže. Do Čechova.

čechráč, kdo chodí „rozčechranyj" (neučesaný): zvl. o dlouhých vlasech mužských.

čekát, -ál, -ála atd. Já čekála dost dlouho, proč pak si nešel!

čekát se, o ženě, býti na slehnutí. Sedlák komyjrá letos celý líto, selka se čeká, ta huž ičko taky nemůže do tak těžký práci: tak aby byl člověk na devatero.

čelatyj, jen o kameni stavebním. Na takuvou stavbu (kaple) aby byl kámen peknyj čelatyj (kámen zde ve sm. hromadném).

čelo, 2. stroj na hovězí dobytek, jímž táhne vůz čelem. „Čelo" jest dřevěný oblouk ode středu ke koncům zúžený, vespod kožní obšitý a žíněmi vycpaný, navrch plechem

okovaný. 3. rovná plocha na kameni stavebním.

čepec, 1. svršek ucha na sekeře. Dřevorubci kálajíce dříví tlukou čepcem na klín. 2. krojový čepec na hlavu jen pro vdané, černý a bílý, vyšívaný, kulatého tvaru; odtud též **koláč** zvaný. Napínal se do kulata prutem obaleným koudelí „kotětem" a upínal na okraji k hlavě „plínkou", bílou stužkou, podél čela bíle vyšívanou. Míla bílyj čepec, na ňom černyj kříž (= vdala se mi). (Pís.)

čepení, 1. nevěstina výzdoba hlavy (z rozmariny, pentliček, bublinek skleněných a dracounu). Dva proutky rozmarinové vedeny kolem hlavy, šest spleteno pantličkami tak, že č. tvoří malý okřínek, připjatý ke vlasům „blunky" a připevněný k čelu „vospánkem". stužkou sametovou. 2. obyč. zdrbň. **čepeníčko,** pečivo jako preclík s konci přes sebe přeloženými a spojenými naproti s obvodem.

čepice, 2. žert. Té stará čepice = to se ví, rozumí samo sebou.

čepličky, 2. nášivky plátěné nebo kožené, jež našívají na Chodsku na paty punčoch hned po novu, aby se tak záhy neprošlapaly.

čepit (nevěstu), vysvlékati z „čepení" a oblékati v „čepec" („koláč"), odznak vdané Chodky.

čepyjl, želízko (vlastní nůž) na noži zavíracím. Já míl praskák, pěknyj praskáček a chlapec mi ho vzel, něco píclal a ulomil mi čepyjl u samyjch čálek.

čepyjřit se, 1. čepyjří se ptáci ze zimy, v nemoci, v podráždění; 2. přen. význ. durdit se. Co se čepyjříš, kdo tě co dělá?

černyj, výr. porov., šecko černo: Pínkav byjvalo v polích šecko černo — ičko je něhde někerá! 2. černyj, substantivně, euf. místo čert, jehož jméno lid nerad vyslovuje. Von to byl ten černyj.

čertadlo, nůž na pluhu. (Srv. črtati.) Mělo účel, aby rozkrojilo drn před radlicí. Aby rovně stálo, zavěšovali je svažujíce je stéblem slámy nebo bičem. (Srv. črtati.)

čertovo tabák, pýchavka (houba).

červ, -a, 2. nemoc prstu na ruce, jevící se silnou a bolestnou podebraninou. Já vím, co je červ; chlape, dávali mi na něn kronajkl (= arsenik): tři noce sem voko nezahmouřila!

červenyj: 2. **červený svátky** = velkonoce; též **červený vijce.** Na červený vijce sou žlutý mazance. (Pís.) 3. Červená mouka pšeničná tmavší, dělaná naposled (při 7. a 8. sejití) z hašpanu. (Viz to.) Dělávaly se z ní hlavně zápražky.

červivyj, červavý. Letos je vovoce moc červiví.

červovrt, u m., červotoč. Jaborový stoly byjvaly pěkný stoly, bílý jako křída, jen že se do nich rád dávával červovrt.

česněk, česnek. Potom mi poradili nasázet vokolo ní (mladé hrušně) divokýho česněku; já to udělal a vopravdu, po brabencích za krátkyj čas ani pomátky.

čičí, neskl. kočka, ml. d. Nech čičí, aj tě nedrápne! Někdy též číča atd. dle ryba. Řekni: číčo, pureš!

čihačky, viz čuminy.

Čihadlo, na Čihadle, jm. polohy u Poc. i jinde.

čijčí, neskl. střevíc. ml. d. A jejej, ta má nyny čijčí, Dodlička! Dopa dal, dopa dal? Máma?

čikuláda, ch., **čekuláda** dom. Já sem si nyjrači kupovával vo pouti kousek čikulády; to byjvalo má houtrata (*h* jasné).

Činčák, jm. rodové. (Lh.)

číslo celé s půlí udává se **půl s gen.** obyč. tvaru jmenného. Půl deváta bez půl páta, tři a dvě a půl třetí? (Hádanka početní.) Někdy neslyšeti dvě a půl atp.

číslovka druhová v řeči starých žije, kde nyní slýchati základní. Devatero řemesel, desátá žebrota. Dyjt nemůže byjt najednou na desatero! (při desateré práci). My už sme míli kolikarý (brambory), ale nad starý „český" nebylo.

číslovky násobné staří rádi zmocňují přídavkem -násob. Pětkratnásob pro něho šla a nešel jí a nešel (z hospody). Dyj radši nit dvakrátnásob (= dvojitou). Řek mu to kolipakratnásob!

Číslovky tři, čtyry gen. = lokálu. Ale Sv. *Tří* králů. Číslovky základní při udávání ceny často v řeči starších udávají se odčítáním. Bez jednoho za devadesát. Zlomek klade se též před číslo větší. Za půl páta devadesát koupjili sme jinou (krávu).

čísnout, žert. uděriti. Tak tě čísnu, že nebudeš vedět, čí si.

čistidlo, a n, 1. očisty zvířecí odcházející po mládě ti. Vostálo v ní čistidlo a mušeli, kouknite, krávu zabít! 2. nepěkný šat, zvláště pustila-li barva.

čistyj, 2. prázdný. Hrál, hrál a nepřestál, až byl čistyj. Já sem dnes čistyj jako lípa (bez = krejcaru). 3. vejce č. = bez zárodku. 4. iron. Ty si mi čistyj ženich! 5. o krásе tělesné. Holubka je čistá ženská, ta dy se vystrojí!

čišit, čišil atd.; 1. ostře váti. Dnes to čiší (o sychravém větrném dni). Z tý mhly to čišílo jako kozel. 2. obr. utíkati, pospíchati. Zvrz to a čišíl demů (snědl a pospíchal). 3. o špatné vlastnosti. Pyjcha z ní čiší. Je to lid, nic dělat, dobře se mít a na šecko nadávat: zrovna to z nich čiší.

člapadlo, šlapadlo. Mi to bolí zrovna na člapadle, nevím, asli sem si tám něco nezapích.

člapat, 2. šlapat, prgn. **člapat mazaní,** dělati povidla na koláče. 3. **člapat plátno,** při bílení plátna jeden kus práce; plátno trochu „probílené" se dá do čisté vody a šlape se v ní, voda se stále nalévá čerstvá.

člápij, -e, šlépěj. Bylo znát člápije až na cestu.

člapíto, ml. nedb., vedle **člápij, -e, m.** To sou člapíta (velká, ve sněhu).

čloupnout, ml. nedb., vedle člápnout. Čloupla bedle lavky a pác — udělala kozelec do stoky.

člunĕk, člunek tkalcovský i v řetěze. V pl. v řetěze často slyšeti **členky.** Té práce zdlouhavá: člunĕk muší brát furt do ruky (při dělání domácího plátna). To sou ňáký členky na zavírák? To by tak bylo na klaničník!

čmert, euf. m. čert. Ha čmerta! Čmerte! Též v doplň. Taková půzná síje, to byjvá čmert (= obtížná).

čmuchák, čenich; zvl. s příhanou: Míl's mu dát hned přes čmuchák.

čmuchat, čuchati, zvl. o dobytku: Nečmuchyj na mňe (na psa). Jen je nech, voni se vočmuchají a přestanou se štochat (o kravách ze dvou chlévů).

čom, čem. Vo čom ste povídali? Pod. v něčom, všom, našom atd. veskrze.

čpít, čpílo atd. Kozel ví, co to tám tak čpílo.

čtát, čtal, čísti, četl atd. Beztoho, že si to teky čtal, vo Lomikarovi! Hu Kazdů čtali ňákou novou kroniku, nechtílo se nám ani demů.

čůda, -y, f., ženská nestydatá. Je to čůda s čůdou: takuvý chlapse bude kazit.

čúcha, čúcha na, volá se na prase. Též skládáno: **čúch — čúch — čúch!**

čujs! volá se na kozy, když je odhánějí. Obyč. ve spojení: čujs, koza!

čulík, čapka podoby špičaté, pletená, již nosívali staří Chodové po domácku a v nehodě pod širák. Bývala černá, starší pestrá.

čuminy, čekání dítek před chalupou, kde jsou křtiny. Pojte, děti, na čuminy. Též číhačky. Děti dostávají dárky od jídla, obyč. chléb s tvarohem a máslem (pomazanku).

čumít, čumíl, čuměti atd. Též slož. Pošta nebyl doma a to sem se tám načumíl. (Pošta 2. = poštmistr.)

čurně, nadávka = nečisto. Cák to děláš, čurně! (matka na kluka, jenž dělal „rymíčky" pod hnojištěm).

čurýk, vepř (ml. d.), zdrbň. čurýček. Vidíš čurýka (o prasnici) a tándle, koukni, to je jich čurýčků, ty humí běhat (podsvinčata).

čvachačka, I. řídká hmota, zvl. bláto, 2. přen. pohyb, zvl. chůze v takové hmotě. To je čvachačka dnes, tůlik bláta a takuvá tma, haby ji krájel.

čvachat, broditi se v blátě nebo vůbec v řídké hmotě. Povídá kmůtr: Purem na blíž, dáme se přes louky! Mi se hrubě nechtílo, hale teky sme si dali; čvachali sme tám ve vodě a v behně.

čvarek, ml. nedb., vedle škvarek. Čvarky z cibulí do zelí, té zelí jako s masem.

čvičit i cvičit; ono jen ml. nedb. Hanče je divče čvičená. Dali ji na cvičenou.

čvoček, cvoček. Jen čvočky do podrážky a můžeš po ní chodit, vydrží něco!

čvočkař, cvočkář. Její tatík byl čvočkařem. Čvočkaří tenkrát míli dobře; kováři řebíky nedělali a v krámu řebík nedostál.

čvrček i **cvrček;** význ. někdy přenes. Ty čvrčku, dybych tě zmáčk, bylo by po tobě! Ty jako bys jid čvrčky! (hubenému).

D.

dadek, přezdívka malému. Ty dadku jeren, není tě znát při zemi. — Já spal jako dadek (tvrdě).

dadyjsek, žertovná přezdívka. Ty dadyjsku. Slyšel jsem v Chodově a nebylo lze vystihnouti určitého významu. Též ve jm. rodovém: U Dadyjsků (Postř.).

dachmat, mačkati v ústech: Dítě dachmá prs. Pes dachmá kotě, byl by je hudachmal.

Danda, obyč. než Danihel = Daniel. Štěpánkuc Danda. Též jm. rodová: u Dandů (Mrákov).

Danihel, Daniel, *h* úplně jasné; zach. ve významu jm. rodového, u Daněhlů, staryj Danihel.

darebnyj, 2. churav. Sem dnes ňákyj darebnyj. 3. marný. Nech toulání darebnýho. (Pís.)

darmo, 2. marně. A darmo se zlobit! (ukončuje muž malé nedorozumění se ženou).

Dasknace, pl., v Dasknacích, pole u Lhoty.

dásno, dáseň. Manka má vod zubů (= od bolení z.) nastřílený dásno.

dát i v slož. inf. dlouhé: přidát, dodát, vydát, nadát atd., ale part. přidal, nadal atd. **zadát** dobytku, prgn., začíti krmiti; potom se **přidá.**

dát něčemu, 2. nepořídit (chatrně, málo udělati). Ty tomu dáš! (= nic nepořídíš). Vy ste tomu dnes dali (málo jste snědli). Tys tomu dal (na špatného oráče, jenž pole rozrýpal). 3. ublížiti. Ten tě natenkrat dal (= ublížil).

dát na koho, dbáti čí rady. Di, di, ty si dnes tak, zijtra tak: na tebe já nic nedám. Míl si dát na mámino slova.

dát slovo. *a*) Dyž dám slovo, teký je splním. *b*) Já mu nedala křivýho slova, slovíčka ne!

dát žádost čemu, obsloužiti, vyhověti. Dobytku se muší dát žádost, má-li byjt z něho něco. Dát včelam žádost, to aby hu nich sedíl!

dávavyj, štědrý. Chlapče, ty huš nebureš z tich dávavyjch (o skoupém dítěti).

dávno, 2. sesiluje význam jm. příd. nebo přísl. Tobě je ten kabát eště dávno dobryj.

dbát, dbál atd., dbáti; délka též v slcž.: nedbát, nedbál atd. zanedbál. Dybys byl dbál vo děti, děti by dbály vo tebe. Vyskočil

na štěpu vlk a já to pronedbál a vlk vzel sílu i vrubu.

dědě, neskl., ml. d., dědeček. Koukni, dědě de! Poj, purem naproti dědě.

dědič, dědic. Není žádnyjch dědičů (na panství Stadionském), komu pak to asi připadne?

dědina, jedno z větších a lepších polí při dvoře. Též zdrobň. dědinka. Bezpochyby, že trvávalo při dvoře. Na dědině máme letos pšenci — pěkná pšenka!

dejš, ml. nedb. a jen užito-li ind. za imp.; jindy deš. Malý, dejš! (pasák na tele vyháněje ze škody). Dejš demů! (na psa).

děkovat, 2. o klasech, když se začínají sklánětі obtíženy jsouce nalévajícími zrny. Klasy huž děkujou (za požehnání).

dělalo se, 2. neos, prgn. o křiku, různici. Starýmu to dlouho tajili (že dcera padlá), ale dyž se to potom doveděl, to se vám, teta, dělalo!

dělat, 2. přičiniti se. Mušíš dělat, abys do zimy chytil ňákyj kryjcar (t. zahospodařil něco). 3. Dělij, ajt přídeš (= pospěš, abys brzy se vrátil). 4. dělat dříví = dřevorubčiti, o vší práci dřevorubecké na pasece. Tonda s Pepíkem dělají dříví na Království. Pod. dělat parezy (t. dobývati a řezati i kálati na dříví). 5. dělat dílo, křičeti (zvl. v hněvu), povykovati atd. Až se to táta doví, (že kluci zlámali stromek) ten bude dělat dílo. Ti kohouti dnes dělají dílo (tuze kokrhají), to bure jistě zas pršít! 6. dělat u koho (řemeslníka) = dávat dělat. My děláme na Sirkovně (t. dáváme kovářskou práci kováři na Sirkovně). Srvn. šíju. 7. žert. dělat sedla a válce = seděti a váleti se, lenošiti.

dělnyj, pracovitý. Kuba je člověk dělnyj.

delů, dolů. Dítě, ajt nespadneš delů; zatrápený děti — jen po horach! (Hory tu = vyvýšená místa; dítě totiž běží po lajci k oknu.)

demů, domů; též dým. Toto zvl. při honění psa: Pureš dým! Deš demů! Ale též: Já huž du dým! Ale nikoli dýma, nýbrž jen ob. doma.

deníček, počátek dne. V lítě, jak se začne dělat deníček, ha, to já v loži nevydržím.

děrečky a babičky, protěž (byl.). Eště natrháme tánle ve smouze drobet děrečků a babiček a máme toho dost. (Děti trhající kvítí na věnečky pro B. Tělo.)

děrek, dědek, ale dědka atd. Je děrek doma? Mámo, zavolijte dědka. Děrek (též kudibal) s devíti hlavama. Žert. hádanka svatební. Bodlák o 9 květenstvích.

deška, deska. Dali mi nohu do dešek. Dokud v mňestě chodívalo pučochářský řemeslo, dělávali sme tu taky dešky pro punčocháře (dřevěné, na něž se punčochy napínaly).

devandule, dom., levandule.

děvka, děvečka, služka (bez význ. opovr.) Děvko, mám-li pak košili? (volal v sobotu pacholek na d., jejíž je povinností pacholku košili na neděli připraviti.)

děžička, 2. zdrobň. od díže. Na vyjražnyj mívají už zvláštní děžičku; 2. druh hub, malých, rostoucích v obilí. Podle děžiček soudívali sme, jak bude žito vydávat (nidaria).

díďátko, dítě; jen o nemluvněti: U Hadamů mají díďátko. Co říkáš, aby nám tudle babička teký přinesla díďátko?

dídí, ml. d., neskl., dítě. Vidíš, dídí!

Dinďal, jm. rodové. (Poc.)

dít se, dílo se, 2. prgn. To se vám dílo! (= to bylo boží dopuštění). Cák se to tu dije?

díťátko, častěji díďátko, viz to.

div, 2. už. přísl. Div sem nohu nezlámal.

divče, i, fem., sing. dle duše, pl. divčata. Náše divče s tim přišla vod Beroušků (= přinesla tu zprávu). Divčata, tancujte, hyjbyjte se. Gen. pl. divčát. Koukyj, tulik divčát a žádná se tě nelíbí?

dívčka, vedle divče, zvl. v mluvě vzrušené; ale v pl. jen divčata atd. Dívčka, cák to děláš?

divno předivno, oblíbeno v tom spojení k sesílení výrazu. Divno předivno, takuvá půda, pohnojeno dost, tak pěkně zaděláno, a tak se ta pšence špatně vokazuje.

dnes, 2. za našich časů. Co pa byjvávalo jelenů — dnes nevidět srnečka celyj čas.

Divný žínky, báječné bytosti v podání chodském. Báli se jich, že berou děti, pozapomnělo-li by se na ně při práci v poli.

divnyj, spurný, hašteřivý, zlý. Nebujď tak divnyj! (žena na vadícího se muže.)

dížka, zdrobň. k díže, ale vedle toho i děžička (v pův. sm., ono v jiném): 1. dojačka (dřevěná s jedním uchem), dojí do nich zvl. krávy, jež kopou; 2. větší dížky téže podoby užívá se k napájení zvl. mladších hovad.

dje, dvě, ml. nedb. Na sv. Vavřence jedno polínko, na sv. Bartolomije dje! (smysl: zimy přibývá.)

dláň, dláni. Támvodsajd máš celyj klatovskyj kraj jako na dláni.

dlažba, 2. v řeči tesařův o síle dříví; slabší povaly. Vybírám dlažbu a s bídou ji dostanu, huž je to tu přerostlý (v lese).

dlouho, pozdě. Přídeš dlouho na mši sv. Pod.: **dýl** = později. Hu nás sou žně dýl. **kerak dlouho** = hodně, hezky dl.: Sem huž tary kerak dlouho! Sem ňákyj darebnyj kerak dlouho!

dnešní 2. jen ve výr. Nyjsem dnešní (t. mám zkušenosti). Myslíš, že sem dnešní? (že ničemu nerozumím, že se dám oklamat atp.)

dní se, slovo oblíbené, určitě značí, že se dělá **den**; nejprve se bryjdí, pak svítá, potom se dní.

Dobří, n. jm. místní. V Dobří u Chodova, Klenčí (neporozuměním z pův. V Debři, stč. = v dolině, v údolí).

Dobřiň, v Dobřini, dle jiných v Dobřině, název polí u Lh.; srv. Dobří m. pův. Debří u Chodova, Klenčí.

dobrota, 1. pamlsek. Co se jí nanosil dobrot, co se hu ní nacivíl, a naposled ji sám rád nechál (nevěstu). 2. výhoda, prospěšná věc atp. Sněh na pole, dy je to v čas, té velká dobrota. Takuvý bůty z klobuku, té dobrota na starý nohy.

dobryj, 2. svorný, dobré vůle. Huž ste spolou zase dobrý? (na hochy, kteří se pohadrykovali.) *A*: Chodíte k nim? *B*,: Proč pak ne, dyjť sme dobrý, my sme si nic nehudělali. Proto můžeme byjt zase dobrý (= ač se smlouvy nechtějí dařit). 3. Jen dyj pozor, abych tě eště nebyl dobryj (= abys mne nepotřeboval). Jak sem já mu byl kolikrát dobryj! (o výpomoci peněžní). 4. Podrážka je eště dobrá.

docpod, dom., dospod ch.

dodát, -al, -ala atd. dodati. Dodát sem to dodal, ale von to nepřím.

dodělat se, *a*) vydělati dosti, z výdělku krýti potřeby. Já ne a ne se letos dodělat!

dodělávat, 2. t. život, umírati. Přišli sme na něho, huž dodělával (postřelený pes).

Dodla, Dorota. Dodla, kráva tě bodla. (Dětské říkadlo posm.)

doch, jméno hromadné, jednotlivý d. je došek. Pod dochem bylo sucho. Spíš jako doch (= nehneš sebou).

dojení, verb. subst. 2. smysl. konkr. mléko z jediného dojení. Ajt tám mám všehovšudy dje dojení.

dojnice, kráva, která hodně dojí. Tuta kráva, té kráva dojnice — až se tě bure někdo ptát. (Nedůtklivá odpověď na hanění dobytčete.)

dokajď, dokud. Dokajď až potajď. (Přísl., sm . = všeho do času, Pán Bůh na věky.)

dokázat, 2. způsobiti, vykonati. Cák dokáže sama ženská na takuvý věci (= velikém statku). Pravda, já míl sílu, ale já s ní teký něco dokázal.

dokonce, docela, nikterak, přece. Dokonce že si nedáš řect! (= že si přece nedáš říci). Dokonce a dokonce nepude!

Dolák, jm. rodové, (Tlumč.).

Dolce, pl. pastviny a pole u Mrákova. Na Dolcích.

dolek, nikdy vdolek — chodský bývá jen pšeničný, menší než rozpíček (viz to) a buď se mastí nebo maže medem nebo i povidly. Některé hospodyně vytahujíce je z trouby paří je, aby byly hebčí. V starší domácnosti bývaly dolky často jídlem svátečním, jindy se pekávaly jen za tuhé práce, na př. sekáčům, žencům do pole.

dolík, 1. větší důlek; též zdrobň. dolíček. Dyž se zasmije, dělají se jí dolíčky. 2. menší údolí. Sjel se Škarmanu, shora sjel dobře, ale v tom dolíku pod Škarmanem zvrátil.

doložit, 2. o jídle. dosytiti se. Dyž není dost kaši, doložte chlebem.

domácí, 2. na rozdíl od **kupovaného** nebo „z krámu"; zvl. o látkách. Já jí dala trojí povlečení, šecko domácí (t. lněné, doma předené, u domácího tkalce tkané).

domovní dvéře, do „domu" (síně) vedoucí. Zlodijí vypáčili domovní dveře.

domovo n., domov. Zlatý domovo! Živobytí by tám bylo, živobytí, ale styjská se, člověk nemá ani kam jít hyjtu.

doposovád, doposavad. Doposovád by to ušlo (Za řeči o úrodě a počasí).

dopřít, dopřil, dopřáti; imp. dopřij, dopřijte; zř. též dopří. Dopříte mi ji, táto! (krávu přidanou na věno).

dorazit se v nauce nějaké, úplně poznati, naučiti se. Já vzel divči ze školy, myslil sem: dorazí se eště doma drobet, ale chybil sem. Ve škole já moc říkat nehuníl, já se dorazil tepřiva, huž sem byl ženatyj.

dořečit se, domluviti se. Hu Vítů na svarbě sme se tepřiva dořečili, že von naší nebožku mámu teký dobře znál.

Doroťák. 1. Dorotin muž, pak jm. rodov. 2. Doroťáci, zvyk: dva výrostkové (císař a kat) s děvčetem (Dorotou) z města obcházejí vesnice při sv. Dorotě a představují stětí světice, doprovázejíce hru dialogem a zpěvem.

Dorotí kvítí, byl., chudobka; velký Dorotí kvítí — kopretina.

dosoudit se, dovolati se, dočkati se. Hospoda je, hospoda, ale než se tu něčeho dosoudíš! Hde pa je hdo — lidi dohromady: dyjť se tu nemůže žádnýho dosoudit.

dost, 2. o čase, vhod, v čas. Přídu-li pak eště dost na mši sv.? I přídeš dávno dost; tepřiva zvonili (= poprvé, pak teprv „sezvánějí").

dostát, dostál atd., dostati. Hínaj, kmotře, to sem dostál (tu prgn. = ránu). 2. Dostáli telátko. (= Kráva se otelila.) 3. Dostáli zlodije (chytili). 4. Sotva zakopáli tak na sáh, už dostáli vodu. (Dokopali se jí.) 5. Dostát vobilí, píci (t. v čas svézti domů z pole). 6. dostát někoho, prgn. ošáliti, podvésti, zvláště žertem. To sem tě dostál! (směje se pacholek děvce, když ji byl aprilem vyvedl). 7. dostát co proto, zkusiti, vykusiti, vytrpěti. Tys dostál dnes co proto v takuvým calachu haž sem!

dotáhnout se, žert. o posledním „verši" ve spánku. De na šístou — drobet se eště dotáhni a potom — není platno — ven z kůtěte!

dotahovaná mouka pšeničná dělala se, když už byla „bílá" vyražena (před „pobílou"), obyč. při 4. sejití. Pekávaly se z ní dolky.

doubravník vedle **dubravník,** hřib. Modráky by byly, modráky, ale doubravníka není vidět žádnýho.

douha, duha. Vokazuje se douha, to nebyjvají časy.

dovádět, 2. prgn. o dětech, vztekati se, býti rozpustilými. Děti, ticho, nedovádijte!

dovíco, hodně. Nu, dala mu jich dovíco (hrušek); důraznější dožvíco = nevím co, tuze mnoho. Já s tebou nepuru za dožvíco!

dovícokrat, mnohokráte. Já mu to říkala dovícokrat (o opakovaném napomínání); co pa si dal řect? Nedal si řect!

dovopravdy, opravdu, vážně; Do vopravdy řect, dyjť vona k vám přišla s holyjma rukama. Řekni dovopravdy: chceš mi ty peníze pučit — nechceš.

dovostat, docela, zvláště, zejména. Já bych ičko z jera takuvou kravici neprodal, dovostat když vím, že je březí. Proč pa bys s divčí pospíchal, dovostat dyž jí dáš pomoc! (se vdavky.)

dozajista, dův., jistě. Přijte hyjtu, ale přijte dozajista. Matouš byl dozajista hodnyj člověk.

dožrát, -al, -ala atd., 2. tuze rozhněvati. Vidím, že bure chyba, ha vona jen si hnala svou a jen si hnala svou: to huž mi přece dožralo (o nevhodné setbě).

dožvíco, sraženo v jediné slovo, silnější smyslem než dovíco. Asi = velmi mnoho. Já vím: za takovou vodu by jinde dali dožvíco a my si jí nevšimnem.

draha, pomn., pastviska obecní, na nichž roste jen chudá tráva. Žeň, divče, ty husy eště drobet na draha. Na drahach je hezká pazderna, tám bure přebývat (sic) má žena. (Pís.). Srv. louka — luka.

drahoty, pl. t. prgn., neochota, rozpaky. Nech ho a di sám, dyž dělá takový drahoty (nechce jíti). Chce-li mi dělat drahoty, já dostanu ženskyjch dost (vdovec ženich).

drak, Do draka! Draci sperou! zařikadlo asi = ať (tě) draci sperou! Draci sperou, to byla litina — na nás nebylo suchý niti.

drap, citosl. význ. silnější než chňap. Červenka pěkně po senci a najednou kocour drap! Já zkřík, kocour ji pustil. ale červenka huž vodkazovala.

drapnout, rozd. drápnout, chytiti. Štandáři ho drapli (zloděje).

Drastil, Drastilouc atd. jm. rodové. (Draž.)

dražit, 1. slož. nadražit = cenu vyhnati. Nadražil mu pole = byl příčinou, že dráže koupil; 2. vydražit *a*) odhadnouti, ustanoviti cenu. Voli byli vydražený za půl páta sta bez dvacíti. *b*) udělati dráhu do šindele, rámu na okno atp.

drbat 1. posm. s chutí, spěšně jísti. My huž máme z novýho (žita chléb) a ten se drbá! 2. drbat se, škrabati se, drapati. Co pa se tak drbáš — žerou, žerou? (na mladého psa.)

drboštěp, drvoštěp. Čim pa by byl, bure teký drboštěpem! (tatík o synku, jenž jeví chuť k „učení").

drc, jen ve výr. jako drc, o věci hladké, čisté, umyté. Divče, ty si čerstvá: už máš půdu jako drc (půda — podlaha). Srv. drcek.

drcadlo, zrcadlo. Do se dívá na večer do drcadla, na toho se dívá čert z drcadla. Drcadlo beze skla. Žert. hádanka svatební. (Voda.)

drcál, drcálek, chatrný mlýn, malý s malou vodou. Častěji krcál, krcálek.

drcek i **zdrcek,** jehlice s „drcátkem", (sklíčkem), jíž spínají děvčata tylový šáteček u krku, přes nějž překládají na prsa ještě šátek hedvábný. Patrně zdrbň. k pův. drc; viz to.

dřevíčko, dřívko, malá třístka. Poj posvítit, mi se zdá, že mi pádlo do mlíka tudle ze svrchnici ňáký dřevíčko.

dřevo, prg. strom lesní, ať stojaté, ať poražené. Musíme myjtit dřevo a dáme si sami narezat prken. Srv. dřívko.

drhnout, 2. len se drhne t. j. na hřebenech železných trhají se z něho „paličky".

drchanka, otep slámy drobné, „vytřesené". Do štrauzoku je lepší drchanka než sláma, drchanka je hebčí.

drchat, kublati, zamotati. To se mi to dnes drchá (přadlena stěžuje motajíc).

drchlička, žabinec (byl,). Kanáři mají rádi drchličku.

drchňátka, bylina drobného listu hustě na vodě rostoucí. Sbírají ji z jara pro líčata.

dřít, dřil atd. Vandrovali tří řezníci, dřili krávu při měsíci (Pís.). Též slož. **vodřít.** Cáfrice (přezdívka) nám byla na rebízlu, všechen ho vodříla.

dřívko, menší „dřevo", strom lesní se slabším kmenem. Koupili dřívko na škatulky.

dřízda, 1. ženská nedostatečná, zvláště mnohomluvná a málo platná. Di mi s ní, s dřízdou! 2. Nadávka vesnických Domažlickým. Měská dřízda. V tomto sm. v pl. též dřízdové (o mužích).

dřízdák, 1. pták zvonohlíd (?), 2. nadávka Domažlickým dřízdáci. Srv. dřízda 2.

drkačka, řehtačka.

drkáči, děti chodící s drkačkami ve svatém témdni drkat. Viz toto.

drkat, 2. prgn. řehtati řehtačkou. V pašiovém témdni když umlknou zvony, děti přejímají úkol zvoníkův a v houfu procházejíce ves řehtáním oznamují doby k Anděl Páně. Nocují ty dni společně na zemi na slámě, aby nezaspaly a ukončivše úkol na Bílou sobotu vybírají si dárky dům od domu (hlavně vejce), o něž se pak stejným dílem rozdělí.

drkavky, jablka toho druhu, v nichž jádra drkají, když ovoce uzraje.

drnda, 1. ženská klevetivá. Mlč, drndo, dyjť drndáš, nevíš co. Dite mi s ní s drndou. 2. bezcenná věc, nic. Za krejcar dostaneš drndu, ne-li takuvou kudličku. Ty víš drndu (t. nevíš nic).

drndálek, plch, jména tohoto na Ch. vůbec neznají. Chlapec si při mně hrál, najednou píchne ňákým dřevíčkem do díry v buku a z díry na něho vyskočí drndálek.

drndat, klevetit; též slož. Nemluvte nic před ní, před tou drndou, vona všecko vydrndá.

Drnek, jm. rodové (Kyč.).

drnkálovyj čepec, též čepec s křídlama = holubinka.

drob, 1. úlomky ze sena míchané se semeny a smetím, jež zůstávají pod hromadou. Vypař si nohy v drobu (přísada do

lázně). 2. vnitřnosti zvl. z vepře. Přikoupili sme jeren drob a bylo itrnic dožvíco. Viz droby.

drobet je příslovečně vedle drobku, trochu. Já mu nalila drobet kyselýho mlíka ha ten si pošmák.

drobíček, přísl. trošičku. Přilí mi drobíček! (Do zadělávání těsta.)

drobka, 1. sb. drobet. Papij pěkně, ajt nedrobíš; každá pohozená drobka křičí do nebe. 2. akk. drobku příslovečně. Teta, nemohly byste nám propustit drobku hlavatičnyjch semán?

droby, pl. jaternice i jelita dohromady. Burete dělat teký droby, dyž pícháte? Z drobů polívka.

droužka, družka; jen ve sm. družička. Hana má jít za droužku.

drůbeř, i f. drobotina (zvl. bezcenná). Já čekála, dovíjaký přineseš ryjby; di mi někam s tekuvou drůbeří, nestojí to za kuchání! Ob. drůbež chod. lichva.

držák, 1. prgn. rukojeť cepu. Ičko šecko držáky kovají; za stara vohnouli na konci jaborovyj špánek, udělali voko a do něho nadíli svůr a přivázali vošití s válkem a spravilo se to teký. 2. žertovně: Má špatnyj držák (kdo musí často močiti).

držít na rukouch = býti kmotrem. Dyjť jí můžu teký něco řect, dyjť sem ji držíla na rukouch! (t. mohu křtěnce domluviti). Není na ňom držení (t. z dvojích kmotrů bude dnes držeti dítě při křtu druhý; střídají se).

držít palec = přáti někomu při hře. Poj mi držít palec, ajť přece nyjdu s práznou kabzou demů!

dubí i **doubí,** 1. mladé duby, 2. dubový les. Já vím v dubí kůsy (t. hnízdo kosů).

dubravník vedle **doubravník,** hřib.

ducmáč, nadávka = břicháč.

ducmatyj, otylý. Lidi, té chlapec ducmatyj, ten esli vyroste, toho bure kus.

dudlu, ml. d., neskl. dudy, pak vůbec muzika. Poj dudlu! (= k muzice). 2. žertovně místo cicí. Máš dudlu? To věřím, to ty dachmáš.

duch, 2. Na nohy já bych eště moh, ale duch — duch mi schází! (stěžuje stařec „dušnyj"). Ale stunavyj má krátkyj dech, ne duch. 3. Něhde jim ňák uchází duch (dudám).

duchna, (slovo stč.) v chod. zaříkadle: Na mou duchnu! (= na mou víru, na mou duši). O podušce jen velké. Ta má ňáký duchny (když vezli nevěstu).

duchnít, tlíti, zvl. o hnilobě přikryté a na sucho; též slož. Dyjť je ten trám celyj zduchnělyj (uvnitř setlelý, ale na povrchu toho neviděti). Ve vnitřku tak pomálu duchníla (stará jabloň).

důlek, jen o d., v němž děti fasole hrají, dom. = bůdka. Srv. dolík.

dum, 1. dům. Já mám v Praze koupenyj dum — žádnyj neví, keryj je muj. (Pís.) 2. předsíň ve stavení. Nu, nestuj v domu, poj do sencí! (tatík na nesmělého ženicha).

důmění, důmnění, domněnka. Důmnění může byjt na leckohos, dyž ale žádnýho nechytili.

důmínka, domněnka. Člověk si dělá rozličný důmínky, ale je to šecko nic; dyž Pámbů nedá, nemůžeme vzít.

dundat, posm. píti. Jen dundyj, jen dundyj: míli jiný taky věc a začli pít a byli brzy hotovi.

durba, člověk neotesaný, nepodajný. Si to durba jeden s durbou! (výčitka.)

dusavka, jm. hrušky, jež „při jidle zrovna dusí".

důstatek, dostatek, hojnost. Dyby byl důstatek, já bych teký veděla co dělat.

duše 3. dřeň v brku. Dyž chceš brko vypravit (t. ku psaní), duše muší ven! 4. dřívko as 5 cm. silné v mlýnském pytli uvnitř upevněné, aby se stěny pytle nestláčely k sobě a tak meliva nezdržovaly.

dušička, 1. má malou d., malá d. v ňom byla — když se kdo tuze bojí čeho. Matka na Tomše a ten se sklidil s malou dušičkou za kamna. Jen se nedělij: jak ty si míl teký malou dušičku. (O tom, kdo musel o půlnoci přes pole.) 2. Na Vše Sv. k večeru jedí na Ch. studené mléko sladké s „dušičkama" nadrobenýma do mléka, aby v létě netrápily šmíce. D. (pečivo) o 4—5 hlavičkách spečených podél.

dušnyj, dýchavičný, souchotinář. Divči mám dušnou, ta mi nevyroste. Náše bába byla teký dušná a jakyjch se dočkála staryjch let.

dutky, karabáč o několika řeménčích, s krátkým tlustým bičištětem; v některých rodinách mívali je místo metly. Veme-li táta dutky, chlapsí, vy sednete!

dvádvacet, dvátřicet atd., jen ve strojené mluvě dvaatřicet, nikdy nové třicet dva. Dvátřicet nedá ležít (hádanka = zuby nedají zaháleti).

dvakrat, 2. tuze, hrubě. Nechtílo se mi dvakrat v tuvtý tmě, ale cák si pomozt, dyž sem se vopozdil. Dvakrat bys mu nemušel říkat! (t. snadno by se dal pozvati).

dví, n., prostředek záhonu obyč. o dvou brázdách, jenž zbyl při „vobhánění" tím, že se odoralo z každého záhonu dle šířky jeho po 2—3 brázdách a prostředek — dví — nechán nezorán.

dvírce, dvířka při brance do statku; jimi se vchází na zásep. Vorevři dvírce!

dvoryště, dvořiště, nádvoří. Hu Kozinů je dvoryště — té prostora jako na panským dvoře.

dvůr, 1. nádvoří: Hde roste na dvoře tráva, tam dceru nedávij! 2. celý statek: Kolářouc prodají dvůr.

dycky chod., dicky dom.

dyjřit, burcovati ze spaní. Nechojď už je tám dyjřit, šecko huž spí! Nechtíl sem tě dyjřit (za noční bouře).

dyjť vedle dyť, vždyť. Dyjť povídám: nesedneš, až něco rozbíješ!

dýl, déle, 2. později. Já přišel eště dýl než ty.

dýlijš vedle dýl, déle, jen v ml. nedbalé. Až eště drobet dýlijš bude krmení dost a bude taký máslo.

dýlka, 2. doba dlouhá. Tys tám dýlku, to bych bъl přišel dvakrat! Srv. dlouho, pozdě.

dým vedle demů (odsuto ů, zdlouženo lokálně e v é a zúženo v í, psáno dým) = domů.

dýnko, zdrobň. dno; 1. prgn. dno na škatulce. Klepat dýnka: vysekávati d. na železném stroji nárazem dřevěné paličky na „špon". 2. Čepice byjvaly teký s červenyjma dýnky.

dynovat, nutiti. Dynoval a dynoval, až sem mu tu poslední zlatku dala. Co pa pořád na mňe dynuješ (zde s přídechem nelibosti; asi = trápíš). Divče dynovala: „Pote mámo a pote!" Tak sem s ní přece šla, hale míly sme rači vostát doma (na pouti).

dypato, z pův. věty: Kdy pak to bylo (někdy dosud: dypato bylo) = onekdy; v témž významu vondyno. Dypato se taky chytalo. Též dypakto.

dyž vedle **hdyž,** když; nejmladší pokolení, vyslovující už *g*, říká i ob. gdyž; staří nejčastěji hdyž.

E.

-ej (**ěj**) zní v chod. **-ij, -yj** a to i když není **-j** téžeslabičné; př.: malyj, dělij, nyjrovnyjší, Matij, na sv. Matije, nádije náše, šalvíje atp. Výjimkou slyšeti zřetelně čisté **-ej** v cizím kyrie elejson, v citosl. jejej, někdy sesílené jejej-jejej! Následuje-li **i** v koncovce, znívá před ním též **e**. Srv. Chytili zlodije — byli tám zlodějí. Na sv. Bartolomije, k sv. Bartoloměji. Dělá si náději atp. **-ěj,** v komp. **-ější** pozbylo jotace: styjnyjší, tupyjší, moudryjší atp. Předcházející scuhl. tvrdá se neměkčí. Přípona komp. a superl. přísl. tvořena od adj. odsutím **l**: styjnyjš, nyjmoudryjš udláš. V ml. nedb. analogií i vícijš, mínijš atp.

e-ъ (ostré **e** se zvukem polosamohlásky za ním), ml. d., citosl. = oškliví se mi, nechci. Užíváno i v doplň. Teta je nyny, Barka je e-ъ.

-ъm (vyražený krátký zvuk nosový), ml d., citosl. = nechci, neposlechnu. *A*: Deš mi hned pro tu vodu! *B*: ъm, ajt de Kuba!

enom, ml. nedb. Enom mi poj! (t. na mne).

eptiška dom., jeptuška ch.

esli i **asli** (ml. nedb.), jestli, -li. Nu, eslipak poslechneš! (= v otázce silný rozkaz). V stší. řeči oblíbeno víc pouhé -li.

eště, ještě. Já se eště podívám k tim kleneckyjm zahradam. (Pís.)

etě, ml. d. = ještě. Zvl. často při jídle: etě, etě! (= dejte mi ještě, chci ještě). Také velcí na dítě: Chceš etě?

evanděliům, vždy **e** a **ď**. Evanděliům mi přečte kněz a dyž du za kmotra, hudělám v matrice tři křížky a je to teký tak (starý analfabet).

F.

fajfky (též bloudí), byl., petrklíč. Děti trhyjte fajfky, kouknite, co jich tu kjete.

falář, farář. Krutinouc (t. student) chce na faláře.

faldovky, též sokolky, vysoké boty s „faldy". 2. Jablka toho jména, povrchu nepravidelného, jako nakrčená.

fanfár, kdo se snadno a pro nic za nic hněvá, zlobí atd. Ty si hned fanfár.

fanfárovat, zlobiti se, zvl. nemluviti ze zlosti. Zase fanfáruješ?

fanfrnoch, onom., bukál, džbán ovázaný napjatou kožší, do níž jsou zadělány „vlašiny". Tře-li se po vlašinách, jakoby dojil, vydává džbán jednotvárnou dunivou muziku. S f. chodí děti v období Nového roku a „přiznávají" si jím k novoročním koledám.

fantit se za kým, o vdavek chtivých, jež vší mocí chtějí dostat toho, koho si „zaminou", až ztrácejí hlavu. Cák Vondraš si ji veme, divči s prázdnem? Darmo se za nim fantí.

fazule, též **fizule** a **fiza.** Fasol velký; malý (bob) sluje na Ch. pona. Vo fazule já huž nehraju, já si je nasázím do zahradky. Té pěkná fizule, celá bílá.

fěrtuch, fěrtouch; zástěra ženská barevná hedvábná nebo prostá plátěná; f. bílý tylový (chodský smuteční) nazýván prgn. zástěra. Starší krojová zástěra bývala modra plátěná, s okrajovým bílým vyšíváním domácích vzorků.

fíčumpáčum i **fíčumpáč,** prak dětský záležející z bičíku a šípu. Šíp je na konec sploštělý a kosočtvercovou lopatkou ukončený; asi v třetině přední je zářez, do něhož se zadrhuje uzlík biče a napětím biče se pak „pouští".

fídlat, 1. krájeti, řezati tupým nožem nebo slabou pilkou silnou věc. Budeš to fídlat

hodinu a nedokážeš nic! (Pilka slabá na dubovou větev.) 2. O chatrné muzice. Tak to tám fídlají, fídlají — mňe by nerozkurážili.

fidly — fidly, dom. citosl. doprovázející hru na housle. V žert. říkadle dětském: Fidly — fidly, na tý naší židli, tak hrajou mý housličky. Srv. zin — zin.

fík! 1. citosl. provázející drasticky seknutí, říznutí atp. Vzela nožíky a fík, fík — a já můžu ičko plátno zahodit (t. stříhala špatně, nerozměřivši). 2. v doplňku. Šesták diškerecí — té fík! (iron. zde snad pův. sb. fík).

fíkanyj člověk, prohnaný. Té fíkanyj chlap — cikán hadr! Srv. předcházející.

fíknout, obyč. jen ve výr. tos to fík (iron. = to jsi tomu dal). Slož. ufíknout ještě ve význ. pův. = utíti atp. Dnes mi to ufík a pěkně bez přívažku.

fítrtač, 1. pták onom. dle hlasu pojmenovaný, masojídek. 2. přen. větroplach, zvl. kdo mnoho mluví a běhá, ale málo dělá.

fiza, velký fazol; menší je pona. Nasaď; fiza platí dvě pony!

flák, velký kus, zvl. ve výr. flák pole, flák cesty atp. Té flák pšenci a takuvá jeko voheň, ta bure sypat. Že Smolova k městu, chlape, té eště flák cesty.

flákat nač, kašlati nač, nedbati, pohrdati. Bureš tu čekát a mrznout? Flákyj na něho, jak von se neztratí! (t. muž pijan).

fláknout, uhoditi tuze. Vítr vzel vokenci a flák s ní, až se šecko votřísło. Bouček se votočil (t. padaje) a flák mňe do řibeta — eště chčestí, že nebyl silnyj.

flámička, jupka „od těla" z lehčí látky, již nosívají děvčata do práce, zánovní též k původku (ale jen děvčata chalupnická a kde nemají staršího kroje chod. Chodov.).

flanda, sukně lehká, laciná. Míla na sobě jednu flandu, karapak nemá mrznout! (= byla špatně obděna.)

flašky, jméno hrušek, dle tvaru, veliké.

flauta, nikdy fléta. Já vo itřině nejrači slyším, dy začne do tich koled flauta.

flink, citosl. doprovázející ránu; slabší význ. než bác. Špaček z klecí a flink do vokna!

flinknout, uhoditi něčím lehčím. Tak tě flinknu! (matka na kluka neposluchu s napřaženou prázdnou rukou, ale neuhodila.)

flor, přesmyknutím hlásek též **frol;** stuha černá harasová, as 3 prsty široká, na koncích vyšívaná žlutě. Nosívali jej muži i „chlapci" na krku v kličky zavázaný, než nastaly hedvábné šátky černé. (Chodov do polovice min. století.)

folky, volnost přílišná, zvůle. Ty dáváš dítěti (zde už kluk školák) velký folky.

Foukalka, jm. chalupy v Chodově. Pepík z Foukalky. Potom též Hana Foukalkuc. Pl. jm. luk u Klenčí. Foukalky.

foukat sl, býti hrdým. Posadil se do věci s prázdnem a ičko by si foukal. (Zeť nevděčný.)

fouňa, nadávka, člověk pyšný a nevlídný. Myslí, že je pán a je fouňa.

founit, 2. nadýmati se. Šlaku, Bartice, ta ičko founí, dy je muž přednostou.

fresna, dom., ženská, „která se má ráda", t. j. dobře jí a pije a na zadní kola nepamatuje. Dyk prožrala chalupu, fresna!

frkanda, dětská hračka buď z brku rozčísnutého nebo z obilného stvolu nebo i kůry vrbové a březové, v míze robená, na níž se dá vylouditi zvuk slabě troubivý.

frol viz flor.

fučit, fučil atd. Fučíl jako dy de kanec z bukvic. Havel větrem fučívá, Voršulka nic nezařívá (o počasí při sv. Havle).

fuk, 1. díra po vypadlém suku v prkně (?); 2. díra v rozeschlém nářadí i na stavení mezi jednotlivými prkny. Ty fuky se muší aspoň zacpát (na zimu ve dveřích).

fuky dělat, foukati si, spurně si vésti. Panečku, ten jí dělá fuky (ženich dobračce nevěstě).

fundle, jen v žert. hádance svatební: devět sahů fundie (= vozící provaz).

fušpanky, název jablek.

H.

h — hiatové, oblíbené hojně v chod., nyní mizí odporem mladších. Bývalo kladeno zvláště před **u, a,** řídč. i před jinými samohláskami a to na počátku i uvnitř slova; na př. hucho, hulice, houl, Hadam, harvent; nehučí se, nahučit; Heva. Ale vždy jen uhel, uhodit. V přítomné době jeví se taková nepravidelnost, že nelze už věci dobře vyšetřiti. Nejvíce slýchati **h** ve výrazech ustálených, ve slovech děděných (jména a příjmení), na př. vzít za huši; Hanče, Hankouc; u Halbustínů. Nevědomky vyslovují i nejmladší, kteří se brání této dial. zvláštnosti, na př. houvin, hudit, huzený maso a j. pod. Kde bylo lze, jest tato vlastnost podřečí na svých místech v slovníku určitěji udávána.

ha, a, h už zř. jasné, zvl. v ustálených výr., na př. v písních na počátku věty nebo sloky. Ha, já mám holku ve Vostračíně. Ha ty! Ty bys byl chytryj. Často: Ha ty ty! Nikdy neaspiruje se **a** ve význ. citosl. na př. 1. význ. údivu: *A*: Včera pryj stouplo zelí vo celou zlatku. (t. kopa.) *B*: A! (ostře vyraženo = snad ne, není možná!). 2. význ. odporu: *A*: Dyj mi kousek! *B*: A! Já sem sám dostál. (= nechci. Toto **a** má tón vyšší a jest poněkud prodlouženo). 3. vyzn. = aha. A, dety se vyhájaly? (mluví stařena chůva měkce na dítě jedno. Toto **a** vyslovováno

dlouze a zpívavě.). A, to já nemám řect! (hrozí děvčátko klučinovi, jenž dopaden ráženo nezralé ovoce.)

habadij, mnoho, dost a dost. Je vás tu habadij a nic nedokážete! Teta tě dá hrušek habadij, jen máš řect!

habal, neklouda, nešika.

habán, 1. vodní kolo na velikém spádu (na Chodsku nejvýše 4 sáhy). 2. o velikém člověku i zvířeti. Té habán! (o velikém, těžkém kohoutovi).

hábat, tápati, nemotorně kráčeti. De pa tám hábáš; deš mi zez trávy! Takuvý bláto ha já tám hábala, div sem tám dřeváky nenechála.

hábit, šat obnošený, zvl. sukně. Hde pa si vzela ten hábit: dyjť tě žid sebere do rance!

Hadam, h úplně jasné. Též v zdrbň. **Hadámek.** Obojí také jm. rodová. Hadame, Hadámku (Mrákov). Ve jm. rodovém zdrbň. též Hadamík (Chodov).

Hadce, v Hadcích, jm. polností u Poc.

Hadlásek, u Hadlásků i Hadlasů, jm. rodové (Klenčí).

hadovyj řetízek, vzorek domácího vyšívání.

hach! ml. d. Slovo místo celé věty o ohni a horkém jídle. Na př. Koukyj, hach (ukazuje se dítěti na oheň v peci). Hach, nepapij etě (= polévka je ještě horká).

hachlička, hustý hřeben hřebový na „hachlování" a „počísání" lnu. Vobilí je jako hachlička (= husté). V tomto por. též hachle: Té žito jako hachle (obojí o osení, než „žene do břetýnek").

hachlovat, buď prgn. nebo s předm. len: česati len (poprvé) na hachličce, hned po klapání a děliti tak na „len" a koudel. Len se potom znova „počísá" na čistý len a pačísky.

hájat, ml. d., ležeti. Vidíš, jak tám Mankydla hájá (v rakvi leží). V dom. hajá, hajat atd.

hajčnout, ml. d., lehnouti. Di si ičko hajčnout, malyj, di; haž ráno staneš, bureš zase věčí!

hajdy! výraz citosl. význ. asi = jdi, kliď se! Někdy se přidává ještě slovo šumenty. Hajdy šumenty, kam slepice sedávají (= kde stává posada, t. ke dveřím).

hájenka, hruška; je hrubá, nízká, pěkně kulatá.

hájinkat, zdrobň. sl. hájat, ml. d. Nu, Manky, hájinkat! (= už je na tebe čas).

hajka, dom. hájidlo; víšek slaměný na holi, jímž se „zahajuje" (zapovídá užívati) pole, mez, cesta atd. Kampa tám přes louku — nevidíš hajku? (Zdvořilý:) É, co hajku, hajka nekřičí.

hajmon, bytost báječná, hýkal. Křičívá prý na lidi v lese: „hej, hej!"

hájo, ml. d., lože. Poj, máma tě dá hájo! (Bez předložky; to v ml. d. často.)

hák, 2. místo v páteři, asi pod křížem. Citím to nejvíc zrovna v tom háku.

haklík, (sl. stč.), háček u šatů ženských. Utrh se mi haklík.

hakramka i akramka, stužka vlnitého tvaru, rozličně barvená, jíž zdobívají šedličky okraje původkového šatu.

halabala něco dělati, povrchně, nedbale. To sou ičko truhláři; jen tak halabala to sklepají a díry zamažou klíhem.

halapác! citosl. při padání něčeho těžšího. Já povídám: aj ta divče nestrhne ten hrnec, a to řect — hrnec halapác z lajcí delů!

halapatrida dom., slovo žertovné, průjem. Švesky, kyselý mlíko, pivo: to bude halapatrida.

Halbustin, Augustin. Též rodové jm. od toho: u Halbustínů. Halbustínouc Tonka. (**h** veskrze jasné.)

Halbustuc, u Halbustů (**h** úplně jasné); jm. rodové (Mrákov).

hale, ale **h** jasné zř., zvl. v ustálených výr. Hale di! (1. při vyprávění něčeho víře nepodobného, tedy sm. = nenaváděj. 2. při žádosti odmítnutí: Hale di, ty bys bьl chytryj!)

Halenuc, u Halenů, jm. rodové. (Stráž.)

Haliášouc, — Eliášovic. (**h** bezděky dědičně zachováno veskrze, jako ve jménech a stálých výrazech vůbec.)

Halířek, Halířkouc atd., jm. rodové. (Draž.)

halměř, almara (nikdy alměř, ale u mladších už halmara i almara). Staří Chodové měli **h.** jen na jídlo; na šat byly truhly; obojí květované a malované.

halůzna, příliš velká a neútulná světnice. Takuvou halůznu — dopa by to vytápěl, to aby zajel do kamen s vozem.

ham! citosl. ml. d. = otevři ústa a vezmi do nich, sněz. Někdy též: udělij ham!

Hámarika, Amerika. Jeren čas, to byjvalo hecho s Hámarikou a pominoulo to zas. Šudýž dobře, doma nyjlíp.

hambalka, přepažení krovu hořejší (nad vodrem). Na hambalkach máme eště drobet pro telátka (t. lepšího sena).

hambalek, trámec v hambalkách (příční).

hambous, 1. pryskyřník, dle jiných 2. vratič (byl.).

hámota, pleskal, žvástal. Hámoto s hámotou, přece nehámoť!

hámotit, pleskati, klábositi, srv. hámota.

Hana, Anna; zdrobň. Hanička, Hanče, Hančička. Svatá Hana, chladna zrána. Hana Hruškuc. Hanička Holubouc. Dnes chtíli jít vod nás k sv. Haně; bubnoval ráno. (T. na pouť.)

Hančičák, u Hančičáků; jm. rodové (Postř.).

Haničák, — Haniččin muž. Starýho Haničáka, Bencu, ste už asi neználi? (mluví se k „pánu".)

Hanížka, Anežka. (**h** veskrze jasné i u nejml.) Michálek myslí na Hanížku Vovčákuc.

hantlat, zneužívati, nehospodařiti čím. Nemáme s časy (= pěknými) hantlat, jako se žádným darem Božím. Děti hantlaly s chlebem: tám mušelo snadlo přijít šecko vzkáz.

Hantonouc, Antonovic, jm. rod. (Bezděky zachovává **h** jasné i nejmladší pokolení, které už se mu jinde úmyslně vyhýbá.)

hanýž i haníž, anýz. (**h** vždy jasné.) Baboři mají rádi hanýž v pečivu.

hapat, padnouti, ml. d. Dyj pozor, ajt nehapáš!

hapec, ml. d., chlapec. Té hapec nynanyj, nu, nu! (Dědeček mu tleská před očima.)

harant. Harant huž je víc než parchant; to huž pryj je parchantovo parchant.

haraska, „harasová", vlněná pentlice, jíž ovazuji děvčata kužel; také se jí užívá v kroji ženském.

harc, jen ve výr. na harcu = na ráně, v cestě. Nenechávij nádobí tak na harcu, ajt tě něhdo něco neveme.

harcovat s něčím, překládati, hýbati něčím hřmotným. h. — se = stěhovati se. Do pa by se zase harcoval; sme rádi, že sedíme.

harest, obyč. než arest i v řeči mladších. Náš chlapec si nes kousek na dřeváky, potkál ho štandár a ičko má jít na štyrádvacet hodin do harestu. (kousek = silnější kus „dřívka".)

harnec, ml. ncdb., vedle hrnec. Srv. hrnčík. Lidičky, té harnec mlíka! A té jedno dojení?

harvent, — advent. (**h** úplně jasné.) Jednu máme ičko po telátku, a druhá — ta bure až tádle něhde v harventě. Chlapsí, harvent! (Zakřikují starší „rozkůčky" v přástkách.)

harvokát, advokát. (**h** jasné.) Jen si dyj pokoj s harvokáty; zaplete tě do soudů, že nebureš vedět, kerak z toho.

hásnout, hás, háslo atd., hasnouti. Huž mi hnedle hásne na krbu a ty nyjdeš a nyjdeš! (na muže, jenž se nevracel z města, ale mluví [nyjdeš!] k přítomnému).

hašpan, kůra obilná, jak odpadá při mletí přes řešátko žejbrování; pod řešátko padá drobnější „kozička". Až se vyrazí bílá mouka, hašpan i kozička znova se nasýpají.

hatit se, protiviti se, nelíbiti se; též kaziti se, nedařiti se. Já čekál, jak na tom ženatyj neburu ha to se mi to zhatilo (pokazilo). Dělat dost a ještě žádnyj pokoj ve stavení, tuto se člověku brzo zhatí (zprotiví).

Hatlavka, u Hatlavky, jm. polí i luk u Oujezda.

hauf, ml. d., pes. zdr. haufʒdl. Jen tám chojď, příde hauf — vidíš ho, už de!

Havelce, na Havelcích, polnosti u Mrákova.

Havranice, sing. f. v Havranici, jm. polohy u Pocinovic.

házet, 2. prgn. hráti o fazole házejíc do důlku. Házeli vo drobet. (t. o nepočítané fazole, kolik který do hrsti nabral.) 3. házet na někoho při licitaci, zvláště při dražbě nájmu rolí = přidražiti mu, když o věc stojí. Čijka má to pole takový leta, a vy ste se nestydíli na něho házet?

hbel, nádoba ze špalku „belivého" kmene, na nějž dno přibili nebo i zařezali. Schovávali do nich len (čistý), semíčko a j. Starých hbelů užíváno místo roubení k studánkám v lukách. Zdrb. hbelec (belec) a hbelík (belík). Viz to.

hbelec i **belec,** stará míra sutá: Na sv. Víta, dám tě hbelec žita (řík. dět.); obecná „míra".

hbelík i belík, 1. pův. = hbelec. U Hbelíku, jm. luk dle studánky, do níž zasazen hb., aby se voda nekalila od přistupování k ní; 2. máselnice (v témž význ. na Chodsku *korbel*). Lidi mi radili vypařit hbelík „křemelema" (aby se snáze „svrtílo").

hdehdo, oblíbeno velmi v řeči stší. m. nov. všichni atd. To tě tary poví hdehdo. Pod. hdeco. Sebrala mi hdeco (vdaná dcera).

hdekeryj atd. oblíbeno jako hdehdo. Hdekerá baba mosazná, šecko se tám sleze a potom nedělají než spravujou lidi. (Pomlouvají.)

he-e-e-e . . ., citosl., jímž husopas svolává hejno dohromady. Článkování **e-e-e** děje se velmi rychle a husopas tleskává při tom rukama.

hebadlo, též jebadlo, nástroj ruční na pletení provázků pro domácnost; podstatou jeho jsou 3—4 tyčinky, jež se uvádějí v pohyb kolečkem ozubeným s klikou.

hedbávná dírka, průdušnice. Hlete, hlete! Drobka mi přišla do hedbávný dírky a ta mi tám lachtá! Obyčejně vyslov. herbávnyj atd.

hecho, h jasné; 1. echo, 2. pověst, hlas. To bʒlo ňáký hecho, jakou nepřivede Kuba nevěstu — a tu máš, naposled bure ještě dluhy platit!

hej, 2. význ. přísl. Co pa tobě je hej, ty máš dvě děti, jedno pomůže druhýmu. (Smysl: z přínosu jednoho opatří se věno pro druhé.) Obyč. znívá **ej** proti výslovnosti chodské, ale někdy též po chodsku hyj. Hyj, kam pak s tou sekyrou? (t. jdeš.)

hejč, heč; už. i v pl. hejčte. Jedno ze slov, kde -ej zní jak psáno, ne podle obyč. chod. výsl. (-ij). Hejč, já puru s dědkem líbat Pámbůčka (= navštívit hrob boží). Hejčte, máma mi přinese z Brodu pentrek.

hele vedle **hleč,** citosl. z pův. hle. Hele, té teverný kotě. Vedle obojího bývá i hlete, často zdvojeně: Hlete, hlete, ňákyj kášel mě vzel a nechce mi to přejít.

hemovat, žádati s nucením, obtěžovati. Hemovala pořád, až sem tám divči dal (provdal) a byla chyba! Ty se mi něco nahemuješ! (matka na dceru, jež prosí o nový kus „parády").

hepi, ml. d., neskl., koza, zdrbň. hepidla a hepʒdla. Bába pase hepi; poj purem tám teký. Vidíš hepʒdlu? Tak se i volá na kozu.

herbábnyj i hedbávnyj, hedvábný. Zapínadlo sme huž mívávaly dycky herbábný.

herbáví i **herbábí,** hedvábí. Ičko je ňáký herbáví? Já říkám: té jako z kopřiv.

hertlín, obyč. hetlín, viz to.

herumpácum, 1. citosl. o pádu nebo rychlém pohybu. Chlapsí herumpácum za nim (honí přespolního ženicha). 2. přísl. úhrnem, všeho všudy. Ajt mají herumpácum dva kousky, že sou přece pole, to druhý je škrobot.

hetlín, též hertlín (Tlmč.), druh jablka, veliké, z pola červené, z pola červeně žíhané, velmi trvalé, plodné i chutné. Stromy veliké. V Chodově zaplaceno kdys 60 zl. za úrodu jediného stromu. Není nad hetlín; my sme je mívávali doma, to vod nich vonílo celý punebí.

Heva, nov. Eva. Podnes žebronící dítě: „Já chci chleba!" odbývají žertovně i mladí: „Sedí na ňom Heva."

hezky, hodně. Hu nás hezky pršílo. Teta mi dala hezky hrušek. Též v nepřízn. sm.: Vobilí nám hezky stouchlo — nejvíc spodní brstva.

hezkyj, hodný, hodně velký. Táta dy humřil? No, to huž je hezkyjch pár let. Já huž byl tenkrat hezkyj vyjrostek. Té hezkyj kousek másla, vod jedný (t. krávy).

hí! též **híja!** ml. d., citosl. = jeď.

hímelí, jmelí. Z hímelí sme seškrabali kúru a vzeli k tomu listí a stloukli sme to dohromady a vyprali a byl lep, jakyj pak!

himoles! citosl. nelibost prozrazující. Himoles, té chůze v tý tmě a v tom blátě! A himoles: já že sem tuto povídala?

hin, tuhle; o místě mezi **tu** a **tam**. Nechojd mi sem, ajt tě nevopařím; dyjt můžeš byjt s Bětou hin, u stola.

híňaha, neskl., ml. d.. o ržání koní, potom místo kůnka a též o jízdě na koni. Poj híňaha! (= vezmu tě „na koně"). Hrajíce si na koně děti řehtají: híňaha, též híňahaha!

hínaj! citosl. výraz místo slabého zaklení. Též bývá spojeno: hínaj Hanka! Hínaj, Hanka, to si dáme. Žertovně dodávají i větu: Hínaj, Hanka, plná ves vojáků!

hinčí, jinší zř.; ale obyč. též **jinyj**; někdy slýchati **h**, jindy nikoli. Té hinčí služba, při koních služba. Já mám inčí pony, pěkný strakatý.

hindle, též hinle, o něčem, co jest mezi tuhle a tamhle. Hindle Hanížka to teký dobře ví, vet Hanížko? „Keryjpa ste házeli?" „„„Hinleten!"" (když kluci roztloukli okno).

hinten, onen. Viz s. v. hin a hindlə. Hinta je eště teký váše?

Híra stší. vedle Jíra. Híro, di přece na ty roráty!

hist, zř., častěji jist, jísti. Muzský, pote hist. Slyšíte? máme jít jist.

hitaha, ml. d. neskl., vůz; též volání do jízdy při hraní dětském na jízdu.

hitahat, ml. d., voziti (se). Poj hitahat = pojď se voziti.

hitrnice, též itrnice, (ml.), jaternice; často už. zdrbň. itrnička bez rozdílu význ. Burete dělat itrničky? Té hitrnice — za pět! Té jí kus!

híva, jíva. (Jen tak stší. i nov.) Híva na palivo — té sláma!

híviny, pl. t., ratolesti jívové. Nesu drobet hívin kozam.

hlář, lhář, ml. nedb. Hláři hlavyj, dyjt ty si mi ani neviděl.

hlas, 2. pověst, řeč. Takuvá věc (celé hospodářství, „dvůr") se muší dát napřed do hlasu, aby lidi veděli, že chceš prodát!

hlasička, lasička. Hlasička, ta zadáví zajíce a zadáví ptáka; na svý voči sem viděl, jak hudolala straku.

hlát, lháti, ml. nedb. Hlát sem nihdá nehlal a ičko k starosti tepřiva neburu!

hlava, gen. pl. hláv. Letos zjera byly u nás cesty — to místy zapadaly kola do hláv. 2. starost, vrtochy, ve výr. dělat hlavu. Mi to dělá hlavu! (chudá dcera má se vdáti za bohatého). 3. prgn., moudrá hlava. Stryjček té hlava; von dokáže co meno má jako každyj řemesník. (t. nářadí pro domácnost.) 4. v něžném oslovení: Děrečku, děrečku, má hlavo, dybyste vy veděli, čeho sem se dočkála. Též zdrbň. hlavičko. Obojí slýchati i na hrobech. 5. počítat z hlavy = z paměti. Ičko školáci nedokážou nic spočítat z hlavy. 6. Ze svý hlavy = sám od sebe. Já povídal hned: ta to nemá ze svý hlavy.

hlavatka, sekera tesařská velké ploché hlavy.

hlavatice, jm. hrom., sazenice zelné. Škoda tý hlavatici do toho sucha; ta se vám přímne málokerá. Vy sázíte, nám tepřiva hlavatice leze ze stoliček (t. j. z děložných lístků).

hlavnička, vedle horká, hlavní nemoc = tyfus. Na Kubici pryj mají zase hlavničku.

hlavové, pl. t., předáci, vynikající lidé. Takuví hlavové míli by nás hučit, a voni tak se zahazujou (o šlechtici nemravně žijícím)!

hleč, sesílené hle (rozd. od **heč**, chod. **hejč**). Hleč, tu něhdo rozsypal vobilí. Hleč von! = rovno asi významem: Ty, ty! (při domluvě). Divče, deš mi vod tich trok! Hleč vona!

hlečhleč, hlehle. Hlečhleč, ty bys byla chytrá!

hledít, hledíl atd., hleděti jen ve význ. dbáti. Hlejď, abys byl jednou u konce. Stryjčku, ajt sou ty šaty v neděli! Nu, já buru hledít. Sb. verb. zní hlezení, viz sl.

hlezení, subst. verb. oblíbené. Von míl vod nevěsty velký hlezení (t. j. hleděla si ho). Panečku, teký mi dala přes zimu hlezení (rozmarina).

hlínovatka, pl. t., důl na hlínu. Jedeme si pro ňákyj vozík (t. hlíny) do hlínovatek.

Hlinovna, na Hlinovně, jm. polností u Oujezda.

hlíza se podebírá nebo se musí proseknout. Srv. žleza.

hlomoz, lomoz. Té vod rána hlomozu (při stěhování).

hlomoznyj, zavalitý, silný. Von byl takle hlomoznyj!

hluchyj, 2. prázdný, jalový. Letos je moc klasů takuvyjch hluchyjch. 3. hluchá kopřiva, hluchavka (byl.), 4. hluchá škála, t. j. drobivá, zvětralá.

hlybokyj, hluboký. Je ten rymík hlybokyj? A, u čapu je hodná hlyjbka.

hlyjb, komp. k hlyboko. Hu chaloup je (v rymíku) hlyjb, hu čapu nyjhlyjbijš.

hlyjbijš, ml. nedb., vedle hlyjb.

hlyjbka, hloubka. Viz hlybokyj. Též jm. rodové: Hlyjbka, u Hlyjbků (Kyč.).

hňáp! citosl. s přídechem opovržení o krocích neopatrných nebo neohrabaných. Nekouká a hňáp, hňáp vleze mi do záhonu. 2. subst. noha. Hned bych tě ty hňápy husekal.

hnát si svou, silnější, než vésti si svou. Ty jen si ženeš svou! Povídám tě: já nyjdu někam, di si sám! Též: Hnala si to celou cestu.

hnedlíčko, zdrbň. oblíbeno k přísl. hnedle. Melč, máma je tu hnedlíčko (na plačící dítě; je tu = přijde).

hnída, 2. člověk dotěrný. Té hnída, toho si jednou namladíš a zbyjt se ho těžko zbydeš.

hnípat, žertovně: spáti. Ty bys nejrači hnípal, vet!

hnit, nit, stší. Byjvala skaná hnit, dyž se přídla doma, byjvala jako drát.

hnízďátko, 2. závitek vlasů na hlavě dívky chodské, dokud se nosily „plínky". Viz to. Nyní čampule, drdol.

hnízdě, gen. hnízděti atd. vedle obyč. skl. tvr. Stará je v hnízděti, ajt jí nesplašíš!

hnízdo, 2. místo na „kolečkách", v němž sedí „řídel" pluhu.

hnízkyj, atd., nízký (h vesměs). Té hnízká lajce. Pusť ten trám eště hníž!

hníž, komp. od hnízko. Pusť je hníž! (t. dveře při stavbě = zapusť je níže.)

hnojnice, hnojůvka. Té pořád starosti, aby nihdeš netekla hnojnice: hnojnice není nezdravá, hnojnice šecku nezdravotu vykousá.

hnout, hnoul atd. Dybys ty se hnoula (= hni se, ustup)! Já mu říkala, di, pros tatíka, přes hubu tě nedá; ale von ne a nehnoul se!

hnuj, hnůj. Hondza muj vozí hnuj. (Pís.)

hoblovačky, třísky odpadající od hoblíku. Děti se mi tu válí na hoblovačkach.

hodit se, 2.: prkno se hodilo t. j. náhle zkřivilo, zbortilo. 3. h. si nač, vyměňovati. Hodili si na klobuky. Hoďme si, ale šustem (vyměňme bez náhrady).

hodno, o čase: už je hodno, je čas. Nechcete-li přijít slíkat (t. kněze, přijít po mši sv.), už je hodno!

hody, 2. prgn. hody ženské při úvodu. Bývaly velmi hlučné, zvány na ně všecky známé ženy ze vsi a první jely do kostela šestinedělky. Srv. polívka a čuminy.

hohoj! citosl. = snad ne! A není možná! atp. *A*: Náše Hanče přinesla jich ráno břemíčko! *B*: Hohoj! Dyjt říkají, že nerostou (houby).

hoj, tak chlácholí se dobytče. Hoj, malá, hoj. Vyslovuje se zvolna. Někdy opakují: hoj-hoj-hoj!

hojit, léčiti rány. Klenckyj (lékař) tu hojí starýho Náca; sek se do talířku. Po psu se nerádo hojí. Též slož. Míla celyj řibet vorevřenyj a Pastyjřka jí vyhojila bez doktorů, divče běhá zas. Přen. Já se nechci hojit z cizího! (t. nahražovati svou škodu.)

hold, toulání. Matij je zas něhde na holdu (= toulá se).

holdovat, potulovati se, zvl. povalovati se po hyjtách v nečas. Já tě dám: holdovat celyj den!

holopiště, nadávka; srv. stč. holoplíště. Ty holopíště, ty nevíš, co sem tě poručil včera? (otec rozhněvaný na dceru, pozdě se vrátivší od muziky).

holou rukou vzít žábu — di mi někam a ajt mi na nic nesáhneš!

holt, 1. ale: To holt byjt nemůže. 2. asi, bezpochyby: To von holt to veděl napřed. 3. kéž: Já holt to míl vedět (= kéž jsem to veděl). 4. však: Já holt nevím.

homolka, sýreček jen tvaru homole, doma z tvarohu dělaný a sušený.

Hon, Rovný Hony, jm. polností u Kyč.

Honda dom., Honza chod. Honda Lavkojc. Honda Královjc nebyl kančkářem. Později setřeno **h**, snad z odporu proti oblíbenému chodskému **h** aspirujícímu: Onda Vodař. Rozdílu šetřeno v městě a na vesnici tak tvrdošíjně, že městským přezděno Hondáku a Ondáků.

honička, hrát si na honičku = honiti se.

honyjcet se, o páření menších ssavců, zvl. psů.

honyj, hodný, ml. d. Ták, ták — té honyj hapec — náš Matýsek, té hapec nynanyj.

hopa! ml. d., citosl., = chci vyskočiti, vyskočím, též chci být vzat do náručí. Někdy sesíleno **hopapa!**

hopasa, obyč. zdvojeno hopasa-hopasa, ml. d., citosl., jímž děti provázejí vyskakování, zvl. hrají-li na koně.

Hořákov, poloha polností u Oujezda.

hořít, hořil atd. Na včeryjšek něhde hořílo.

horňák, sýkora koňadra. Tomíšek chytá do poklopse horňáky.

hospodář, 2. domácí pán. Náš hospodář teký pude (mluví podruh).

hot i haf! pokřik na tahouny = v pravo!

houba, stší., huba. Pro houbu na houbu. Houbě začni hovit a hnedle nebure do ní, co mít muší.

houbytě, (**h** vždy jasné) úbytě. Já povídám a mluvte mi co chcete, to dítě schází na houbytě.

houčinek, h jasné. Po houčinku zlá rada. Dybys ty tu medrcínu vzel, von by byl přece houčinek.

houha, ml. d., kráva. Nešvíkyj houhu, ajt tě neburcne!

houhъdla, ml. d., kravička. Houhъdle dou mamů, poj, purem teký.

houklad, boty na h. viz tret. (**h** zcela jasné.)

houkrop, (**h** jasné stší). Šla Prokopka pro Prokopa: Prokope, poj jist houkrop. Dětské říkadlo.

houkropec, jen ve výraze: Sedí jako houkropec = tiše, skromně. Též sedí jako pína.

houl, houle, úl. Bez **h** velmi zř. jen u ml. a skloň. dle dub. Dostáli sme jeren houl vod pana hučitela. Pro velkyj vítr nemůžou do houle. Máme dva houle.

houl s význ. adj., dutý. Koukněme, takuvyj parez, vně zdravyj a von je celyj houl!

houmora, škoda, pohroma. Muší mít špora houmoru (přísl.). Význam: přílišné spoření přivodívá samo škodu.

houmysel, úmysl; **h** jasné, též **e**. Pomodli se na dobryj houmysel. Vzel zaječí houmysel (žert. = utekl).

houpad, (**h** jasné). 1. h. sněhu, o velikém náhlém napadnutí sněhu. 2. nedát houpadu, neuleviti, neustati: Ičko huž mu nedáme houpadu, až burem hotovi (dobývanému pařezu).

houpolky, jen ve výraze **vzít se v houpolky**, též v křížky. Vzeli se v houpolky, keryj kerýho.

houpor, 1. zvrhlá švestka. Letos sou ty švesky samyj houpor. 2. tráva truskavec. Na přílohu máme hodně houporu, tám zažeň! (t. dobytek na pastvu).

houřad, úřad; bez **h** jen ml. Cák já mám hdy chodit po houřadech?

hourezky i **houřezky**, střevíce ze starých bot (když se uřežou holenky). Vzel sem na nohy hourezky, myslil sem si: bure to lehký a čechmanský vobutí; vodříl sem si patu.

houročky, korálky červené, zavěšované dítěti na ručku proti houroku.

houročník, (byl.), silenka nadmutá, dle jiných zvonek nejmenší.

hourok, uhranutí. Šli pro Manďáka, von mu zaříká hourok.

housát, gen. plur. Náše míla vosumnáct vajíc a vosumnáct bъlo housát: to neslyšet tak hned.

houško, 2. ucho u obuvi. Té vobouvání: bota malá a ještě vo jednom houšku!

Houslovo, Úsilov. Jirka z Houslova.

houst, gen. pl. ve výrazech **z jeho vlastních housť a do housť**; jiných pádů jsem neslyšel, nýbrž vždy jen huba, huby atd.; husta do kamen gen. pl. do **hust**.

Houstenice, f. sing., jm. polí u Tlmč. Na Houstenici.

houští i houština (pl. houštiny = hluboké houští). Byjvávaly v Čerchově houštiny — tám se nedostála lidská noha.

houterek, houterka vedle houteryj; v obojím **h** jasné. Vod houterka za tyjden.

houteryj, úterý. Srv. houterek. Někde v houteryj přídu zas. Míli voradby v masopustní houteryj.

hontor, **h** obyč. zc. jasné, zářez pro dno na deskách v sudě a nádobách dřevěných; též dna v slaníku a ve hbelu zapouštěla se do houtorů.

houtorník, nástroj, kterým se zařezává houtor. Nov. i outorník.

houtrát, gen. pl. Enom di k harvokátu: harvokát tě naděłá houtrát, nebure celá cesta za to stát!

houtrata, 2. (**h** jasné), hýřil. Tak je potom: staryj držíl kroš, hdo pa ho hdy viděl v hospodě! Ha mladyj ještě chlapec a takuvyj houtrata!

houvar, louka „na kopečku", suchá, s výbornou pící, ale ne tuze travnatá, často z pole, jež bylo mokré, udělaná. Zdrbň. houvárek. Nechčasnyj houvárek, co sem na ňom sík. (Pís.) Jm. polohy: V Houvařích (Chodov). Na Houvarech (Mrákov). Nad Houvary (Kyčov a j.). Veskrze **h** jasné.

houvazek, podvazek; bez **h** zř. i ml. zlatý houvazky. (Pís.).

houvězí, obyč. než hovězí. Cák je platný: drobet houvězí polívky by míl snist (nemocný)!

houvin, úvin; páka, jíž se řetězem náklad svazuje a upíná. Na takovyj vůz kladí (sic!) a s takuvýho vrchu, to aby byly houviny dva!

houvnout, ustoupiti s potahem do zadu. Houvni drobet, a my vemem za kolo! (při pomahání povozu na zlé lesní cestě). Srv. húva.

houvrať, souvrať. Nech si houvrať, ajť můžeš do pole po svým! (t. zajížděti).

houzkyj, **h** úplně jasné. Kalíšek míly nekerý houzkyj, nekerý širší. Je mu cesta houzká. V Houzkyjch Dílcích, jm. polohy u Lhoty.

houž, i f. houžev, pl. **houže**. Nařezalo se březovyjch prutů nebo peručin a dy bъlo pohdy, nadělalo se houží na celý líto. Maso jako houž (tvrdé).

houžitek i hužitek vedle užitek (nov.). Ta kráva dá houžitek! Na rohy jí nekoukyj! (Jasné **h** dosud oblíbeno v ml. starších.)

hovád, ovád, střeček. Hovádí dělají zle, příde něco (t. bouřka); **h** jasné i v ml. nejmladších. 2. gen. pl. sb. hovado. Takuvyjch pár hovád, v tich sou peníze.

hovnivál, chrobák; též brundivál a brundibál; chrobák neznámo.

hrabát, gen. pl. od hrabě. Byjvávalo v Tranově snáz za staryjch hrabát: příli lidom a dbáli teký na kostel.

hrabovníček, menší nebozez na vrtání děr do hrabí. Srv. hrabovník.

hrabovník, nebozez na vrtání děr pro zuby do hrabí. Potom vůbec nebozez té síly.

hradba, plot. Slova tohoto neužíváno, leda v pořekadle „suchyj jako plot" (= kost a kůže). Chlapsí povalili v noci hradbu u zahradky.

hrachovec, dírkovaný hrnec na cezení rozstrouhaných bramborů, aby škrob s vodou vytekl.

hrachovyj (zvl. o řípě, tuřínu atp.) vysychající, ale jen málo ještě duté; úplně dutá, vyhnilá je „belivá"; viz toto. 2. též o kameni mlýnském, drobí-li se příliš.

hranlční místo v peci, kde hranice shořela. Na hraničním místě nejprudčeji pec peče. Srv. podtrhnutyj chleb.

Hrb, jm. polohy v polích u Kyčova. Na Hrbu. U Oujezda: V Hrbu.

hrcem dom., hrkolíkem chod. Byl to liják: z koryta teklo hrcem.

hrčít, hrčíl atd., hrčeti, prgn. přech. o krávě dojnici. Tánta nám jen hrčíla mlíko (dojila tuze). Obyč. nepřech. Voda hrčí v cestě (po bouřce).

hřít, hřil atd., hřáti, hřál atd. často bez **h**: malý kamínka, ha jakpa voni říly! Též slož. Já hodně nakřích na tom větru a potom sem se nemoh dlouho zahřít ani v poruškach. No, vořil si se?

hrkolík, jen v urč. přísl. **hrkolíkem**. Krev mu tekla hrkolíkem a ičko žádnyj tu!

hrnčený nádobí, mísa hrnčená, t. j. pálená z obyčejné žluté hlíny s malou přimíšeninou „másníka".

hrnčík, bez význ. zdrbň. = hrnec. Tánta byla nepatrná kráva, ale jaký pak dávala hrnčíky mlíka!

hrneček, nikdy hrníček. Zatrápenyj chlapše, cáks to dělal, ty si roztlouk hrneček.

hrode! zařikadlo, euf. m. hrome. Hrode, tys tomu dal! Hrode, vona de teky!

hromád, gen. pl. Probjityj krtek: té ňákyjch hromád, to bure z pekla seč na tý louce. (= zlá, obtížná).

hromádky, pl. prgn. 2. hromádky štěrku na silnici. Táta ještě drobet tluče hromádky; styjská se mu zahálet.

hromice, hromnice. Na hromice půl krajíce, půl píce (píce účinek prognostiky kalendářní; chod. gen. píci).

hromši! zařikadlo j. hrode. Hromši, té křešní! (význ. mírnější než hrome!)

hruška, ovoce i strom; hrušeň neznámo. U Štěrbuc hrušky (místo v poli). Sadil sem hruštičku, už hezky pouštěla a ještě se dobře přímla. Druhy hrušek viz ovoce.

hrůza, výraz: strach a hrůza = nad míru mnoho. Tenkrat bylo šudýž ptactva — strach a hrůza!

hryz a **hryzec** i ryzec. Má milá byla bys červená jako hryz. (Pís.)

hubicář, buk „chycenyj", na němž už hubice roste.

hubice, houba rostoucí na stromech, chorš. „Vydělaná" teprv je „hubka". Z této dělají čapky proti bolení hlavy.

hubrus, **h** úplně jasné, ale také bez **h** i u starších. Já to skovála jako starou věc po mámě a teký tuten hubrus, takuvyj staryj a je, vidíte, jako novyj! Zdrbň. hubrousek i ubrousek (též bez **h** u stších).

hucícmanyj, umrněný (častěji bez h), zvláště o dětech rozmazlených, jež nezachovají dlouho čistoty. Jozef dyž byl malyj, to bylo takuvý dítě ucícmaný a jakyj je z něho voják!

hucourat se, pokáleti šat chůzí v blátě, v rose atd. Já se pustila nablíž, přes louky, ale byla ještě šecka rosa a to sem přišla hucouraná.

húč! pokřik na vepřový dobytek, odhání-li se. Spojuje se někdy **húč — húčka!**

hučít, 2. plakati (posměšně): Ten hučíl sotva sem byla vně; nebylo platno, mušela sem zpátky.

hučít, učiti; **h** oblíbeno u stších. Na tuto já nyjsem hučenyj! Hučit se nechtíl — tak cák se na něho peněžit (o špatném studentu). Hučení by divči šlo!

hučitel i učitel (nov.). Byjval v Tranově neboštík hučitel Hýbr, ale to mívaly děti jinou hrůzu.

hučitelka, choť učitelova. Nebožka stará hučitelka jen koukala, aby bylo hodně svareb a funusů.

húčka, ml. d. 1. vepř; též pokřik při zahánění prasat. 2. hra dětská. Pasák snaží se hůčku (dřevo na prst) dostati do „města" (velkého dolu); hoši mu brání holmi. Podaří-li se to, je shon o místa (důlky, na nichž každý stojí) při „městě"; kdo nejméně obraten, pase potom.

húdě! volání na husy při zahánění jich.

hudělat i udělat (nov.) 2. o penězích = zahospodařiti: letos hudělal necelý dje stě. 3. očarovati. Ta kráva má huděláno. Té dnes jako z hudělání: nerozdělám a nerozdělám! (t. oheň.) 4. dohodnouti se při kupování (zvl. o ceny větší). My sme tenkrat nehudělali a potom ho to mrzílo, potom ji dal za půlpáta devadesát (krávu). 5. ustanoviti v závěti. Táta nám hudělal každýmu po stu a po dvacíti zlatyjch. 6. prokázati dobrodiní. Berouškova hudělala každýmu: co je pravda, je pravda.

hudice, **h** úplně jasné. Já potřebuju hudici, já chytím struha s (sic!) rukou! Na Hudici, pole u Poc.

hudit atd., uditi (**h** vždy jasné). V naší chalupě doma (u rodičů), tám se hudívalo! (maso). Huzený je nyjlepší do zelí (tak důsledně a bezděky i nejml.).

hudlovat, obtěžovati, trápiti. Dyž mňe lidi hudlovali. (Píseň sirotkova.) Té bolest, dyž vlastní děti člověka hudlujou. Tak mi přece nehudluj, a nech mi, já tě teký nic nedělám.

hudolat i **udolat**, umořiti 1. s předm. živ. Dybych nebyla přišla, snad by ji byl hudolal (pes husu). 2. s předm. neživ. Nepřestál a nepřestál, až šecko udolal (marnotratník).

huhlat, přitlumeně mluviti. Já sem se prospal a povídám: vem vás pes! Voni tam vně ještě huhlají! (Seděli a hovořili dlouho za večera.)

hucháč, hrnec s uchem přidělaným napříč přes ústí, obyč. veliký. To já věřím, takuvyj hucháč masný kaši, to se to seče! (Nosívá se v něm jíst do polí a do luk; **h** jasné i nejml.)

hucho, ucho (**h** jasné veskrze). Vzel ho za huši. Ten má za hušma!

huchvátit se, též uchvátit se a schvátit se: unaviti se chvatem. To já sem tak schvácenyj prací; stunat já nestůňu. Jak pa se nehuchvátíš, běžít do města ha běžít zez města — dobře řect v jednom kuse.

huj! citosl.; na dobytče se volá, má-li se uhnouti.

Hujezdo, Oujezd. Zvl. důkaz síly a obliby stř. rodu. Srv. přisv. příd. Bartovo divče. Pod. Korovo (=Chodov); srv. i Kouto (=Kout). Tak a pod. hojně.

huk, zvuk zadnice u dud. Ňákyj nezbeda zrovna před kostelem (když vyhrávali svatbě), strčil dudákovi kouli do zadnici a dudák mušel přestát hrát; nešel mu huk, mušel celý dudy vodepít a kouli ze zadnici vyklepat.

huložit, 2. učiniti kratším, ale bez ubrání (ustříhnutí atd.), o šatě, stuhách, šlích atp. Jak může takuvá divče nest takuvyj kůš! Aspoň abys jí byla huložila voprata! Tu sukničku byste jí míly drobet huložit, dyjť si na to člape.

humba, honba. Bure velká humba.

humenčovat, prgn. o krávě dojné: Náše huž mi humenčuje (=dává méně mléka). Opak „přidává".

humím, humít, uměti atd. Humíš se modlit, nehumíš? (**h** veskrze jasné, často bezděky i u nejml.).

humíněnyj, tvrdohlavý, nepovolný. Že můžeš byjt tak humíněnyj! (žena vyčítavě na muže, jenž jí nechce povoliti; nov. bez **h**.)

humna, stodoly. Pole za humny, té pro zlost dobrý!

humouranyj, zašpiněný v tváři (o dětech). Lidi, té dítě humouraný, ten náš Pavlík! (nov. bez **h**).

humrdlyj, mrtvý. Jeho máma viděla humrdlýho, že je tak bledyj.

humřít, humřil, umříti. Táta humřil, Jirko? Humřil, bure v senach rok. Hde pa Pánbů humřil? Na dřevě kříže. (Prostonárodní katechismus.)

humyjt, humyjla atd. 2. Humyjla si ruce. (Přen., praví se žertovně o hospodyni, které se povedl chléb nebo jiné pečivo.)

huntovat, násilným užíváním kaziti. Já tě dám nádobí do ruky a ty mi je zhuntuješ a jak!

hůp! citosl. hop. Povídám, Barto, stoka, hůp! — A huž tám bɹl. (Podnapilý vedený druhem.)

hupadnout (**h** jasné i bez něho) 2. prgn. padnouti do mdlob. Děrek pryj v kostele hupád? Hupád. Začel se klácť, klácť a než sme ho vyvedli, hupád nám jako špalek.

hupalovat, nov. upalovat, 2. utíkati, též jedn. pálit 2. Tu máš a pal ičko! Já vykřík a zajíc hupaloval vo šecko pryč!

hupást vedle upást, upásti, obstarati dobytek na pastvě. Takuvyj spratek nehupase tuto jedno stádo, neřkuli dje!

hůpat, hopati, ale zvl. prgn. o chůzi ve sněhu. Sněhu po kolena, to sme v ňom hůpali.

hupšít se, zavaditi si o „bolaví". Pepka do mňe strčila ha já se hupšíla vo příčesť — já mohla vyjskat! Též upšít.

huříznout, 2. Najednou mi to přestálo, jako dy huřízne. (t. bolení zubů.)

hůrka chudá, na chudou hůrku, název neděle Družebné, o níž se slavnostně zakončují přástky a příchozím předkládá se v každé domácnosti pálenec; viz to a rozpřásky.

huřknout, vedle uřknouti = uhranouti; Asli tě huřkla panna (lékovadlo).

hurostlý vobilí, příliš vzrostlé, bujné brzy po setbě, uhodí-li příznivé časy. Letos sou ty žíta hurostlý, bylo by dobře vovcema je spásat, aby potom nehnily.

hus dle kost, ale při volání: **húsa** stará, poj! Dat. pl. vedle husím chybnou analogií husom (též kravom), nov., l. husích, i. husma.

húsa! volání na husy při krmení. Obyč. skládáno: húsa — húsa — húsa! Patrně vok.=nom., jak dokazuje i ustálené: húsa stará, poj!

husák, kupec husí. Přídou za ňákyj tyjden husáci, ty dají víc (za husy než hokyně).

húsɹdla, zdrbň. od husa vedle husička. Ono už. zvl. při volání: Húsa, poj, húsa, poj; poj, husɹdla, poj! (Příp. kmenotv. je tu rl ~dl, obyč. zvl. v ml. d., původu něm.)

husman, housar. Nám tu ňákyj cizí husman pořád věžil, až sme mu zavázali pobřeslo pod křidla, potom čišíl a víc sme ho tu neviděli.

husopař, husopařka, husopas, husopaska. Jeren husapořovo hučí se ševcem, říkají mu šecko Rozpusta, ale té pravyj rozpusta.

husta, 1. ústa, huba, jen ve výr. do houst a z jeho vlastních houst. 2. otvor do kamen, ve všech pádech, ale gen. pl. do hust.

hůša, ml. d., zima; též zdbrň. hušɹdla. Poj, pureme mamů, je tu hůša. Hančice je hušɹdla?

hušavec vedle chocholouž, škvor; **h**. dle pověry, že lidem do „huší" leze. Častěji chocholouž. V dříví sou zalezlí chocholouží.

hút — hút, onom. napodobení troubení ponocného. Dycky ponocnyj zpívával a tuten ičko nehumí než hút — hút na tu jeho troubu.

hutíkat, 2. o vařivu, kypěti. *A*: Něco hutíká. *B* (žertovně): Zavřite dveře!

hutírka, ručník; toto neuž. Divče, podyj hutírku (nejmenuje se — host.); též nov. utírka.

húva! pokřik na tahouny=zpět.

huvalit si, prgn. ukrojiti; s přídechem drsným: Huvalil si paloch (též klín)=ukrojil si velký kus chleba.

huvězí, též houvězí, hovězí. Byjvala sprostota (=prostota), nosívaly se třijce z huvězí kůži a nosily je i ženský.

huvezt, 2. prgn. o lijáku na obilí nebo píci. To žito je huvezeno, to se sotva zpomatuje. Nov. uvezt.

huvízat, váznouti; toto neuž. Já huž dál nemůžu, mi huž voli huvízají (v bahně).

huvíznout, huvíz atd. uváznouti, uvázl atd. Tary si huvíz, v takuvý loužice? To máš špatnyj dobytek! (= špatné tahouny).

huzda, uzda (včelí; **h** veskrze jasné). Našli sme včely v parezu, huzdy míly hodně, huzdy, ale byly moc prázný. Por. knedlíky jako h., kypré a žluté od vajec. (Uzda koňská = cank.)

huzel, uzel; zř. bez **h** i v řeči mlad. Udělij věčí huzel. „Kalcovskyj huzel", jako dělají tkalci na přízi, strhá-li se na stavu.

Huzenyjch, jm. rodové. (Klenčí; **h** úplně jasné.) Hospodáři říkají i Huzeňák; srv. Starák, Vostuncák, Ševčák (= u Ševců), atp.

hužít, 2. někoho na n co, neos.: Na to tebe hužíje! (= na to ty jsi, k tomu ty se hodíš, to ti chutná). Na to tebe hužíje: nic dělat a dobře se mít! (**h** častější, ale nov. i bez něho).

hyb! volání na dobytče = nohu vzhůru! Snad původem impt. sl. hýbu.

hyjbadla, žertovně kvasnice.

hyjbat, 2. utíkati, pospíchati; zvl. pro něco. Hyjbij! (= skoč!); tvrdší **hybaj!**

hyjble, spěchy. Ty máš dnes ňáký hyjble s tou muzikou.

hyjčadlo a **hyjčedlo** i **hyjčidlo**, kolébka chodská plátěná, na bidlo za rohy přivazovaná. Já se nadíla, divče spí ha zatim a podtim divče na mňe kouká z hyjčedla jako veverka. (Divče zde o nemluvněti; tak často.)

hyjčečka, houpačka. Purete mi, harantí, já vám dám na stromu si dělat hyjčečku!

hyjčet, houpati. Děti se hyjčí (houpají na prkně nebo povalu uprostřed podepřeném nebo na houpačce z řetězu nebo provazu, na větvi nebo trámu zavěšeném a z hůlky, v oku řetězu prostrčené.

hyjčí, neskl., ml. d., hejčedlo, též houpání samo. „Hyjčí, stryjčí!" zpíval děd vnoučeti, houpaje je rukama.

hyjta, návštěva. Poj hyjtu! = na návštěvu; hyjtu b zpochyby instr. ustrnulý (srv. šel vandrem). Vysk. se tv.: po hyjtach chodit, na hyjtě byjt, z hyjty jít.

hyjták, host na besedě. Hyjtáků tám plná sence, každyj něco ví, to se nechce spát.

Ch.

chábnout, cháb, atd. chabnouti, chabl atd. Vidím, že začínám chábnout; sou tu leta! Též v slož. zůstává délka. Hlete, hlete, to sem vocháb! (v chorobě, sm. slabší než seslábl).

chabory, jen množ. č., hlávky netvrdé, špatné. Takuvý chabory, ty sou darmo drahý. Srv. nachabřit.

chaloup, gen. pl. v ml. stších. obyč. Té cesta — ta vede jen hyn do tich chaloup, dál ze vsi nyjde.

Chalupuc, u Chalupů, jm. rodové (Mrákov). Chaloupkouc, u Chaloupků (Oujezdo, Draž. a j.).

chamajda, y, f. dom., nepěkný klobouk ženský. Že to chceš vzít na hlavu, takuvou chamajdu.

chamrdí, též chamradí, kapradí. V Čerchovech máš místy chamrdí do pasu a každý to lupeno té dýlka nechčasná.

chasa, 1. (srv. chasník), obyč. dospělí hoši ve vsi. Ičko je ňáká chasa — to sou spratkové proti chasníkom, dy my sme byjvali! 2. zř. u význ. obec. Hospodář má jít s chasou a napřed!

chasník, mládenec, jinoch dorostlý, jenž už patří mezi „chasu". Byjvávali chasníci, že mu bylo někerýmu třicet let! Ičko se to žení — děti, eště nemají tvrdý kostě!

chcípat, scípat. Začly mi slepice chcípat, já pořád: Cák tim slepicom je? (nov.).

chčasnyj, šťastný. Nechčasnyj houvárek, co sem na ňom sík. (Pís.) Chlapše, eště si byl chčasnyj, že tě voko vostálo! (t. že sis ho nevypichl.)

chčestí vedle staršího ščestí, štěstí. Té náše chčestí, že máme dost žíta a pěknýho žita vod lonska. To bylo mí chčestí, že sem byl bos. (Pís.)

chebzí, vrbka (byl.). Letos není v myti tráva; nic neprší — neroste než to chebzí a to je tak pro kozy.

chichtat se, rozd. od chechtat se, o smíchu dobromyslném, marně tlumeném, slabě propukajícím. Stryjčku, nelžete huž zase? Koukyjte, kerak se tándle divčata chichtají!

chichtna, dívka, která se ráda směje. Di, chichtno, dyjť se smiješ vod rána do večera!

chláchotí, chatrná strava, zvl. ze zeleniny (jež není v chod. domácnosti oblíbena — kromě zelí a mrkve). Té ňáká zdrava pro pracovitýho člověka, tekuvý chláchotí (kapusta! Pracovitý = pracující).

chlamst! citosl. Najednou zdrozda chlamst, a červík byl v ní.

chlamstat, hltavě jísti (s příhanou): Dybys ho (hrách) míl dnes, to bys chlamstal ha tenkrat tě nešel pod nos. (Na bývalého čeledína, jenž nejídal hrachu.)

chlap, neskl. slovo s význ. příd., dobrý, výhodný. To je pro ty stromky chlap, že pršílo. Teplá čepice je na zimu chlap, cák je to platný! (Cák je to p. = mluv si co mluv.)

chlap, sb.. ve výr. z chlapa, při udávání míry: Martin má žito, té sláma z chlapa. Angreš (nov.) z chlapa vysokyj. (Srv. zdéli, vzdéli atd.).

chlapí, (**í** u stších. i ml., snad účinek pův. **p'** [**pj**], srv. zabíl m. stšího zabjil); nom. pl.

klesá na citoslovce nevole. Chlapí, to mi to mrzílo. Chlapí, to bure těžká práce.

chléb 1. vod lišky (přinesený z lesa, zbylý o práci v lese); nosívají jej dětem místo pamlsky. **2. přes kořeny nesenyj** (přinesený odněkud vůbec), okoralý, ale prý zdravý. Krájij z malýho velkyj, je přes kořeny nesenyj.

chlebíček, tvar zdrbň. bez význ. zdrbň., na označenou úcty k hlavnímu daru božímu. Není nad chlebíček, člověk se ho nepřejí a žádnyj eště po chlebíčku nestunal. To huž je z novýho? Pěknyj chlebíček.

chlestat, chlastati. Vochlesta s vochlestou; jenom chlestat a jenom chlestat! Dětom hutrácí živnost a sobě zdraví a čest a marný mluvit!

chlist! citosl. o zvuku husté kapky na zemi dopadající. A zdrozda chlist! div ne Andresovi na hubu. Tu máš, mlíko chlist na zem! (kapka ssedlého).

chlostivyj, choulostivý, ale v chod. jen ve význ. strašlivý, vzbuzující bázeň atd. Té chlostivý místo (v hustém lese), já by (sic, nedb.) tám sama nešla za dožvíco!

chlostnout, uhoditi, o ráně hrubé. Já ho dostát, já by ho byl chlost, že by nebyl vodlíz! (noční zloděj na „lichvě".)

chodit, 2. výraz žert.: Chodí ševci po krku = šmachtá. 3. chodit černyj (t. po smrti), těžké proklínání. Ten bure jednou za to chodit černyj. (Kdo tuze ublížil.)

chocholouž, e, m. škvor, též hušavec. Hondza schodil budník po špačkach, ale lidi, to bylo chocholoužů: zrovna s tim budníkem hyjbali.

choudnout, chudnouti, 2. o nemocném: ztráceti se, sesychati se. Někerak při sv. Jiří hulehla, stála potom zas, ale huž choudla, choudla, haž dochoudla.

chovát bude, euf. o dívce, jež má ztratiti věnec. Tv. chovál, chovála atd. i v slož. Chovála, chovála, neveděla komu. (Pís.) Kolipak ste letos zachováli? (= zahospodařili.) Jindá sme dycky ňákyj kousek přichováli (t. dobytka). Pěkný hovádko, jen aby vám je Pámbů zachovál! Jak já divči těžko vychovál, co sem se s ní nadoktoroval (t. nachodil za lékaři).

chramostyjl, hranostaj. Chramostyjl se dá i do slepici.

chramoští vedle chrastí; viz toto.

chrampáč, dom., viz chod. chrapáč. Do všeho strká ten chrampáč.

chrapáč, posm. nos. Pureš tak a padneš a rozbíješ si chrapáč (na náledí v dřevákách).

chrásta, svrab. Na Dílích míli letos chrástu.

chrastí, suché haluzí lesní. V porovnáních: kráva jako chrastí (= hubená). Té ňáký zelí — té chrastí! (hlávky málo tvrdé).

chrastina, štěp bídný, zakrsalý. Takuvou chrastinu, že to chceš dát do sadu. Z toho nebude do smrti strom!

chrbatyj, dom., hrbatyj ch. Ty si vemeš chrbatího? (sic!) (Dom.)

chrbyjst! citosl. o zvuku vody násilně (obyč. na někoho) vylité. Srv. vychrbyjstnout a nenechát.

chrbyjstnout, obyč. též slož. vychrbyjstnout, sl. onom. pův., polévati, vylévati stříkajíc. Já na něho vychrbyjstla celyj žbán vody (děvče na nepokojného hocha) a to tě z něho teklo jako z vovcí (sic!) (gen. sing!).

chrčít, chrčíl atd. = chrnít, chrníl atd., obojí v řeči tvrdé. Já vod rána dělám, ty chrčíš! (žena na muže, jenž vyspává prohýřenou noc). Manko, Manko,— eště si nic nenapřídla a huž zase chrčíš!

chřestačka, luštěnec? (byl.). My míly v žitě chřestačku — pěknyj by byl chlebíček (ukazuje jej), chutnyj, ale vod tý chřestačky tak modryj. Děti se nám ho bály jist!

chromajzl, přezdívka chromým a pajdavým.

chropáč, kostival (byl.); dle jiných hadinec.

chropít, chropěti, o posledních zvucích umírajícího: Táta huž nemoh mluvit, huž jenom chropíl a eště se nestydíli trápit ho s tastamentem.

chroušt, a, m., člověk suchý, hubený. Já byl jakživ takuvyj chroušt.

chroušťat, chroustat, o jídle sousta tvrdého, ale šťavnatého, na př. ovoce. V lítě vám nešly pod nos, ičko byste chroušťaly! (hrušky natrpklé). Lidi, to bylo vokurek a každyj chroušťal po plný hubě. (Na pouti u Svatého Vavřence).

chršťál, chřtán. Husmane, vemu-li tě za chršťál, ty přestaneš sipít.

chrůšpl, chruplavka (toto zř.), zvl. o hltanu. Tu máš, ty máš dobrý zuby, ty takuvyj chrůšpl rozkousáš. (Otec dává klukovi z omáčky z „vosrdí".)

chruštít, chruštíl, atd. chruštěti. Bílá paní chruštíla šatma. Voves má při sbírání chruštít.

chtíl, chtíla atd., chtěl atd. Cák si chtíla? (zde pf. s význ. praes. = chceš). V dolijší hospodě chtíli mi bít. (Pís.) 2. o lásce. Co sem já nechčasná myslila, že sem tě začela chtít. (Pís.) Chtíli se leta a naposled jí nechál. Chtít, co se líbí, vzít, co se dá. (Přísl.) 3. Chtít čemu. Já bránil, matka tomu teky nechtíla, hale divče holt byla po ňom všecka nemoudrá. Já tě to dávno říkala a tys tomu nechtíl (t. věřiti).

chtinda, m. i ž. jen dom., zechtěnda chod. Chtindo, chtindo — tu máš, aby tě neupádla kapička (snad slin od laskomin).

chučí, chudší atp. Dybych byla eště chučí, člapat po sobě nenechám.

chůdat, ml. d., choditi. Poj chůdat, Pavlík, poj! (zde starý děd užil vok. = nom., jinak. Pavlíku!)

chudavyj, churavý. Máma je nám celý líto ňáká chudavá. Obyč. též churavyj. (Srv. opak dědek — děrek.)

chůdadlat, zdrbň. sloveso od chůdat, ml. d., viz to. Ajaj, nyny — ta nyny chůdadlá — Dodlička.

chumáč, chomáč. Koukni, tudle jich (švestek) visí chumáče. Letos je housenek, nu,

celý chumáče je jich na kotváčích, až se dělá vořklivo, jak se to šecko šviká.

chůtě, brzo. Poj chůtě, burem jist!

chvátat se, obyč. a důraznější než chvátati. Chvátyj se, hajt tám nevomrkneš (= pospíchej, ať na tebe nepřijde večer).

chvatky, spěchy, obyč. ve výr. práce na chvatky, dělal sem to na chvatky (a proto není důkladná).

chvilčička, obyč. ve výraze za chvilčičku, kratší než chvilka. Posejď drobet, já sem tu za chvilčičku (= hned se vrátím).

chvlka, ml. nedb., vedle chvilka: Sem tu za chvlku! (= přijdu brzy).

chvojina, též chvůje = borovice. Tám u cesty stojí takuvá stará chvojina, je na ní vobrázek: tám jeren drboštěp zmrz, říkali mu Tora.

chvůje, řídč. chvoje, borovice. Nyjsukovatyjší chvůje prolízla hajnýmu krz krk. Často zdrbň. chvojka bez významu zdrbň. Tuto dřevo, té chvojka, haž se tě něhdo bure ptát! Z jedný strany louka, z druhý strany chvojka. (Koleda.) V témž význ. chvojina.

chybat, chybá, chybalo atd., chyběti. Cák tě chybalo? (ot. po nemoci). Chybala zlatka bez šestáku. Eště něco chybá? Nechybalo, než aby tě tu tatík byl viděl s nim stát!

chybit, 2. neos. vazba oblíbena. Chybilo mi (= chybně jsem kročil) a já brdouc po hlavě s vodru na mlat; já nemyslil, než že zlámu vaz. Mí chčestí, že na mlatu bylo drobet jetelí. Chybí-li moudrýmu, chybí hodně. (Přísl.).

chybnyj (obyč. **na** některý úd), nedostatečný, churavý atp. Teta náše byla chybná na nohu, chodit chodila těžko, ale dělávala do posledka, mladice se jí mohla postavit! Já sem chybnyj, praví „průtržnyj".

chycenyj na plíce = koho se souchotiny chytají. Ten chlapec ňák pokašlává, esli pak není chycenyj na plíce (též na prsa).

chytit, 2. uspořiti si (v témž sm. skovát, vondat). Nechytíš-li něco, než sou děti, potom už nechytíš. Mušíš dělat, abys chytila ňákyj kryjcar za mlíko. 3. Dobře to chytit = s dobrou se potázati, najíti štěstí. Pajda byjval chase jenom pro smích a kouknite, dobře to chytil. Voženil se, von vydělává, žena vydělává, ičko se může smít von. 4. = chytiti se. Syrová tříska vod sirky nechytí. 5. Chytit se = *a*) dostat místo, službu. Jen co bych já se chytil, práci já se nebojím. *b*) Někde v chalupach pryj se chytalo. Žert. chytit první vodu, o hospodyni, jíž se podařilo dobře pečivo nebo vařivo. Smysl: Přivstala si časně, aby chytila první vodu, po které dobře kynulo, se vařilo atd. To sou sišky, náše selka dnes chytila první vodu.

I.

-í, m. spis. neb ob. **-ejí**, příp. 3. os. pl. jest v chod. veskrze, právem i neprávem, u sloves tř. 3., 4., 5.; na př. lidi hradí, trpí, humí, huráží atd. Přípona tato trvá i při novějším onikání, kdy jazyk obecný mívá **-ejí**, na př. Pane, nevidí tám tu kapličku v lese? (= nevidíte? ob. nevidějí?) Chybnou analogií pronikly v chod. úplně tv. **jí, ví**, atd. m. jedí, vědí atd. Jen v starém lékovadle jsem slyšel správně: Židí v pátek maso jedí, ajť ten lišij teky snědí. Za to odsouvání příp. í ve tv. jako maj', daj' atd. na Chodsku není.

íčko, nyní, teď, snad z pův. nyníčko, . . . nýčko atd. Ičko se ptáš, to si se míla ptát napřed! Ičko není víra a není čest. Byla pověra a byla zlá; ičko je nevěra, ta je horší.

ídlanc, ml. d., lívanec. Poj chůtě, máma tě dá ídlanc a koukyj, namaže hodně! (Mluví o sobě v 3. os.) Bureš poslouchat? Řekni: Buru!

íjnu, oblíbeno vedle inu, no. Ijnu, dostál vode mňe dobryjch slov dost. (Syn, jejž zavedlo ženění svéhlavé.)

íkra, vedle jíkra. Struh má velký íkry, to má kapr vo moc menší a je přece věčí.

íkrnáč, jikrnáč. Řekni, ajt tě dají íkrnáče.

ílem vedle jílem, jilm. Bedle vovčína stávalo několik jesanů a taky někeryj ílem mezi nima. Jílem má dřevo svidý, hužitečný.

ímo, ml. nedb. vedle mímo, mimo. Nešla ímo? (Rána na zajíce.) Mímo mňe a Manku vostály tám eště šechny (u muziky).

inčí i **jinčí**, jinyj, obojí jen v ml. nedbalé. Té jinčí kafe! (častěji v témž sm.: Té potom jiná!) Najdi si inčího kameráda.

-ino, příp. přisvoj. příd. jm. rodu středního zavládla veskrze pro všecky rody, čísla a pády (srv. **-ovo**). Já du v mámino botkach. Lichva je ženino, do toho já se jí nepletu. Sprubírujte s Hančino cepem (t. mlátit), Hanče má lefkyj. Vo chasino jarmarce si s ní začel a huž mu to žádnyj nerozmluví.

intres, u (muž.), též **intresí** (stř.), úrok. Intresí muší byjt zaplacený ha de pa vzít, dyž není. Mi se zdá, že huž platí teky hezký intresy (= jsou hodně dlužni).

inyj a **inčí**, vedle obyč. jinyj, jen v ml. nedbalé a obyč. jen v jistých rodinách. Vem inyj kabát. Srv. inčí.

iskra, nedb., vedle obyč. jiskra. V porovnání: divče jako iskra (= bystrá). Vylítla iskra z vokenčky a mně na fěrtuch a co to povídám, už byla díra. 2. pl., iskry, stříbrné vyšívání na svislých pantlech nevěstina kožíšku.

ištěrka, 1. ještěrka, nikdy **j**. Ištěrka se vyřívá, hleč, takuvá strakatá. 2. název tkanic (kožených a ozdobných řeménků) na při-

vazování kratších kalhot v kolenou. V Korově, v Potřekově — tántary nosí ištěrky u krátkyjch kalhot doposovád. My v Hujezdě máme kančky.

ítřin vedle **jítřin**, jitřní. Chlapcí si připraví fakule a to potom je světál v polích, dyž se de na ítřin i s ítřinu, to je krása v tý noci!

ítrnice, jitrnice; častěji zdrbň. **ítrnička** bez význ. zdrb.; **hitrnice** už skoro jen v řeči posměšné. Tu máš! Děrek jim stůně a vona mu koupí itrničku, ta ho má pozdravit?

itrocel, u, i **hitrocel**, m., vedle jitrocel. Já vám řeknu: na modrou naštojci itrocel, přes ten není; ale má byjt sušenyj mezi Matkama Božíma (Nanebvz. — Jm. P. M.). Arnika, hitrocel, řebříček té šechno na rány.

J.

jabka, 2. vedle brambůry; v jedn. neslýchati. Je to ňáká velká vyjmluva — vosum pytlíků jablek — (a j.) — z takuvýho dvora? (pytlíků zde bez význ. zdrobň.).

jáblo, část lžíce, jíž bereme do ruky. Vzela sem jáblo a zmáčkla sem mu jazyk, abych viděla do krku; v krku nemá nic voteklýho.

jablůnkovyj život, hedbávný, červený s drobnými květy, jaký nosily nejdávnější Bulky, pokud dnes staré šedličky mohou svědčiti.

jabor, javor zdrbň. **jabůrek**. U Jaboru — místo nad Chodovem. V Jabůrkach místo v lese pod Čerchovem. Jabor má dřevo jako křída.

jaborovyj, 3. javorový. Byjval dycky stůl jaborovyj a byjvala stolice u stola jaborová, jediná v senci; vokolo kamen a vokolo stěn byly lajce, přidělaný ke stěnam.

jádra, vokalky (viz to) ze špalků na šindel, odklané na straně ke dřeni.

jádrnice, ovocný strom vyrostlý z jádra, „neštípený". My máme jádrnici — podle vovoce byla nejspíš z hetlínu. Jabka sou pěkný, velký jako štípný, ale kyselý dost.

jádrovky, jméno jablek úplně zelených, pův. zajisté z jádrnic.

jahla i jehla. Podebírala se jí příčest a Hanče jí to propíchla jahlou a dopaví, nebylo to zralý — ičko křičí divče celou noc. Dite, dite, hrát si s jehlou — té teký práce? (žertov. na šedličky).

jak, též karak, 2. význ. připouštěcí. Jak mi bylo dost zle s tima dětma, přece sem na lidi nelízla. Nepuru tám, nemůžu, karak bych jí šecko ráda vodpustila. (Tchýně nevěstě.) 3. = však. Počkyj Johanes, jak ty dostaneš! (Pís.) Jak já to na tebe povím! (Vyhrůžka dětská.) 4. o čase. Nebyla sem v městě, jak před posvícením nakoupit. Dyť letos nepršílo jaksepatří, jak zjera!

jak se patří, klesá na pouhé adj. a v ml. mladších, ledabylé se i sklání. Nedělám já jaksepatřího člověka?

jakyjs, jakás atd., užíváno jen s význ. příhanlivým: Lenochu jakás! Skrčku jakyjs.

jalojčka, 2. žloutek ve vejci, jenž při vaření zůstal žlutý; zčernal-li, je mourek. Jalojčka nebo mourek? (dávají si děti hádat o velkonocích; uhodne-li, vyhrál vejce — ovšem již rozbité.)

jáma, sklep původně neklenutý, obyč. na brambory atp. (Srv. sklep a pinvice.) (V obec. význ. jáma neuž.; za to jen díra a dolík.)

Jan, vysk. se jen ve jm. rodových; rovněž zdrbň. U Jánů (Klenčí), u Janků (Oujezdo), u Janočků (Kyčov) i jinde. Jm. vlastní v řeči lidu jen Hondza, Hondzík, Hondzíček (a i tato jm. rodová).

jarka, jarní pšenice. Té kus pěkný jarky, ta by byla na krupičku. Pár záhonů chci dát jarky, ta bure moct byjt (= prgn. pěkná, zdárná).

jaro, ale **zjera**: Míl byste to vidět zjera, dy šecko kjete, to není vidět ves pro samý stromy, šecko jako mlíko!

Jarolím, Jeroným; zachováno v rodovém jm. Jarolímuc (Chodov).

jarý, jen ve spojení jarý žito = jarní žito, jař.

je, mívá význ. citosl., slabší než jejej atp. Hó-je, té divčát. Často za výrazem: To by se nevyplatilo, hó je! 2. částice přisvědčovací; zvl. rádo se opakuje. *A*: Nedělá tu člověk z půldarma? *B*: Je, je.

je oč, není oč, bylo oč atd. velmi oblíbeno m. běží oč atp. Začlo škryjpat, mi bylo vo porušku, já porušku vodnes do sencí a ležíl sem jen tak nepřikrytyj (při hlídání v sadě) a dostál sem trolení do nohou, snad se toho nezbavím. — Vo to tu není, že dostála. Dyby nedostála: rodiče patří ctit. Je vo to, že budou lidi myslit: doví co se nestálo! Co pak Franta, Franta s prázdnem přišel, s prázdnem voryjde, ale je vo starýho; na starýho příde eště zle!

ject, jel atd. v Postřekově **jíl, jíla** atd. Též ve slož. Staryj jíl pro seno, hale von tu bure hnedle. Hdy pa ste přijíli? Jinde na Ch. všude jel atd. Jel do Hámariky. (Oujezdo.)

jeden druhého atd. na označenou vespolnosti v chod. zř. Hojnější správné opakování jména: Noha nohu podpírá, ruka ruku votírá. (Přísl.) Vobracím se s boku na bok — šudýž to tlačí. (Pís.)

jedenkrat, 2. sesiluje význ. příd. jména. Tys u mňe jedenkrat nespolehlivyj člověk.

jedlík, jidák. Jeho tatík byl teky velkyj jedlík, ale Kuba je eště věčí. Misku lívanců pro štyry — tu von spraví sám, jen se vohlídne.

jedlina, jedle (toto neuž.). U Velký Jedliny (místo v lese pod Čerchovem).

jednoručka, sekyrka na jednu ruku s krátkým topůrkem. Huvěskyj (kovář) udělal mi jednoručku, pěknou sekyrku a vostří jako břitva.

jednota, samota. Tuty (sic) Němci (po hranicích) ty sou nejrači roztroušený po jednotach; vesnic je málo.

jedovatyj, 2. přen. tuze rozhněvaný. Kopy shrabaný, mráka nad lesy a von mi nejede a nejede: já huž byla šecka jedovatá. 3. Té vocet ňákyj jedovatyj (= tuze ostrý).

jedva, ledva. Celyj den tu člověk vězí — nepříde žádnyj a jedva vytáhne paty, kozel ňáký pokušení přinese. (Zlobí se hospodář, když přišli kupci na dobytče za jeho nepřítomnosti a nedobře prodáno.)

jehla, 2. jemný plátek vznikající na ostří přílišným broušením na hrubém brusu; „jehlu sundavají" dalším broušením na brousku jemném, zvl. na šálu. Viz to.

Jehlík, jm. rodové. (Kl., Postř., Poč.)

jejej, citosl., 1. význ. údivu: Jejej, té velkyj doubravník: ten je jako čepice. 2. význ. bolesti, nevole atp.; někdy zdvojeno: Jejej, jejej — to mi začel bolít zub. Jejej, jejej, divče, cák z tebe bure? (**-ej** zní výjimkou, jak psáno, ne **ij**.)

jelito, 2. naduřilé místo po ráně prutem nebo holí, větší než pruh. Dyjt divče míla jelita, do pa si to nechá — dítě tak střískat!

jelít, gen. pl. dloužen. Naděláme jelít a sednem ke kamnom a burem jist.

Jenouškuc (sic!), u Jenoušků, jm. rodové. (Stráž.)

jen tak, splynulo v jediný výraz = žertem, na zdař bůh. Nebujd bláhovyj: dyjt já to řek jen tak (slova urážlivá). Já sem se voženil jen tak. (Píseň bezstarostného.)

jeptuška i **eptuška**, jeptiška. Vavrunkouc burou mít jednu (předm.) jeptušku (doplň.). (ale též instr. doplň. Chtíli ho mít panem páterem.) U eptušek.

jeren, jeden, též ve smyslu já: Jeren neví, co si počít (= nevím, co si počíti). To haby jeren stával s nocí.

jerenáct, jedenáct, též řad. Táhlo na jerenáctou atd.

jerenkrat, dův. vedle jednou. Huž sem tě to jerenkrat řek; neposlechneš-li, bure tvá škoda; 2. přísl. význ. asi = v pravdě, zajisté. Benca je u mňe jerenkrat hlář. Cák je tě jerenkrat po ňom, po cizím šelmovi!

jesan, jasan. Jesan bere sílu hadu; proto ho dávají (ratolesti a listí) do maštali, dyby se tám dostál had, aby se nedostál kravom na vemena. Jesan bere sílu hadu, jabor zase mu jí dodává.

jetel, v chod. r. žen. Té tratar jetelí! Letos je pěkná jetel.

jetelec, datel. Kouknite, té tu třísek a té šecko vod jetelce; té jako po tesařích!

jeteliště, pole po jeteli. Dyby chtílo sprchnout, já mám vorat jeteliště a vono je to jako mlat.

jezovec, nikdy jezevec. Kouká jako jezovec z díry (o škarohlídovi).

ježek, 2. způsob nakládání obilí „do ježka" t. j. tak, že klasy se schovávají dovnitř, až nahoře ční všecko břítoví z vozu jako srst ježka. Nakládá se tak zvláště ječmen. Pavůzy na ježka není.

jídlo, jídlo. Dyž je jidlo vařený, tak jist!

jich v dom. při udání číselném pozbývá svého zájm. významu a klade se jako částice sesilovací, jestli předmět počítaný udán 1. a 2. os. mn. č. To vás jich tu je! Bylo nás jich hromadu. Někdy i slýchat: sme jich málo. Ale v 3. os. správně: Bylo jich dvacet. V chod. není této oblíbené chyby dom. ani v mluvě starších ani mladších nikde.

jíl, **jíla** atd. od jedu, jen v Postř. Staryj mi zes Dílů nešel, já zapříhla ha jíla sem pro votavu sama. Zajisté lokál. dloužení pozdější vlivem anal. tvarů obecných po Ch. celém.

jílem, též ilem, jilm. Tunatom hoblíku — to se mi zdá jílem (t. jilmové dřevo).

jináč, jinak (téžináč, ml. nedb.). Nehudělá jináč a nehudělá — probitá divče.

jináč ne, ustálený výraz elliptický, důrazně potvrzující domněnku. Tma tu na krku a sedlák (praví selka o muži před děvkou) nyjde; to ho tám zas někam zatáhli, jináč ne! (t. do hospody). Já povídám jináč ne: to von sed, husnul a tak zmrz.

jindá, často s význ. někdy, před časy (obyč. v protivě s ičko). Jindá míval pacholek na penězích nejvíc třicet zlatyjch — ičko je pacholek pán: sedláku, vem de vem, pacholek muší dostát svý.

jindě i jinde. Dyž tě to burou jindě trpít, di si — já tě nedržím; u mňe muší byjt v noci chasa doma.

jist, **jid**, **jidla** atd. Eště ste nejidli? Ičko burem; pote s náma! Huž mám po ňom, s Pánem Bohem jezte.

jist svým, též sem **si** (sobě) **jist**. Co se budu bát, dyž sem si svým jist (= mám právo a pravdu). Podobně: To sem si jist (= jsem přesvědčen), že tě dá ičko Manka pokoj.

jít kam, 2. znamenati co, týkati se čeho. Já huž vím, kam to co de! (= co to znamená, čeho se řeč týká). 3. při udání věku. Vod sen mu de na třetí. Též osobně: Divče nám humříla, huž šla do štvrtýho. 4. spěti, čeliti kam. Štyří chlapí doma, jen se tak zvoní, kam pa to co de? To aby peníze pršíly! Tv. dial. du, deš atd. di, dite; poj (vedle poť), pote atd. přídu atd.

jít tak, prgn., jíti pro něco na dluh, bez peněz. Di zatim tak, táta to navečer zaplatí. (pro pivo).

jítřin i **ítřin**, jitřní. Pureš na jítřin? Lidi šli s ítřinu.

jména místní zachovala veskrze starý instr. pl.: Nad pranty (Chodov), Za Havlovy, (Oujezdo), Pod Kusy, (Klenčí), nad Luženci. (Ouj.) atp. Ano tvar masc. strhl i fem. Pod Škály. (Postř.), Pod chalupy, (Chod.), Za Hůrky (Draž.).

júkat, o volání dětí při hře na „skovávačku". Jeden júká, než se ostatní schovají, t. j. poodstoupí někam, položí ruce přes oči a volá: „Bala-bala-júk-júk", a to tak dlouho, až poslední se schová a zavolá: „Huž!" Pak přestane júkat a hledá.

jupka, kabátec ženský, lehký („od těla"). Ještě mi vostálo na jupku.

K.

kabátek, prgn. kabátec ženský sváteční; letní býval z bílého sukna, pestře vyšívaný na koncích rukávů, ale v zadu bez přívěsků (srv. špenzr, jenž jest pozdější); místo nich byly nad křížem husté faldíčky. Tu a tam býval i tmavý, v zimě jen tmavý.

Kabriel, Gabriel. Od toho jm. rodové Kabreluc, u Kabrelů (**k** zní místo **g** veskrze).

kabza, kapsa. Té z kabzy do kabzy a není níhdež nic (o hospodaření odděleném).

kacafírek, člověk drobný, též titěrný.

kač! též opakované **kač-kač!** pokřik na kachny, odhánějí-li se.

kačar, kačer. Hleč, té pěknyj kačar. Též jm. vlastní. Na Pašešnici je hospoda u Kačarů. Starý je Kačar a Kačarák.

Kačeňák, jm. rodové po ženě Kačeně. (Kateřině. Držn.) U Kačenů.

kadečka, bez význ. zdrobň. = **káď** na zelí. Kadečku se zelím nyjsnáz přendáš, vemeš dje nový košťata, podstrčíš je pod kadečku a táhneš ji potom pěkně a snadno, kam chceš, jako po saních.

Kadla, Karla. Váše Kadla, vidíš, by mohla jít s ní!

kadlec, tkadlec. Kadlec jen furt: šup sem, šup tám!

Kadlíč, jm. rodové, u Kadlíčů, Kadlíčouc (Ouj., Draž. i jinde).

Kadlík a **Kadlíček,** Karlík atd. Ale vždy jen Karel (vedle Kodl).

kadrdánek, člověk pitvorný, též větroplach. Sekal von se tu takuvyj kadrdánek (o světoběžném človíčku).

kadrovat se, jíti čerstvým a pyšným krokem. I milie, ta se kadruje (o děvčátku, jež začíná choditi a dobře vyšlapuje).

kahloty vedle kalhoty, ale řídč. Já si na tu cestu eště koupím nový kahloty (stařec na pout do Prahy).

kajda, 2. v přirovnání o vařivu: polévka hustá jako kajda. Též **kyjda.** Té polívka? té kyjda! 3. rozd. jen v písni: ztratila sem kajdu, de pak já ji najdu (snad šat nějaký).

kal, u, ssedlina v másle vařeném, z mouky a másla; je podoben jíšce a mastívají jím buď studeným (ssedlým; pomazanka na chléb), nebo „rozpuštěným" (jídlo teplé).

kálat, kálám atd., sl. opětovací, štípati větší dříví, j. špalky, války atp. Napřed si to šický připravíme a potom tepřiva káláme šecko najednou (na pasece při dělání dříví). Rozd. co do kvantity dějové **kelu (klát),** sl. trvací, jednodobé slož. **rozkelu, rozeklát** atd. Bez klínu tuten náton nerozkeleš.

Kalča, jm. rodové (**a** nepřehl.), u Kalčů (Kyč.).

kalení, otruby menší. Pšenčný kalení nechávámе housatom, říbatom, prasátkom. Pš. kalení pryj je sladkyjší, říkávají. Houvězímu dobytku dává se víc žitný.

kalhoty, 2. dolejší peří na drůbeži, splývající na nohy. Housatom při prvním škubání dobře nechát kalhoty, aby nevláčely křidla; **kalhoty stahávat,** žertovný zvyk při draní peří; dostane-li se dívce několik větších per, nadere je každé z obou stran jen částečně a konce nechá nedodrané viset a držíc sama za kotýš nabídne hochu, jenž vezme najednou za konce a tak „kalhoty stáhne".

kalíšek, 2. úzké vyšívání s vytahovanými nitmi na okraji plínky dívčí, nejstarší (plátěné) podlavny a jiných částí kroje chodského z bílé látky. (Mezi látkou a krajkou.)

kalit, 2. kalením zasýpati (na př. pití dobytku). Též slcž. Já jí to drobet vokalím a kráva pije zrovna dost. 3. kalit se. Ráno vokazovalo se na čas a už se to zase kalí.

kalounek, 1. tkanice úzká, obyč. lněná, k zástěrám a jinam na kroj chodský ženský. Bývají bílé, modré a pruhované jako kanafas; pl. kalunky. 2. pl. t., hedbávná pentlice, jíž si vdaná podvazuje kožíšek. Viz zvláště.

kalounik, kdo prodává kalunky; chodívali daleko do Čech a Rakous a prodávali výrobky **kalunkářů** domažlických. Bývali to hlavně vesničané z okolí Domažlic.

kalunkář, kdo dělá kalunky; řemeslo v Domažlicích druhdy kvetoucí. Tkali je na stávcích ručních.

kalunky, pl. t.: hedbávná pentle (jediná) vdané ženy, zavazovaná v pasu přes kožíšek nebo kabátek; kupuje ji ženich a sice kupuje dvojí: na voradby (modrou) a na vočepky (jasnou).

kam bývá kladeno místo předm. co. Řekni mně přece, kam myslíš?

kameňáček, 1. hrnek „kamenutyj" („kameněný"); 2. druh hřibu, jenž roste v kamenité půdě. Srv. kameňák.

kameňák, 1. hrnec „kameněnyj" t. j. ze zvl. druhu hlíny, kameniny, zdrbň. kameňáček; 2. druh hřiba, tvrdý, s kloboučkem tmavým a „masem" i kořenem bělavým; roste v kamenitém lese; 3. druh holubů.

kamenka, hruška (ovoce) i hrušeň. Kamenky tak brzy nezrájou. Pod naší kamenkou našly děti nákyj peníz.

kamenutyj, 1. kamenný, od kamene. V Trhanově je Kamenutyj rymík, t. má břehy vytarasené kamenem. 2. nádobí k.,

z bílé hlíny. Takuvyj hucháč kamenutyj, pěknyj velkyj — té ho škoda.

kamerád, kamarád. Navodíš si sem kamerádů a kamerádi voberou kde co! (ovoce).

kamínek, nikdy kamének. Nákyj kamínek se mi dostál do boty a čechmancky mi to tám překáží.

kamnovec, litinový hrnec zadělaný v kamnech; vařívaly se v něm jen knedlíky; více sloužíval na ohřívání vody a paření zrní pro dobytek.

kamrhol, niti vlněné z vlny prý „ankorských koz". Na starém kroji vyšívalo se jím jako hedvábím.

kančka, tkanička, tkanice; 2. obr. chléb má kančku (je brusovitý).

kančkář. Vdát se za kančkáře, kde dělali na třech, štyrech stavech, to bylo jako dostát se na mlyjn.

kanduš, 1. šatečky dětské, sukně se životem v „celosti" (Postř.). 2. šat vůbec, zvl. s přídechem opovržlivým. Vem ňákyj kanduš na sebe. Ha ty set, ta má pěknyj kanduš.

kanice, prgn., proužka vyšívaná na čepci koláči. Ta má pěknou kanici!

kápicl, e m. pták čejka, knihavka. Pl. jm. luk pod Klenčím, kde hojně tito ptáci bydlí. Kápicle. 2. hračka dětská (dle zvuku) ze dvou těsně sklopených do sebe dřívek, mezi nimiž natažena „kůžička" třešňová, nebo list travný. Duje-li se do kápicle, vydává táhlý zvuk. Užívá se ho i na volání ptákův.

kapko, ml. d., jablko. Neplač, Andrýsku, neplač; teta (= já) tě dá kapko, na! Ták!

kaplička, 2. kachel vydutý dovnitř; bývalo v starodávných kamnech po jednom na každé straně, uprostřed povýš. Stavívaly do kapličky hrnek s jídlem, jež mělo zůstati teplé.

kapličky, vzorek na vyšívání.

kápo, vůdce, hlava nějaké společnosti. Ty si vod nich kápo, ne? Drkáči mají jednoho, ten je kápo. Vodí hochy, naznačuje zdvihnutím drkačky, kdy mají „podtrhnout" (ustati jako zvon) a dělí na Bílou sobotu dárky za drkání shledané.

kapři, 2. se dělají na nebi, t. mráčky drobné, podobné šupinám rybím. Srv. beránci a kaprovatyj.

kaprovatí se nebe t. j. dělají se „kapři". Časy neburou, nebe se už kolikátyj den kaprovatí.

kaprovatyj, 1. nebe jest k., potahuje-li se obláčky podobnými velkým šupinám rybím. 2. kaprovatá slepice, skvrnitá stejnoměrně jako kapr.

karak, kerak, jak (kterak). 1. Byl hu nich kerak dlouho = hodně dlouho. 2. Nebyl sem tě v mněstě, kerak vo posvícení (= leda, kromě).

karba, nádoba dřevěná z prken jako truhla, na míchání malty. Srv. karbovat.

karbáč, zdrbň. karbáček. Vzít na něho, na lenocha karbáč a vykarbáčovat ho ze vsi! (Pobudu rodáka.)

Karban, jm. rodové (Klenčí, Oujezdo i jinde). Zdrbň. též: u Karbánků.

karbovat, míchati kapalinu s látkami pevnými (na př. při dělání malty), zvláště mícháním zkaliti. Hajt mi to neskarbuješ, nech to stát! (o kávě, než se „ustojí"). Pastyjřouc zakarbovali hnojnicí a to nebylo možná vydržít bedle.

karhany, slovo víc dom., nádobí k vaření, zvláště, jehož už použito. To mám dnes karhanů jako po svarbě.

kary vedle **kady,** kudy, pod. někary atd. Neveděl sem ičko kary se dát.

kasat, 1. kydati, shrnovati (jen o blátě nebo drobné mrvě). Bolfe, skaš to po tý záleži. 2. zahrnovati (s předm. kalhoty). Do takuvýho calachu abych kalhoty nakasal! 3. kasat se = pospíchati. Vávra, ten se kasal, dyž sem na něho vopravdu začel. Za hodinu ze Stráží do Hujezda, to si se kasal!

kasran, zdrbň. **kasránek,** slaboch, zbabělec. Ty si mi kasran: ženský se dát!

Kaša (**a** nepřehl.), jm. rodové, u Kašů atd. (Kyč.).

kášel, kašel. Mi huž ten kášel trápí kolik neděl!

kašket, čepice letní s koženým štítkem, kulatá nebo podlouhlá.

kašťan, kaštan, ch. i d. Též obr. Takuvý kašťany na dobytku, to bych netrpíl. Ten stojí v mařtali jako v behně (o uschlé špíně na kytách volů). Eště má starý kašťany na pocazení a vobleče to zas.

kaťata, podvlékačky v. spodky a spodničky. Kaťata se nenosívaly; kalhoty mívali počívku z domácího plátna — zima nebylo.

kaťátka, 1. byl., lilie zlatá, snad pův. kačátka, že jsou květy žluté, jako mladé kachničky. 2. spodní listy na nati bramborové. Trávy málo, přilámala sem drobet kaťátek. (Zde asi zdrbň. od kaťata. Srv. kalhoty = dolejší peří.)

kateřina, 2. dom. žert. rýma. Už ji mám zas, kateřinu.

katesismus, katechismus; též význ. křesťanské cvičení a to buď pro obec (u rychtáře) nebo i pro snoubence. Vodpůlne bure v Hujezdě k. Bure svarba, v sobotu huž byli na katesismusu.

kavanč, druh bramborů, velké bílé s důlky.

kazabajka, kabátec ženský, teplejší a k tělu.

Kazda, tak dle chodské výslovnosti **k** — **g** z původního Gazda. Jen ve jm. rodovém Kazdouc, u Kazdů (Ouj.).

kde kdo a **kde keryj,** oblíbeno sloučeno v jeden pojem = všichni. Dnes hrabe kde kdo, nemůžem taky čekát na lepší časy. Byl tám hde hdo, celá ves (dívat se na vojáky). Brali do práci hde koho, starý mladý.

kdož ví, sraženo v jeden výraz platnosti přísl. = sotva asi. *A*: Tomeš je tám jistě (t. při ohni), *B*: Kdožví.

kdyby na krásně, výr. elliptický místo celé věty příp. Kdyby na krásně si jí vzel, copa s nim bure mít, s vopitou? (= byť i atd.)

kdyby ne, pod. výr. elliptický místo věty podmiň. Snad ho najdeš a kdyby ne, tu máš jinyj! (t. krejcar na ocet.) Já budu hledít, abych tu byl do večera, a kdyby ne, dyjť svítí měsíc.

kecat, špatně dělati, špatně pořídit. Též slož. Tys mi to skecal! Jak to vykec, tak to vykec.

kekanyj, ml. d., nehezký, špinavý. Té hapec kekanyj! (přímo naň, že si umrnil sukni a ruce u rybníčků).

keke, ml. d., nečistota, špína (též **kek** neskl.) Zdrbň. **kekъdlo.** Kubi, neber to do počъdly, je to keke! Nepapij, té kek! (smol višňová, již děti jídají).

kelnyj atd. o dřevě, jež se dobře kele. Hleč, ta je kelná (smrčina), ta by byla na šindel. Kelná louč.

kerak vedle **karak,** 2. spoj. přip. = ačkoliv. Já nepudu, kerak bych Dandu rád viděl. Matij se stará dost, kerak není její tatík! 3. adv. = hodně: Nosím ho kerak dlouho a je pořád pěknyj (klobouk). 4. Nebyl sem v městě kerak dávno. Kerak vo masopustě.

kerbsky, krušně. Chlape, to mi šlo kerbsky: v takovým mrazu bez rukajc a tu tíhu nest!

kerbskyj, atd. krušný, nepříjemný. To bъla kerbská práce prondat takuvyj zašlemovanyj kanál — íčko v zimě.

keryj, atd. který; též slož. Keryj je to mezi námi (řík. dět.). Leckerás falešně, leckerás zas nesmí (milovati; pís.).

keryj může byjt atd. důrazné opsání superlativu = vybraný. Šelma, keryj může byjt (= největší). Též pod. sm. šelma **skrze kůži.**

klácť, 2. s předm. peníze. Muší klácť peníze, na Jakuba jim staryj vorezdá dvůr. Též slož. Složím mu je, jaký pak milostě! 3. klást se, pohřbívati se. Z Draženova štyry dvory se kladou do mněsta, druhý celá ves do Klenčí.

kladnet i **kladynet,** klarynet. Franta honívával dobytek do smouhy a hrával na kladnet, až se kouřívalo. Čák s takuvou fajfkou do prácí, je to jako kladynet!

kladnetysta, klarynetista. Kadlík bure koukat, aby se dostál za kladnetystu, k bandě (ke kapele na vojně).

kladynet, klarynet, viz kladnet.

klachl, a, m., přezdívka člověku velkého těla a nedbalému. Klachl s klachlem. Von není než tak holdovat a holdovat! (Otec se vadí na odrostlého syna.)

klampač, asi pův. tlampač, v chod. jen význam příhany = tlachal, hámota. Copak můžeš dát na řeč takuvýho klampače?

klancák, velký člověk (s příhanou); též velká věc. No, té klancák! (velký kapr).

klaničník, řetěz, jímž se spíná vůz v klanicích, potom vůbec řetěz menší.

klapačka, ženská zjednaná na klapání lnu. Hdypak já po půlnoci přišla na lože! Dyž byla půlnoc, to sem tepřiva vařila klapačkam svačinu. (Klapávali nejraději večer při měsíčku.)

klapat, prgn. tříti len. Na Ch. klape se na **mědlicích,** Klapete, klapete, teta a sama? Míla sem tu ještě pár snůpků, myslila sem si, vyklápneš to, aby už byl pokoj.

klasatyj, o obilí velkého klasu. Tuto náše je dost klasatý a teký hustý dost (žito).

klebeto i **kleveto.** Di mi s ní, s korendou; je samý klebeto! Gen. pl. klevát i klebát. Nadělali na mňe **klevát,** že sem já jich pod ved devět (tak proti rýmu zpíval pokaždé 80letý výminkář Vaněk z Hujezda).

klec, v porov. vědro jako klec. Tak vůbec o nádobách dřevěných, rozsušených nebo nedobře zdělaných. Jen se držít domácího bečváře! Z jarmarku nádobí — jak to vidí vodu, seschne se a je jako klec.

klechtny, jm. pomn., vejce, jež dle starého zvyku hospodyně chodská vaří v sobotu před nedělí Bílou; natluče na nich skořápky a nechá je pak ležeti na neděli ve vodě se solí a kmínem. V neděli se klechtny jedí. Je to jakés opakování „červenyjch vajec," klechtny ovšem zůstanou bílé.

klekáníček, bytost báječná, jíž strašívají matky děti, aby se večer netoulaly, že „po klekání chodí klekáníček a bere děti," které se toulají do tmy.

klembí, patro v ústech. Něco se mi přilíplo na klembí a to mi to hůž pokouší čas!

klenout, klenoul atd. Napřed se klenoulo jen na pasy; vo traversach neveděl žádnyj.

klepat dýnka (na škatulky dřevěné), vysekávati ze „šponů" dřevěnou paličkou na zvláštním oblém ostří. Dýnka klepají hlavně děti škatulkářů.

kleska, lusk hrachový, dokud je plochý (srv. zárazka u ovoce). Letos bure hrachu dost, hůž je samá kleska. Náš hrách letos kvít jako mlíko a nic na jalovo; je plnyj klesek.

klestit, osekávati snět s větví; klestit peručí. Co zbude, je voklestek.

kliju, klíl, klít, kleju atd. Co pa klješ, neklí! Já míl ženu, ta nezaklíla celyj rok!

klička, 3. dřívko z březové, trnové nebo hlohové ratolesti tvaru kliky, t. j. hlavní haluz s letorostem tvoří ostrý úhel. Klička jest as 2 cm. veliká, zapichuje se do pírek kolovratu, kde skrze ni prochází nit. V přástkách vyřezávají je hoši děvčatům; dovednější dělají je i z rohu. 4. Ječmen je už v kličky t. j. tuze zralý, takže klas se steblem svírají ostrý úhel jako klička na kolovratě.

klín, 2. kratší záhon; k. dělají se, není-li pole pravidelného tvaru. Též jm. polohy v polích. Na Klíně (Postř., Lh.).

klindifa, též klindifák, člověk velký nemotorných pohybů. Takuvá divče takuvýho klindifu — dyjt by jí bylo zrovna škoda!

klinkat, klímati, tlouci špačky. Tu klinkáš; já tě povím: vlez si do lože!

klintat, kapati, trousiti (kapalinu). Pěkně papij a neklintyj; dyjť si poklintáš kalhůtky.

klípě též **klepě**, zdr. **klepítko**, trocha, ždibec. Celyj les jednou ranou pád, nevostálo hani klípě stát. Šla ha byla tám celý půlne a takuvý klepítko (trávy) přinesla.

klivat se, pukati, o vejcích nasazených. Vejce se klivou, klivají (pukají — počátek líhnutí).

kloboučky, rozrazil (byl.).

klobuk, klobouk. Jak dyby tě byl dostál (t. hlídač na hrachu), ten by tě byl vzel klobuk!

klofák, zoban; posm. Chlapíku, chytím-li tě za ten klofák (na sypícího housara).

klofec, rána zobákem. Dala mu klofec (kvočna pejskovi).

klochán, hrnec, 1. příliš velký, 2. neúhledný. Na tu drobku mlíka takuvyj klochán si neseš? Polívka je polívka; tý cmírdy aby byl klochán a je to slabost (o kávě).

klochtat, 1. kloktati. Dal jí merecínu, muší s ní klochtat v krku. 2. vejce klochtá (je-li zkažené).

klopit, 2. nepřech.: hrnec klopí = jest poklopen.

Klopotnice, pl., luka u Postř.

kmínek, bez význ. zdrbň. = pěkný kmen. Té kmínek pěknyj rovnyj, nihdež ani součku, žádnyj svál (o buku).

kmínky, druh hrušek; jsou drobné, ke stopce táhlé, zelené, málo přičervenalé.

kmotrojci, pomn., rodiny dvě vzájemným kmotrovstvím spojené. Svazek kmotrovský je na Chodsku velmi pevný, utužuje se jím obyčejně nejbližší pokrevenství nebo sousedství nebo zvlášť dobré přátelství. Kmotři mají na děti první právo po rodičích, za to jim patří i úcta jako rodičům, u kmotrů smí si dítě vésti jako doma. „Dyjť sme kmotrojci!" (slýchati často za důvod, že nemá a nesmí býti ani nedorozumění).

kmotrovskyj kabát, dlouhý selský kabát z modrého sukna s pestrým vyšíváním. Nosívali jej do nedávna o slavnostech rodinných. Nyní oblekají jej jen o slavnostech národních, spíše z donucení, ale zvyk starý hlásí se o právo, že na př. ženich obleká raději při sv. Jakubě dlouhý **zimník**, než novomodní krátký kabát.

kmůtr, kmůtra, stší. vedle kmotr atd. (Postř.). Rubáš kupuje kmůtra.

kňak, týl (srv. stč. vz+nak). Mi huž bolí pár dní kňak; cák to bure?

kňau! slovo onom. o kočičím kňaučení. Děti hrajíce pírkem lachtají druh druha na tváři, jako se lísá kočka ocasem a říkají při tom **kňau!**

kňaučít, íl atd., jen o kočce: mňoukati. (ale pes kňíčí). Co pa ta kočka dnes, že furt kňaučí! (**au** zní čistě).

kněžík, název všech ploštic žijících na bylinách. Žert.: Zmáčk kněžíka (= „nezachoval se").

kníha a **knihavka**, onom., též kápicl, pták čejka.

knitel, těžší obušek; zvl. dřevo příční přes voj nasazované, táhnou-li vůz (za ně!) lidé. To vídati (i v pluhu) na Chodsku, zvl. v podlesí mezi chudšími často.

knížky, pl. prgn., kniha modlitební. Já se nahučila říkat v knížkach sama vod sebe.

knoflíky, 2. lopuch (byl.). Od podoby semeníků přenáší se název na celou bylinu. Děti hrajíce si posázejí si šat celými řadami „knoflíků" a házejí si je do vlasů.

knoflíčky, pl., plané hrušky velmi drobné a tvaru nízkého.

knochavec, vepřové hody. Přijte na druhyj tyjden, bureme mít knochavec.

knůt, knot. Tánta (lampa) má vo moc širš knůt.

kobjiličká, stší. i kobylička. Vláčela má milá s kobjiličkou. (Pís. Našli jsme tak psáno r. 1856.)

kobyla beze střev, v žertovné hádance svatební, jež dávají paní matky družbovi. (= mědlice.)

kobylice, trám silný, dle potřeby posunutelný, na němž v „pánvičce" točí se čap vřetena mlýnského.

kobylí hlava, jablko, největší druh na Chodsku známý; zelené, pozdě zrající a velmi kyselé.

kocoury, 2. ratolesti jívové, na nichž už poupata rozkvetla v jehnědy, 3. větší skvrny na prádle a šatstvu. Probitý dítě, dávno-li pak ty šaty nosíš a máš to samý kocoury.

kočant, posměšně vous (zvláště po mléce, od barvy atd.). Ha hleč! ty máš pěkný kočanty: koukni chutě do drcadla!

kočárek, 2. dno v koši mlýnském, pohybované dřevěnou tyčinkou, zapadající druhým koncem na zděř kamene, t. zv. lijholcem.

kočička, 2. prut jívový s poupaty, 3. poupě jívové: Sněz tři kočičky a v edostaneš zimnici. 4. strom jívový. Tu kočičku sem tu pích do hradby a jak vona se brání (= roste).

kočí med, pryskyřice stromů peckovitých; děti ji sbírají a jedí (zvláště rády třešňovou).

kočí myjdlo, pomněnka (byl.).

kočka, vok. obyčejně roven nom. Kočka, pureš! Hleč, vona! Vlízt až na stůl! 2. přezdívka dívce rozpustilé. Ty kočko, ajť tě nedám! (Kluk na holku, jež se mu vysmívá.)

kočkovat se, pohrávati, poškubávati se. Já nevím: ty náše děti — jen by se to kočkovalo!

Kodrda, jm. rodové, u Kodrdů (Klenčí).

Kodrnáč, e, jméno rodové v Klenčí. U Kodrnáčů. Kodrnáčuc kryjčí. Srv. kodrnatyj.

kodrnatyj, kučeravý. Má hlavička kodrnatá může jít jinam (Pís.). Ten chlapec má pěkný kodrnatý vlásky, má hlavu jeden prstýnek.

kohout, 2. část košťálu v hlávce, jak je nařezán s kousky listů, uložená v naloženém zelí. Matka nám nakládávala, dyž se člapalo zelí, drobet kohoutů a drobet proštípek a dyž se na to potom v kadečce přišlo, to sme chroušťávali.

kohoutek, hvozdík (byl.).

kochtat, koktati. Mluv pomálu, nekochtyj; též slož. Než ty to ze sebe vykochtáš!

koko, ml. d., vejce. Kmotra dala koko, Štěpánku, kmotra dala? (na dítě, jež právě drží červené vejce od kmotry).

kokoráč! onomp., zvuk slepice, když snese. Koko-koko-ráč, dyjte mi koláč! (ohlašuje prý a prosí slepice dle dětského výkladu).

kokoráčet, o gdákání slepic, zvl. snese-li. Poďvij se, Káče, slepice kokoráčí nehde za kolničkou; ajť nám tám někam nezanáší.

kokyríhat, kokrhati. Poslouchyj: náš humí jináč kokyríhat! Kerá slepice kokyríhá po kohoutovi, ta se má zabít; ta volá nechčestí do stavení.

koláč, 2., čepec kulatý pro vdané, buď celý bílý nebo s černým vyšíváním v podobě kříže; starší prý býval jen s „vokem" vyšívaným. Nyní se již nenosí, ale o rodinných slavnostech hojně jej mívaly matky ještě pře ! dvaceti lety. Jeho části kromě vyšívané rouchy byly „kotě" (obalený prut, jenž rouchu napínal) a plínka, pás, jímž se k čelu a týlu čepec přivazoval. Čepec připínaly „paní matky" nevěstě poprvé v noci o svatbě sundavše jí čepení. (Viz to a vočepky.)

koláč paní matčino, též **paní matek,** jest vlastně pšeničný bochník velký jako řešato; na řešatě se i peče, zbaveném obruby, jinak by se do pece těžko dostal a mřížky po řešatě jsou mu oblíbenou ozdobou. Krájí jej jedna z paní matek po čepení nevěsty a každá z nich musí dostati díl za výsluhu domů. Někdy jej dělávají tak veliký, že proň třeba vybourati husta do pece.

koláč vandrovní čili vandrovnickyj nese se s dary nevěstinými v předvečer svatby ženichu a odtud se zase oplácí. Jest veliký za čtyři obyčejné a vedle obyčejného „mazaní" jsou na něm cukrovinky, mezi nimiž hlavně srdíčko, kolíbka a j., a uprostřed rozmarinka s červenou pantličkou. Nosí jej drouška, družba jej musí rozkrájet na tolik dílů, kolik je přítomných. Úkol se mu stěžuje dráty v koláči tajně zapečenými, jimž se musí nůž vyhýbati.

kolíčko i **kolečko,** 2. „do kolečka", název tance a potom i písní k němu. Tančící se velmi rychle točí a obyčejně chvíli na témž místě, za střídání písní a selské muziky. Oblíbený tento tanec chodský vídati nejen u muzik, ale i ve volné přírodě, cestou z kostela o svatbách atp.

kolij, m. r. Z levýho kolije voda (Pověra.).

kolik, mívá význam = několik, hodně. Ty hodiny stály asi kolik zlatyjch. A, von tám byl přece kolik let (v Hámarice).

kolikratnásob, mnohokráte. Já to Matijovi kolikratnásob řek a von mi nevěřil: ičko to má!

kolmaha, kolečko, gen. pl. kolmáh. Začel kolikerý řemeslo, nevostál při žádným; ajt jezdí ičko s kolmahou (= nádeničí a vozí kamení a cihly na staveništi). Dyj sem eště nákyjch pár kolmáh! (t. hnoje do zahrádky.)

kolna, kůlna. Já mám divči tevernou (též tebernou), vona líhá pod kolnou (Pís.). Kolna byjvávala dycky až nejdál zadu (ve dvoře).

kolož též **kolůřek,** bez význ. zdrbň. druh slívy, menší než řambuch a větší než kozinka; srv. tyto. Teta, chlapsí vám rážejí kolůřky.

kolozubyj, bezzubý; kdo nemá žádných zubů. Jen jez sladký, potom bureš kolozubá.

komínek, kominík. Komínkuc Barča umříla. Jen bujd tak humouranyj, příde komínek a veme tě.

Kondrád (zní jasně **d**); též ve jm. rodovém: u Kondrádů (Kyč.).

konec, akk. prostý při udání času: Rozstunal se konec máje a choud potom, až dochoud; nehde při sv. Vavřenci ho zakopáli. 2. výr. **ve dva konce,** jen o člověku ubídněném, ustaraném a pod. Jehlíkový ta starost dala, je celá ve dva konce. Já sem dnes ve dva konce (t. churavá).

koníčky, šalamounek (byl.).

kontrhel (byl.), popenec.

kopa, 1. kůpa sena. Muším eště jednou, zbylo mi tám pár kop, nebure ani vozík. 2. kopa nití = pásmo v porvazku (t. předánku). Na kolipak kop motáš? Na deset, na dvanáct, jak je přádlo pěkný. Z koudelí teký na šest, na vosum. V menším porvazku **kopička.** Viz to.

kopačka, 1. kopáč dvojzubý na skopávání hnoje s vozu. Zapomíl sem na poli kopačku. 2. ženské dobývající brambor. Kopačky přídou s pole, burou chtít jist. Pod. i kopáč. Kopáče máme na poli, 3. posm. noha. Natáhni kopačky = běž.

Kopajna a Kopajny (z pův. kopaniny t. j. pole, jež začala se skopáním, ne oráním, pro kamení a kořání). Jm. polohy u Klenčí, Stráže, Oujezda. Vozíme hnuj na Kopajna.

kopát, kopál atd. kopati. Kouknite na něho, já tě koupím vobutí a ty bureš zbůhdarma s ním kopát, ajt tě nenasekám! (na kluka svévolu). 2. o krávě, kopá (t. při dojení). Délka i v slož. Skopál se a vystyd jako rák (t. shrnul peřinu se sebe). Nakopáli hlíny. Mámu vám zakopáli, vete, děti, vete!

Kopatiny (srv. Kopajny atd.), polnosti u Mrákova.

kopec, 2. kopec kytek = trs, keříček. Přinesla sem si z Mlyjnečka kopec sedmikrásy (= na Ch. dianthus barbatus). Kopec rozmariny (o jediném keříčku).

kopeček, 3. prgn., pl. t., kopečky, hromadné jméno pro trávu, pučící nejdříve z jara na polích, bez rozdílu druhů. Děvčata chodí po k. a vypírají i s kořeny u vod a opatřují tak „zelené krmení", kdy ještě pravá tráva neroste.

kopenec, menší než „kopa" (kůpa); kopenec sena, trávy, hnoje. Při sušení sena první den dává se píce do kopenců (malých) a druhý, když se má odvážeti, hrabou se kopy (velké), jež se hned nakládají. Divče se má vodstavovat, dyž je hodně kopenců pode vsí (prý aby byla vzácná). Skopával sem druhyj k. (hnoje).

kopička, pásmo nití k šití, ve „skadlínku". V předánku pro tkalce bylo jich opravdu kopa, ve skadlínku, menším i objemem, méně (10—16), proto kopičky. Nerozvazuj všecky kopičky najednou, ajť se tě hnitě neskublají.

koplice, sekera s ostřím na příč, k vysekávání otvorů ve dřevě, jako v korytech, okřinech, neckách, a t. p.

koplovat, vysekávati prohlubeň, na př. do okřinu, necek atd.; vůbec sekati koplicí.

-kopový, s číslem napřed, na př.: vosumnáctikopový, dvacítikopový, dvanáctikopový atd. plátno, t. j. z 18, 20, 12 kop jeden loket, dle tlouštky příze. Čím více kop, tím jemnější plátno. Nejhrubší bývá 6tikopové.

kopřiva z chládku, obrazně o děvčeti buď neduživém nebo jen „bez kuráže". Často v přir. Si jako k. z chl.

koprnít, -íl atd. Já zlostí šechen koprníl!

kopyjt, gen. pl. Vopar je zlá nemoc: vona příde dobytku až do kopyjt. Též o jménu místním. Hdyž sem vyšel z Kopyjt, našel sem tudletu knížtičku. (Místo jv. od Trhanova.)

korálek. Den jako korálek (= krásný). Původ porovnání asi: modré nebe (kulaté) za jasného dne a modrý korálek, jež děvčátka nosívala.

korbel (též belík), máselnice. Vypařit korbel křemelema, dyž se nemůže svrtít.

kornatít, -ílo atd. Vobutí mazat! Nemaže-li se, kornatí. Hleč, ty zkornatíly (boty, jež delší čas odloženy).

korotev, koroptev; mn. č. korotvě. K. motykou střílený, žertovně = brambory.

korovička, korouhev; v chod. jen tv. zdrbň. i o velkých k. Každá přifařená vobec má v kostele svou korovičku.

koryjtko, 2. prgn. čubka pod kolo, brzda. Koryjtko bys byl zapomíl; zapni je hned na zavírák!

kosiště, násada na kosu. Mám tu pár hotovyjch kosišťát, ale pěknyjch, jaborovyjch.

koska, čamrda. Viz to. Koska platí tolik pon, kolik má dírek (dětské hry o fazole). Nasajď kosku, dyž už nemáš pony.

kosmatice, svítek, do něhož přidáno květu bezového. Pekávají se při sv. Janě Kř.

Kostelíště, vrchol Hůrky nad Chodovem. Stavěli prý tam kostel, ale co za den vystavěli, do rána bylo přeneseno do Klenčí. Proto postavili kostel tam a při něm vznikla osada, nazvaná dle klenkového lesa.

Kostkuba, jm. rodové (Poc., Dom.).

kostrbáč, m., suchá haluz, větev menší. Had se mi tu veme na cestě a hned bedle cesty nachomyjt se mi takovyj kostrbáč, já ho vemu a šprách — huž dál nepolezeš!

košanka vedle **košinka.** Děvko, přines eště ňákou košanku bramburů.

košinka i **košanka,** 1. chlební k. ošatka, 2. opálka.

košiště, košištěte vedle **koštiště.** Chlapsí, paru-li s košištětem! (Selka na dovádící chasu.) Přídeš-li ty k nám eště, vemu na tě koštiště. (Pís.)

kotálet, kouleti. Humíš kotálet kůžalky?

kotalilíč! ml. d., asi = kotálej nebo kotálím; volají tak děti, chtíce kouleti nebo, aby se koulelo.

kotě, 2. proutek obalený koudelí, jenž napíná do kulata čepec „koláč".

kotě-prásk, hra na kotě-prásk. Děti sednou těsně vedle sebe do řady, ruce majíce sepjaté mezi koleny. Jeden obchází a ruce rovněž sepjaté se slovy kotě-kotě-prásk vloží každému do rukou jeho; při tom jednomu tajně upustí do rukou malé dřívko. Toto musí jiný, který zatím stál stranou, najíti. Najde-li je, nastoupí zaň, u koho je našel.

kotev, větev, častěji kotváč, ale s význ. menší větev. Vítr zlámal kotev na hrušce.

kotváč, menší větev (chod. kotev). Stryjčku, chlapci vám ráželi hrušky a ulomili kotváč, celyj vobalenyj.

kotváček, m. větvička. Nechceš kotváček, můžeš vobírat! (volá hoch s třešně na dívku). Ale kotev fem.; větev neuž.

kotyjš, 1. na peří (odraný brk s lopatkou na konci), 2. žertovná přezdívka dítěte. Takuvyj kotyjš a jak se von humí rozkřičít!

kořátka, sražená varem vejce; 2. polívka z kořátek = kudlená s vejci.

koudelka, sbalená koudel ve válec na jedno naditi (obalení) kužele. Mám tám eště pár koudelek, tak abych to dopřídla. Též jm. rodové: Koudelkuc (Klenčí).

kousavá smola, ztuhlá pryskyřice narýpaná v lese ze smrků, jež kousáním stane se vláčnou a zbarví se do růžova. Děti rády ji kousají, dráždíce si žlázy slinné.

kovarna, kovárna. První chalupa hyn za kovarnou.

koza, vok. vždy roveň nom. Koza, deš mi! Čujs, koza, do zelí!

koza, 2. na Chodsku místo klibny jinde. Koza má jen kozí hlavu na bidélku nasazenou, již drží chlapec, prostěradlem zakrytý a skrčený, jakoby chodil po čtyřech. Koza provázívá Mikuláše i Lucku. 3. stolice tesařská, na které se otesávají dřeva; je to silnější poval na jedné straně dvěma nohama podepřený, druhým koncem na zemi ležící.

kozel, přední provaz „vozící" (na utahování pavuzy). Kozel se nám strhal.

kozelec, kotrmelec. Kozelce, to byla náše největší radost, dyž jsme byli děti. Ha to bylo kozelec pozpátku ha ku předu ha jak do chtíl.

kozička, 2. druh meliva; viz hašpan.

kozí mlíčí, pryšec (byl.).

Kozina, Kozinouc, jm. rodové (Ouj., Tlumč.). Pozn. Též jméno Sladký dosud zachováno v Oujezdě i jinde hojně.

kozinka, 2. nejmenší ovoce peckové, kulaté, druhu slív a zrající do tmava. Větší je kolor, kolůrek a největší řambuch. Vypučílo to tu samo, já myslil, bure šveska a ičko vidím, je to kozinka; škoda pro to místa.

Kozinovská (t. dědina), pole panské u Trhanova, jež dle pověsti patřilo Kozinovi a devátému jeho kolenu dostane se nazpět. 2. euf. hřbitov trhanovský na tomto poli založený. Pudeš na Kozinovskou = zemřeš.

kozlíček, 2. podstavec obloukový třínohý na krb. Kladla se naň louč, aby pod ní mohl vzduch; a že byl okrouhlý, přiléhal oheň dobře k hrnci.

Kozlovky, jm. polohy u Lh.; pole i luka. Srv. Na Kozlový Zahradě, u Stráže.

kozohlod, špatný, zakrsalý strom. Cák s takuvým kozohlodem než ho vyseknout!

koženky, 1. kalhoty kožené bývaly: skopovice, puklovice, jelenice atp. 2. jablka.

kožich, žert. 2. brambory v kožiše = v šupině.

kožíšky, 2. jetel v kožíškach = símě jet. ještě nevyčištěné, potom i plody už prázdné.

krace, motyka plochá, široká, tvaru srdčitého na brambory (k okopávání i dobývání).

krást, krád, krádla atd. Nezamykalo se u nás, protože se teky nekrádlo. Též slož. V Korově hukrádli tánten tyjden několik vovíc. Letos huž pryj se pokrádlo lichvy ve vůkolku, to nebyjvɛlo nihdá slyšet. Beztoho to že všecko ti Votaváci.

Kráčna, u Kráčnů; jm. rodové (Postř.). V Dom. bývala hospoda „Na Kráčně".

krafiják, karafiat. Té kravka jako krafiják!

kráj, kraj (margo); **kraj** (= regio) i v chod. = kraj. Postav ten žbán na stůl; nestav ho na kráj, ajt nespadne. Kalunkáři a kalouníci chodili do kraje. Dybych míla za nim kraj světa jít. (Pís.)

krajec, krajíc. Já tě dala krajec a Hana krajec, kam pa to šecko dáš, dyjt to nesníš!

krájenky, nudle vařené a z černější mouky; dělají se větší a tlustší než obyč. nudle.

krákat, kráču i krákám, krákal atd. Netahyj tak, dyjt to kráče. (Děvčátko při česání.) Též slož. Dostanu-li se tě do tich tvyjch čečer, pane, já tě je vykrákám. Tomeš zkazil ptáky, ale dostál nakrákáno.

krákorka, šiška lesní, srv. šuta. Krákorky sou dobrý topivo. Prsty jako krákorky (t. velké).

král, akk.: pro král slavenyj! (Jen v tomto výraze a jen jednou jsem slyšel. Stráž.)

králíčky 2. (byl.) květel, lnice.

krám, 2. v přívlastku podřadném a doplňku, z krámu = kupovaný na rozdíl od domácího. Ty hutírky, jak to dá do trok, je vidět, že to je z krámu. Kytka z krámu na rozdíl od rostlé. 3. Staví krámy, o děvčátku, jež neslušně sedí koleny vzhůru. 4. přeneseně: Ty tu máš krámů, t. neurovnaných věcí. Nedělij takuvyjch krámů! (= okolků, průtahů.)

krancl, širší obruba při svrchním věnci kachlů na starodávných kamnech. Stavívali na krancl, co mělo zůstati teplé nebo suché.

krapáč, kropáč, konev (srv. krápati). Pršílo — jen se lilo jako z krapáče.

křapat, 1. hrnec křape = má zvuk strhaný (jestli puklý). 2. = křápat, mluviti marně. Křapale, nekřap!

křapna, ženská tlachavá. Di, křapno, s takuvým křapáním! (Staroch, jemuž žena žertem vyčítala jeho slabosti.)

křápy i **křampy,** pl. t., stará obuv. I co pak takuvý křápy, tich už není do marastu škoda!

krásy, prgn., byl., slzičky.

krátkyj, 2. o těstě nedosti vláčném. Z ječný mouky je šecko krátký, ještě lívance se dají nyjsnáz jist. 3. stručný. Řekni krátce. Řekni to krátkyjma slovy. 4. úsečný, nevlídný. Ty si na mňe ňákyj krátkyj.

kraulík, 1. krahujec. 2. pluh s „deškama na dvě strany", „rozhánějící" též na dvě strany. Nejlépe se jím „vybírá" (rozoře) dví; srv. toto.

Krbičky, jm. polností. Na Krbičkach. Jede vorat na Krbičky. Též sing. lok. na Krbice (sic); u Oujezda.

křechyjl, střechýl. To sou ňáký křechyjle!

křemele, í, f. pl., velké kusy křemene. Něhdy pomůže, dy se nemůže svrtít, vypařit hbelík rozpálenyjma křemelema. Lidi, v tý naší peci té pečení, tám jakoby nebyly žádný křemele.

křemeň, křemen (v chod. i žen. rodu); vedle toho i křemel. My dali do pecí křemele a ta ičko peče!

Křemanka, jm. polí u Tlmč. Na Křemance.

křenák, též křenovyj zub, stolička. Mám tám ještě dva křenáky a až s tima budu hotov, nebudu mít na čom kousat.

Křenovka, na Křenovce, část Oujezda, kde prý bývala napřed křenovka.

křes, křesání mlýnského kamene. Po křesu je dycky písek v mouce.

křesat, 1. dobývati oheň z křesacího kamene; zvl. rozkřesat. 2. k. mlýnský kámen voškrdem. 3. vokřesat kládu sekerou, t. oloupati jen místy, aby prosychala a červ aby neškodil.

křídlo, 2. lenoch u židle. Byjvávalo šecko malovaný; i křídla na židlicích mívala pěkný věnečky vokolo díry.

křims (sr. stč. ksims), římsa. Nahoře na halměři může byjt dobře takovyj malyj křims.

křípí, chřípě. Mám vod tý rýmy křipí jako podebraný.

Křípný, na Křípným, do Křípnýho, jm. polností u Pocinovic.

Krisálek, jm. rodové, Lh. Srv. Krisl, Krištof.

křísťánek, jen ve rčení: Nebylo tám ani křísťánka (= živé duše). Křísťánek asi = skřítek. „Křítky" prý naposled vynášeli stěhujíce se, odtud rčení. (Výklad lidový.)

křítek, křeč. Vzel mi křítek v noze. (Dostal jsem křeč do nohy.)

křivánek i **skřivánek.** Ti křivánci v takuvyjch mrazech už tu, to aby to překříhlo — takuvý zvířátko nebohý.

křivyj štich, zvláštní tvar chodského vyšívání; sdružoval se obyč. s „řetízky"; srv. to.

křížky obyčejné a zpáteční, též dvojité, vzorky na vyšívkách.

Křížová (t. hora?), jm. holého vrchu u Lhoty.

křížaly, pl., dřevo zbylé ve hřídeli mezi dlaby na ramena.

křižovat, jen ve výraze husy huž křižujou, t. j. povyrostly mladým husím peruti, aby mohly konce křížem přes sebe klásti.

křižovatka, pl., i křižovatky; cesty, zvl. pěšinky křižující se. Potom i okolí takových cest (sing. i pl., srv. luka).

krkat, říhati. Vod rána krkám. Mám náký krkání.

krkavec, 1. v porovnání o něčem nelibém. Zima jako krkavec. 2. zaříkání: Vem tě krkavec!

krocan, krocán. Natahal se jako krocan; já to potřebuju! (= nestrpím toho.)

kročit, prgn. dobře jíti, pokročiti. Kroč, přece kroč, nechojd jako svázanyj!

krodnovat, prominouti. Von má víc než já, ha já mu to mám, vdova, krodnovat? Počkyj, Jirko, počkyj! Tuto já tě nekrodnuju!

krokev, pl. krokvě, m. krokve; gen. sing. krokvi. Na vosla se nedávaly krokvě, jen lemězy.

kromě. „Krom božího daru!" dovolává se omluvy tvrdého slova, koho k němu přinutilo nějaké pokušení při jídle, když má boží dar v rukou a ústech. Dá vona si řect? Nedá! Čert je v ženský — krom božího daru — žádnyj svatyj!

kron, gron; obyč. o uschovaných starých penězích stříbrných. Bába má eště v punčoše skovány krony.

kropáček, prgn. kropenka na svěcenou vodu (též krapáček). Kropáček tu máte, kropáček, ale suchyj; ve stavení má byjt dycky sjecená voda.

krosna, košík na prádlo, podlouhlý, nízký, o čtyřech nožičkách. Bývá pleten z klaných draček „kořínkových". Chudým bývá za kolébku.

krotkyj, 2. smělý, dotěrný. Pane, Jirkovi nemušíš dvakrat řect, Jirka je krotkyj (nabral si švestek).

krůbiján, hrubec, krobiján. Abych já byl byjval na tatíka takuvyj krůbiján.

krupice, nejmenší kroupy, hrubě trhané. Brambůrová polívka bez krupicí, to není pravá brambůrová!

krupička, obyč. krupice. Kaše z krupičky ta byjvala jako sváteční; jindá se vařívala pro děti i pro velký kaše z mouky.

krumpolec, jho pro hovězí dobytek, pro každého tahouna zvlášť a na šíji.

krušec soli, kousek soli. Polívka (slaná) jako krušec.

Krutina, Krutinouc, jm. rodové (Ouj.).

krůtnout, krotnouti. Ty zkrůtneš, bureš vidět. Vona byla necítěná a huž zkrůtla!

krvavka, 1. hruška s červeným masem. 2. sukně chodská barvy červené.

kryjcar, vyslovují, jak píší (tak všecky skupiny nyní s **g**).

kryjčíř, krejčí. Bába vyšla jenom někam tudle kryjčířom! (prostý dat. cíle; pod.: Di Čijkom!) Hojně za jm. rodové, výslovnost táž: u Kryjčířů; hospodář je Kryjčířák.

kryjhat, asi = pozdě bycha honiti, naříkati. Dvůr umořili, ičko kryjhají. Takuvý zimy letos a dříví málo: to bureme eště kryjhat.

kryjt, kryjl, kryti atd. Kryjli sme v Tranově (tesaři).

Krysarouc, u Krysarů atd., snad z pův. kyrysar (Draž.).

Krysl, Kryštof; vok. = nom. Krysl, poj s námа! Též jm. rodové: U Kryslů (Draž.); zdrbň. u Krysálků (Lhota a jinde).

krytina, krytba. Doch je nyjsuchyjší krytina ha mušíme řect: nyjlehkyjší (toto ml. nedb.).

kší! volání na slepice, odhánějí-li se; často zdvojeno: **kší-kší!**

kšíkat, kšíknout: volati kší! na slepice. Kšíkni na ni! Půta, půsky!

kublat, zaplétati niti atp., skublaná příze na cívce, sk. porvazek (spletený, že jej těžko rozplésti).

kubaba, byl., „roste na suchyjch vrchach hu Stankov a je píchavá" (popsal ji 90letý stařec z Oujezda). K. je proti hluchotě.

kucel, 1. provazec u hejčedla, sešitý „z několikrat násob" složeného plátna (úzký pruh), jímž se h. uvádí v pohyb. 2. velký kuclík. Tlačí mi to v břiše, jakobych tám míla ňákyj kucel.

kuclík, kousek drobení v polévce; polívka z kuclíků.

Kůča, jm. rodové. U Kučů, staryj Kůča.

kudibal, dom., černá hodinka. My máme eště kudibala! (nerozsvítili jsme ještě); chod. kudibal s devíti hlavama, žert. hádanka svatební, byl. = pupava obecná.

kudla, 1. pes čuba, zdrbň. **kudlice,** ještě menší **kudlička.** My sme mívali kudlici, ale před tou se nic nesmílo hnout (ostražitá). 2. nůž, ale jen o jednom čepýli a dřevěných čálkách. Hadrářce sme dávali drobet hadrů a ta nám dala kudličku, pěknou červenou nebo žlutou.

kudlat něco, ledabylo, bez náležité způsobilosti konati, pořizovati, Proč pa to tak dlouho kudláte bez dochtora! (o domácím nedobrém léčení). Drobet to tak kudlám, ale nyjsem už k něčemu. (Stařec vřetenář.)

kudlenka, žertovný název polévky zakudlené. My sme míly kudlenku; kousek másla do ní — je teký dobrá.

kudlice, zdrbň. od kudla 1., nikdy o noži.

kudlička, 1. čubka, 2. nůž s dřevěnými „čálkami" a širším „čepyjlem".

kudlit, 1. k. polévku: zavařovati mouku a míchati. 2. k. se, o psu: Něhde se tám kudlí. Vokudlila se (= míti mladé). Též hrubá nadávka: Vykudlenyj! (asi = pse.)

kujíček, kulíšek, sýček. Cák bylo! ňáký dje neděle: kujíček nám přílit do sadu a sed

si na hetlín a plakal zrovna dost. A teký potom za ňáký dje neděle náš děrek humříl.

kůkalka 2. (byl.), vstavač. Obr. divče jako kůkalka.

kukůč! ml. d., citosl. (= už tě vidím! nebo: podívej se na mne!) obyč. skulinou nebo za nějakým předmětem se schovávajíc.

kukyj, vedle obyč. koukyj. Kukyj na tu krávu, té ale pěkná kráva! (jen ml. ledabylá).

kulíšek, jen zdrbň. a jen ve sm. přen. chytrák, čtverák. Barta se nezdá, ale to je, pane, pěknyj kulíšek, Barta.

kulka, 2. slepice bez ocasu. (Odrůda.) Půta, malka, kulka — pí-pí, pí-pí, pí-pí-poj!

kulovatyj, kulatý. Hleč, té pěknyj kulovatyj kámen, jak ho voda vomlíla.

kumbálek, bídná komůrka. Takuvyj jenom kumbálek a štrnáct zlatyjch by z něho chtíli!

kumpas, kompas; obrazně: Hdo je podle kumpasu živ, nemá nihdy žádnou bídu.

kuna, sloup dřevěný ve stavbě, do něhož se začapovaly stěny, kde nebyly nebo nemohly býti roubeny pro překážku nějakou se stěnami jinými. Kuna jest sama začapována do stěny nejdolejší a nejhořejší, jež jsou o to delší.

Kundrád, Konrád. Staryj Kundrád zaříkával mráky.

kůnka, ml. d., kůň. Hitaha, kůnka! (= koni jeď!)

kupovanyj, na rozdíl od domácího (srv. z krámu), zvl. o chlebě. Chleba kupovanyj — té pína; není nad domácí chlebíček.

kuřát, gen. pl. Nu, pravda: sou vijce drobet menčí, ale sou vijce čerství; sou vod lonskyjch kuřát. Tak lokálné dloužení v celém sklonění.

kuřátka, 2. druh vyšívání.

kury, kudy. Neveděli ičko, kurykam! (Poh.).

kuryk dom., **kury** chod., kudy. Kuryk ste šli? Kury sem šel, kury sem šel. (Pís.)

kus, 2. ve výr. je ho kus, i o lidech. Ten Krysl v tich Němcích vyrost, té ho kus. Divče tebe je kus, kampa porosteš? 3. přísl. kus, kousek cesty jít, atp., též za kus cesty. To se tě chtílo v tý tmě takuvyj kus cesty (t. jít k muzice přes pole). Náši šli s náma kus cesty. Vyprovojd je kousek cesty! Poj s náma za kus cesty, k spravování přídeš ještě dost!

kůs, kos. Já tě vím v lůsích kůsy a tak hnízko!

kůš, ale ost. pády pravidelně: koše atd. — koš. Kube, dostáls kůš: proto se nemušíš na žádnýho škorpit. My sme tu jen — jenom kůš na řibet a do toho lesa! (dřevorubkyně.)

kuše, jen ve výr. na mou kuši, slabší než na mou duši. Patrně povstalo varováním tohoto.

kutě, žert. lože. Táhnite huž na kutě! (na děti.)

kutit, 2. slepice kutí (nikdy hrabe). Já bych míl slepice rád — dyby to nekutilo!

kůželíček, u, (sic!) prgn. sbalená koudel, vyčesaná z pačísků; jest tvaru prostřední láhve. Na kužel se nenabaluje, nýbrž přivazuje haraskou po straně a tak se z něho přede.

kuželice, vždy dvě, dřevo čtverhranné, as 15 cm. dl., utahující vřeteno ve svrchním kameni mlýnském.

kůželka i **kůžalka,** kuželka. Co pa Manka! Manka je divče — té kůžalka, Manka! Kotálet kůželky — té tak pro pány, kerý se nevydělají.

kvapat, kapati (toto nov.). Pořád přece něco kvape (o skrovném, ale jistém příjmu). Malá prška a hlete, kvape ze střech.

kvápě, kapka velká. Začínalo řídce, ale jaký kvápě; to každá šla na kůži.

kvápjij, též **kápjij** a **kápij** i **kvápij,** f. jen v pl. **kvápije,** 1. kapky dešťové. To sou velký kvápije. 2. okap. Děvko, dyj tu dížku zapučít pod kvápije! Někdy **p** zní měkce: kvápjije; kvápjeje. Dyj ho pod kvápije, von se hodně vytřepá. (Škop po vápně.)

kvapka, řídč. kapka. Dybyste mohli počkát do dojení; sladkýho mlíka tu nemám ani kvapku.

kvasnice, instr. kvasnici. Náš děrek už nemůže jist nic s kvasnici; nadyjmá ho to.

kverkovat, zasekávati plát, když dřevo začíná se tesati.

kverlačka, vedle kvirlovačka i kvidlovačka.

kvidlovačka, kverlačka. Kvidlovačky já nedělám, já jenom měchačky a vokřiny.

kvidlovat, řídč. **kvirlovat,** zavařovati míchajíc kverlačkou. Též slož. Kvidluj hodně čerstva, aby se neudělaly kotata (vejce aby se nesrazilo v kousky).

kvítky, 2. vzor ve vyšívání.

kvítnout, kvít atd., kvésti (trvací). Bez kvítne při sv. Janě. Já míl jablonku, velká nebyla, hale ta kvítla, ta kvítla! Vedle toho i obyč. květu a kjetu, inf. kvíct.

kvůkat, 1. o zvucích kvočny; 2. obrazně žert. o polehování šestinedělky. Tvá tě asi bure hnedle kvůkat, vet!

kyčel, muž. r. Dyby mi rači nebolíl muj kyčel!

Kyčmař i Kyčmar, u Kyčmarů, z pův. krčmář. (Stráž.)

kyjbat, kývat. Ty kyjbáš a nic neříkáš, člověk neví, co si z toho vzít. Též slož. Von neslyší, zakyjbij na něho!

kyjda, jen v přirovnáních: Polívka jako kyjda (hustá).

Kyjchal, u Kyjchalů, jm. rodové (Kyč.).

kyjklat, slabě klátiti; též slož. Zakyjklij s nim drobet a von pure (kůl se dá vytáhnouti). 2. kyjklat se, o chabé chůzi. Tak sem se tak pomálu kyjklal, kyjklal. (Stařec o své chůzi za vedra.)

kyky, ml. d., kytka. Honzy, poj kyky, poj! (= trhat kvítí.)

kynkat, ml. d., zvoniti. Mámo, kynká! (zvoní poledne.)

kyjzat se, těžko a slabě jíti; o chůzi lidí ustaraných nebo tuze unavených. Já šel přece — myslil sem, jaká pa je to neděle bez kostela — ale šlo to eště těžko; jen že sem se tak kyjzal (muž po nemoci). Sotva sem se kyjzal; huž je to na mňe přece dálka!

L.

lacnyj, laciný. To věřím, bral bys; chlapíku, ty si z lacnýho kraje. Lacno koupil, lacno hužíl.

ládem, dl. km. Hde se dělalo snáz, to drobet zdělal, druhý šecko nechál ládem.

Ládro, jm. polností u Kyčova. Na Ládře.

láfnout, uhodit (o těžké ráně). Barta ho láf se sáhem, míl toho na štrnáct dní dost!

Lachce, (snad pův. Lazce, srv. u Lhoty Láze), v Lachcích, jm. luk u Postř. a Klenčí; též v Lazcích (Draž.)

lachtat, 1. lachtiti. Sakva, nelachtyj! 2. obr. o řeči, škádliti. Ty bureš pořád lachtat, až tě teký něco řeknu!

lachtavyj, 1. lachtivý. Nech mi, já sem lachtavyj! 2. popudlivý, dráždivý. Nu, nu, nebujd tak lachtavyj, dyjt sem eště nic neřek!

lajbík, lajblík; sukně s lajbíkem t. j. se živůtkem v celosti; takové nebylo při starším kroji; začala po vzoru města u chalupnic a vůbec ženských „z malýho lidu" (ne sedláků).

lajce, lavice. Divčata honem na lajce a spuste kolovraty a spuste ňákou pěknou písničku! S jednou (t. ženou) lajci humyje, druhou na ni posadí. (Přísl., t. vdovec podruhé ženatý.) Eště si zatupám na bílý lajci, hde pa je muj družba, ajt huž de k tanci. (Pís.)

lajsna, lišta; toto neznámo. Zdrbň. lajsnička.

lála, přezdívka = člověk nedbalý, povrchní; zvl. kdo nedbá o zevnějšek. Karban je člověk lála!

lankvara, nemotora, lenoch. Franta byl vodjakživa lankvara, ten tak nic nedělat a dobře se mít; a eště aby mu to něhdo do huby strkal!

lap, silnější **lap ho,** citosl. provázející v živé mluvě lapnutí koho n. čeho. Zajíc spal, neveděl nic a já se kradu, kradu — lap ho! Ale zajíc vyskočil a hde pak zajíc byl!

larva, škraboška. Kovářka jim přinesla larvy a ičko se hu kovářů voblíkají za maškery.

las, trhlina v kameni. Tuten kámen není na velký práce, má moc lasů (o ložisku žulovém, nehodí se kameníkům.)

láskavě, praví se též: Prosím láskavě, ičko píte, ajt to nezteplí.

láskavý koření, třezalka. Láskavý koření sme trhávaly a mačkávaly v plátně a říkávaly sme: Lásko, lásko teč! Tekla-li červená šťáva, bylo dobře.

láterník, dřevař, dřevorubec. Kašparovo tatík byl láterníkem a pálíval teky uhlí. Dělával a pálíval až ve Štajřích.

latovák, hřeb kovaný, jímž se přibíjely latě na krov; nyní též drátěný.

latovník, nebozez na vrtání děr do latí na střeše, silnější než hrabovník a slabší než možňák.

lavka, lávka. Za mlyjnem přes lavku ha potom huž burete trefit.

Láze, pl. samoty u Lhoty i pozemky při nich. Na Lázích.

lebada, lebeda, byl. V přir. divče jako lebada, t. j. bledá, neduživá.

ledabylo, přísl. bývá sesilováno výr. nepozbylo. Staryj Hruška vorával (t. dobře) a přistál si, co je pravda, to je pravda; nebylo mu líno. Hale mladyj, lankvara, jenom to tak zakutí a zadrape ledabylo nepozbylo. Někdy též ledabylo nezabilo.

ledvina, 2. hruška od tvaru tak nazvaná, velká, tmavě červená. Jm. rodové. Hu Ledvinů (Ouj.).

lefkyj, lehký, ml. nedb. Chlapše, ty si lefkyj jako pírko.

lehnout i **lehnout se,** líhnouti se. Tuty huž muší lehnout (= mají čas líhnouti se). Porestátce se lehly před třema neděli. (Ale obyč. nedělma.) Korotev sotva se vylehne, hned humí utíkat.

lekrůta, legrut. Jít za lekrůtu, chlapíku, při tom bys nemušel dělat takuvyj rámus! Jak voni tě tám vokážou!

leměz, slabší krokev. Di na punebí; já tám mám za leměz pár věčích nábozezů, vyber ten nejmenčí z nich, možňák, a přines ho sem.

lemízek, zdrbň. viz leměz. Nezkazím to, z toho bure eště pěknyj lemízek (tesař o zbytku dřeva).

lemovka, lemování, jež mívali starší Chodové i na županech místo límců.

leněnyj volij. Na spáleninu je dobryj leněnyj volij. Ale lněnyj hadr. Lněná věc je lněná věc! (chválí si hospodyně povlaky z domácího kanafasu.)

leniště, pole po lnu. Hanče pase tánle na leništi.

lepčí a **nyjlepčí;** komp. i superl. adj. bývají za komp. a superl. adv. Lepčí hrst jistoty než pytel nádije. To já přece muším nyjlepčí vedět, dyjt já tenkrat hu nich sloužila. Ale též líp a nyjlíp. Čím víc, tim líp.

lepenka, hlína smíšená se slamou a otrubami, dávaná na stropy svrchu. Po naší lepence nechojď prudce. (Pís.)

lermo, neskl. sl. = povyk, hluk. Té pořád lermo. Té ňáký lermo (= hluk, spěch), to jakoby si míla brát krále (o vyhlášené nevěstě).

lesák, člověk z lesa a pro les žijící. My sme tu lesáci, my huž to tu humíme, co a jak.

Lesnice, pl., jm. polností u Draž.

lestvice, slovo domažl., ʽ ějička, chod. břetýnko, mazané lepem na chytání ptáků.

letošek, letošní rok. Pro letošek už vostanem při starým, ale napřesrok muším mít secí mašinu; je to přece věc!

letošník i **letošák** dobytče, zvláště volík, jemuž není ještě rok. Tajny, ty máš letošáky (t. pěkné vzrostlé), ty (sic) huž zjera pěkně pudou v bráně. Doma mám letošníka žemlovýho, licháka; tomu muším pára přikoupit. (Sr. ročák.)

levičák, kdo jí, chápe atd. levou rukou.

levička, levá ruka; rozd. levice = levá strana. Nehuč ho jist levičkou; dítě to pochytí hned, nesmí se mu to trpít.

levír, obrazně o jisté ploše půdy, na které to které zvíře žije; zvl. o ptácích. Taky červenka mívá svuj levír; tám jinou nepustí, to se hned perou.

ležít, ležil atd. ležeti. Na muže mi pádlo dřevo, bylo to někerak zjera a ležíl mi hnedle celý líto a já tu ženská s tulika dětma; to bylo co se vohánět!

-li, v chod. stší. velmi oblíbeno 1. v platnosti tázací. Př. Dávno-li stůně táta? Brzo-li ste přišli z města? Drahá-li ta kravka? 2. Důrazné -li s bud. časem zastupuje silný rozkaz. Př. Hneš-li pak se? (= už ať se stane.) Děti, purete-li pak mi z toho hrachu? (silnější než jděte.) 3. Též skutečnost se sdůrazňuje s **-li:** Já pospíším a pojednou-li pak tu nyjsem (= vždyť tu budu hned). 4. V záv. otázce na označenou nejistoty oblíbeno **-li by.** V šírání mi příde Beroušek, chtíla-li bych ho (muže) eště živýho vidět, abych nemeškala a honem za nim do špitála. Vokouněl, vokouněl — naposled, pryj, neměl-li bych pár zlatyjch doma. (Pryj užito tu více v platnosti slovesné a položeno samostatně s důrazem v čelo závislé otázky.) 5. význ. podmiň. Tak co — pureš, nepureš? Pureš-li sám, já bych se slíkla. 6. **ne-li** bývá ve sm. odporovacím. Ty bys moh tátovi (tchánu) každyj den ráno ruku polibit, ne-li se na něho poulit (kárá otec syna). Za tutu řeč by se každyj pořádnyj člověk stydíl — ne-li se s tim eště vychloubat! (O rouhači.)

liberka, 1. závaží, zvl. kámen libru těžký; 2. hruška toho jm.; veliké, těžké.

libnyj, kdo nevyniká krásou, ale přece se líbí, rádi jej vídají. Pobrát krásu jinyjm pravda nepobrala, ale je divče libná. Není tulik hezkyjch jako libnyjch (přísl.). Též řeč libná.

líce, v pův. význ. o obličeji, mívá někt. tv. dle sklonění vz. kuře. To sou lícata (t. červená a zdravá). Pod. vejce a slunce.

líce, 2. pl. t. prgn., postranní desky při ústí stolice řezací, kované ocelí v podobě rámu, k níž se při řezání nůž přitlačuje. K lícem. (Chodov.) 3. vnější strana plochy stavebního dříví, zvl. sloupů. (Viz sl.)

líc ovat, sl. z mluvy tesařů, o dřevech, jichž líce (vnější přitesané strany) jsou v téže přímce. Staví-li se plot, zapustí se napřed sloupky a měří se, aby dobře lícovaly.

líct, leču, sl. trvací (opětov. políkám) na ptáky atd.; spis. lícím a ob. líčím neznámo. Za kolnu nechojd, Barta tám leče na schoře; už na něho leče kerak dlouho a nemůže ho dostát. To je hromád vod toho krtka; není platno, muší se na něho líct.

líče, mladá kachna; zvl. pl. o hejně. Za našima humny luňák lítá, bere tám lícata — nepočítá. (Pís.) Teta, zajeli vám líče.

lička, 2. prgn. shodné postranní části čepičky dětské; l. spojuje přes týl široký pás.

liční kolečko ve mlýně bývá as 2 m. v průměru a má palce v líci, t. j. na vnější straně loukotí. Srv. vyjstrák.

Lída, Lidmila. Též jm. rodové: u Lídů. (Stráž, Postř.)

lidičky! klesá na výraz údivu. *A*: Na trojí mu sešíli hlavu. *B*: Lidičky! Často se spojuje v **lidičky lidi.** Lidičky lidi, to byste viděli svuj div! (o nečisté, nepořádné domácnosti).

lídla, ml. d., jméno hrom. = líčata, kachny. Benci, kukyj, nyny lídla! Opakovaným **„lídla lídla"** svolávají se kachny a jsou-li blíž, vnadí se „lí-dlí-dlí-dlí!".

líha, lícha, záhon mnohobrázdý. Líha je na rovinu, ale do našich kopců není líha! Sedmibrázdovyj záhon — té u nás až dost!

lichometník, lichotník, pochlebník. Děrek jeho dělával pryj takuvýho lichometníka ve francouzskyjch vojnach a za to si postavil chalupu.

lichva, drůbež. Káče, dyj tý lichvě napřed, ajt si to de hledat (t. potravy v přírodě, hmyzu atd.).

límeček prgn. o límečku u mužské košile na rukou; u krku je límec. Zvláště límeček na košili ženichově; je úzký modrý pásek, přišitý na vlastní límeček košile, jenž jest zakončen „žinkami", šitou krajkou o dvou, třech řadách oček.

línat, o přirozeném ztrácení srsti. Zjera muší zvíře línat. (Nepřirozené, chorobné je „lezení".) Stunavá nebo postřelená zvěř zjera nelíná.

línka, též pinkalinka — slunečko.

líp, lépe. V Draženově eště líp je, rostou na zelený lípě (t. švestky. Pís.).

lípa, přir. jako lípa = zedraný. Ty náše děti — já nevím; jen to na nich hoří. Co se já na ně našíju, naperu a sou pořád jako lípy.

Lípí, V Lípí atd. jm. polností. Poc. Srv. Březí, Vůlší, Klenčí.

lísa, 1. příhrada ve stáji, podobná posadě, mezi jednotlivými druhy dobytka. 2. nástroj ze dvou tyčí a rovnoběžných obloučků, na nějž se klade chléb v bochnicích, aby visel na vzduchu; l. visívá na punebí někde stranou, co člověk dosáhne.

listy, 2. tenké široké koblihy na másle smažené; lepší bývají z nudlového těsta. 3. listy žitné dělávají hospodyně, když pekou chléb;

jsou nekynuté, pekou se při chlebě a pak se paří a spařené mastí a jedí, nebo se drobí do svařeného mléka.

liška, 2. roura v klenutí pece pro odvádění kouře a pro průvan. Konec její capuch. 3. lišku vodit, říditi zadní vůz při rozděleném voze na vožení dlouhého dříví (stavebního).

lišt m. i **lišta** f., 2. hliněná výplň mezi dvěma stěnami v chodské senci; jen tento lišt, široký as na 1—2 palce, bílíval se.

líťák, litý knoflík žlutý na mužský kroj chodský. To nebyjvaly než líťáky, ty si lezdos dělal i sám, a knoflíky vyšívaný a jaký pak pěkný vyšívaný; ičko je tuty kryjčíří nehušíjou!

litina, 2. lijavec déle trvající. Lidi zlatý, to vám bъla litina!

litkup, pitka při prodeji větších věcí (gruntů, dobytka atd.), placená dle úmluvy stranami, nejčastěji kupujícím. Matij, nech ženu ject a poj rači pít litkup. Přišel mi náš teký z litkupu napjilyj.

líto, léto; jen ve význ. doby roční. V lítě já sem dycky zdravyjší. Ve sm. rok neúží se **é:** Burou ve votavach tři leta, co sme se vzeli. Kolik let. Má leta (= je letitý stařec).

líva, houba, stč. hlíva.

livanec, litý, nízký dolek; l. jsou kynuté („s kvasnici") a dřevěné (bez kvasnic a s přimíchanou kaší ze syrových brambor zadělané.) Pekou se nejlépe nad ohněm na ohništi na plechu.

liz, 1. hromada hlíny promíchaná solí a fenyklem, v lese v houští skrytá a dřevěným rámem chráněná, na niž chodí zvěř lízat. 2. obr. stůl. Pote k lizu! (= jísti).

lízání, 2. prgn. směs z kalení a soli, jež se sype dobytku do žlabu a tak „dává se lízat", (mimo obyčejné „spravování").

lízt, prgn. o dětech, když začínají samy se soukati a lézti po zemi. Náš líz brzo a dyž se moh něčeho zadržít, teky se postavil, ale spustit se sám nechtíl; rači třep zas na zem. S takuvyjma, dyž začnou lízt, je nejhůř; je se co bát, aby na sebe něco nestrhly. 2. vtírati se. Kam pa bys tám lízla dnes, dyž tám mají takuvou věc (na hejtu, kde mají smlouvy). Já mu říkala dovícokrat: Nelez tám! (za bohatou divčí chudý chlapec). 3. Vlasy lezou. Mi vylízly po nemoci, po hlavnice. 4. O slovu, k němuž se někdo těžko odhodlává. Nechtílo to z něho lízt (přiznání). Též složen. Naposled z něho vylízlo, esli bysme jim eště nepučili.

lodka, 1. loďka. Hrabě si dal na rymík teký lodku. 2. lopata na obilí (dřevěná), uměle po stranách přikrojená. Chcete-li lodku, tich bych tu míl eště pár.

lohyně, hloh (keř i plod). Pod našim polem stávala takuvá stará lohyně, velká; tám hnizdívali (masojedi). Co pak je z lohyněma; to je mi milyjší trnka, karak je kyselá.

loch, dem. lůšek, sklep ve smyslu obecném. (Viz sklep.) Hudělij pod sedničkou lůšek a bure po vlhkotě. Je tu čas, jenom s brambůrama do lochu! Staří mívali jámu.

lochtuše, loktuše. Přinesli mi ho štyří v lochtuši svázanýho (t. muže, na něhož padlo dřevo).

loj, lůj. Kuneš tám míl maso, ale to bylo maso: samyj loj a samyj loj!

-loketní, s udáním čísla napřed, kolika loket bylo třeba domácího kanafasu na povlaku takové a takové velikosti. Dcera zez dvora mívává na loži porušku šestiloketní, druhou vosmiloketní, dva poštáře tříloketní a na tom na všom svrchnici půldevátaloketní. V tý byjvá 16 i 20 staryjch liber prachu, jenom drobet peří se přidává, aby prach nepuckovatíl.

lonská kost, návná kost. Lonská kost, přestaň rost! (Zaříkadlo.)

lonsko. Votáv bylo proti lonsku málo chybí polojce. (Málo chybí klesá na výr. přísl. = bezmála, skoro.)

lopatka, 2. větší vospenec (viz to) mladé husi, dříve než se vyvine úplné péro.

lošna, jazyk kožený, na konci roztřepený, jenž splýval jsa přehnut, třepením navrch přes šněrování hrubého střevíce mužského. Za chůze pleskaly lošny do střevíců.

louč, 1. polínko malé. Že tě uhodím s tou loučí! (nikdy huhodit atd.) 2. jm. hromadné: drobné dříví. Pojedeš, Šimane, s loučí? (t. j. na trh?)

loučkář, loučkářka, dřevorubci, hlavně nedostateční k těžší práci v lese, kteří se živí dovážením louče v pytlích na trakaři do města. Jezdívají za tmy, cesta necesta, aby do svítání byli v městě, vzdáleném dvě hodiny i více. Musí pomáhati i děti, často školáci.

loužek (od luh), zach. jen jm. vl. V Loužku, u Draženova. Loužky, pl., jm. luk i polí u Lhoty.

lože „na tratar", t. j. vystlané u hláv vysoko (pod ohromnou svrchnicí 2 velké polštáře na sobě), dole nízko (v nohách bez polštáře).

luciáš vedle luciper, pův. význ. vybledl; nyní = zlý, nezbedný. Sou tu náký na zdravým vzduchu, mají taky chlapce, ale té chlapec luciper. Lidi, cák je to za holoubě, té ňákýj luciáš (štípe). Tudle ňákyj časek zase začel pít a potom příde demů a je na mňe jako luciáš.

lucka, 1. maškara v hrachovině zavázaná, již provází celá družina hochů všelijak maskovaných (koza, židé, vojáci, čerti a j.); chodí večer při sv. Lucii do přástek a domácností a provádějí veselé reje. 2. název celého zvyku.

lukáj, lokaj. Hankuc Jozef bъl u hraběnky lukájem. Tuta je Lukájouc.

lumbák i **lumbač,** vedle řezáč 2., jenž kleští dobytek. Dyby už přišli ňáký ti lumbáci, než ty prasátka přerostou!

lumbat vedle řezat. 2. kleštiti. Dali sme ho lumbat (volka) a mušeli sme ho zabít, byla ňáká chyba.

luňák, 1. krahujec. Luňák bere líčata. 2. potápník (brouk).

lup, citosl. O udeření nebo pádu, často místo slovesa. Dlouho se křížkovali, najednou Šeba lup s nim; Němec na nohy, Šeba zase lup s nim a ještě jednou lup s nim!

lupat, 1. tlouci. Než se vobrátil, bylo šecko jeren huzel na zemi ha to to lupalo (o pranici chlapců při muzice). Též slož. nalupat = natlouci. 2. slupat, slupnout = snísti s chutí. Slupal talíř lívanců hned s plechu. 3. intr. padnouti. Slup vám delů jako kotě.

lupeno, lupen. Křenový lupeno táhne, té na hlavu moc dobrý.

lupínko, nikdy lupénko ani lupének. Raněnyj had najde si lupínko ha to mu ránu zhojí. (Pov.)

lupnout viz lupat. Nenech se, lupni ho zpátky (hoši v pranici).

lůs, část lesa, připadající jednomu statku. Beroušek moh prodát lůs (z pův. los, losem určená). V Lůsích, jm. místa v lese. (Chodov, Klenčí.)

luska, lusk. Té ňáká luska? té jako z viky! (o chatrném hrachu.)

Lůsovec, jm. lesa u Draž. Srv. lůs.

lychtář, rychtář. Lychtář míval velký právo.

lyska, 2. jm. krávy červené nebo černé s bílou větší skvrnou na čele.

lytíř vedle rytíř. Ty si pěknyj lytíř, von se bojí pytle.

M.

macek, jen ve význ. přen. = přihlouplý člověk. Macku, ani na to poselství nyjsi. Ve význ. kocour neznámo.

macocha, macecha. Jenom neposlouchyjte; dostanete macochu a ta vás bure jináč korencirovat!

Madleňák, jm. rodové po ženě Madleně. (Magdaleně). Madlenouc, hu Madlenů. (Ouj.)

machačka, chůze v blátě řídkém, též bláto samo. Půda masná, pršít nepřestává, vozy se netrhnou (= jezdí neustále), a, té tám machačka!

machat, mazati, káleti blátem, hlínou atp. O prádle — cárat. Sr. to.

máj, m. r., 2. smrk mladý s oloupanou korou a okleštěným peručím až po vrcholek, pentlemi okrášlený, jejž staví hoch chodský v noci na 1. máje pokradmu k chalupě své dívky. To má náše Hanče jinyj máj!

májovky, pl., kuřata v máji vylíhlá. Nosívají ještě toho roku na podzim, ale z jara začnou později.

májový kvítí (bylina), blatouch.

Makas, u Makasů, jm. rodové (Chodov). Též zdrbň. Makásek (Klenčí).

makojčky, druh hrušek, pův. makovičky (od podoby).

maková, nejútlejší, krajní mlází jak na stromu, tak na bylině vůbec. Kouknite, ty kroupy stloukly šecko makoví ze stromů! (asi jako makovice na konci lodyhy).

maličkost, 2. dětství. Já k nim chodívávala vod maličkosti.

maličkrno, lidové zdrobňování zdrobnělých už slov. Maličkrno dyby byly dveře houzkyjší, bylo by jich dost a potom tu moh ještě suden stát při nich. Srv. maličkrnyj.

maličkrnyj, zdrobnění lidové k zdrobnělému maličký. Jejej, té maličkrná ryjbička.

malka, druh slepic, asi pův. malá. „Malka, kulka, půta — pí, pí, pí, pí!" voláno na slepice.

málo, 2. zřídka. Co sem vdaná, já málo do města přídu. Též spoj. málokam a málokde. Já málokam paty vytáhnu a pokušení, jak vylezu, něco se stane.

málo chybá, klesá na výr. přísl. = bezmála, bezpochyby. Barta tu byl z Klenčí málo chybá za hodinu. Též v min. čase. Málo chybalo, byl by divči zajel.

malyj a malá, 1. lichotné oslovení dětí. Malyj, ajt nehapáš! Malá di pyp! 2. malá volá se i na krá u. Hoj, malá, hoj! (chlácholí se, aby šly pomalu.) Též pl., malí! Tímto slovem pobízí se často potah (= bji!) do rychlejšího kroku.

malý, stř. r. prgn. novorozeně. Košařka pryj má malý. (= slehla.)

máma, pův. v ml. d., ale obecno i u dospělých; zř. matka. Zdrbň. **mamlčko;** oblíbeno zvl. v domácích písních, v naříkání na hrobě a pod. Jinak i v nejvřelejší mluvě také mámo atd. „Maminko" zní Chodům pansky! Má zlatá mamičko, mámo, co se mi dnes v noci zdálo; že já muším před faláře, ten keryj mi ruce sváže. (Pís.) Neplačte mámo má, že já vod vás pudu. (Pís.)

mamička, nikdy maminka; srv. máma.

mamů, domů, ml. d. Mámo, pote mamů!

Manďák, „Mandíno muž", pak i jm. rodové. (Kyč.) Tato cesta k tvoření jm. rodových od ženských křestních je na Ch. i v Dom. oblíbena. (Sr. Doroťák, Petrolák, Hančičák.)

mandálek, zdrbň. k mandel. Srv. toto.

mandel, gen. pl. při udání počtu někdy bez přípony: Sedum mandel pšenci. Zdrbň. mandálek pozbylo zdrbň. významu: hromádky snopů, na nichž schne obilí požaté. Mandálky tu začely — dypak! (= pozdě). A já říkám, není lepší jako vobilí na hrstěch.

mandl, 3. vůl s bílou skvrnou na zádech. „Hí, mandl!"

mandlice, kráva s bílou skvrnou na zádech. Mandlici sme prodali.

maněk i maňka, chléb nebo vůbec pečivo nevykynuté. Tuto pečení sem míla chleba maněk (též brus v pod. sm.).

maním, necestou, „přes šecko". Potom už sem se chtíl spustit maním, ale bál sem se behen.

Manka, Marie; zdrbň. **Mankъdla,** v dial. též to a **Marlánka** (bez význ. zdrbň.) (v Chodově Mankydla); vok. obyč. **Manky** (na 1 děvčátko); **Mankъdlo!** (**Mankydlo!**) Vostuncákouc Mankъ. Manky pohyjbij (= poběž)! Martínku, Mankъdla píská (kňourá, vona chce jít ta — dite drobet k Sedničkom.

maňkovitýj, o nevykynutém, tuhém pečivu, zvl. o chlebě; srv. maněk.

mantiňák, mlýnský kámen „ze skály od Manetína".

marast, bláto řídké. To se tě chtílo, v takuvým marastě!

mařenka, hruška polosuchá. Já je mám nejrači, dyž sou eště mařenky.

Marijička, Mařička. Hu Marijičků (rodinné jm.). Marijičkouc Barča, Marijičák.

Marijánikuc, jm. rodové (Kyčov).

Márinkuc, u Márinků, jm. rodové, Postř.

Martin, na Martina = nový rok služebných. Udělat Martina = odejíti ze služby před časem. Jak neburu smít k muzice, udělám Martina hned! V témž sm. martínkovat. Hanče, ty pryj chceš martínkovat — co pa tě kdo udělal? (Srv. zlámat roháč.)

Martiňák, jm. rodové (Poc.).

maštal, chlév na velký dobytek; někdy též stáj 2.; srv. toto. V maštali mu stálo dobytka a jakýhopak dobytka; té snadlý hospodaření!

Masař, u Masařů, jm. rodové (Postř.).

maskovka, dom., ženská neduživá, slabá. Dyjť my ji nemůžem vdávat; cák byste s ní s maskovkou dělal? (ženichovi, ucházejícímu se o takovou nevěstu.)

máslo, v přirovn.: Voře jako po másle (=snadno). 2. výmět ušní. Bolavý koutky potřít máslem z huší a vytřít vobruvkou podolku. (Pověra.) 3. m. bezinkový, odvar bezu červeného; je léčivý.

máslovka, hruška toho názvu, zrajíc měkká, do žluta.

masnyj, 2. obr. veselý, spokojený. Není mu masno hani slano (o člověku chladném, lhostejném ke všemu). 3. drahý. To pole je masný, za dje stě strych, takuvýho škrobotu.

maso, 2. výtrusnice na houbě. Nahoře by byl, ale maso má vod plžů tuze vyžraný (hřib). 3. na ovoci část jedlá. Maso nyjde eště vod pecky. 4. hra na maso (drn).

masová sukně, krojová sukně barvy masa.

maškera, maškara. Di mi s maškerou! (nehezká nevěsta.)

Matěk, jm. rodové. (Poc.)

matičky, vejce snesená „mezi Matkama Božíma" (od Nanebvz. do Jm. P. M.).

Matij, Matije; na sv. Matije, ale při svatým Matěji. (V Dom. -ěj důsledně zachováno veskrz.) Též jm. rodové: u Matijů, zdrbň. u Matijčků. (Chod., Postř. i jinde.) Hospodář je Matiják.

matka, 3. zbytky kvasu v díži, od nichž při novém zadělání zkvasí nové těsto. Matka nebъla eště dost vodpučelá, mušela sem přidát kvasnic (do chleba).

matky, prgn., pl. obyč. „paní matky" nazývají se všecky vdané svatebčanky. Mívají hlavní slovo na svatbě. Peče se pro ně „koláč paní matek" a když se odváží nevěsta, mají i svůj vůz, na němž se dávají vézti do nevěstina domova nového.

mazaní, povidla s tvarohem, perníkem, hrozínkami atd. Chvátáš člapat mazaní? (= rozdělávati povidla na koláče.) Esli ste zez křenu, vona je z mazaní! (zpívají „paní matky", přivádějíce tchýni nevěstu.)

mazání, lék „zevně". Dal mi ňáký mazání, nepomahalo to nic!

mazínko, mazánek. Vete, táto, já sem váše mazínko! Ty mazínko mámino (posměšně a se závistí bratříček na sestřičku).

mdlota, mdloba. Ňáká mdlota se mi dělá a z něčehož nic. K posledku často na něho chodívaly takuvý mdloty.

mědlice i **medlice,** nástroj na klapání (tření lnu; trlice na Chodsku jen na konopí). Teta, náše máma vás nechá prosit, abyste nám pučili mědlici. Musím přikoupit ňákou medlici. Matij, zapři nám medlici kamenem! (aby se při klapání nehýbala.) V hádance svatební „kobyla beze střev" t. j. medlice.

mednička, medynka, ovoce švestkové, kulovité, menší než římbuch a zelené (při zrání málo nažloutlé).

medrcina, medecína. Po medrcínach žádnyj nestloust.

měchačka, vařečka. Já dělám nejvíc měchačky a ňákou tu lopatu teký a tak holt to tlučeme.

měkčení souhl. **d, t, n** před **i** (**ý**), jež povstalo v ob. jazyce úžením ze spis. **e,** je zvláštnost jen dom.: půl zlatího, té něco pěkního atp. Analogií šíří se to měkčení i jinam a to i na slova původu cizího: ižinír, centimetr. V chod. zůstává veskrze výslovnost tvrdá jako v jaz. ob.

melářka vedle **mlnářka** a **mynářka.** Melářka je jedenkrat lakomnice. Mlnářka to dobře ví, ta by mohla mluvit. Mynářko, aslipak ste nevodplavali?

melčít, ml. nedb., s imp. melč, vedle mlčít, mlč. Melč mi s tim! Bureš melčít! Jenom nemlč!

melivo. Meliva mám natřískanyj mlyjn a voda žádná.

melu, mlíl js. atd. Letos aby už nenamlíl mouku jak se patří a dost? Vobilí jako žalud! 2. marně mluvím, tlachám. Nemel, nemel; spoř si rači duch na horkou polívku.!

meno, 2. záminka, zástěra. Vo dřevíčka je meno, vo peníze bude seno (o hře v karty). Přišla jen tak pro meno, zatim si myslí —! 3. výr. co meno má = ať je, co je, všechno. Krámeček malyj, ale dostaneš tám co meno má.

merinka, sukně barvy zelené (krojová s varhánky).

měřit, 2. též slož. přeměřit dítě, je-li po přešinutí „vobrostlý" či má-li „houbytě".

Na šátku stočeném v provaz přeměří se šířka dítěte od lokte k lokti a míra naznačí se držením šátku každou rukou; pak se šátek týž otočí dítěti pod paždí. Nejdou-li ruce až k sobě, jest dítě vobrostlé (t. j. není-li délka od lokte k lokti táž, jako objem pod paždí). Pak se dítě „měří“ dále (tu se již „pomahá“) t. j. zmáčkne se v šátku, až jde ruka na ruku, totéž se učiní níže a po třetí nejníže v bocích. Místo šátku bere se někdy na zkoumání nit a pak se dítě měří tak, že se mu násilím přitlačí levé koleno k pravému lokti a naopak.

měský, Na Měsko, jm. pozemků i na ot. kde? (Mrákov.) Pod. Na Klencko atp. (Chod.) Na Dílsko. (Postř.)

měštan, jen dom., měšťan atd. Přece měštan a tak se zahodit!

měšťanskyj, jen dom., měšťanský. Copak já nejsem měšťanská dcera?

metálka, plíšek s obrázkem svatého, nošený na holém těle na krku.

mětanka, též **hnětanka,** hnětýnka. Manko, ajt mi hupečeš křehkou mětanku! (chlapec na divči o masopustě, kdy musejí dívky hochům přinášeti po dobré hnětance do muziky.) Té ňákyj chleba, to sou hnětanky (o chlebě nízkém, nevydělaném a nevypečeném).

Mezloučky, pl., jm. luk u Postř.

mezník, 1. kámen označující hranice. Dyjť vidí mezník, proč pa de přes něn! (při seči na hranicích.) 2. budka na vrabce. Voni by nám byli špačky zkazili; tak sme jim dali mezník, ajci dou do mezníku. (Vrabci.)

mhla, jako stč., dom. mlha. Tuto není voheň, té mhla. Ičko huž je po slunci, ičko neburou než mhly, až příde vopravdická zima. Mhla, aby ji krájel (t. hustá).

mhlít, mhlílo, mžíti. Mhlílo celý půlne, kam pa sem moh jít!

mi, bývá za tv. akk. a gen. Benca mi tlouk! Nech mi, dyž tě nic nedělám! Ale po předložkách a v protivách jen tvar mně. Na mně to teký povíš? Mně věř!

michárna, též stírka, truhla ve stáji na míchání řezanky. Michárnu mám plnou (řezanky), hale cák je to na tulik dobytka! (přede dvěma svátky.)

miklám, viklám. Nemyklij mi s tim ičko! Též slož. Dyjt deš celyj rozmiklanyj!

milá, 2. výr. na mou milou! Zaříkadlo skromnější než na mou duši atp. Na mou milou, té švestek! To aby se ty kotváče zlámaly!

mílo, km. samohl. dlouhá, ale jen ve tv. neurč. adj. Letos kvítly stromy — mílo se podívat. Ale: Milá zlatá vosobo, tu je každá rada těžká.

míň, méně. Čím míň člověk říká (=nutí, pobízí), tim míň by dělal. V ml. nedbalé též

mínijš a **mínij.** Poďvijte se: jedno pole a tu je blyjskoty mínijš než tám nahoře.

minota vedle minuta. Táta šel, je to ňáká minota. Nedb.

minout, minoul atd., minouti, minul. Minoul sotva tyjden, přišel zas a zase s takuvou: Jenom dyjte, dyjte! (t. dceru.)

minutka, v udání času: za minutku. Počkyj eště minutku, dyjť muší tatík přijít, co tu není. (=méně než za minutu; obyč.= okamžik, chvilčička.)

míra, 2. výr. byjt ve svý míře = rovnováze, v dobré náladě. Nyjlepší vostát doma a je člověk aspoň ve svý míře (proti ponocování v hospodě).

misat, 1. o ráně, bolaví atp.; vykvasiti se a zahojiti beze stopy. Nech to, vono to samo pěkně misá. Též slož. Bolaví zmisalo = uschlo a ztratilo se. Na lišij jen vlažnou vodu, pěkně ho vymyjvat a von sám zmiše. Též o útlých bylinách: 2. mizeti, tratiti se, vyhynouti. Petržel mi pěkně sešla, a dy měla rost, hnedle všecka zmisala.

mísit, 1. chléb. Děvko, bure čas mísit chleba (když z večera zadělaný prokyne k ránu). 2. o druhém orání. Strniště se pozmítá nebo vobhání a vybírá, potom se mísí.

mísník, též sudno, s·ıden; skříň na nádobí kuchyňské, dole s almárkou v „celosti“. Mísníky byly věc; a jaký pak malování pěkný byjvalo na nich!

místo, v prgn. výraze „na místě“: Člověk na místě hodnyj (opravdu hodný, velmi). instr. **místem** i pl. **místy** oblíben za tu a tam atp. Letos pryj místy hodně potlouklo. Nám pšence místem vyhynoula, ale místem je pěkná. A hde je slabší, jak vona si ičko zjera eště přisadí.

mišence, smíchaná píce ze sekané slámy a píce, buď sušené nebo zelené; často se dělávala m. z ječné slámy a jetele (dobytek se tak snadno po ní „nenafouk“).

mít, míl atd., měl atd. To já míla vedět! 2. prgn., míti mnoho, býti bohatým. Stará eště, pane, má!

mít za hušma, chytrým býti. Ten má za hušma. (Žertovná odpověď: Dy se mu tám slezou!) (h úplně jasné.)

mít se, 3. mílo se na dešť, má se k dešti = připravuje se atd., 4. mít na mále, býti v nebezpečí, že by se málem stalo to a to, *A*: Chybilo mi, čloup sem ímo a nechytit se povoru, byl bych letíl z punebí delů. *B*: Chlape, míl si na mále. 5. **mít se,** *a*) k někomu, ochoten býti, hleděti si koho. Mjij se k dědkovi! Děrek má a zadarmo nic nechce. (Napomíná otec provdanou dceru, aby si hleděla tchána.) Kdybys se k němu byla míla, do ví, co by nebyl hudělal! (t. snad by si byl vzal ovdovělý hospodář děvku). *b*) mít se k něčemu, dbáti, přičiňovati se. Nu, chlapše, mjij se přece k něčemu, dyjť vyjdeš ze školy, a ty se nechytáš žádný práci!

mízat se s kým, mazliti se. Je dobře, mít děti rád, ale takle se s tim mízat!

mízna, jen dom., dívka rozmazlená.

mlačí, mladší atp. O, já sem mlačí!

mládenci, 2. kopretina (byl.). Tu kvítnou mládenci.

mládeř i mládež. Té ičko mládeř! ml. nedb.

mladice, mladá ženská a silná, zdravá. Tys proti mně mladice a já tě eště přemyjtím. (t. dokážu víc než ty). Takuvá mladice by míla jináč zatáhnout (t. v práci, přičiniti se).

mladík, letošní zajíc.

mladíkoví, mladé byliny: píce, hvozd atd. Je to takuvý mladíkoví, vydát to nevydá! (o zmlazené píci atp.) Že se nebojí říchu, takuvý mladíkoví už sekat! (mladý lesík).

Mlaty, na Mlatích jm. polí a luk u Draž.

mlčit, mlčil, mlčeti atd. Potom mlčíla!

mleziva, buchta nekynutá, zadělaná prvním mlékem od krávy po teleti; slovo více domažlické; chod. též „bába".

mlíč, míč. Hojd sem mlíč! Nejvíc sme dělávali mlíče z kravskyjch chlupů. Chlupy se vzely, dyž dobytek línal, a máčely se a mačkaly ve vodě, až vostály pohromadě jako mlíč.

mlíčit, prgn. o nalévání zrna, pokud je v něm „mlíko". Vobilí má devět dní metat, devět dní kvíct, devět dní mlíčit, devět dní zrát. (Když na některé období přijdou nečasy, „chyba je").

mlíko, 2. obilí **je v mlíce** t. j. zaseté zrno nabotnalo a puká a tu moučný vnitřek okazuje se vlhký, jako mlíko. Náše žito je v mlíce a ičko takuvyj mráz — chyba bude. Srv. rozd. mlíčit. Hlava jako mlíko (t. šedivá). Sládkuc rod, ti sou šichni — hlavy jako mlíko.

mlít, melu, ale **mlíl,** atd. Mlíli sme v Havloucích, nebylo to, mlíli sme na Šnajberce, vokrád nám to teký; eště nyjvíc namlíli na Mlyjnečku. (Mlíli = dávali jsme mleti; sr. dělat, šít.)

mlnář a melář, též **mynář** (řídč.), mlynář. Ti mlnáři — ti krádli jakživi. Zavolij na meláře, nepure-li už (t. na trh). U mynářů byjvávalo vlidno.

mluv, u, schopnost řeči. Ztratila si mluv?

mluvnyj, hovorný, přívětivý. Člověk byl mluvnyj, proč pa bych ho byl hned zamít? Takuvyj pán (malíř) a tak mluvnyj, je to hezký.

mněděnyj, 3. měděný. Dát na něn mněděný dno a hrnec eště vydrží jako novyj! (Tak často slabika **mě-** znívá **mně-**, ale též **mě-**.)

mněch, měch. Na takuvý vohřití muší byjt mněch, to v plotně nenahřiješ (železo).

mněkyj vedle **měkkyj,** měkký. Krájijte, máme mněkyj!

mněnit i **měnit,** měniti. Nu, ajt tě ho vymnění (zlatník falešný).

mněsto i **město,** město. Tepřiva zez mněsta?

mnohomnůstvíkrat, důr. mnoho a mnohokrát. Já mu mnohomnůstvíkrat říkával: Barto, nechojd k západu, poj k východu — bure to tvý nechčestí. Co pa von mi poslech? Neposlech! (k západu zde obrazně: za nehodnou nevěstou.)

mnout, zvl. slož. vymnout, vymnoul atd., zamnout, zamnoula atd. Mnout klasy, vytírati z nich zrní mačkáním v hrsti. Zamni to pocazení (t. aby se otrolilo bláto uschlé na něm.)

množné číslo bývá na označenou větší míry, různých druhů, opakování pojmu atd. Př. Sedlák pukal hněvy. Já humírala strachy. Žencí se smíchy váleli. Nenech dobytek hynout hlady (t. častěji o hladu). Takový šly na mňe mrákoty, já neveděl, spím-li či bdím. To huž je mý, po večeři začnou jít na mňe dřímoty a dyž přídu do lože, nehusnu dovídokajď. Jenom si zpomenout, eště dou po mňe zimomáry. (t. jak těžké rány měl dřevorubec, jejž saně pomačkaly). Divči se dělá pěknyj, a matce dělá šecko na vzdúry. S křiky a caparty nedokážeš nic; rači začni s dobrým! (t. proti nehodnému synovi). Jen hlejďte, aby nebyly marný řeče! (t. dbejte své pověsti!) Ženich dělá nevěstě fuky. Dětom se nemají dávat takuvý folky. Nedělij takový sprasky (= kroť se). Pročpak a načpak takový ranty? (t. spěchy). Ty máš s tim jarmarkem hyjble (t. pospícháš, abys tam byla). Ičko je svět na ruby. Letos, to sou ňáký zimy. Tu hu nás v horách, tu víc škodí mokra než sucha. Svatá Hana, chladna zrána. Jen se nepřechvátat, dyjt eště muší přijít časy (t. pěkné). Vode žní nyjsou než deště a větry. Ječmeny šly eště pěkně demů, ale vovsy už se válely. Sem patří i udání časová: v senach, ve žních, ve votavach. Ve mše svatý kopence rozhazovat — to nebyjvalo přece nihdá. Měsíc je ve tmach.

moc-li, vedle kolik; též chod. v řeči mladších **moc-lik** (sr. ko-lik), Dybych já veděl, moclik jich příde! Moc-li pa máš s sebou peněz?

močák i **mačák,** hrneček na přeslici, z něhož přadlena smáčí nit, aby se lépe splétala. Močák smějí míti jen přádleny staré; děvčatům musejí stačiti sliny.

močár, močál. Hani tulik nepršílo a takuvý močáry hned sou! V takuvyjch močárech té bídná píce, té tak pro koně anebo nastlát. Ani koně to nechtívají.

Moček, na Močku, jm. polí u Klenčí. Srv. Vyjmok, na Vyjmoce u Kyčova.

modráček, též **modrák** (byl.), chrpa. Žita sou letos samyj modrák. 2. houba. Modráky přece sou.

modráčková sukně, krojová sukně barvy chrpové.

mohovityj, zámožný. Štěpán byl mohovityj dycky; vyhořil — von si toho nevšim.

mohovitost, majetek (větší). Jeho žena míla pěknou mohovitost a von se tám přiženil div ne s prázdnyjma rukama.

mochomírka, muchomůrka. Kočka sežrala mochomírku polečenou na mouchy, honem jí dyjte drobet mlíka!

mochura, koláč chudší, zvl. dětem dělají se o posvícení **mochurky** od těsta koláčů velkých. V Dom. bývají oblíbeným jídlem postním mochury tvaru obdélníka, jichž „patičky" (okolky) přehnou se trochu do čtyř rohů, přes mazaní, jež bývá zpravidla tvarohové, zasypané perníkem nebo i hro-

zinkami a zakropené máslem. Pekou se 2—3 na pekáči v troubě.

mokrá slepice, žert. o pijanu: To už je takuvá slepice mokrá: nepure demů a nepure, dyby ho palicí tlouk.

mokřiště, pl. mokřišťata, bahniska (v lukách). V takuvyjch mokřišťatech pole nekoupím.

mola, f., mol. Poďvij se na ten kožich, ajt tám není něhde ňáká mola.

mora, 1. můra. Přišla sem někerak mora. 2. bytost báječná zlá. Chodí na lidi ve spaní a dusí. Je prý dvojí dle pohlaví. K Vávrom přišla mora a mořila je voba, haž byli celí bez sebe.

moří noha (byl.), plavuň. Prášek z moří nohy je na zasyjpání, dyž se dítě spaří.

mork vedle **morek.** Té zima, to to de krz mork! Morek nyjsnáz vyndáš dřevíčkem (t. z kosti).

mosazná, žert. přívlastek dávaný zlým babám. Baba mosazná, nenechá lidí s pokojem a nenechá.

most lámat, hra tělocvičná; most tvoří dva hoši klečící a opírající se rukama o zemi; jiní dva most „lámou", lehajíce druh po druhu na záda prvních, při čemž zvedne první nohy, druhý jej za ně chytí a obrátí se s ním rychle a lehá, takže první setrvačností dostane se na nohy. To se opakuje.

motát, motál, motati. 1. víti přízi z cívky kolovratu na motovidlo. To mušíš eště smotát! 2. m. se, potáceti. Kuba, ten se tě motál, dyž šel včera zez města. (O podnapilém.)

motovous, hrubá nit, jíž se podvazují jednotlivé kopy při motání.

motvice, hůl s děrovanou terčí na konci, do hbelíku. Než se začne vrtít, máš dělat s motvicí nad hbelíkem tři kříže a říkat: „Ve jm. O. i S. i D. sv., haby bylo sporo, jako Krista Pána slovo."

moučnyj, 2. o bramboru, ovoci (moučnice, druh hrušek); moučnyj červ = larva brouka potemníka.

moučný necky, metafor. v přirovnání posměšném, na člověka nevtipného nebo neobratného. Nestuj jako moučný necky!

moudryj z čeho. Ičko mi poraď: zavorat to, či to mám přece nechát, bure-li z toho co; já z toho nyjsem dost moudryj. (O žitě z jara, jež tuze vyhynulo.)

moulit, kousati bez zubů. Zuby nyjsou, muším to tak moulit.

mour, 1. rum při bourání, zvl. černý. Myslivec dal zbourat kuchyni černou; to bylo mouru! 2. obr. vůl načernalý. Moura bych prodal, mám ho lichýho. Mourek 1. volek, 2. obr. žloutek vařený na tmavo. Jolojčka nebo mourek? dávají hádati děti o vejci vařeném (na žluto nebo na tmavo).

mourek viz mour.

mourovatyj, načernalé barvy (m. kotě, tele atd.). Jedno sme míli mourovatý, ale to by bylo chytalo myjši zrovna dost! (kotě.)

mozdýř. I mozdýř jí koupil a šecko, co do ruky vzít! (nevěstě.)

možna, hřeb dřevěný mezi dvěma stěnami, zevně neviditelný; do jedné se zarazí, druhá se naň posadí. Stěny s možnami nevybočují tak snadno z roviny

možná, 2. ve výr. až není, nebylo možná; vyzn. přísl. = mnoho a mnoho, příliš. To bylo zpěvu a křiku, až nebylo možná. Ty děti nebohý, ty se naplakaly, až nebylo možná. Ty jí vypravili, té věci, až není možná (t. nevěstu). Lidičky, dnes to fouká, až není možná.

možnyj, zámožný. Dybych já byl tak možnyj! Člověk teký není tak možnyj, aby moh mít na šecky strany ruce pořád vodevřený! (t. rozdávati.)

možňák, nebozez na vrtání děr pro možny (viz to), silnější než latovník.

mráka, f. mrak. Na sv. Bartolomije dou mráky demů (smysl: přestávají bouřky). V pl. též někdy mraka. Celyj den se vytahujou mraka a pršít nepršíl!

mrákota, ochabnutí, mdloba, ospalost z vysílení. Často pl. Sed sem tak na tom sluníčku a za chvíli takuvý mrákoty šly na mňe a já mušel jít a si drobet lehnout (praví stařec churavý).

mrkvous, byl., mrkev polní, Mrkvous rostává na jeteliščích.

mrtvohlavyj, místo vrtohlavyj též **mrtohlavyj.** E, dyjt huž sem vod toho dyjmu celyj mrtohlavyj.

mrzák, 2. menší podebranina na prstu. Ňákyj mrzák se mi dělá, nebo co to bure. Žertovně: Neburu si dělat mrzáka z břicha t. j. nebudu jísti víc, než do syta.

mů, ml. d., neskl., dobytek. Hanči, poj mů (= pojď za dobytkem).

mučení vedle umučení, 1. konkr. „muka boží" v polích stojící. Poženem vokolo mučení. 2. člověk váhavý a nevtipný. Ten Matij, té mučení: kam ho ráno postaví, tám by navečer stál.

můči (ml. d.), neskl., tele. Vidíš, můči de! Poj, můči, poj!

mudlánky, moldánky. 1. dětská hračka z kůry (zvl. jeřábové větvičky) o míze svleknuté, s dírkami měnícími tón jako na klarinetě. Zvuk, ovšem slabý, podoben je dudám; 2. Obr. Zas natahuješ mudlánky?

muchlat, mačkat (o šatu atp.). Nestydíš se, v takuvým kabátě zmuchlaným!

muj, můj; pod. **tvuj, svuj** atd. Zvl. postavení ve sraženém: přemujmilyj zlatyj stole. Přemímilý bílý lajce. (Pís.)

muk, citosl. Ani muk už! Přísný zákaz pláče, odporu, výmluvy atp. Znívá též dlouze.

mukař, mukařka, krupař, krupařka. Petrolka mukařka, říkávali, ta pryj mívala nejpěknyjší mouku z celého města. Já říkám, nad naší mukařku my nemáme. Sem my holt deme celá ves jako demů.

můkat, kráva můká: o nejslabším krátkém bučení dobytka. Eště můkáš? Dyjt sem tě

dala kůš jetelí. 2. přen. Ani mi nemůkyj. (= ani nedutej!) Můkneš-li mi! (Matka hrozí na dítě svévolně bečící.) Srv. muk. 3. Nesměle o něco prositi. Ty jen dycky můkáš, já se mám vtípit?

mundit, chatrně, nedovedně vařiti. Něco mundí na vohništi. Zvl. slož. Na polodne přiběhla, něco drobet humundila a běžíla zas. Tám nebylo vidět celyj čas kousek pořádnýho jidla.

muším, mušel, mušet, museti, musel atd. Mušíme se hyjbat (= jíti). Dybych nemušel, chlape, já bych teký nešel!

muzskyj, muž. Je tám ňákyj muzskyj, má ňáký papíry.

muzika malá, dle starého zvyku pořádána dětmi, hlavně odrostlejšími školáky v sprovodách (den), na posvícení (dva), na masopust (tři). Zjednali si dudáka (někdy i houdka) a senci (ne v hospodě) a za dohledu starších dělali vše, jako vidívají u muziky velké!

muž, obyč. jen = manžel, ženatý. Žení se to — povídám: děti! Mezi muže ho nevemou, do chasy nepatří.

mužíček, 1. vodník. Mužíček tě veme! 2. panenka v oku. Pích se jenom dřevíčkem, ale pích se zrovna do mužíčka a bylo po voku.

mužíčkovo zelí, rozchodník veliký (byl.).

Myjkosovec, jm. rybníka pod Chodovem.

myjlka, omyl; toto jen zř. Té ňáká myjlka!

myjši, myši; jen v pl. Do ječný (slámy) se tě rádi (sic) dají myjši. Ale ty si, divče, chytrá jako myš. Matouši, poj s náma na myjši. (Řík. dět.)

myjt, myjl, myjla atd. Myjla si se, že se hlásíš jist? (na divčičku ráno.) Též slož. Vymyjla sem šecko jako drc.

myjtit, prgn. (nebo s předm. dřevo), koupiti si v lese dřevo a sám je poraziti. My sme myjtili kolik dřev letos, tak nebude vo prkno nouze.

Myjtnyj i **Myjtňák,** jm. rod. Jednoho míli Myjtnyjch taky šturenta, hale nedoštudíroval. Tuten kousek (t. pole) sem přikoupil vod Myjtňáka.

mysel, mysl. To mi nyjde na mysel. Pod. smysel, nesmysel, houmysel.

myšlení, 2. úmysl. Já neměl myšlení někam chodit; to mě kmotr vytáh (t. z domova do hospody). Já se ve dne v noci pro tě trápím, ha ty máš myšlení jindě zatim. (Pís.)

mytka, zdrbň. k myt a myť. Ve zdrbň. t vždy tvrdé (doklad původnější tvrdé výslovnosti i v myt?). „V Mytkach", název místa (kde byly někdy mytky).

myť, řídčeji **myt,** paseka. Toto jen v čas práce a pokud tam vykácené dříví; myť i později, dokud neobroste novým hvozdem. Lindušky hnízdívají nejrači v mytích a smouhach.

mžikat, 2. zavírati oči, zvl. často a silně z přirozené vady. Chlapec má tu chybu, mžiká, a von si snad myslil, že mu to dělá sváně (učitel). Ty se něco namžikáš, dyjt tomu navykneš.

mžourat, hleděti přivřenýma očima. Rozdíl: mžikat a bryjlat. Von tak mžourá, mžourá, jako by nehuměl pět počítat, šelma podšitá!

N.

na, nate = ber, berte. Na ha ber! (důrazně.) Nate, teta, nate! Též s předm. Na kousek rozpeku, máme pěknyj. Na kryjcar na pero a pal, ajt nepřídeš dlouho! (t. pozdě do školy).

na, předl. I. s akk., 2. ve sm. přen. Beneš míl pět chlapců a všecky je voženil na chalupy. Divče, vdát se na tulik dětí, já bych to nedělala. 3. Cak deš na mňe, ajt tě dá táta! (t. peníze k muzice). Šel na ni, že jí to pěkně poví. (t. s domluvou). 4. ve výr. **na koho býti,** nepřáti, týrati. Táta je jenom na mňe (nepřeje mi). Nebujd tak na mňe! 5. význ. zřetelový. Míla by si pomyslit, že huž já, staryj člověk, na takuvou práci nyjsem. Ty si na to, abys takuvou fůru smetal! (iron. = ty toho nedokážeš). Na to tebe hužíje! (= k tomu ty se hodíš, to je tvá stránka.) Na nohy něco vydržím, ale na hlavu sem náhlá. Chlapce mají, ten je ňákyj chybnyj na nohu. Na to ty si eště bos (t. nedospělý). Na zdravu nebyjvalo ve mlyjně nihdáž zle; mlnářka lidom příla. Sou-li pak naposled na mou nohu? (t. boty, nezmýlil-li se švec v míře). Na mý nohy už je to daleko (t. cesta do kostela). Hrabovník je na tuto vrtání slabyj, vem slnyjší nábozez! Nelí, nelí, na mňe je to moc! (t. podmáslí, nesním ho). Dodlička je na peníze jako čert na duši. 6. význ. způsobu. Sirku na dvakrat, holbu piva na jednou. Ičko k půzimku chytíš červenku nyjsnáz na bez (t. bezinky vnadidlem). Na moučnýho červa chytí se hnedle (= skoro) každyj pták. Táta nám humříl na hlavničku. Mlyjn se točí na prázdno, nasyjpat! Řezník šel na jisto (t. že jistě koupí dobytče). Mládenec (= lesní příručí) prodal letos žito na stojato. Nechvátyj, dyjt nemáš tak na pilno. Eště nezaplatil starý a bral by na novo. Člověk, aby dával pořád na počkyj! Za rymíky nechála sme si kousek na stáro (t. píce, nepokosili sme sena). U Hadamů nyjsou doma, je zavřeno na řetěz. Pročpa zamykáš na dva západy? 7. význ. účelu a příčiny. Pjilař poslal chlapce na vodu (t. aby svedli puštěnou na louky zpět do řečiště). Děrek šel na proutí (t. aby z něho dělal košťata). Selka napekla dolků na vynášku. Pamatujte, děti, že není na rozhazování! Dali mu na srozuměnou, že může jít. Dyž tě brambůry nelezou, dyj si na maso! Té horací,

dy sem si vzel kousek na dřeváky. Přines kus prkna na lavku (t. aby bylo lávkou). Eště mi přidala selka na sukni (t. látky). Byjvávalo jakživo, že chodívala chasa na vovoce. Čejkom se dostáli na prasata (t. zloději). Vet, ty nám chodíš na lusky, hale dodostanu-li tě tám! 8. o výsledku. Kohouti kokyríhají na dešť. Červánky vokazujou na vítr. Hovádí dělají dílo, to je na bouřku. Letos je špatná vokázka na žně. 9. o čase. V noci sprchlo, ale na den bude hezky (předpovídá se ještě před východem slunce). Bylo to někerak (= asi) na masopust. Na kočičky (Květná neděle), na červený vijce (velikonoce) na věnečky (Božího Těla) atd. 10. o látce. Stunce dělávali šecko na písek, aby nebylo vodu cítit. Stavívalo se nyjvíc vode dřeva; zeď, kde mušela byjt, byjvala na hlínu, na vápno málohdy; vápno šlo do peněz. Byjvávaly boty na tret a na smolu. 11. o místě. Na Klencko, Na Dílsko, názvy poloh v polích i na ot. kde? II. s lok., 2. význ. způsobu. Sem tu na vystání (= netrpělivě čekám). Na dlouze, na krátce nic mňe netěší, (Pís.) Sme celyj tyjden na hostech (= máme hosti a to jedni odejdou, druzí přijdou). 3. účel. Cimbálku chytili na hlávkach. Teta, sou vám na šveskach! (srv. ad. I. 7. chodit na ovoce, na lusky atp.). 4. vztah. Pacholek míval 6 loket šerky, 6 košil, 2 zástěry a 30 zl. šajnů na penězích. U mlnářů byl takuvyj pořádek: co kdo zbůdarma rozbil, strhlo se mu na vyjplatě.

nabíjet, 2. kolář nabíjí kolo t. j. tluče špíce do hlavy; sekyrník nabíjí kolo paleční, t. j. vbíjí do loukotí palce.

nabobkovat viz bobkovat.

nábozez, též **návozez,** ml. nedb., vedle obyč. nebozez. Stryjčku, nepučili byste nám nábozez; latovník by potřeboval táta. Muším koupit ňáký nábozízky. S návozezem by to bylo spíš než s dlátkem.

nabrát, 2. dobírati si. Ten tě humí nabrát. 3. Kráva nabírá někoho na rohy. Že tě naberu na ty bídle! (Děvče na škádlila.)

nácek, žert., žaludek, břicho. Napral si nácka = nestřídmě jedl. Též podložil si nácka.

nacivít se kde, načekati (s nelibostí). To sem se tám nacivíl, než něhdy něco přišel pan soudnyj (= soudce).

načichnout, načpěti; též obr. Ve Vídni načichla panštinou. 2. nastydnouti, zvl. na větru. V pile šecky vokence do kořán — já tám hodně načích.

náčinka, první kousek bochníku. Náčinku mi nechte a skrojek teký: já mám na to zuby!

načlapat, 1. zelí = naložiti, stlačiti. Na Ch. se opravdu šlapávalo a místy podnes šlape; mladým mužským patříval ten úkol. 2. načlapanyj krůbiján.

nadání, 2. znamení nadpřirozené nějaké budoucí příhody nebo nehody. Povídyjte si, co chcete, nadání je, já se přesvědčil kolikrat. Takuvá rána na punebí z čista jasna a něhdež nic — to nebylo než nadání. Srv. znamení.

nadát atp. vždy s gen. pl. Nadali mi falešnyjch. Chlapci nadala slepantů; může něhdo za to, že je krátkozrakyj? Nadávat prašivyjch a takuvyjch všelijakyjch vořklivyjch men!

nadělat, 2. hodně uhnísti (těsto), udělati tuhým. Dyž je žito porostlý, muší se chleb hodně nadělat, nebo by tek. Rozdílné prodělat, viz zvláště. Též o práci tkadlcovské: nadělat plátno, t. pevně. (Zde v témž sm. dostavit.)

Nádevsí, jm. polí nad Chodovem.

nádije, naděje. Nádije náše (i v modlitbě). To je po nádiji, dyž stará humříla; stará mu nejvíc příla.

nadívat, 2. navlékati (jehlu atd.). Nadí mi, já huž na to nevidím. Utrhni metlici a šecky si je pěkně na ní nadíješ (jahody).

nádobí, 2. nářadí řemeslnické. Hruška byl česař, neníl daleko široko rovně; a nádobí míl podle toho!

nadosmrti, výr. silnější než do smrti. To není jen se vdát, dyjt je to nadosmrti!

nadra, ňadra. Strčil si ho (chleb) za nadra. Čurně, slipíka si dát za nadra!

nadranc, přísl. Myslivec jí dostál na škrabánkach a rozbil jí kůš nadranc. Chlapše, depa si se dříl, ty máš zas kalhoty nadranc!

nadrbat někomu, nabiti. Dyby byl jenom počkál: tomu bych byl nadrbal, co by se bylo do něho vlízlo. Též vydrbat. Srv. drbat.

nadyjmnout se, též nafouknouti se — nadmouti se (o dobytčeti). Teta, běžte chutě demů, krávu máte nadyjmnutou! Po čom pak by se byla nadyjmla, krmíme jenom suchý.

nafouknout se, nadmouti se, prgn. o dobytku. Kráva i vovce snadlo se po mokrý jeteli nafouknou. Srv. nadyjmnout.

nahánka, výr. nahánku mít, usilovati oč s bázní, že toho těžko lze dosíci. Ten Bolpáček míl nahánku, aby ho zas přímli mezi panský dřevaře.

nahdy splynulo v jeden výraz z na kdy = na čas. Chlapče, ty si dáš nahdy; koukyj, mráka nad lesem, kroč přece, kroč! Ty máš dycky nahdy, jen že je potom chyba!

náhlyj, 2. citlivý. Sem huž ňákyj náhlyj na zimu (snadno nastudím).

nahorů, nahoru. Děti, pote chůtě nahorů, burem česat hrušky!

nahoušek, dítě nahé, zvl. nechávají-li maličkého pobíhati bez košile před koupáním nebo po něm. A hromši, vy tu máte nahouška; hyjbáš hned do vaničky!

nachabřit, nahromaditi neskladně, tak aby se zdálo něčeho více, aby byla větší hromada, než vskutku jest věci. Zdálo se jich dovíco (třísek) a zatim byly jen tak nachabřený.

nachomyjtnout se, namanouti se. Tu se mi potom nachomyjt v trhu Vodstuncák, tak sem je po ňom poslal (maso).

najednou, 2. náhle, z čista jasna. Najednou se mi tu veme ňakyj plent, já neveděl, je to člověk, či je to ňáká křovina a snad s ní vítr hyjbá. Kolář pryj humříl? To si vemte, tak najednou!

nákrajník, hrnec nebo vůbec kus zboží hrnčířského, jenž byl v peci „na kráji" a tudíž je nepodařen. Nebožka Schůdková nám dala tich nákrajníků nůši.

nakřapnutyj (zvon, hrnec atd.), natlučený; Do toho máslo nemůžeš dát, prorazilo by; dyjť je nakřapnutyj. Ten novyj zvon zvoní hned po novu, jakoby byl nakřapnutyj.

nakříhnout, namrznouti, nastydnouti v mrazu. Já při tom škrabání vně hodně nakříh! (škrabání = všeliká drobná práce.)

nákyj, ml. nedb., vedle ňákyj, nějaký. Dyj mi náký! (hrušky.) 2. znamenitý, veliký. Starý, to byjvali ňáký chlapí! Tu by mušelo byjt ňáký navážky, než by se takuvá rochce zarovnála.

naložit, o ocelování opotřebovaných ostří sekery, dláta atp. Jestli třeba správky menší, oceluje se t. j. jen ostří; naloží se větším kusem oceli. (Obyč. až po ocelování.)

nalupat, nabiti jen rukou, ale hodně. Chlapče, puru-li, já tě jich nalupám! (Matka na kluka, jemuž se nechce do školy.)

námelčivyj, o obilí, ze kterého se hodně namele. Moc ho není, ale je ze sucha, bude námelčivý (žito).

námětek, nástavek trámu. Dyj na vodvedení námětky a přikryješ zásep — kampak; můžeš tu mít šecko v suchu.

námluvy, v Ch. mívá užší význam = počátek jednání o svatbu. O námluvách dohodlo se jen, je-li možná přijíti na smlouvy, o nichž se stanovilo teprv věno. Na n. přišel se domluvit jen někdo, zvláště kdo svatbu smlouval. Na smlouvy přicházelo více přátel z obou stran. (Rodiče, sousedé, svědkové.)

ňamňa, ňamnička, ml. dět.; pochoutka, mlska. Melč, máma příde a přinese Jozífkovi ňamňu. (Jozífkovi = tobě.)

naňa, též **ňaňa** i **ňamňa,** ml. d., mlsnota. Skl. i neskl. Neplač, Manky, dostaneš naňu. Zdrbň. jen **ňamnička,** zř. Přines táta Matouškovi ňaňa? Jejéj, přines a tůlik!

nanicatyj, ničemný. Si to palice nanicatá. Dělat tak na větru a eště ve vodě, v takuvyj čas — té nanicatý dílo.

nanyjsvál, důr. než naschvál. Von tě to nedělá než zrovna nanyjsvál, ičko to vidím. (Pohunek práská jen u jisté chalupy.)

napálit, 2. ošiditi. Čechmanckyj žid — ten mňe napálil: za desítku bez šestáku takuvyj hadr. 3. uhoditi. Vemu-li ten kámen a napálím tě, ty nebureš věkat!

nápěnka, pentlička červená, spínající lajbík nebo kabátek ženský, zapínaný jen na jeden haklík dole, nahoře nedopjatý; skládá se nyní z užší stužky, vlastní nápěnky, a širší pantličky, vázané na ni v mašli. U vdaných drží nápěnka poruštičku a zároveň k ní přidržuje nedopjatý kabátek. Na starých šnarovačkách s „puntem" byla stužka jediná, dlouhá; přivazovala se k poslednímu háčku dole a zachycovala pak z obou stran ostatní, mající podobu ležatého ∞, až nahoře nad puntem zavázán konec v mašli. Odtud žertovný název „símotam". Viz nástrč.

napřesrok, přes rok, příští rok. Napřesrok pryj přídou zas, caparti s capartama! (nezvaní přátelé „na letní byt".)

napučít, napučílo, namoknouti, nabotnati. Tichyj deštíček, ale hezky napučílo. Dyj ho (hrách) hezky napučít a bure jako mozek (= dobře se uvaří). Ty tě napučíly jako dršky (boty v mokré trávě).

naražený mlíko t. j. sladké, začínající kysati. V pokročilejším kysání je návilý (navinulé), pak kyselý nebo hustý.

nárážka, nemoc na spodu nohy podebráním bolavého místa se jevící, snad „nárazem" způsobená. Nebuj se, nárážka se muší propíchnout.

nárožník, velký hřeb železný v dřevěných stavbách, zvl. roubeních atd., na př. přibíjí se jím krokev nebo rukáv „na rohu". Je to největší kovaný hřeb, jehož se v kraji užívá.

náručí, náruč. Míla chlapse v náručí.

náruční (tahoun), „na ruce", zadní; přední je „sedlovyj".

nařumpat, nabíti, zvl. pěstí do zad. Hale já mu nařumpala, svívolovi (matka výrostkovi).

nasazovat, 2. o zelí: Hlávky huž nasazujou = dělají se, točí se.

náseč, koplice táhlá, podobná motyce; vysekávají se jí žlaby, koryta atp. Na takuvyj houzkyj řábek to by míla byjt náseč; koplice je na to tuze široká.

naskákat, naskočit atd. prgn. o některých nemocech kožních, na př. neštovice, puchýře atd. Přes noc po tý masti naskákaly příměty. Hleč, drobet sem se spálila vo troubu a už mi naskočil prskyjř. 3. o ceně rostoucí. Žito naskočilo vod tántoho štvrtku (trhu) hnedle vo zlatyj.

nastražit co, nedbale uložiti, tak aby z nenadání na někoho padlo; naléci. Ty bídle sou tu tak nastražený, něhdo zavadí a vypíchnou mu voko.

nástrč, žert. prsten. Kup mi símotam, já tě dám nástrč. (Mrákov.)

nastrkat se komu, srv. strkat. Pilařka se jí nastrkala dost; to bylo tu drobet mlíka, tu zelí, brambůr — co meno mílo.

nastřílet, opuchnouti (o dásni). Nastřílený dásno.

nástud, nastuzení, zachlazení. Té ňákyj nástud, jen se vyřij; z nástudu by mohlo pojít lecos.

nasvrch, navrch. Nasvrch není hnuj platen.

nasypat, prgn. 2. o obilí do mlýnského koše. Schází, Hana, běž za mňe nasypat! 3. ň. porušky. Svarba bure, huž nasyjpají porušky.

násypka, nádoba neurčité velikosti, někdy menší, někdy větší věrtele, jíž se ve mlýně „nasyjpá".

náše, váše: zůstává dlouhá km. samohláska v těchto tvarech. Náše Manka s tim přišla

zez města. Náše by nebyly než na chlebě (t. děti jedí jen chléb). Váše teta teký pure? Té váše pole? Náše (krávy) mi teký humenčujou (méně dojí). Rovněž **nášl.** Náši sedničkouc (=nájemníci v sedničce.) Ale jindy krátí: Za tim našim dvorem.

nášl, naši. 2. Náši se mňe ptáli (= příbuzní, moji starší. Pís.). Náši říkávali: Selku nyjlepší kryje, co sama přede, šije. (=naši předkové.) Pod. váši.

našom, našem, pod. **na ňom** atd. Na našom punebí nechojd prudce (Pís.). Na tom našom houvárečku (Pís.).

náštiva, návštěva. Přišli ste zase drobet na náštivu k tatíčkovi? (Mluveno k hosti jedinému.)

naštojce, neštovice. V Korově byly tenkrat černý naštojce.

naštovka vedle vlaštovka. Naštovky hnedle potáhnou, huž mají svarby (o hejnech, v nichž se slétají na vysokých budovách a stromech a pak společně se proletují).

natáhnout, 2. načpěti čím, navlhnouti. Mouka by nám tám natáhla (ve sklepu).

natahovat mudlánky, též jen natahovat — o dětech, chtíti plakati. Huž zase natahuješ mudlánky? Jen natahuj, já tě eště dám, abys míl proč!

natenkrat, tentokráte, v tomto případě. Natenkrat muší prohrát. Já povídal: natenkrat je v polích zle! (o krupobití.)

nátka, nádcha. Já dostál ňákou nátku, že se mi do rána hudělaly takuvý prskyjře na pyskach.

nátkový kořeni, čistec. Vykuř se nátkovým kořením a bure tě hned snáz!

náton, pařez svalnatý, těžko kelný nebo část jeho. Též se mu říká palice (větší). Takuvyj náton, to bez pjily vod sebe nedostaneš!

natřískat, natlouci tuze, viz tříkat; obr. natřískaná sence = natlačená lidí. Dyž byjvával katesismus ve vsi, byjvala u rychtáře sence natřískaná; ičko dou hrát kůželky nebo karty.

navrátit, 2. s předm. strom, sloup atd., vyvrátiti jen z části, takže nachýlen ještě stojí. To bylo ňáký povětří; nám to navrátilo hradbu.

navádět někoho, 2. žertem lháti. Nechojd, táta eště nyjde, to já sem tě jenom tak naved.

navážka, y, navezená země k vyrovnání nějakého místa hrbolatého. Dyj si pokoj, stavět na takuvý křivině! Tu by mušelo byjt ňáký navážky!

nával, slabší kláda, po níž se jiné klády válejí. Tos moh vedět, že takuvá kláda muší mít pod sebou přece nával, ne takuvou hůlku!

Náveskyj, jm. rodové. (Poc.)

návěška, oko motouzové, připínající bič k bičišti.

návilý, navinulý (o mléce). Návilý by mi byla prodala, ale cák s návilým! Aby je nechál zase teký, až zhoustne.

navlas, sraženo v jeden výraz přísl. mívá význ. širší. Manka dyž byjvala svobodná, ta mušela mít dycky šecko na sobě navlas, a ičko se tak vonedbála; to šecko při ňom, při nekloudovi.

navobotělý dásno, dom., napuchlé (jen o dásně).

návštiva, slavnostnější než hyjta. Sou tu z Vídni na návštivu. Též náštiva.

naznak, nikdy v tom sm. na zádech atd. Nelehyj naznak, není to zdravý! Pád přes práh naznak a ani nezív; zlámal vaz. Krysálek je ve vodě jako ryjba; von humí vodu člapat, naznak plavat, šecko.

ne, zápor místo kladu: To já nemám řect! (jistě řeknu, vyzradím) ml. d. Pův. asi otázka. Co tě nepovím (=něco zvláštního povím). Co se vám mi dnes nezdálo!

nebo, 2. jinak, sice. Poj chutě, nebo se mnou víckrat nesmíš!

nebohyj, ubohý. Nebohyj člověk (o raněném). Nebohá, nebohá! (litují stařeny nemocné, jež nemá nikoho a ničeho.)

necítěnyj, 1. velký, tuhý. Té dnes zima, necítěná! 2. tvrdý, nemilosrdný; o člověku: Ty si člověk necítěnyj, tak dítě pro nic za nic zbít!

necky, dlouhý okřín na válení chleba. Napřed válívaly hospodyně na neckach šecky — to tuty ičko mívají valy.

nedochcíplyj, o zvířeti i o člověku churavém, slabém. Příkrá nadávka. Chodí jako nedochcíplá, ale lidi na pokoji nenechá.

nedopyjr, netopýr. Nedopyjr se rád zaplete lidom v šírání do vlasů (podání pověrečné).

nedůčka, člověk nedočkavý. Ty si ňákyj nedůčka: dyjt eště nezvonili (t. poledne).

nedvěd, medvěd. Sou tám s nedvědy.

nedyjmutám, věta skleslá v jediné slovo žertovné, spěch, hluk, švanda atp. To bylo nedyjmutám: staryj přišel demů a Kuba tám a staryj Kubu ani cítit! (nezvaný zeť!) Do přístek přišel dudák a to bylo hned nedyjmutám.

něhde, (též nehde), někde. 2. asi, snad. To vy ste nehde po Melicharovi syn?

něhdež, nikdež. Já du na punebí, já do sklepa, já do vyjstupku, ha něhdež nic a něhdež nic — a takuvá rána se přece stála! Jakživa něhdež nebyla, to se nediv, že nezná lidi.

nehdo vedle **něhdo.** Nehdo klepá, dite vorevřít! (Oujezdo.) Něhdo by se v masným koupal — to já ne!

něhdo dobryj. Aj' to něhdo dobryj povážl: Já sem vážím cestu v takuvý nehodě a von že nemá ha že nedá. Té si co povážit! (Nepořádný dlužník.)

nehdy i **někdy** a **něhdy.** Příde sem táta eště teký? Nu, nehdy tak, nehdy; je holt už to na něho daleko. Tánta bure mít telátko až něhdy v lítě.

něhdy něco, až, až, tuze pozdě. Já volám, hledám — von tepřiva po hodině něhdy něco se vozve!

nehoda, 2. nepohoda. Do nehody je takuvyj hábít dobryj dost.

neht, nehet. Zadřil sem si třísku za neht, ale já nemyslil, než že vomdlíju.

nehupřahanyj, rozpustilý. Takuvý děti nehupřahaný, cák z toho bude!

nehužilyj, skoupý. To já míla vedět, žes takuvyj nehužilyj, i toho kroku je tě škoda!

nechát, nechál atd.; 2. nechát se, trpěti, neodporovati. Do pa by se mu tak nechál! (t. týrati.) Já se mám furt nechát?

nechčasnyj, nešťastný. Nechčasnyj houvárek, co sem na ňom sík. (Pís.) 2. velký, ohromný. Té sem nechčasnyj flák cesty.

nechčestí, neštěstí. Lidi, té nechčestí ňáký! Chlapec spád s vodru a nadíl se na bídle.

neklida, y, zvíře, jež kálí, kam nemá; též o člověku nečistém. Je to pes neklida, přece takuvyj věčí pes už a zaneřádil by celou senci.

neklidnyj, neúklidný, nečistotný (o dětech, též o domácích zvířatech). Calaf nám poslal štěhně, ale takuvý neklidný, to byly míly ženský co dělat jenom po ňom.

nemehlo, nemotora. Takuvý nemehlo padne přes steblo slámy!

nenechát, 2. eufemisticky, krásti. I vona mladá teky nenechá. 3. prgn. útočiti na ženskou. Von divči nenechál, divče začla křičít, až přišla selka a mlask, mlask: ty pryj jeden cucáku!

nenechavyj, euf. o tom, kdo nenechá = krade. Bere si ňákou, je pryj taky z tich nenechavyjch.

Nënkynë vedle Němkynë. Venku je ňáká žebračka, je Nënkynë.

nën (akk. muž. zájm. jь, jen); vyskytuje se jen po předložkách a o předm. neživém. Pan falář mi za nën (věnec) muže dá. (Pís.) Dyj si na nën (hrách), já tě ho uvařím. Máš novyj klobuk, aj ci dáš na nën pozor!

nepodajnyj, neústupný, tvrdý. Kuba je člověk nepodajnyj, to já vím (o tvrdošíjném u soudu).

nepřemoženyj, o povaze, prchlivý a nepodajný. Manka je ženská nepřemožená.

neřád, 1. smet. Pád mi do voka ňákyj neřád. 2. obr. o lidech zlých. Je to neřád jeren, vlastního tatíka tak hudlovat. 3. pomn. neřády = pakostnice. Ty neřády sem míla dje zimy poposobě.

nes, ml. nedb. řídč. m. dnes. Nes je štvrtyj den. (Jen v řeči ledabylé.)

nese se, o děvčeti lehké, pyšné chůze. Hínaj, ta se nesla, sotva se zemí dotyjkala.

Nespěšky, název luk nad Chodovem.

neškuli a neškuliv vedle **neřkuli.** Já vdávat? Já sem to udělala těžko jednou, neškuliv ičko, na starý kolena!

nešť, nechť. Prší zas! Nešť! Substantisováno: Vem to nešť! (= ať si, stalo se!)

netrestanec, nezbeda. Netrestanče nevytrestaná: asli tě netrestají rodiče, muší tě trestat cizí!

neurčitý způsob m. věty podmiň.: Já mít dost místa, tu kravici bych nepustil (t. koupil bych ji sám). Nebyjt při tom dědka, doví, co by se bylo stálo!

nevážnyj, prudký, nebezpečný. Já bych s Barťákem nic neměl; té člověk nevážnyj. Cák s takuvým nevážným člověkem začínat; necítí se a flákne tě, můžeš toho mít dost.

nevěsta, 2. snacha. Staryj míl vod nevěsty velký hlezení (hleděla si tchána).

nevímco, klesává v jediný výraz, smysl asi = nic na světě, buď si co buď. To můžeš slibovat nevímco, von jináč neudělá a neudělá.

nevímjak, srv. nevímco; asi = buď jak buď atp. Kdyby bylo nevímjak, žádná pomoc vodněkad'. (Pís.)

nevleza, člověk dotěravý, který leze, kam není zván. Si to nevleza, nechát si tám za sebe platit.

nevoblečenyj, chudě, chatrně oblečený, nevyšacený. Dítě nevoblečený poslát do takuvý prášenici — je to rozum, je to ňákyj cit?

nic, v nic je co, přišlo = rozpadlo se, zničeno atp. Co se stará nastarala a naskovávala a kouknite, šecko je to v nic (= dohospodařili mladí).

nihdáš vedle **nihdýš.** Ty mi nechceš nihdáš věřit. Někdy sesiluje zápor. To bych já do Tomše nihdáš nebyla řekla, že purou k voltáři bez věnce.

nihdýš i **nihdáš.** Žert.: Na svatýho Nihdýše = nikdy. Ty přídeš, vet, ale až něhdy na sv. Nihdýše.

nípat, 1. nípat si nehty, vyškrabávati. Slepice se nípají (víškají). 2. n. se v jídle. Jen se v tom nípá (= jí málo, bez chuti).

noční čas, zvláště výr. **nočním časem a nočního času** mívají silnější význ. než v noci. Nočním časem tak lidi vydyjřit, je to způsob vod chasy? Copak má dělat nočního času v cizím stáji?

ňom, něm; vo ňom; pod. **všom, něčom** atd. Co pak za svobodna — bylo vo ňom eště málo řeči?

nono, citosl. 1. význ. zbraňovacího. Nono, děti, dost toho vrázení! 2. význ. podivu, pochybnosti. *A*: Hopaťa v zubech vodnes pytel pšencí z mlatu ke stavení. *B*: Nono!

nos, 2. přen. mít dobryj nos = dobře tušiti. Vacek míl nos, že mu nepučil. 3. nyjde pod nos = nechutná. Vet, hrách tě nyjde pod nos, rači bys buchty?

novem, znova, nově. Tuta rána (na stromě) se stála novem.

novina, 2. nová půda orná nebo zahradní, na níž vše bujně roste. Míli sme u rymíčka takuvou novinu, jak sme vyhodili loni z rymíčka bláto; dali sme na ni mrkev, ale to byla mrkev: nať do pasu a pod natí jako tulce. Jm. vl. V Novinach, poloha u Oujezda.

nožíky, nůžky. Podyj mi, Dodla, nožíky sem, ale chútě!

nůž, v přirovnání: 1. vítr jako nůž. 2. křičíl, jako by ho na nože bral.

ňuhňačka, byl. ostřice. (?) Před Božím Tělem přivezou z panskyjch rymíků pyškvorec a ňuhňačku a nasypou toho a dy se to sečlape, to to vonívá — zrovna dost.

ňuhňat, huhňati. Neňuhnij tak, huč se mluvit, jak se patří.

ňuhňavyj, huhňavý. Bъl hu nás ten ňuhňavyj švec s vobutím.

nyjprv, předl. výraz: **z nyjprvka** = napřed, především, z počátku. Z nyjprvka noha drobet pobolívala, nebъlo znát nic; potom něhdy něco tepřiva začla votekat a začla tvrdnout.

nyjtouž, superl. od tuze. Dyž sme docházeli ke vsi, začelo pršít nyjtouž. Říd. nyjtoužij; srv. touž a nyjtoužij.

nyjtoužij, superl. k tuze vedle obyč. **nyjtouž,** ale jen zř. Dyjť je to bylina nyjtoužij jedovatá! (vraní oko.)

nynanyj, ml. d., krásný. Hapec honyj, nynanyj, tátovo, mámino . . . (mazlení.)

nyny, ml. d., 1. krása. 2. význ. adj. krásný. Marijánka — nyny! (ukazuje jí obrázek.) Koukni, té nyny hapec, hájá.

O.

o, citosl. bývá vysl. s **h: hó.** Hó ty, hó je. Hó je, ten si s ní dal! (línou ženou.)

odpovídání raději než částicemi pořizuje se opakováním slova, jehož se otázka nebo nejistota týká; často se odpověď taková zdůrazňuje zdvojováním a novým opakováním. *A*: Tám aby byly peníze (t. j. aby bylo hodně peněz na věno!) *B*: Peníze, peníze! *A*: Stryjčku, nedali byste mi Vaší Káči? *B*: Dám, dám, proč pa bych nedal a dám tě ji bez kryjcaru peněz! (t. j. nic za ni nemusíš dát, ale řečeno žertovně dvojsmyslně: nic nedostane věnem.) Pod. v pís. svateb . . . . Dáte-li nám Vaší dceru? Dáme, dáme, jakpak rádi, dyjť sme Vám ji vychovali.

ole, m. ale, jen při podivení a v řeči ledabylé, nedbalé. Ole, ty bys byl moudryj!

-om koncovka dat. pl. místo **-ům** chybnou analogií proniká na újmu původních. Slýchati i lidom, dětom, ve jm. rodových Vávrom, Daněhlom atd. Ano proniká neprávem koncovka tato i do **a**- kmenů, ale to jen u některých jmen. Slýchati zejména „zadát kravom, nasypat slepicom, nasekat kopřiv husom". Ale naproti tomu jen: Vovcím škodí mokrá pastva. Letos je včelam zle atd.

opakování výrazu bývá v mluvě lidové velmi hojné a rozmanité slouží nejen ke zdůraznění obsahu řeči, nýbrž i k účinku zvukovému. Př. Di, di, s takuvyjma tlachy! Von není než pít a jenom pít. Nádobí já bych míl, nádobí, hale ruce huž nechtějí dělat. *A*: Stryjče, to ste asi záhy stávali? *B*: Spíš: pravda, spíš; než se rozednívalo, byli sme huž hu města. Kube, Kube, aj ce tě to nezmáchne; pryj tě leze něhdo do zelí! Vete, táto, vete, já sem váše srdíčko! Čas tu přece, aby stromoví kvítlo, a eště letos mrazy, bílý mrazy: divno předivno. *A*: Pole by bylo, pole; jen by potřebovalo bedlivyjšího hospodáře. *B*: Hospodáře, hospodáře; hospodář nedbá a nedbá žádnyj. *A*: Vete, teta, že to táta povídal? *B*: Povídal něco, povídal. *A*: Nestůněš? *B*: Stunat nestůňu, ale v dobrý kůži nyjsem. Vorat by voral, ale seči se mi chytat nechce; dělá podřadky, vořklivo se dívat. (Tatík o synkovi.) Sem patří i dom. opakování samostatné věty s předkládáním spojky **že:** Pročpak k nám nepřídete, že pročpak k nám nepřídete? Dyk sem jí to řekla, že dyk sem jí to řekla. Atd. V přerozmanité zálibě této jevívá se lidová snaha po zevrubné důkladnosti, patrná i v jiných stránkách povahy a života; znenáhla pak vyvinulo se z ní celé bohatství figur tak svěžných poesii prostonárodní, z nichž některé jsou jen obměnou podobných výrazů z mluvy lidu. Př. z písní chodských: Deme, deme k vám do domu, dáte-li nám vaši dceru, dáte-li nám vaši dceru nebo nedáte. Dáme, dáme, jak pak rádi. — Muziky huž hrajou ke dvoru, kam pa se skovám, mámo, mamičko? Do domu, do domu, do domu. — Vosy, vosy, vosy sršání, sršání vyletěli na mňe ze škály; ze škály, ze škály, ze škaličky, když sem šel vod hubičky. — Popas, kameráde, koníčky popas! Já pudu k mý milý, přídu brzy zas. Atd.

otázky nepřímé mívají v stší. mluvě často konj.: Vostál tu ňákyj klobuk a nevím, čí by byl. Někdy i v přímé užito konj. Tak to by byl eště Brandyjsovo syn? A ta ženská, povídáš, by byla z města? Kdo by to byl z naší vsi, kdo? Dyjt hu nás takuvyj lid není! (Při podezření z krádeže.) Že kmotr nyjde — aby ho bylo něco zašlo? Jist mu chutná, přece teky spí a slabyj furt jako moucha: Co by to bylo? V př. těchto cítiti jaksi více neurčitosti; mluvící jakoby nechtěl věřiti.

otčenáš, doba potřebná k modlitbě brává se za míru k určení krátkého času: za očenáš, za očenášek, někdy též za malyj očenáš. Brambúry budou za očenášek. (Dovaří se.) Nevostávij tám, přijď hned, za ňákyj očenášek burem jist! (na hocha, jenž má odskočiti s posílkou před obědem). Vijce na měkko je nyjlepčí za očenáš; kdo pa by se počítal s hodinama.

ou! pokřik na tahouny; zajímavo, že tu není ani stopy **h** v násloví.

-ou dvojhlásku vyslovují Chodové tak, že zní víc **u** než **o:** zajisté účinek **-ú,** jež se na Chodsku dlouho zachovalo a ve zbytcích bezděky zachováno dosud (na př. hyjtu, draci

sperս = sperú = sperou. V Dom. právě naopak zní více **o** než **u**.

Oubroc (**h** není), jm. polohy luk u Kyčova. V Oubroci.

-ovo, konc. příd. jm. přisv. (též **-lno**), jest pro všecky rody, čísla i pády. Máme kolik záhonů na sedlákovo (t. poli; chudší dávají sedláku hnůj a kolik jím pohnojí, tolik smějí si pro ten rok osázeti brambory). Do třijců by se mi bylo nabralo, nebъlo platno, mušela sem jít v tátovo botach. *A*: Hinta je eště teky váše? *B*: Není, ta je bratrovo, Hondzovo. Přisv. příd. jm. užíváno i s přívlastkem, zvláště vyjádřeným náměstkou přisvojovací nebo jmenem rodovým. S Kovarny ševcovo syn se žení. S Vínckuc Bartovo nevěstou je pryj to všelijaký; pokašlává, hyjbat se nemůže — aby to nebyly souchotě. Stř. rod proniká i do jmen místních: Korovo (Chodov), Tranovo (Trhanov), a to i do jmen jiného původu: Hujezdo (Újezd), Kouto (Kout). Příbuzná jm. rodová Hruškovic atp., mají výslovnost: Hruškouc, Hruškuc, Hruškujc. Instr. nov. S Hadamoucma dětma.

ovoce na Chodsku obyčejné: **hrušky:** plznice, turkyně, bobečky (m.), knoflíčky, kamenky, hnědičky, moučnice, čáslavky, bezchuti, cukryně, parkamentky, královny, voňavky, kmínky, pecovky, muškatelky, krvavky, jakubky, zelenky, mandlovky, citronky, panský, piksly, šípkový, kapavky; **jablka:** mišenský, hetlín, drkavka, herbávný, cibulka, kobylí hlava, syjrečky (obyč. jen pl.), rozmarínový, soudky, žitnavka, koženka, rajský, plaňata, dřevěný, německý; **peckové ovoce:** švestka, řambuch, kolůřek (řídč. kolоř), kozinka, mednička, žlutá šveska, křešně, višně. Zpotvořená švestka, bachor, na Chodsku sluje houpor.

P.

pa, ml. d., neskl.; 1. ruka. Pošli pámbůčkovi pa! (pozdrav nebo loučení vztáhnutím ruky k obrazu, krucifixu; též podání ruky). 2. citosl. **Pa! pa!** = Tu máš mou ruku; volně: S Pánem Bohem! 3. odchod nebo loučení samo. Pudem pa! = na návštěvu nebo pryč. Viz pačъdla.

pabůza vedle **pavůza**, žerď na seno. Děvko, zmáčkni víc pavůzu! (Když už se naložená fůra sena utahuje.) Pabůza se zlámala.

pác, citosl. provázející pád; 2. sb. jen ve výr. mít v pácu = v práci, v „prádle“, na zřeteli atp. Huž ho mají v pácu (t. lháře, vyzvídají pravdu).

pačъdla, zdrbň. k neskl. **pa**; obyč. vyslovují **počъdla**, viz to.

páček, hračka dětská, jen místy na Ch. tak zvaná (Klenčí, Postřekov); obecněji špaček. Kulaté dřívko as 1 dm. dlouhé, 2 až 3 cm. tlusté, na obou koncích zašpičatělé. Tluče se palestrou; až kam nejdále dolétne, tolik „udělal palestrující tisíc“, jež se v případě pochybném měří palestrou. Není-li, kolik udáno, strana prohrála a musí „jít delů“ (t. chytat). Rovněž prohráno, podaří-li se „dole“ chytnouti špačka do ruky nebo jím z místa dopadu do položené palestry trefiti, jen aby „hyjblo“.

pačesnyj, z pačesů: plátno p., košile p. Do prácí se vzela pačesná (t. j. košile).

pačesy, též pačísky, lepší koudel, jež zůstane v hachličce po (druhém) počísání. Ičko sem přídla pačísky, ale pěkný jako někeryj len. 2. žert. vlasy. Vemu-li tě za pačesy!

páčit, 2. ceniti, počítati přibližně. To já bych ho páčil vyjš (t. cenil bych jeho majetek víc).

padanka, padlé ovoce, zvl. švestka. V mněstě jch dávají šest za kryjcar, takuvyjch padanek (t. bídných jako p.); náše sou švesky, jaký pak švesky!

padat, o hynutí dobytka, zvláště hromadném. Též slož. V Korově pryj zase padá dobytek; Štěpánom vypadala celá mařtal, muší pryj ičko stlouct i vobrh.

padat do čí rodu, podobati se. Maličká, nyjsi ty Šebovo? Já povídal hned, padá do toho rodu.

paděra, 1. zadek. Než ty se s tou paděrou uhneš! 2. nehybná, tlustá ženská. Takuvá paděra, nehne se a nehne, dyby ji palicí tlouk. Též **paděro**, r. stř. = břicho. Ta má paděro. Ty myslíš jen na to tvý paděro.

paděro viz paděra.

padesátlkvětovyj šátek, pestrý hedvábný, krojový.

padit se, spadati se, jen ve význ. hubeněti. Té chyba, dyž se člověk tak najednou padí. Nám se náše teký ňák padí (o krávě).

pádlo, a, n., hůl opřená mimo těžiště, na jejíž delší konec děti kladou kámen (též žábu) a udeřujíce na kratší holí, vyhazují to tak do ohromné výše. (Srv. stč. padla, nástroj k mučení.)

padnout, part. **pád, pádla** atd. Pádlo na něho dřevo (skácený strom v lese) a přinesli ho trboštěpové v lochtuši. Běta zavadila vo škop a pádla jako snop. 2. o rozpadání nádobí bednářského. Ta kadečka tu na tom slunci padne (= rozvalí se). Pádla nám vanička, komu jí dát postavit? 3. prgn. padne tolik a tolik obilí na jisté pole, t. j. pole má tolik skutečného „vyjsevu“, míra plochy může býti jiná, obyč. menší.

Padrtiny, pl., jm. „jednot“ u Poc. i pozemků kolem nich.

pachole (v pův. význ. neužíváno); 2. kus dřeva, kterým se pomáhá ve mlýně při pácení mlýnského kamene. Jest pachole ploché,

hrubší tupý klín, kterým se na počátku práce běhoun podkládá, a zubatá deska, as 2 dm. vysoká, s jedné strany jako schody třemi zářezy ubraná. O tyto zuby opírá se páka dle vůle výše neb níže.

pacholeček, slabší pacholek, jenž už vyrostl z pohůnka a ještě nedorostl v pacholka. Chlapec nám příde z vojny, nevemu letos ani pacholka, spravíme to s pacholečkem.

Pajdák, Pajdar a **Pádar** jm. rodová.

pajmáma, dom., paní máma, zvl. říkají tak tchýni.

pájovka, sukně krojová vlněná, barvy jasně červené; též „jasná". Tutý říkáme krvavka; doma mám eště jednu červenou, pájovku. Paní jí za to přidala jasnou sukni (děvce sloužící v městě).

pajtášek, přezdívka; kulíšek, šibal. Pajtášku jeren, esli tě vemu přes koleno!

pajtlovat něčím = třásti. Kuba zapajtloval a švesky jen pršíly. Též p. se: Já bez kazajky a takuvyj dešť: to sem se pajtloval potom.

pajzák, kost z kýty. Maso si vodříz a mně dal ten pajzák, je na tom drobka masa. (O rozdělené kýtě.)

pak, u, m., pacht, nájem. Sedm zlatyjch bez šestáku platím z tý drobky (pole) paku: vono se to dá shledávat!

pakatel, sl. oblíbené: Za dvůr dal pakatel a kus lesa míl k němu zrovna darmo.

pakovat, 1. pachtovati. Pakuj si políčko, aspoň na ten brambůr! Též slož. Napakovali si louku. 2. Kliditi se. Pakuj se mi tuvodsajď! Pakuješ se mi s tustou řečí z mýho stavení! (na rouhače).

pálačka i **palačka,** pl., necičky na „pálání" obilí, potom vůbec necky malé, jichž se užívá při kuchyni na zadělávání, ukládání a přenášení potravin atd. Takuvý pálačka sou věc!

pálat, očisťovati zrno z plev stejnoměrným vyhazováním a chytáním zrna na palačkách nebo na míse nebo na lopatě dřevěné, tak aby vzduch plevu odnášel. Pálá se zvláště kmín, semeno „hlavatičné", řepné atd.

palec, 2. zub v palečním kole ve mlýně, zapadající do cevek na řídelíku a uvádějící jej v pohyb. Palec má tři části: hlavu, hrdlo, košťál. 3. nizoučká klanička, jež drží žebřinu na voplíně.

pálenec, pučálka dom., hrách, jenž se dá do vody nabotnati a pak se upraží, potom opepří a ocukruje a takto se předkládá příchozím do domácnosti „na chudou hůrku", t. j. na neděli Družebnou. V hospodách mají jej ten den na každém stole stále po talíři a večer bývá hlavní lahůdkou v rozpřáskách či spoušťadlech, t. j. slavnostním zakončení přástek pro ten rok.

pálení, 2., chorobný pocit, rozdílný od štípání a hryzení. Mám ňáký pálení a už kolik dní; aby to něco nebylo! (ukazuje na žaludek).

paličky, pl. t., plody lnové. Paličky se muší mlátit vopatrně a muší se na mlatě vobložit pytli, aby semíčko na šecky strany netříkalo.

palístrovat mlíč, na rozdíl od nahazovat a jiných her, kdy netřeba palístry. Palístruje se „na tři rány" (každý hráč palestruje třikrát) a na „šestáky", jeden volený „šesták" má 6 ran, ostatní, „jednotky", po jedné.

paloch, velký kus chleba. Dítě, před samým vobědem eště takuvyj paloch! Dyjť se ucpeš!

palovina, část dřeva ze špalku nebo pařezu po letech (rovnoběžně s lety) odklaná. Pane, z tý paloviny by byly dřeváky: je vod slunce hodně vopálená, ta bure svidá a lefká!

Pálus, jm. rodové (Klenčí).

Pámbů, ml. d., Pán Bůh. Vidíš, Pámbů! (ukazují malému na kříž). V nedb. řeči i velcí vyslovují: Zaplajt Pámbů.

Pámbůček, ml. d., zdrbň. k Pámbů. Pošli Pámbůčkovi ajьdlu (při odcházení z hyjty). O krucifixu i v řeči velkých: Pámbůčka napřed! (při stěhování). Ani Pámbůčka nemají v senci.

paměť, nemám paměti = tuze dávno. Já ve Stráži nebyl, nemám paměti; ičko se tám myslím podívat na Vavřenckou pout. **po paměti** = bez měření, počítání. Do pa by se s takovou hračkou (budka na špačky) měřil; huříznu to a sklepnu po paměti.

pamětník: To sou tu eště dnes pamětníci, dy se vařívalo sklo.

pampeškovat = bíti, výraz posměšný. Též slož. Chlape, napampeškovali mu! (chlapci, který lezl přes pole za divčí).

pan, v písni jednou vok. sing. = nom.: Pan družbo hezkyj, nic si nestyjskyj!

pančat, kaziti jídlo nebo nápoj. Cák to pančáš, dyj mi pokoj s takuvou břečkou (o domácím léku). Též slož.: Ty tám (do jídla moučného) napančáš dycky tich bramborů, to aby břicho vod nich se zašlemovalo.

pandero, 1. nenasytný žaludek. 2. přezdívka velkého jidáka. Je to pandero jedno: takuvou mísu dolků sprášit a eště nemít dost.

panděta, dom., sraženo z paní-teta, starodávné oslovení starších (i chudších) měšťanek; měšťané jsou „panstryjčkové".

pane! 2. vok. kleslý na pouhou interjekci; význ. asi brachu, věř, pozor atp. Já tě, pane, dám! (= pozor, ať nejsi bit!) Pane, to nepure tak snadno! Často v podob. význ. zdrbň. **panečku**; viz zvlášť!

panečku! sm. asi: muj milý atp. Panečku, to není jen tak! Panečku, to si míl vidět lekrací! Celyj den chodit za plouhem, v tuvtom parnu: panečku to není med lízat! Srv. pane.

páneček, 1. zpanštilý člověk. Chlape, Kuba jako by nebyl vod nás, Kuba dělá pánečka. 2. v zaříkání: Pro pánečka, té dešť! Též pro pánečka krále!

Páně Pole, v Páně Polích atd., polohy 1. u Oujezda. 2. u Chodova.

panhakle, choroba nohou, jevící se rozpukanou kůží na nártu šlapadla. Dostávají

ji zvláště děti, brouzdají-li se za studeného větrného počasí často ve vodě.

panket, 1. hody při křtu, potom přenes. i událost, kdy se dítě narodí. Hu Vávrů bure asi panket. Pote s náma na panket! 2. příkop u silnice: Víncek ležíl v panketě jako dřevo.

panna, 2. loutka; toto neuž. Hančička dostála pannu: ta humí vodvírat voči a humí je zas zavřít. V pův. význ. říká se zachovalá divče.

paňáca, panák. Hopsa, paňáca!

Panoš, jm. rodové. (Lh.)

panská muzika, též „plechy", na rozdíl od „selské", t. j. dud, houslí a klarinetu.

pantle, dom. **pantilčka,** pentle atd. Též v podřečí pantl (ten). Káče pantle nosila (Pís.). Lidi, divče, ty si samyj pantl!

pantilčky, 2. pl. t., byl.; pansky oves. (Nenajdou prý se dvě na keříčku se stejnými rýhami na listech.)

pantoflíčky (byl.), štírovník, ledenec. Tuty žlutý to sou pantoflíčky!

pantra, ženská nehospodářská. Hde je pantra ženská, tám se muž nedodělá.

pantrat, mařiti, zneužívati, plýtvati. Též slož. rozpantrat. Takuvou věc (o celém dvoře) sem mu dal do ruky a von za krátko šecko to rozpantral. Nepantryj chlebem, je to boží dar!

panynka, zdrobň. od panna, loutka. Cák tě mám přinest z města? Panynku!

Pánvičky, jm. luk u Klenčí.

papa, ml. d., jídlo. Mlč, ičko mlč, teta tě dá papa (teta zde = já; připravuje kaši).

pápa chléb, ml. d., zdrbň. **pápíček a pápíčí.** Chceš pápu? (ukazuje dítěti skývu). Pámbů nám dá pápíček. Pápičí! (dítě volá vidouc chléb).

papat, ml. d., jísti. Já ci (= chci) papat!

papъdlat, ml. d., jísti; sloveso zdrobnělé v mluvě mazlivé. Di papъdlat ičko, malyj, di!

pápěrka, jen v přirovnání: divče jako pápěrka, t. j. svižná, lehká; též o suché. Je to pápěrka, jen sou na tom ty kostě a ty sou eště jako drátěný.

pápíček, též pápičí, zdrbň. k pápa; viz to.

paprsek, 1. paprslek, 2. ve stavu tkalcovském. Člunek běhá před paprskem a paprsek každou nit podělávky zvlášť k plátnu přirazí.

paráda, 2. význ. konkr., sváteční šat ženských se vší úpravou. Z husí muší selka pospravit všecku parádu. 3. přezdívka parádné ženské; vedle parádnice.

párečky, knoflíčky do košile mužské; „houškem" prodíla se nit a zavázala na koncích, nebo je, po dvou spojoval zvláštní háček jako ležaté písmě *S*.

paresát, padesát. Za paresát zlatyjch malý volčata (Pís.).

parez, nikdy pařez. To dyby do parezu mluvil, tak se už pohne. Parezy sou dobrý topivo. Srv. parízek.

Parezovka, jm. lesa u Kyčova.

parezovky, obyč. pl. t., houby drobné, jedlé, rostoucí hromadně na tlících pařezech a kořenech. Do zapražený polívky sou parezovky lepší než lišky. Letos nevidět houbu; ani ty parezovky nerostou, byjvává jich lezdes steliště.

parchant, panchart; obyč. v nadávce. Parchante jeren, asli mi sem eště přideš, huši tě vytrhám (na hrachu).

parízek, zdrbň. k parez. Polož plník na parízek bedle, ajt se neztratí.

parkament, pergamen. Ičko si to nech napsát třebas na parkament, eště tě lidi vokradou.

párník, otvor na odvádění páry z mařtale nebo ze sence.

pařit 2. píti mnoho. Švec teký humíl pařit!

pasáry, křiky a vády. To je ňákyjch pasárů, pro klípě jetelí.

Paseky, jm. polí u Postř. Na Pasekach.

pasí, chut, libůstka atp. To je pasí, v tý prášenici jít za divčí přes pole. A, brambůrová polívka, chleba nakrájet a hodně koření do ní dát, té mý pasí.

pasná kráva, jalojce atd., která se ráda pase.

pást říbata, žert., lehati na břicho a podepírati oběma rukama bradu. Posm. a euf. = vrhnouti, vraceti. Dost už, nenacpi se, ajt nepaseš říbata!

pastorek, deska dřevěná na stolici řezací, k níž je pohyblivě (na šroubu) přidělán nůž. 2. hřídel na vyjstráku v mlýně.

pastrnák, dom., bylina, již prodávají za petržel.

pastuška, pastouška. Za mlada nehumí hospodařit, ičko v stáří je mu pastuška dobrá, t. j. obecní byt z milosti v pastušce, chaloupce zřízenců obecních, zvl. pastyjře, husopaře a nejchudších občanů (chudobinec zároveň).

pata, 2. patka, puklina na chlebě vybočující z bochníku jako nádor; 3. prgn. pata, patička u koláče. Poj pomahat mazat patičky! (Žertovné pozvání při dělání koláčů.) Dom. vokolek.

patrně, jistě. Já veděl patrně, že si tám nebyl tenkrat; to bylo jindá!

pavouk, dřevěný obrtlík; 2. nejjednodušší dřevěné zavírání zvenčí, hlavně u kolny, chléva a j. Dřívko podoby článku tkalcovského otáčí se ve středu volně na dřevěném hřebu s velkou hlavou, do stěny nebo veřejí při samých dveřích zasazeném. Konec článku drží okraj dveří; posune-li se o jistý úhel, jsou dveře volné.

paznot, pazneht. Ty paznoty by se míly tý krávě přiříznout.

pec, výr. **do pecí** = do kozla, do ďasa atp. Do pecí, tys na mňe vyzrál! (při hře na vovčín).

pecka, 2. malá cizorodá hmota v kameni. Kámen by tu byl, jenom že má moc pecek a z takuvýho se těžko dělá lepčí práce (o žule hrubozrnné, v níž se objevují i jiné látky). 3. v přirovnání tlustyj jako pecka.

pecl, a, m., beránek. Též v přirovnání: Té dítě jako pecl (t. tiché). Zdrbň. pecъdl.

pecovky, hrušky drobné, zelenavé, při zrání nažloutlé.

pecový dříví, měkké; dávát se jen to „do pecí". Pár polán vostálo tám eště pecovýho, pro to se zajede třebas s tratarem.

pecъdlata, jm. pomn., jehněd břízy před rozvitím. Též užíváno o plodu lipovém a pod. Pův. zdrbň. od pecka příp. kmenotv. rl-dl. (Srv. hůsъdla m. husička.)

pečenky, obyč. pomn., pečené brambory. Dělávají se z jara, když už vařené nechutnají. Pekou je v troubě loučí míchajíce a dopečené pokropí vodou a sesypou do hrnce, aby se šupiny odpařily. Ale i tak se neloupají celé.

pečení, 2. význ. konkr., všecken chléb z jednoho pečení. Jedno pečení padne hnedle celý pro sekáče.

pečenyj vařenyj být kde, býti někde často a dlouho, zvl. o stálých hyjtácích. Dyjť u nás byjvávala pečená vařená.

pečoft, m., ml. nedbalá, pečet. Eště pečoft aby se dal (na psaní)!

pedlík, perlík. To vám byla rána jako s pedlíkem (jak vůl někoho kopl).

peknyj i **penknyj,** ml. d., pěkný. Té hapec nynanyj, takuvou sukni penknou má!

peloch, pelech, na Ch. zvl. hnízdo veverčí. Každá veverka, říkávají, má devět pelochů, dyby něhdo ten pravyj našel, aby vodnesla mladý do jinýho.

pempy, ml. d., peníze. Poj, mąma dá pempy a koupíme ňamňu.

peněz, gen. pl. zdůrazňuje slovo **kryjcar** ve výr. kryjcar peněz = žádné peníze. Čas tu platit pak a já nemám doma kryjcaru peněz. Já tě jí dám bez kryjcaru peněz (t. dceru; žertuje dvojsmyslně otec se ženichem!).

peněžit se, velmi oblíbeno, vynakládati, obětovati peníze. Nepeněžte se darmo, marný šechno, Vít vojákem bure.

pentlík, u, m., mosazný nebo i železný kousek plechu, jenž podpíral dívce chodské vrkoče na hlavě, dokud nosily „plínky" (před „plenami" a šátky). „Pentlík se dal pod vrkoč a vrkoče se votočily vokolo a hudělalo se hnízďátko." Nyní mají „čampule" nepletené, jež upíná velký rohový hřeben.

Pepík i **Jozef;** zvláštní jest, že jedinému téhož jména jen jedno z obou jmen zůstane; tak na př. Hedrouc mají Jozefa (ne Pepíka), Vávrouc mají Pepíka (ne Jozefa). Pod. při jm. žen.

Pepka, Josefa; zdrbň. Pepička, ale též Jozefka. Jozefa jen ve škole a na právu. Pepko, cák děláš, přijď hyjtu! Náše Jozefka chtíla teký jít, ale bylo huž dlouho (pozdě).

pera, pl. 2. část vozu, dvojice dřev zapuštěná v ostrém úhlu do předního vozu, svírající vůji.

peření i **pěření,** prkenná stěna, zvláště na stodolách, kolnách atp. Nejčastěji bývá pěření ve štítě pod valbou (jinde lomenice). Na takuvý pěření je škoda prken, povorů je dost! Kazda huž hořil, chytalo se peření, a eště sme ho roztrhali (t. j. roztrhali chalupu Kazdovu, takže oheň dále nemohl).

perna, oddělení stodoly po stranách mlatu, na ukládání slámy a píce; v čas žní ukládá se do peren obilí nemlácené. Tu jetel pro telátka složíme do perny do zadu, aby byla po ruce. Viz záteň.

perníkový, v přir. jako perníkový, o chatrných staveních, zvláště na kterých už dříví práchniví. Shořílo to, shořílo — nelamentírujte! Beztoho už ste to míli jako perníkový a máte přece z čeho stavět.

peručí, jm. hrom., chvoj. Srv. peručina. Dom. **pejručí.** V Hájeným bure licitací na peručí. Sláma zácná, mušíme stlát peručím. Děvka klestí drobet peručí.

peručina, větev stromu jehličnatého, zvl. smrková a jedlová. Švíkla mě peručina do voka, hale já nemyslil než voko je vně (cestou v houští).

pes, zdrbň. **pyjsek** i **psíček.** Pěknyj pyjsek! Poj se podívat na náše psíčky! (obyč. štěhňata). 2. euf. m. čert. Pes ví, co tám pořád věží! (proč často pobývá syn, kde nemá). Vzel tě pes! 3. v doplňku = nesnadná, zlá věc. Bouda je pes, aby do ní nes! (Přísl.) Bez rosy síct — té pes!

peteče, pomn., černé nešťovice. Vávruc Hadam humříl na peteče; povídali, že je sem tenkrat přinesli cikání.

Petrák, jm. rodové (Ouj., Poc.).

pět, deset, třicet atd. ve spojení pět-let **t** před **l** zní **d,** ale pozoroval jsem jen u analfabetů. Hanče je vdaná, bure ičko v masopustě pěd let. Bure nákyjch paresád let.

píclal, kdo rád píclá, viz to. Si to píclal, že tě to nemrzí s kudličkou se do takuvý práci dát (na toho, kdo dělal nožem ozdobný rám na obraz).

píclat, neuměle a bez potřebných nástrojů i vycvičenosti zpracovávati dřevo, zvláště kudlou hračky vyřezávati. Děti dycky rádi (sic) píclají. Nepíclij pořád, škoda času i dřeva.

píčálek, chatrný nůž zavírací, s „vymiklaným čepyjlem". Podyj mi nůž jaksepatří: cák dokážu s takuvým píčálkem (při řezání prutů na „kočičky").

píchat, prgn. (t. prase). Po neděli chceme píchat (zabíjeti). 2. s předm. hlávky. Náši dnes píchají hlávky až támle na Škarmaně.

píchavyj, pichlavý. Hromská sláma, bodláku je v ní plno a té to takuvý píchavý!

píchnout, 2. udati, prozraditi. Něhdo to myslivcom pích a do večera byl tu štandár a myslivci s nim a hledat! (t. lesní pych).

píje, piha. Dyž vodzvánějí půst, to se chůtě běžíme myjt, to pryj se ztratí šecky píje.

píjovatyj, pihovatý. Manka huž není tak pěkná divče; byla by teký, jenom dyby nebyla tak pijovatá.

píkšvonc, též **nádvor** a **klepec,** 1. pohůnčí hra velkonoční. 2. hl. osoba ve hře této. Hra jest zbytek „jízdy králů"; více o tom v rozpravě Děti na Chodsku. Květy 1895.

pilno, řídčeji stší. pjilno, 2. substantivně s přívl. **náký pilno** mít s něčím nebo o něco.

Kůň míl pjilno s pastvou. Ty máš ňáký pjilno vo to jidlo.

pína, pěna. Sejď ičko jako pína! (v sejď zní před **j**-e; tak všude, kde povstalo výslovností z **-eď, -eť**; zajisté je tu **j** původu mladšího než změna výslovnosti pův. **-ej** v **-ij**).

pinda, dom., chatrná, utahaná látka. Fuj, ten šátek pustil, té to jako pinda.

pínkava, pínkavka — pěnkava. Pínkava udělá hnízdo jako vokřínek; té práce ňáká! Zjera volá pínkavka: Vyjdi si na cestičku, vyjdi!

pínkavčí hnízdo, pěnkavčí.

pinvice, sklep; srv. pivnice. Náš pantáta hodnyj vdovec, hukrád pánu tři sta vovec, zavíral je do pinvicí, zvrátily tám smetanici. (Pís.) Zdrbň. pinvička. Tyto mívaly rády staré hospodyně a to obyčejně pod jámou (lochem), nebo pod sklepem, aby byly co nejchladnější. Uchovávalo se v nich dlouho mléko před kysáním.

pípa 1. na ovoci. To huž nás táta tak ved, že sme nesnidli žádný jabko tak: pěkně napřed vokrájet, pípu vyryjpnout a potom jist. 2. slepice; jen svolávají-li se a v ml. d. Pípí, poj! Pípa, na! Kukyj, pípa tě veme pápu! 3. suchý vozdr. Pípy mu koukají z nosu.

písebnost, písebně atd. To tě dám písebně, že prohraješ (= ujišťuji tě se vší určitostí, že prohraješ). Cák ste nemíli vo tom žádný písebnostě?

piskač, dudák. Zachováno i ve jm. rodovém: u Piskačů (Postř., Stráž i jinde).

pískorky 1. hnětanky z těsta, v němž jsou vařené brambory; jedí se ve čtverečky krájené a pařené, někdy i maštěné. 2. Hoši mají tělocvičnou hru „vytloukávat pískorky"; pověsí se čtyřma proti sobě na lajci a bijí do sebe, kdo déle vydrží.

Piška, y, f. (snad pův. pištka) pole a luka na Pišce, před Piškou atd. (Mrák.).

pistɔdla, ml. d., peřinka. Počkyj, Manky, máma (zde = já) tě zavíje a pureš (ovšem jsouc nesena) ťa k bábě; a bába řekne: „Ta devkɔdla má nákou pistɔdlu, nynanou!" (na nemluvně).

pistule, pistole. Milie, Martínku, ty máš pistuli; to tě přines táta z pouti?

pistulky, 2. pl. t., úzké rukávy u košil ženské a dětské. Tuta, jako má náš chlapec tudle (košile), té s pistulkama. Ženský do prací mají teky s pistulkama; rukávce sou víc na parádu.

píštěl, i, f. Víncek humí hrát na píštěl — tancovat by se při tom mohlo. 2. kost holenní. Bence pád přes kládu a někerak dostál pod ní nohu; myslili sme, že si jí zlámal, zatim pryj si rozštíp píštěl: povídal to klenckyj (t. lékař) a pryj si poleží.

píštělka, píšťalka. Chlapsí, pote na Matijdluc vrbu, burem dělat píštělky.

pitomnyj, pitomý. Já sem dnes celyj pitomnyj. Člověk je vod toho bouření (v pile) za chvíli celyj pitomnyj.

pivonka, pivoňka. Stryjčku, náše máma vás nechá prosit, dybyste nám teký dali ňákou pivonku do věnečků (na Boží Tělo). Též příjmění.

pivová sukně — „šerka" (vl. nyní vlněná, barvy pivové). Náše bába jí ještě teký míla takuvou pivovou a míla jednu červenou do modra, tý sme říkaly viková.

pízda, přezdívka ženské, obyč. necudné nebo vůbec nepořádné. Takuvou pízdu, to huž neveděl vo jiný ženský?

pjihavka, vedle obyčejnějšího na Chodsku píjavice. Nechtíla si dát píjavice do houby sázet; jak pak ne! Chlapče, dyjť se švíkáš jako pjihavka! V ml. mladších **j** mizí.

pjila vedle **pila** i naopak pɔla. Zkázali, aby přišla ještě jedna slná pɔla (t. j. dva silní dřevaři). Chod. Vem pjilu a přeřež ho (půval), poneseš to snáz! (**Pj** ještě hlavně sv. od Domažlic, též v Draž., jinde sporadicky jen u nejstarších.)

pjilař, hračka dětská; houpavý panák vyřezaný z kusa prkénka, v ruce pilu dřevěnou se závažím držící a na nohou drátky o kraj stola podepřený. Závaží udržuje pj. v poloze stálé. Drátky v nohou jsou, aby nebylo velké tření a panák rozhoupaný mohl se jako kyvadlo dlouho klátit a řezat.

pjilnyj i **pilnyj,** též plnyj = pilný. Marijánka je divče pjilná, co je pravda, je pravda.

plačky, ve výr. s plačky, též s plačtivou. Divče mi příde každou chvíli ze školy s plačky: máme my to trpít a mlčít?

plaču, pláču atd. Proč pa plačeš? Melč, neplač!

pláknout, užív. nejen o světle, než i o ohni, jestli palivo málo vydatné. Do plotny dáš pár loučí — louč splákne a je zima hned; do kamen se dal celyj parez a řílo to do rána!

pláň, i = planý strom. Přines sem to z lesa, byla to pláň; voštípil sem to a kouknite, jakyj je z toho strom.

plaňata, jen v pl., plané ovoce, obyč. jablka. Hruškám planým říkávají obyčejně hněličky a to i dokud nehniličí (ještě třebas na stromě).

planba, polnost po lese vyplaněném, vymýceném. Potom jm. místní. Náši sečou v Planbě.

planka, dřevěná trámová ohrada starého dvora chodského s příčkami „kobylkami" a podélnou stříškou. Přelez planka, dyž nemůžeš dvírcema.

pláno, prázdné, světlé místo v lese stojatém; zvláště které povstalo nahodilou příčinou, na př. vykácením několika dřev, nakažených „broukem" atp., nikoli pravidelným kácením (paseka). Hyn na tom plánu stojí ještě dje půlky (menší hranice dříví).

Plápolec, les u Poc. a pole v tu stranu.

plápoliště, volné prostranství. Ani se to tu tak velký nezdálo, ale ičko, dy to vyhořílo, té plápoliště. Sad má velkyj dost, za sadem má cihelnu a hlinovatka, šecko na svým, a potom za cihelnou — té ještě plápoliště; jen škoda, že to leží ládem.

plášit, význ. silnější než plašiti. Též slož. Psi zaplášili slepici, t. j. honili ji, až vysílena

zalezla a ztratila se. Ten kohout je vod tich dětí celyj huplášenyj, chtíli mu vytrhat svítavý péra. (Rozd.: Pes vyplašil zajíce = význ. obyč.)

plátno — v přirovnání: jako dyž plátno vleče (= bez ustání, hojně, nepřetržitě). Ženskyjch tám chodilo, jako dyž plátno vleče. (Při náhlém neštěstí.) 2. plátno, dětská hračka z lodyhy smetanky (pampelišky); lodyha se rozčísne a hodí do vody, kdež se spirálně stočí jako stůčka plátna. 3. „na plátno", název staré, oblíbené hry společenské. Selka prodává plátno — děti nebo i chasa drží se za ruce co nejdál od sebe, aby bylo plátna hodně. Přeměří se, svine v stůčku a žid koupiv a uschovav si plátno odchází. Přijde zloděj a z plátna krade; odvede jednoho. Krádež prozradí kohout, který kokyríháním přivolává kupce. Kupec novým měřením přesvědčí se, že plátno schází, hledá, ale marně. Krádež se opakuje, až je všecko plátno pokradeno, ale pak se najde za smíchu a křiku.

platit, 2. míti cenu. Čas platí, čas tratí. Vobilí neplatí, člověk muší koukat, aby chytil kryjcar na dobytku.

plavat, 1. nepřech.: plouti. 2. Humíš plavat? 2. stší. přech.: Plave tám muj milyj vraný koníčky. (Pís.)

plecko, a, n., plícka.

plechař, plechařka, klempíř atd. *A*: Dodla, copak — kdypak bure ten kropáč? *B*: Máme pryj se přijít zeptát; já ho dala plechařce, plechař byl na jarmarce ve Hdýni.

plena, 1. bílý vyšívaný šátek plátěný na hlavu. Pleny ženskyjm sluší — cák je to platný; dobře že se přece drží. Zavazuje se do cípu, takže v zadu splývá mezi rameny bohatě vyšívaný, krajkou lemovaný cíp, druhé dva, nastavené vyšívanými páskami, zavážou se nad temenem hlavy v mašli. Starší bývaly prostší, plátěné. Za vyšívání platívají kolik zlatých. Pleny nosí vdané i děvčata, zvláště co odložily dívky „plínky" a ženy „koláče". 2. plena v železe: kaz. Ten nůž míl ňákou plenu, drobí se mi.

plenivyj o železe a oceli, v níž jsou kazy. Srv. plena 2.

plent, přelud, klam (srovnej blud, staroslovansky: blędъ). Žádnyj tám nebyl, to se tě udělal jenom ňákyj plent před vočma. Já nevím, je to ňákyj plent, či je tám přece sjetlo.

pleskačka, 1. plácačka; děti dělají je z kůry smrkové, as 1 m. dlouhé a 2—3 dm. široké a bijí jimi do prachu na silnici, takže se rány daleko rozlehají. 2. pleskačka na mouchy.

pleskanec, o ploché věci, zvl. rozkynuté pečivo. Ty dolky — to sou dnes pleskance.

pleskat, 2. tlachati. Cák to pleskáš? *a*) darebně, rozpustile, *b*) lživě mluvíš. Nepleskyj, dyjt není na tom slova pravdy! 3. Prádlo se má ždímat v lítě, aby pleskalo, v zimě aby praskalo (málo — hodně).

plesknatyj, ploský, rovný. Té pěknyj plesknatyj kámen; ten by tak byl někam na ňákyj můstek.

plesknout viz pleskat; 2. prgn. dodělati koupi. Podání ruky děje se tu opravdu plesknutím a přáním „Pán Bůh dyj chčestí", což je zároveň výrazem právním, zavazujícím obě strany. Hdo pa se nadál, kráva mi nebyla na prodyj a já tak z juxu povídám: Dáš rovný? Ha tu máš — von mi plesk. — Stryjčku, plesknite, povídám vám, plesknite, takuvá věc není na prodyj každyj den! (o louce).

pleten, jen v přirovnání ve výraze: zadělanyj jako pleten (= tuze z.). Přišel mi zadělanyj jako pleten (muž vopita).

plínka 1. plena pod dítě (v tom sm. nikdy plena; viz to). V sobotu muší byjt aspoň hodinu hezky, protože právala P. Maria plínky. 2. páska plátěná, as 4 prsty široká, zpředu krajkou a „kalíškem" zdobená, s konci z plátýnka hrubšího. Plínkou zdobila dívka chodská v době starší hlavu od čela do zadu pod vrkoče, kde se zavazovala, takže konce splývaly na ramena. Kalíšek sahal jen po uši a plínka se překládala podél v proužky dva, širší vespod. Vdané upínaly plínkou čepec koláč. „Vod čela do tíle (*t*) sme mívávaly plínku." Koláč by tu eště byl, ale plínka se někam ztratila.

pliva, pleva. Plívy se vopaří a dají do rezanky a dobytek to žere dost; vobzvlášť vovsný a pšenčný sou žerný. Jen že vod plev dostává rád dobytek zážer.

plník, pilník. Káče, dyj sem plník, já ji (pilu) drobet pošoustnu (= přiostřím).

plníkář, pilníkář. Ty tý sekýře dáš, v takuvým kamení; to abys u plníkáře vostával! (aby ti mohl stále opravovati pilníky na broušení).

plocek, palička železná, jíž užívají ve mlýně.

ploš, vůl s lysinou na čele.

ploška, kráva s lysinou na čele.

plotňák, hrnec nahoře úzký, se širokým dnem, na vaření. Mušim koupit na jarmarce ňákyj plotňák, hnedle bych nemíla v čom vařit.

plouh, pluh. Čechmancký hovado ve voze chodí dobře a v plouhu se jí to nelíbí. Kde má plouh poslední díru? (Žert. hád. V peci.) Části starého dřevěného pluhu: plaz, řídel, slubice, tíhle, bodka, dešky (pravá a levá), radlice, potykač, čertadlo, kolečka (pars pro toto, jm. pomnožné), hnízdo, vůzka, vláče.

Plouhon, jm. polností, pův. asi průhon; viz to. (Draž.)

plznice, druh hrušek tvaru krátkého, vroubkované. Plznice pryj jim říkají, protože se zrovna rozplznou.

po, předl. 1. s lok., 2. po srpu brát obilí, t. téhož dne, kdy žato. Té pšence jako žalud a tráva žádná v ní, tu byste mohli brát po srpu. 3. Po vejcích chodit, t. chalupu od chalupy a skupovávati je; pod. chodit po housatech, po žencích, po sekáčích (t. najímati

je). 4. Po čom dáváte ty války? (na cepy). 5. Ve žně pekáváme i po půl strychu (t. chleba jedno pečení). 6. Hodila sem jí drobet malinového a koza to chroupala po plný tlamě. Matouš se dal do vokurek a cpal po plný hubě. Takuvá šedlička jako Markýtka, ta střihá všecko po paměti (bez měření). Pudeš po dobrým nebo po zlým? Dát, kam co patří, a můžeš jít pro to po tmě; já najdu všecko svý nádobí po šmaku (= hmatu). 7. Jedlina se štípá nejsnáz po letech, smrčina a druhý dříví všecko přes leta. 8. Když už s tim hyjbáš, (při přestavbě stavení) senci po slunci nedávij; senci dyj na slunce, ajt je tám veselo a zdrávo! Strom tě nihdáž nebude po slunci (= na severní straně). Len se nyjlepší vyrosí po slunci; drží rosu dýl. 9. Dítě byjvá rádo po kmotrovi. Kokyríhá-li slepice po kohoutovi, nyjlepší jí zabít; takuvá volá nechčestí do stavení. 10. Haliáška stůně po malým. 11. Jen po svým demů (= žádati své). 12. Kočka po července a chlamst! Bъlo po ptáku a bylo po radosti. Ičko máš po všom.

poběhnutá, o jalovici. Jalojci máme poběhnutou; vostane-li, prodáme k půzimku jednu krávu.

poposobě, předl. opakována a výraz sražen v jedno slovo, ale jen v ml. nedb. Volálo to na něho dvakrat poposobě (strašidlo).

pobíječka, sekerka tesařská s rýhovaným čepcem, na zatloukání hřebů, hlavně při krytí šindelem příhodná.

pobílá mouka, pšeničná z 5. a 6. „sejití". Pobílou a dotahovanou mívávali pro všidní den, bílá byla jen na svátky.

pobíznout. Pobízni ji drobet, pobízni: dyjt to nyjde z místa (krávu v tahu).

pobřesál, gen. pl. Kube, nepučil bys nám zatim ňákyj mandel pobřesál?

pocazení, podsazení na sukni. Vobrátilo se mi pocazení, že mňe zanechálo potěšení. (Pís.)

pocívat, prosívat, točiti na řešetě. Mouku šecku napřed pocívali. Tuten prsten brávala náše bába, dycky dy pocívala semíčko, aby byl len bohatyj.

poclamka, prostěradlo na lože. Někam sem si zandala čistou poclamku a nenajdu jí, dybych celou truhlu rozvorala.

počъdla, ml. d., ručička. Dyj mi počъdlu (podej mi ruku, abych tě za ni vedla. Ruku na rozloučenou = „Dyj mi pa!").

počísadlo, stávek na počísání. Viz počísat.

počísat, prgn. nebo s předm. len: len „vyhachlovanyj" (t. j. vyčesaný z koudele) podruhé na hustší hachličce česati na čistý len a na pačísky. Ze lnu se pletou žemličky, z pačísků se svíjejí kuželíčky.

počívka, 2. přen. přezdívka rozpustilému. Ty počívko jedna, ty! Někdy s přívl. čertovo. Tánten je Vídeňák, ale kluk — čertovo počívka.

počkát, počkál atd. Míla si počkát na něho (t. až by vyspěl, abyste se byli vzali). Též vyčkát, vyčkál atd., dočkát, dočkál atd., ale načekát se, načekál, načekáli atd.

počkyj, 1. imper. užív. za sb. ve výr. na počkyj dát, na počkyj brát, t. na dluh. 2. imper. skleslý na slovce vyhrůžky; mezi dětmi slýchati i zdrbň. **počičkyj, počkъdlyj!** Počkyj, rozbít vokno, to já nemám řect! (= to já jistě řeknu). Počkъdlyj, ale, počkъdlyj! (na dítě dovádivé).

pod, 2. Těsto kyne pod sebe t. j. nezdvihá se. 3. Nemocnyj dělá pod sebe. 4. Je pod doktorem celý líto. 5. Pole pod štyry strychy.

podávky, menší vidle, kterými se zvláště snopy podávají na vůz a na vodr.

podbíl, podběl, byl. Podbíl na voteklinu, přes ten není!

podebírat se, prgn. o ráně, kvasiti se. Mi se podebrala teký jednou příčest, ale to byla bolest!

podejít, prgn. o očích: Voči mu lned podešly (= zvlhly, slzely). Míla voči celý podešlý vod litosti.

podělávka, příze na stavě tkalcovském, která běhá „sematám" s člunkem (proti osnově).

podělat, 1. dodělati (s předm. práci). V poli sme si sami šecku práci podělali. 2. v tkalcovství: podělat plátno bablnou. 3. poskvrniti, znečistiti, zadělati (toto silnější). Neklekyj na zem, poděláš si kalhoty.

podezdít, přech., podezdit senci (dáti zeď k zemi pod stěny).

podezdívka, nízká zeď pod stavbou dřevěnou (málo nad základy). Tutý křiviny (na staveništi) se nebuj; na zásep uděláš malou podezdívku a ňákyj schod a jaký pak bude stavení, pěkný a suchý!

podkajď i **podkaď** — pokud. Podkajď je staryj živ, eště dycky něco kápne (čas od od času dostanou).

podkalit, o vodě zkalené, jež zaplavuje a zanáší stojatou píci na louce. Napřed sem nesík a potom přišla velká voda a podkalila mi to, nemíl sem nic! Jakyjpa dá podkalená píce houžitek!

Podkusy, pole u Klenčí. Předložkový pád sražen v jedno slovo.

podlavna, hedbávný šátek, jímž se přikrývá dítě zavinuté, když se nese ke křtinám a k ouvodu. Za starých dob bývala p. domácí plátěná a kalíškem a krajkou okolo zdobená. Viz kalíšek.

podle toho = 1. poněvadž tak tomu jest: Podle toho Šiman jí nevdá, dyby bylo jak chtílo. 2. na to, k tomu: Vzel vola za roh a udržíl ho; ale teký byl člověk podle toho: velkyj dost a zasadilyj!

podlíp, též půdlíp; název hry společenské, která jest variantou staré, rozšířené hry „na pannu Růžičku". Místo panny Růžičky vystupuje Panna Maria. Název má od záhadného slova, kterým se ohlašuje každý hráč zvlášť, sedící v řadě, s Pannou Marií v čele, přicházejícímu ďáblu. Na to slovo nemá ďábel na žádného moci. Konec hry podobný hře „na barvy", neboť nebe s peklem v moci

se tu měří tahajíce se o duše. (Srv. středověké skladby j. Solfernus, Belial atp.)

podlízačka, všivec (byl.). Cák tám roste na šechnich tich lukach, než ňáká ta podlízačka; a jaký pa by to byly louky, dyby se jim dala žádost!

podložit si, prg. najísti se hodně a s chutí. Přišel sem demů, máma pekla lívance: tak s plechu — to se neptyjte, jak sem si podložil. Též podložit si nácka.

podmol, výmol pod břehem. Byl parez a pod tim parezem podmol a tám se struhy (sic! nedb.) držívali. Též adverbiálně užíváno. Kopyj víc podmol, at neporaníš kořeny! (Při vykopávání stromku.) Srv. výmol.

podniví, pozemek menší při poli, obyč. pod polem; na pole bývá mokrý a na louku suchý; nechává se tudíž tak, at roste na něm co roste. Menší, jen jako širší mez pod polem, jest **podnivíčko.** Na našom podniví (Pís.). Pod polem máme podnivíčko a pod nim je hned ta sturánka. Jm. vl. Podniví, luka u Postř.

podnožka, 1. noha u lajce (prkenná). 2. pták konipás. Já vím podnožky (=hnízdo konipása). 3. p. na vodě: dělat podnožky — házeti plochým kaménkem po povrchu vody, aby se od hladiny několikráte odrazil a dělal oblouky ve vzduchu.

podobnyj k světu, záp. o nepořádném díle, výrobku atd. Tánvtý hulici pod kostelem začel pect ňákyj novyj pekař, ale ten to nemá k světu podobný, té ňákyj smoudil.

podoleček, zdrbň. od podolek; podolek na košili mužské; býval menší než na košili ženské, ale též z hrubší látky nežli ostatní košile. Podoleček pomahal držít kalhoty, dyž byl tlustyjší (t. j. z tlustšího plátna) a říl teký.

podolek, 1. pův. dolní část (od pasu) košile, z jiného, tlustšího plátna; za stara býval i na mužské košili p., ale menší; ženské je mívají dosud. De pa mívaly ženský košile bez podolků; to by byla byjvala nehospodárnost. A jaký pak byjvaly podolky tlustý — škrabávaly po nohach jako čmert. 2. nadávka posměšná „ženskyj podolku", mužskému, který se rád tlačí mezi ženské.

podpínka = podpínka, oprat spojující pod břichem postraňky zapřaženého hovada.

podrostlík, strom lesní, rostoucí při jiném na témž pařezu. Tý nebure škoda (jedle), je to jen takuvyj podrostlík.

podřezávat, 2. prgn. řezati pod dřevo, šikmo, ne rovně dolů; děje se, řeže-li se velkou ruční pilou a řeže-li se nedbale nebo neuměle.

podřadek, hrbol nedosečené trávy při jednom mávnutí kosou; neumělý sekáč má p. větší. Chlapci, nestydíte se, takuvý podřadky nechávat a k tomu ičko ve votavach! (Smysl: V senách mohou býti p. spíše, poněvadž na ně ještě přijde kosa, ale ve votavách zůstanou škodou. Proto začátečníci učívají se v senách.)

podrub, roubení na 1—2 m. dole u země na stodolách. Nad podrubem bylo pěření. Starý stodoly byjvávaly šecky s podrubem.

podruh, nájemník. Já šel s mým (sic!) podruhem za nima.

podruhý, podruhé. Podruhý tě zase něco povím! (Ironicky na toho, kdo vyzradil tajemství.)

podrustvo, 1. nájem, podruží. Věc míl po rodičech, tu za mlada pronedbál a promrhal — ičko na starý kolena je rád, dy ho něhde vemou do podrustva. 2. nájemné, činže. Na Jakuba bude platit podrustvo a já nemám na jidlo.

podryjpávat, prgn. nebo s předm. brambůry. O zkoušení bramborů, jak jsou velké a jak dobré; děje se to opravdu **pod-ryjpáváním** jednotlivých kopců; velké se vyberou a malé s celým „kopcem" nechají se dále růsti. Začíná se s tím obyčejně při sv. Vavřinci. Říkají, že se má jimi v ten čas „míchat". „Na sv. Vavřence vytrhnout tři kopce!"

podsádky, nášvy na košili nad ramenem, až píď široké a dvě dlouhé, jimiž se látka zdvojila, takže se tak netrhala. Všívaly se též dospod, odtud jméno. Na mužských bývaly uprostřed nahoře rozstřiženy a mezi obě polovice všíváno „**srdíčko**", trojúhelníček z téže látky, obyčejně tenčí, než byla na košili celé. Též náramek. Viz půramice.

podsedek, hospodář na menším (ne celém dvoře), vysk. se ještě jako jméno „po dvoře" v Kyčově: u Podsedků.

podstata, statný člověk. Jeho dědek tepřiva byl podstata!

podstolí, spodní část stola (všecko bez desky stolní). Bureš mít nohy na podstolí! (říká se žert. těm, kdo mají jít za kmotry, t. j. budou hodovati).

podstrkovat, tajně dávati. Co pak má děvka komu podstrkovat, já si lidi spravím sama. Srv. strkat.

podštívat na koho, poštívati, žalovati. Zet by takuvyj nebyl, zet, ale stará mu na Hanči podštívá.

podtrhávat, prgn. potrhovati zvon a tím přerušovati zvonění. Nepotrhávají, to bure hodinka (zvoní asi hodinku).

podtrhnutyj chléb, přesazený v peci mezi pečením. Nestejně-li pec peče nebo nedobře-li byla vytopena, na „hraničním místě" dřív chytá chléb barvu, musí se tedy přesaditi do předu a z předu se dá na hr. m. Tím jest však porušena stejnoměrná teplota a chléb takový ušetřen sice od spálení, ale bývá nedobrý.

poďvij se, podívej se; jen v imp. Poďvij se a neptyj se! (= přesvědč se!).

podzemek, pozemek. Na měsko sou lepčí podzemky než hu nás!

podžírat, iter. k podřít ~ pozříti. Mi bolí v krku, ani podžírat nemůžu.

pohdy mít, kdy míti. Teký přídem, jen až bureme mít drobet lepčí pohdy. Též: až bure pohdy. Až bure pohdy, já se muším sám dát do tich stromů (mech seškrábati).

pohlavek, výr. **za pohlavek,** tuze lacino. Loni byla sláma za pohlavek.

pohova. Volný vobutí — pro nohu pohova. Staryj má ičko pohovu, na starý leta. Mladá si ho hledí jako dítěte.

pohrabek, obyč. pl., pohrabky, píce, jež při sušení zůstává po shrnutí stýlky nebo po naložení „kopy".

pochčestit se vedle poštěstit se = podařiti se. To se tě pochčestilo, za takuvou službu se dostát!

pochop, 1. člověk, jenž shání a lopotí se do úmoru, aby hodně měl; říká se i o ženských. To se za sebe dostáli dva pochopové, ty budou dřít celý noce. Stará byla teky takuvyj pochop; vyžíla lidom hde jakou mez a sotva lízla, eště chodila do lesa na stlaní. 2. p. vzít, zavrávorati k pádu a nepadnouti. Noha mi ujela, já vzel pochop, div sem nevrazil do saní přede mnou, a přece sem nepád.

pochytit, prgn. všimnouti si, zapamatovati si. Náše divče, je jí tři leta, ta vám pochytí písničku každou hned; ale modlit tak ne, modlit!

poj (vedle **poť**), pl. **pote,** pojď, pojďte. Poj chútě, Pajdo! (=Petře). Táto, pote teký! Pote, pote, pote! (Tak lákal starý „vyjmluvník" líčata k zobání.)

pojednou, brzy, záhy. Já si pospíším a sem tu pojednou (= brzy se vrátím). Pojednou-li pak to líto nehuplyne! Chvíle huteče pojednou.

pojem, 1. zkušenost, vědomost. Ty z toho eště nemáš pojem! (Na jednání mladého). 2. soudnost, rozvaha. Tuty lidi nemají žádnyj pojem; jen by chtíli se prát a prát!

pokladek i **půkladek,** vejce, jež se nechává na hnízdě slepicím, aby jinam nezanášely. Bývají to i výfuky naplněné pískem nebo i vejce dřevěná.

poklintat se, pokapati, potřísniti. Pěkně papij, ajt se nepoklintáš!

poklop, dveře, jež jsou zavírány v rovině vodorovné, zvláště nade schody na půdu a do sklepa. Aby se snáze „poklopovaly a odklopovaly", polehčují se závažím, jež běhá na šňůře přes nehybnou kladku, někde blízko připevněnou.

poklopec, 2. truhlička na chytání ptáků. Do poklopce brabce tak snadlo nechytíš: chlape, ten je chytryj!

pokostní, přívl. sl. košile, košile přiléhající „po kostech", úzká všední, zvl. bez velkých a mnohých faldů na rukávech.

pokostnice, pakostnice; z pověry někdy tuto nemoc ani nejmenují, aby se jí uhájili; tu ji naznačují slovy: **„ty neřádí".** Ruce má vod pokostnic celý vochromány. Stůně kolik dní, huž povídají, aby to nebyly ty neřádí.

pokryjvadlo, poklička. Hrnčený pokryjvadlo — začpa stojí! Zavadíš vo ně a kozel je veme.

pokušení, 2. strašidlo. Vidí-li člověk pokušení, má jít tři kroky zpátky, tři ku předu.

pole, i, f. část látky o jediné šířce, jak látka tkána. Stará zástěra byjvala modrá plátěná, dole a po stranach bíle vyšívaná a vo jedný poli. Ičko sou fěrtuchy ve dvě pole.

poleno, gen. pl. v ml. stších. polán. Pár pecovyjch polán.

políkat, políkám atd. na ptáky, myši atd. (spis. políceti neznámo). Chlapí, to bych s tim třep: hodinu už tu pastičku políkám a ne a ne to políct. Srv. líct.

polívání, 2. přen. o pěkném zevnějšku, zvláště o trvající krásе tváří. A, Zíková, ta má eště polívání; vona si teky přije a jakživa nebyla svý hubě macochou. Víš co, Kube, nekoukyj na polívání, koukyj, abys dostál ženskou v pořádku!

polívka, 2. prgn. o polívce, kterou nosívaly kmotry a známé matky do šestineděl. Bývala pivní, nešetřilo se do ní cukru, hrozínek a mandlí a vařil se jí ohromný hrnec, protože se zase posílala v menších dávkách darem od šestinedělky a jedl, kdo přišel. K polívce přinášívala se ohromná **calta** nebo **věnec** jako menší kolo u vozu. Polívku pivní těžko vytláčela ještě v těchto letech — káva se šátkem mastných rohlíků. Kdo dostal polívku, byl nucen splatiti nějakým dárkem.

polízaná, iron. o velké bolesti, ráně. Náš Vávra, ten má polízanou! (utrpěl velkou ránu).

polkýnat vedle polykat. Já huž nemůžu tři dni polkýnat. To sem se toho čmoudu napolykal!

polní hořčice, třezalka (byl.). Já trhám polní hořčici, ta je teký pro žaludek.

polnost, asi = krunt, pozemek zdělaný. Hošákuc dvůr byjval pěknyj dvůr, ale vodprodali moc, ičko už při ňom vostálo málo polností. Při Vávruc chalupě sou pěkný polnostě.

polodní, k polodnímu = k poledni. Přišel tak k polodnímu, já eště nemíla vařeno.

Poloplachtí, v Poloplachtí atd. jm. polohy u Oujezda.

polorostlík, zvíře nevyspělé a sice v „polurůstu". Manka našla zajíce, byl tak polorostlík (pojem určitější než „mladík").

polouce, vedle polojce, polovice. Cák je to, té sotva polouce sena, co bylo loni. (Oujezdo.) Nedělá než dycky s polojcí (= z polovice, polovičatě).

položit se, 2. = slehnouti. Švakrová se v houteryj položila.

polta, pouta. Bos, té noha lefká; ale boty — to sou polta!

pomátka, památka. Není po ňom pomátky. Skovám si ji na pomátku.

poltrubí, místo, kde vyteká voda z čapu u rybníka, pod hrází. Chytil sem štíhle v poltrubí.

polynek, peluněk. Napí se polynku! Lidi, té to jako polynek (hořké).

pomahat, pomáhati; zvláště prg.: Humí pomahat (čarami od nemoci). Dyby tu byl nebožtík Švyjda, ten by jí pomoh bez doktora.

pomalíčku, pomaloučku, zvolna: Pomalíčku, pomalíčku, ajt nehapáš! (na dítě, začínající „běhat").

pomálu, pomalu. Jenom pomálu, pomálu — my nyjsme z lekavýho kraje. (Na křikklouna.) Pomálu, malá, ajt nehapáš!

pomatovat, pamatovati. To můžeš pomatovat sám, dy hořílo v Hujezdě, tenkrat ten první velkyj voheň.

pomazanka, čerstvé máslo na chléb. Jen pas, Pajdo, pas: až burou náše husy dojit, dostaneš pomazanku. 2. obr. Cák takuvyj Němec, jen to vytahuje nůž: té jeho pomazanka — někoho píchnout.

pominout, pominoul atd., též o lidech vymírajících. Pominoul staryj, pominoulo šecko. Kroj pomine, stará řeč pomine, pomine to šecko!

pomoc, 2. Svarební skládají se po vobědě nevěstě na pomoc. 3. výbava i s věnem. Vávříkouc dali divči přece pomoc (t. velkou) a divče tám humřila a je šecko pryč.

pomožděnyj, pohmožděný. Já přišel, chlape, celyj pomožděnyj.

pomyje, špína z nádobí kuchyňského. Do huvězího škopu nemá přijít nic vod pomyjí; dobytek chce teký čistotu.

pomyšlení, 2. úmysl. Já nemíl pomyšlení kupovat, jen sem chtíl vedět, jak to platí (t. v trhu na dobytek). 3. Člověk by jí udělal pomyšlení, a přece se nezachová. 4. přen. Ta Andrýsková — dyjt je to ženská pomyšlení, a co vona se nadělá!

pona, fasol menší; potom též obecně: Poj hrát pony. Viz fazule. Děti, sluníčko! Pote hrát pony!

ponůcka, dom., ponocní dohromady. Jen aj tě nesebere ponůcka!

popadnout, popád, popádla atd. Máma mu dala kousek chleba ha ten ho popád. Dycky chtíla dědit a ta si toho popádla.

popeliště, důl v zemi vyhrabaný od slepic „popelících se". Čechmanský slepice takuvý popelišťata mi tu nadělají a v žítě; do pa by to trpíl!

popelit se. Slepice, brabci, korotvě — tuto šecko se rádo popelí.

popondat, poodstaviti, poodložiti. Popondáme díži blíž ke kamnom, aby nám nenastyd (t. chléb).

poporevřít, poporevřil atd., pootevříti. Poporevři senci, ajt vidíme v domu (na síni).

popozijtří = po-pozejtří. Pozijtří už bure Štědryj den a popozijtří dyž se vyspíte, už burete mít strom nebo co vám Ježíšek přinese.

popysk, tipec. Tý slepici něco je; nežere, nepije a tak je celá smutná: esli pak nemá popysk?

pořádek, 2. o řádném placení. Dělat pořádek a lidi počkají zas (t. úroky). 3. Ženu mám v pořádku (= pořádnou).

pořádnyj, 2. důkladný, velký. Té pořádnyj kabát a za ty peníze!

pořadovnyj, o člověku, jenž není v jídle vybíravý. Já sem pořadovnyj, ale teký mám rád rači víc a dobrý. Též o prostém stole. Starý náši předkové milovali pořadovnyj stůl a svědčil jim: jakyj to byl lid!

porachat se, pohádati se, pohašteřiti se tuze. Mamka běžíla pro mámu, stará přišla a to se neptyjte, porachaly pryj se dost. (Matka a tchýně.)

Porazil, jm. rodové. (Klenčí.) Toho druhu jmen na Ch. málo (Vízdal, Vrzal).

Porestát i Podestát, Porestátouc atd., jm. rodové. (Draž., Ouj.)

pořibetník, pás spojující postraňky zapřaženého hovada přes hřbet.

pormáslí, podmáslí. Náš děrek říkávával: čerstvý pormáslí a dovostad hned z korbele — té za lík.

porovnání, 2. poslední vůle. Blaněk pryj dělal porovnání, je s nim špatně. Táta žádný porovnání nedělal a ičko vona by šecko sama (macecha).

poroučet se, 2. podávati se, padati. My se díváme, do pak si pomyslil, Jírka jede, jede a vjede na most a tu máš, most se poroučí. Chčestí velký, že není hlyboko.

poruška, poduška. Strakatý porušky na bídle visí. (Pís.)

poruštička, 2. část kroje ženského; skutečná peřinka, kterou kryje vdaná Chodka prsa. Přidržuje ji nápěnka. V sváteční ústroji překládají přes ni ještě hedbávný šátek, takže jí není viděti. Do nedávna byla poruštička obyčejná, nyní je ji vídati jen na stařenách, jež však ji nosívají i po domácku, k lajbíku a beze všeho zakrývání. Za stara nescházela v kroji ani do hrobu.

porvazek, předánko lněné. Muším vařit porvazky. Já myslila: bure dost a kadlec chce eště tři porvazky.

posadit, 2. povzbudit, utvrditi. Táta, ten ho tepřiva na mňe posadí! (tak aby na mně „seděl"). Rozd. nasadit: Von ho proti nám nasadil (= poštval, aby začal spor s námi).

posádka, klec. S červenkou není nic do posádky, červenka se má nechat běhat po senci.

poslamka i **poclamka** (viz to), prostěradlo do postele. Poclamky byjvaly dycky, to huž náše nebožka bába to tak míla ve svým loži, šechno teký tak.

poslechy, pl. t., pověrečný výkon, kdy chodilo se na křižovatka s černou slepicí pod páždím poslouchat znamení pro budoucnost.

posloužení, prgn. o službě nemocnému nebo ustaraným. Jist my jí dáme, jist, ale posloužení jí dát nemůžeme; člověk se celyj den nezastaví! (Hospodář nemocné, opuštěné podruhyni.)

posluhovat, 2. jen ve spojení: jdou, šli posluhovat atd. (zaopatřit nemocného).

po slunci, k severu; naopak **na slunci** = k jihu. Byliny dycky sou rači na slunci než po slunci.

posnídálek, na Klatovsku dopolední svačina. To sem si vzal na posnídálek. Od dřevorubců pracujících v Kl. slovo přeneseno v posledních letech na Chodsko.

po sobě, 2. za sebou, též v nestejných mezerách časových. Přišli brzy po sobě. Tánten tyjden sem ho tu viděl ňákyjch (sic = asi) třikrat po sobě (t. luňáka slídícího po holubech). Též zdvoj. po + po + sobě (srv. **zez** města). Dvakrat, třikrat poposobě. 3. Pes žere po sobě (= svůj výkal). 4. Děti jí po sobě = jedno po druhém.

pospravit, 2. s předm. dluhy atd. Jenom než von pospraví starýho Petrákovo dloužky; pane, bure mít co se vohánět.

postunávat. Bába zjera postunávala, huž sme si myslili: bure to šelijaký a kouknite, bába je zas.

pošátka, (byl.) lilek. V lenech a v ječmenech máte dycky pošátku a co pa jí prví (= dávno) byjvávalo! (Ale ve lnu i v lenu.)

pošeptu, pošeptmu, šeptem. Já vám to, mámo, povím, ale pošeptu!

pošmáknout si, pochutnati si. Míli sme buchty s křenem a to sem si pošmák (buchta zde = kynutý knedlík).

pošmurno a **pošmourno** = pochmurno. Nes je celyj den pošmurno. Včevčírem bylo teký pošmourno celyj den a vyčasilo se to zas; letos už holt nechce a nechce pršít.

pošta, 2. poštmistr. Pošta mi řek, dyž sem nebyl doma, že se peníze poslaly zpátky. U Poštů.

poštář i **postář,** polštář. To bylo na hezkyj poštář (= hodně peří). 2. deska dřevěná v stolici řezací, stlačující slámu, aby se snáze řezala.

poštěstit se, podařiti se. To se tě poštěstilo — zlatku najít hned po ránu. Též pochčestit, viz to.

potáč, jen v přir. pysky oteklé jako potáče.

potajď, potud. Pokajď, až potajď! (přísl. = Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se ucho utrhne).

potěžkat, zkusiti, jak je co těžké. Pane, ta sežrala šlijšek, ale potěžkyj ji ičko — takuvá už je hus!

potkát, potkál atd., potkati. Já nevím, já nepotkál žádnýho. Rok je dlouhyj. Než se rok s rokem sejde, leccos může člověka potkát.

potočník, rozrazil potoční (veronica becabunga). Poslechni, koupij ho v potočníku! (nemocného hošíka).

potomek mívá vedlejší význam zlý. Nekeryj takuvyj potomek není k napravení. Já nevím, co je to za potomka! Čertovo potomek!

potratit, 2. Náš kohout míl takový pěkný svíťavý pera a za ňákyj tyjden je šecky potratil (t. pero po peru).

potřebnyj, 2. chudý. Já sem teký potřebnyj člověk a mám svý děti!

potrlička, hrubý len „skublaný", jenž při drhnutí zůstane ve hřebeně smíchán s travou i s pozdeřím. Užívá se jí k vycpávání dutin atp., aby v zimě nepromrzly.

potý, přísl. = po té, potom; velmi oblíbeno, zvl. v živém vypravování. Povídám si: vzel kozel zlatku, jen dyž bure chlap nanicatá z vočí; potý příde zpátky, že má eště dostát vod Kuby za holuby! Hana volála, já jen vodskočím — potý přídu, roj už plave k lesu.

poučet, půjčeti. Já tě mám ičko poučet? Tys míl, podle toho, co si ty dostál, tys míl pomahat mně! (Bratr na bratra nehospodáře.)

poučka, půjčka. Poučka za voplátku! (Přísloví; zvláště ublížil-li někdo a pak sám trpí.)

poudá = povídá; vkládá se často do řeči jako pouhá interjekce, zvl. v pohádkách. Poudá: „Poj!" poudá. Ha dyž nešel, vzel ho za rameno a šup s nim ze dveř. (sic! zř.) Poudá svatyj Petr, poudá: „Pane, já bych míl hlad!"

pouchně, 1. zakrnělé ovoce, zvl. jablko. I cák je vo ňáký pouchně. 2. obr. o dítěti. Pouchně jedno, vemu-li tě přes koleno!

pouk, též vyjdumek. Dyj jí tám práznyj pouk za půkladek a nacpi do něho písku, haby tě ho nerozmáčkla (slepice na hnízdě).

poulit se, mračiti se. Nu, jen se huž nepul a poj jist!

Poustka, jm. chalupy ve Stráži; potom analogicky i u Spousků, Spouskuc divče atd. Srv. Škovarnuc.

pouští (se) 2. obilí pod cepem. Na voves má přijít devět ros, potom se dobře pouští. 3. Kráva pouští provázky (chce k býku). 4. neos. pouští = taje.

povaha, prgn., p. řádná. Té člověk bez povahy (= nectný, necitelný).

poval, viz půval!

povalit kamna, žert. výraz, přijdou-li hosté nebo hyjtáci, kteří se jinak zřídka dají vidět. No, je to dost, je to dost, že se teky dáte vidět; to abysme povalili kamna.

povědět, pověděti. Počkyj, to já nemám na tebe povedět! (= to já povím).

povětří, 2. velký vítr, bouře větrná. To se udělalo najednou povětří; to budou v lese vyjvratky.

pověžný, dom. (zachována proti lokál. výslovnosti správná spisovná koncovka v nom.), hlásný. Pověžný vypravovával pohádky.

povlaka, ch. jen to, dom. cícha. Hleč, ta povlaka na svrchnici už se pronáší (= trhá, ale jen malé dírky se objevují). Místo pl. povlaky obyč. povlečení; **povlák,** gen. pl. jm. povlaka. Kančku eště vemte (= kupte) do povlák!

povlečení, konkr. všecky povlaky na celé lože. Já jí dala trojí povlečení, šecko domácí!

povor, krajina (z celé klády); krajina z prkna je **vodřezek;** viz zvláště. Potřeboval bych ňákyjch pár povorů zapěřit kolnu.

povrhnout, prgn. o slepici, když ve stavu churavém vypadne z ní vejce nevyspělé, bez skořápky.

povyjš, přísl. trochu výše, hezky nahoře. V právo je chalupa povyjš, tám vostávají Kubouc.

povyrazit se, Já se s tim rád vobírám, člověk se povyrazí (t. chovem ptáků).

pozavírat. Tich krádeží nebude konce, dokavád šecky Votaváky nepozavírají.

pozdeří, pazdeří. Chlapsí, pote votřásat pozdeří, chůtě pote! (Zvyk chasy, vstupuje-li do přástek, otřásá pozdeří se sukní a škádlí při tom všelijak děvčata.)

pozdřít, pozdřil — pozříti, pozřel vedle **podřít, podřil.** Sotva sem to pozdřil, už mi to tlačilo. Švakrová, já bych chtíl takle něco podřít (zde = zamlsati si).

pozitura, člověk nepěkně rostlý.

pozmetat vedle zmetat. Kráva pozmetala t. nedonesla tele do času.

pozmítat, prgn., orati strniště. Při pozmítání oře se mělce, ale úplně (nezbude dví!). Druhým oráním potom se pole mísí (hlouběji), a při třetím se oře (mělce) a seje „po třech rolích" nebo „po trojím rolí".

poznání, 2. při míře a váze, maličký rozdíl, zvl. ve výr. **vo poznání** s komp. (větší — menší atd.). Ty rukávy míly byjt vo malý poznání delší.

požahy, řídč. požehy, mraky táhlé, jemné a bílé, objevující se první na modrém nebi. Bure prší, dělají se požahy.

požínovat, prgn. o přižínování obilí z jara, je-li příliš bujné, aby nelehlo. Hubáciuska, ta to má každyj rok jako břeh: hnoje dá dost, potom aby se to požínovalo a už to takuvý není.

pracoch, krátký pytel, jejž dřevorubci nosí na práci do lesa; mívají v něm chléb a drobné nástroje, j. pilník, klíny atd. Zavěšují si jej křížem přes rameno.

přádlo, 1. látka k předení. Pucky, té špatný přádlo! 2. práce, předení. Tvý přádlo, té ňáký přádlo, to dokáže školačka víc!

prahoušel, přehrštle. Dala mi jich (švestek) tak prahoušel.

prach, 1. Za hodinu pět dvorů v prachu! (= shořelo na prach). 2. Ráno byla svarba a před polodnem už byli v prachu (manželé odjeli).

prachem pádem, ve výr. j.: Nehumí prachem pádem nic (též nic pod světem).

prachnic, pranic. Vo tutom já nevím prachnic. Pod. prachděrek, prachbába, též opakov. prach a prachnic.

práchnivít, práchnivíl atd., práchnivěti, rozpadati se v prach. Koukněme, jak vono to dřevo práchniví!

pramen, 2. pletenec. Vrkoče nosívaly až vo 16 pramínkach. Bjič vo třech pramenech. Já pletu caltu, začnu vo pěti pramenech, potom dám tři a nahoru dva.

praskák, zavírací nůž s pérem, perořízek. Já míl nůž, praskák, jakyjpak pěknyj nůž, ale vostří jako volověný; eště sem byl rád, dy sem ho ztratil.

praskat, 2. práskat bičem. Chlapci, ajt mi tu nepraskáte: kdo vás bure poslouchat! (na pohůnky). Oheň praská, suché dřevo praská. Srv. práskat.

práskat, tuze bíti; zvl. slož. Chlapče nerozněvij, nebo tě vypráskám, žes to jakživ nedostál. Jak se to tatík doveděl, spráskal divči, až míla jelitə.

přásky, 1. zvyk. Začnou přásky. Přijte na přásky. 2. přadleny v přáskách. Přásky dou, děvko, chutě s tim ze stola! Přásky začínávaly se „po Martině" a končily radovánkami „na chudou hůrku", to jest neděli Družebnou, t. zv. rozpřáskami. Viz to. Přásky bývaly i trojí současně, dle věku. Někde konaly se v jedné domácnosti; pak při rozpřáskách dávaly žertovnou náhradu, čeho nejvíc užívaly. První tři děvčata, vybraná k tanci, musela platiti: jedna na světlo, druhá na džbán, třetí na koště (posměch!). Jinde se střídávaly po týdnu, po dvou nedělích. Šat do přástek patří původkový; v adventě však brávaly modré šerky a kužele ovíjely modrými kalounky. Ten čas netrpívali staří přáskám tance ani jiného veselí. „Chlapcí, harvent!" napomínávali stručně, některý-li se zapomněl. V masopustě ovšem bývalo veselo. Děvčata oblékaly sukně jasné, na kužele dávaly červené harasky, přicházíval dudák, toulající se v ten čas po vsi po obilí . . .

prášenice, vánice, chumelenice. Přídou prášenice — jak pa pošlu dítě nahý do takuvý zimy tak daleko (do školy přes pole).

prášit se, chumeliti se. Děti, bujte rádi, že sme doma; to se vám tám práší — psa vyhnát!

prašivec, jen v zařikáváních. Té prašivec! To by byl prašivec, aby si nedala řect. Prašivec vzel!

praštěnky, žluté kožené kalhoty (krojové). Ty máš praštěnky, ty sou! Když se onosily, vyčistili je, vycpali slamou nebo senem, aby se nesrazily, a natřeli je rozpuštěnou žlutou hlinkou a byly kalhoty zas jako nové.

přátelskyj, příbuzný. My sme s Korovskyjma teký přátelský! Přátelskyj voběd = společné hody příbuzných nejbližších z obou stran tu neděli po svatbě. Strojívá jej strana, která se dostává na dvůr nebo na něm zůstává.

přátelstvo, příbuzenstvo. Haničáci a Marijičáci — té samý přátelstvo.

práv jest, 2. kdo není dlužen. Dy chtíl byjt člověk každýmu práv, mušel se přičinit a houbě utrhnout! (**u** beze stopy chodského **h**.)

právo, ustrnulé neurč. příd. jm. ve výrazech předložkových: **v právo, na právo** — v pravo, na pravo. Třetí dvůr za kapličkou v právo. Vod kříže se dyjte po pěšince na právo! Srv. zdravý a zdráv atd.

pravůdky, prabůdky, probůdky, zvyk maškarní; převlékají se děvčata a chodí večer po domácnostech. Dostávají dárky, hlavně syrové zelí, sušené ovoce atp. Cák abyste viděli, dy divčata chodí za pravůdky. Včera k nám přišly prabůdky, to bylo nedyjmutám.

pravyj, v právo = v pravo, viz právo!

prázdnyj, 2. o dobytčeti, hubený. Ičko huž se zažrala a teky je to na ní vidět, ale dyž sme ji přivedli, ta byla prázdná (kráva). Takuvý prázdný prase, pane, to aby bylo bramburů, než začne na sebe brát.

pražnec, bytost báječná, jež škodí obilí. To pryj chodí pražnec a ten ty klasy na tich steblech požíl.

přečlapávat, netrpělivě přecházeti a čekati na koho. Já tám přečlapával dovídokajď a dyž sem se tě nemoh a nemoh dočkát, šel sem sám.

předevčírem vedle převčírem. Já huž to veděl předevčírem.

předevčírkem vedle převčírem. Já huž vás viděla předevčírkem z louky!

předlonsky i předloni. Předlonsky bylo jablek, že se stromy lámaly.

předložky se rády opakují nejen jako v češtině vůbec (na př. na **to** na **všecko** bych už zapomíla), nýbrž i před nám. osob. Můžu já se vo **ně** vo všecky starat? Já na Vás na všecky pomatoval. Často i vytýká-li se předmět, vyjádřený náměstkou, ještě jménem obecným: Nepovídyj mi vo ní, vo korendě! Do pa by se nad nim neslitoval, nad chudákem.

přednice, 1. přední píštěl u dud. Já se hučíval v Tranově u Andrýska a to sem dlouho nebrával s sebou než přednici, na tý sem se hučil vypískat celou písničku. 2. Přední části kabátu, života atd. Cák's to stříhla, dyjť to nemá žádný přednice (tuze malé).

Předponová slovesa jsou v hojnějším užívání a rozlišuje se jimi jemně význam i co do kvantity dějové i co do smyslu. Některé příklady: Zapas mi, já si vodskočím pro ňákou švesku (t. pas za mne na chvíli). Jen co by se zapásli, bude hned po bzikání (t. až by se začali pásti). Z tý votavy nebude nic, nyjlepší bude jí vypást, než docela vyhoří. Martin se v tich Němcích vypás. Můžeš zahnát na jetel a drobet je po ní popásat, ale dlouho ne, aby se nenadyjmly. Chlapše, jak pak to paseš, dyť si nám spás zelí? Nu, Hadame, Hadame, ty ženeš demů před slunce západem: to huž si napás? To nemají tvrdý rohy! V městě dnes vyhrávají Josefom. Barču pryj chtěli dát vyhrát, že nešla tancovat s Matýsem (Největší pohana děrčeti, urazí-li některého chlapce; dají zahrát, jeden s ní zatancuje — ale jen ke dveřím). Divče mi přišla hucouraná, já jí mušela hned sukničku zaprát. Náš (student) přivez prádlo zapraný, to bude mušet na bílidlo a několikrat, než prohlídne. Má nadělala koláčů jako na posvícení. Mílas ho (chléb) víc nadělat (t. těsto do tuha). Namluvil si cizozemku, Majncku. Eště sem se tě málo namluvila (= domlouvala)? Co sem se za tebou nachodil. (Pís.) Co sem se nakřičil, navolál, nihdo mi nešel pomozt. (Pís.) Pro děti jenom ne drahyj šat, hurostou tomu a je toho škoda. Jen co by mi vodrostly škole! Dy byla malá, nadoktorovali se s ní, každyj říkal: divče nebude a kouknite, divče jako cibule, ze všeho z toho vyrostla. Papij pěkně, ať nepodděláš košilku! Matijčkuc si všechno v poli podělají sami. Tys mi to poděl ňákou špatnou bablnou! (Hospodyně na tkalce.) Rozešli se vo jalojci (t. na smlouvách). Jen mňe nechte, já se rozejdu! (Churavý stařec na cestě do kostela.) Vod včeryjška si naběhly hnedle půl hodiny. Než von vobejede takuvyj vúkolek, ty mu dávno naběhneš po pěšinach. Co sem se na něho naprala, co sem se po ňom navynášela; ležíl mi, dobře řect, půl leta! Ta kočka se napřenáší tich kotát. Vy ste nám to tu všecko posbírali (t. houby). Chlapše, ty mi potratíš všecko nádobí (t. kus po kuse). Když nechce platit, aspoň aby to voddělal! Žita prolehají. (t. lehají tu a tam). Já tě povím: nadcházij si starou! Tutary po lukach purete pěkně, po měkku a nadejdete si copak! Člověk se muší něhdy taky povyrazit. Takuvý neděle ležít a ani si nepozastesk, to byl člověk Job.

přehánka, přeháňka. Hde se veme, tu se veme mráka jako dláň a huž prší: přehánka za přehánkou.

přechodit. 1. U Vyslajvky rostávají kameňáky; přechodili sme tám šecko kříž na kříž a něhdež nic, leda ňáká ta prašivá. 2. Já myslil, přechodíš to přece, ale, chlapí, chybil sem; potom mě to položilo jak se patří. 3. přechodit si, o krávě, nemá-li tele v čas. Náše si přechodila hnedle tyjden; hádali sme, to bude volík a teky byl, slnyj dost a pěknyj.

přeject. Přeject dítě, a kouknite, nezajeli je! Té zázrak! 2. místo předjeti. Nad Tranovem nás přejel ňákyj kočár.

přejedinyj, pře- význ. stupňovacího j. přemilyj atd. Kam se podiju přejedinyj? (Modlitbička proston.)

přejist, obyč. se záporem. Nám se urodilo medniček, až je nemůžeme přejist; skovát se to nemůže, tak ajt si děti natřesou!

překořit, přeležeti se, zkornatěti; jen o bylinách, jež nechány přes čas na vzduchu. Ta sláma huž je letos celá překořelá na tom vobilí ha demů se to šecko dostát nemůže.

překřihnout, překřih atd. Nečekál sem dlouho, ale celyj sem překřih. Dyž se člověk nehyjbá, snadlo překřihne. V těle mi není zima, ale ruce mi překřihly.

přeložit, naložiti větší náklad, než vůz snese nebo dobytek utáhne. V takuvyjch cestach radši vzít míň a hovado nepřeložit!

přemodlívati se, před-modlívat, předříkávati modlitbu. Chlapcí, nestydíte se? Hani se sám vod sebe žádnyj nenajde, keryj by se přemodlíval! (starší soused kárá chasu na procesí).

přemyjtit, překonati. Nedyj se mu přemyjtit, si starší ha slnyjší (při zápase hochů).

přerážet, 2. s předm. strniště, prgn. branami „pozmítané" strniště vláčeti. Není platno, musím to dnes eště přerážet.

přeříkat, přečísti. Dyž já byl v tvyjch letech, tenkrat já přeříkal kroniku za večer. Čtával sem hyjtákom do jerenácti, ba i přes půlnoc a na spaní nebylo pomyšlení.

přes, 2. výr. přes zámek jít. Aby dítě šlo rodičom přes zámek — to se jakživo něhdež

na světě nestálo. 3. Pro kášel suchou šalvíji roztrolit a smíchat s medem — přes to není. Přes Štyjdla na pece není! (= Št. umí nejlépe stavěti pece.) Přes tebe není — co přes tebe nedám (žertovně, ironicky). Jen nedělat přes moc! (nepřepínati sil). 4. o čase: Přes zimu jí nechám ještě chodit do školy. Du tak vod dítěti k dítěti, u každýho pobydu drobet, a zima utíká; v Krastajcích sem byl tudle přes tyjden. Já nastydla a míla sem lámání v hlavě přes rok. K Dobrý Vodě já chodívám dvakrat, třikrat přes leto. 5. Přes matčino vůli bych to nedělala. Dodla povídala: „Táto, já tu s váma vostanu!" Nechtíl a nechtíl, že mu není tak zle, potom tám přes moc přece vostála, a byl rád; v noci pryj se mu udělalo tak těžko, cák by si byl začel sám?

přesídat, asi pův. **přisídat,** přisedat. Jídlo přesolený přesídá; též: Mám v krku přesídání (= škrábe mě v krku).

přesípanyj, ochraptělý, ale tak, že může jen „sípat", mluviti bez hlasu (více šeptem). Sem celyj přesípanyj.

přesívka, pšenice, kterou možno přesívati tak, že se seje jednou z jara, podruhé na podzim. Radili mi přesívku a není taky; je holt půda na pšenci lefká.

přeska, 2. kozí hanba.

přeslice, 2. příčka dřevěná ve vodním kole, spojující loukoti a držící celé kolo na ramenech, jichž konce jsou do př. zapuštěny.

přestát, přestál atd. přestati. Nepřestálo celou noc (pršít).

přešinout se, namoci se; též toto. Něco sem někerak nedobře zvíh a ňák sem se přešinoul.

přešinutyj, namožený. Já sem vod toho zvíhání celyj přešinutyj. (Vozka od nakládání holandrů.)

přetáhnout, prgn. 2. koho = cenu přílišnou na někom žádati. Nebuj se, já ještě žádnýho nepřetáh, tebe taky nepřetáhnu (praví kovář smlouvaje o kování vozu celého). 3. koho čím = udeřiti. Aj tě tou lískovkou nepřetáhnu!

převčeryjškem vedle **převčírem** a **předevčírem** i **předevčírkem.** Dypato bylo — něhde převčeryjškem!

převčevčírem, též **převčevčírkem** = předevčírem. Hana mi to řekla huž převčevčírem.

převčevčírkem snad pův. = před-předevčírem. Náš (mladý hospodář) s tim přišel převčevčírkem z mněsta (přinesl to novinou). Srv. převčevčírem. Obojí mluva nedb., bez patrného rozdílu s převčírem atd.

převčírem, předevčírem. Převčírem byl stědryj večer, dnes už je koleda (pís.). Často vyslovuje se i včevčírem. Dypato bylo — včevčírem: to tu ňáký chodili po hubach.

převívat atd., nov., m. převíjet atd. viz víju.

přezouvací boty, které jsou na jediné kopyto tak šité, že se mohou přezouvati, t. j. střídavě obouvati na tu i tu nohu. Staří si v nich libovali, že chůze byla pohodlnější a měněním podrážky se déle uchovaly.

přežívat, přežvykovati. Dobytek chce mít taky vodpoč, abv moh přežívat.

při, předl. 2. o čase: Při sv. Bartoloměji — to huž dříví vlhne, to huž není dobře dělat půdy. Je při tý sobotě — cák už začínat! 3. byjt při síle, při těle atp. Koně má myslivec při těle, ale krávy sou vošizený. Já tě povídám: Vostaňme každyj při svým! Přeneseně: Já tě při tom nechám, dopa by se s tebou příl!

Přibulky, jm. polnosti u Poc. a Lh. Snad stará chodská výslovnost za ob. Přibyl — atd.

příčest, nemoc na prstu, srv. stč. příčes. Dyj to vykousat v arnice, ajt nedostaneš příčest.

Příčestí min. čin. muž. v dom. zachovává důsledně příponu -l i ve skupinách souhl. jako jazyk spis., v chod. se odsouvá; př. dom.: Cáks to nesl? Já ji neuzdvihl atd. chod. nes, zvíh atd.

přídányj, radní při starodávném rychtáři. Lychtář míval dva přídány k ruce.

Přídavné jméno rodu ženského, čísla jedn. užíváno hojně zvláště místo podstatných jmen slovesných. Př. Divči dali na cvičenou. Šel na zkušenou, aby ve světě něco shlíd. Na večer mu dávám po jablíčku pro vytřenou. Máš na vybranou: buď přestát pít nebo si hledyj službu jindě! Dali mu na srozuměnou, že může jít. Za zeptanou nic nedáš. Ani mu ruky nepodala na přivítanou. Dostál za vyhučenou (vyzn. přen. = vykusil, vytrpěl mnoho). To stojí za podívanou. Často bývají výrazy takové v platnosti příslovečné nebo doplňkové. Ty deš s veselou. S takovou si moh vostát doma. Vete, děti, kmotra nihdyš nepříde s prázdnou. No, dobrá. Tesaři píjou zdvižnou. Ten Martin si dal, ten má polízanou. (Sekl se tuze do nohy.)

přídrobovat, 2. význ. přen., o dosazování peněz k živnosti z hotového. Začel si s krámem, myslil doví co nezvítězí, zatim přídroboval, přídroboval, až by byl přišel vo šecko.

příhrada, prgn. pěření mezi stáními v maštali a mezi jednotlivými druhy kopanin ve sklepě.

příchovek, roční nebo vůbec obdobný výtěžek z chovu dobytka a to i z jediného dobytčete. Vod Jiří do Vavřence hnedle tři desítky, té pěknyj příchovek (kráva o 30 zl. dráž prodána, než byla koupena).

přijít, 2. Řeknite mi, jak to příde: tulik kjetu a tak málo vovoce! 3. prgn. záp. nepříde mi (pův. asi na mysl), sm. nezatoužím po čem. Zpívával sem, já myslil, že bez zpěvu nemůžu byjt: ičko mi to ani nepříde. 4. objevuje se, zdá se. Tak mi to tak příde kolikrat, jako by míla šecka ta stará poctivost vymřít. 5. Tráva příde k počlapání, milyj nechá milování. (Pís.) 6. Čijkuc Pepík přišel za hajnýho (stal se hajným).

přijít k sobě, zvl. o člověku, který omdlel. Též o bylině. Len se muší klapat teplyj, rovně z peci. Dyby vostál dýl vně, natáh by a přišel by k sobě (navlhl by a neklapal by se).

přijít na meno, se záp. Nemůže mu přijít na meno, nepřišla jí na meno, t. j. kdejakou nadávku mu dává.

Příkopuc, u Příkopů, jm. rodové. Postř.

příkopytí, dolejší část punčochy (až po kotníky). Dám nový příkopytí a burou punčochy zas.

příloh, pole ležící ladem jeden rok. Nejrači se pásávají včeličky na přílohu, na bílý jeteli. Tutich pár záhonů necháme letos na příloh.

přímání, přijímání. Ke zpovědi ji pampáter veme, ale k přímání ešče nepude.

přímat, z pův. přijímati, prgn. (s předm. dříví) o výkonu lesního úřadu, jenž hotové dříví od dřevorubců přijímá a zapíše počet i druhy do knih. Dy pa se bure přímat?

přímět, 1. menší vlk na stromu, zvláště na malém. Koukněme, té přímětů a to mu bere sílu! 2. nešťovičky vyrážející při ráně. Dal sem mast a ta mi dala: do rána míl sem to plný přímětů!

přímnout, přijmouti; ost. tv. **přím, přímni, přímnite** atd. Mušíte to hu nás tak přímnout. Vidíš, já bych to nepřím!

přímnout se, o bylinách přesazovaných, též o očkovaných neštovicích: ujmouti se. Ťuvotý sem pochyboval, bula drobet velká, a hleme, jak se pěkně přímla (hrušeň). Ze šesti naštojc přímly se štyry.

přímrazek, malý mráz. Dnes bul přímrazek. Též přímrazí. Viz to.

přímrazí, n., malý mráz. Bulo znát drobet přímrazí, bulo! Srv. přímrazek.

přípal, menší oheň, který se dělá v „hustech", je-li pec „slabá". Nechtíl mi brát barvu (chléb), mušela sem dát přípal.

přípletek, nit, kterou vpletají zároveň s vlasy do konce vrkoče a zavazují, aby se vrkoč nerozpletal.

přípona -ám, vlastně koncovka I. u sloves v 1. os. jedn. čís. přít. času, oznam. způs. zní v chod. pravidelně dlouze, kdežto sousedé Chodův (Milaveč, Oprechtice a j.) vyslovují krátce; chodsky **dám,** v Milavči **dam;** nemám — nemam atd. II. v dativu pl. sb. **a**- km. se krátí. Nekal vody, nech jí rybam, ajť nemuší zijtra jinam! (Pís.) Tuto počasí nesvědčí včelam. Místo pravidelného **-ám** ujalo se analogií dle mužských a středních vzorů **-om** (pův. **-ům**) ve slovech: kravom, husom (též slepicom).

připouštět, 1. prgn. krávu k býku. 2. připouštět si starost, zármutek atd. Chlapše, nepřipouštij si to tak; pomysli si: Stála se vůle Boží (matka synu, mladému vdovci).

přípověď, vedle smlouvy (námluvy). Hu Rozsochů burou dělat přípověď, děvka šla pro maso. Námluvy ch. značí počátek jednání o svatbu.

připravit to, prgn. dokázati, vykonati co. Dál to nepřipravíš než do smrti. (Na toho, kdo se příliš lopotí a spoří.)

příramek, dřevo as ¼ m. dl., obyč. dubové nebo modřínové, které připevňuje ke kolu palečnímu rameno, jako přeslice v kole vodním.

přísložit, o mlýnských kamenech, dáti je víc dohromady, aby mlely drobněji. Opak je polehčit. Děje se to „houslemi", jež zvedány jsouce zvedají též kobylici.

přismoudnout se, připáliti se (o pečivu). Takuvý šlijšky jako šišky a než sem se vobrátila — přismoudnutý: čechmancká trouba! Nepřiložím, nepeče to, přiložím, hoří to.

přístěnek, malá komůrka při senci, podél. Hanče, skoč mi pro plášť do přístěnku.

přistřihnout někomu brčka, omeziti, zkrátiti koho. Počkyj, holopíště, až tě dostanou na vojnu; tám tě přistřihnou brčka!

přisvídnout se, připáliti se (o vařivu). Jen sem vyšla a polívka se mi přisvídla.

přiškýřit, přiškvířiti se, přištířiti se. 1. Nelez na samou plotnu, hrode, dyť se přiškýříš. 2. přenes. napáliti se, omočiti se. Chlape, nelez tám, ajt se nepřiškýříš! (neuvážneš u děvčete.)

přišlehy, první známky k telení (na krávě): „votupává". Vopolodni huž bylo znát přišlehy, tak čekát dlouho nebure!

přít, příl atd., přáti, přál. Ne, tuto bych Matoušovi nepříl! přít si, příl si, imp. přísi: Táto, příte si! (dcera o svatbě podávajíc otci připiti).

přítelskyj vedle **přátelskyj,** příbuzný. My můžem jít spolou, dyjť sme přítelský. Přátelský se nemají brát!

přítomný čas i sloves trvacích kladen s význ. bud. Dodla, skočíš ještě dnes do Hujezda k Vítom pro šmír; slunce ještě vysoko a pojednou-li pak tu nyjsi. — Zakolíbijte mi teta, já sem tu hned. — Jen dite napřed, já si zaskočím k ševci a du hned za váma. Deš zijtra teky do města? — Už aj ci tu! Jakpa říkáš? Řekni: „Zaplajť Pambů!"

přítruhlí, příhrádka v truhle, po straně, nahoře. Schovávali v něm vzácnější drobotiny, peníze atd.

přívect, 2. o řeči. Já huž ani nevím, jak to co přived (t. jakými slovy to řekl).

přívírka, dřevo ve vratě nebo dveřích, svislé, vnější, při skobě; druhé je **točna.** Přívírky na domovních dveřích i točny byjvaly z hezkyjch trámců, jako ičko na vrátkach.

přiznávat, přizvukovati. 1. Jenom přiznávyj mámě a na mňe! 2. doprovázeti při hudbě. Tak divčata, zpívijte a já vám budu přiznávat na řeben!

přiznávka, průvod při hudbě. Ty dělij s nosem přiznávku! (o napodobení zadnice dud).

prkeňák, hřeb do prkna, potom vůbec tak velký (větší než šindelák). De pa sou starý řeby kovaný; jeren prkeňák držíl prkno v peření, jakoby je byl zadlabal!

probílit plátno, = trochu vybíliti. Dyž je plátno drobet probílený, dávají je do syrovátky a potom se ještě znova kropí.

probírat, 1. dřevaři probírají les, t. j. vybírají a vysekávají stromy neduživé, srv. probírka. 2. p. se, o počasí, vyjasňovati se. Dnes se to přece ňák probírá.

probírka, výkon v lese; hustý les se „probírá“: odstraňují se všecky zbytečné stromy, zejména naschlé, podrostliny atd., aby zdravé stromy lépe hnaly. Děje se na podzim. Potom přídou probírky a příde vožení dříví: potom se nezastavíš (= nebudeš míti pokdy.)

probityj, zlořečený, darebný. Probityj chlapše, cák to zase děláš, co? Té probitý dítě šecko! Jen křičít a jen křičít; cák já můžu s tebou hrát? (Měkkosti **b** nepozorováno; v příč. min. činném často bjil, bjili atd.)

prodáj vedle **prodyj**; obyč. se činí rozdíl: **prodáj** = dražba exekuční. Má stavení v prodáji. Bure mít prodáj na krunty. Každou středu je na panský pile **prodyj** (t. prodávají se prkna, latě — co kdo chce).

prodát, 2. význ. přen. Jak sem koupil, tak prodávám t. j. mluvím, co jsem slyšel, beze změny.

prodělat, 2. propracovati těsto (ale ne ještě, aby bylo tuhé). Dáš-li do těsta víc másla, mušíš je víc prodělat, nebo máš brus (pečivo tuhé, nevykynuté).

prodít vedle **prondat.** Skrz ten konec se prodíl provázek (na „vobloučku“, léči na ptáky).

prohlídnout, 2. obr. o něčem, co bylo příliš zašpiněno a pak zase umyto nebo vypráno. Ičko huž prohlídlo (prádlo zaprané).

prohodit, 2. s předm. pec, po pečení znova udělati oheň, jen menší, po němž možná zase péci. Po chlebě sem pec prohodila a ešte sem vodpůlne upekla dva sady koláčů.

projít, 2. obstáti, ucházeti. Včera ešte voves prošel (= byl tak suchý, že se mohl sbírati).

prolehat, o obilí, ležet, jen místy, zvl. když některá stébla leží a jiná je zdvíhají. Žíto huž leží a pšence teky hezky prolehá; bure chyba letos.

pro mňe za mňe, ustálený zdvojený výraz oblíben; smysl: nedbám, nebráním. Pro mňe za mňe, di si kam chceš.

pronášet, 1. obyč. šaty, vůbec něco, čím se může chlubit = nositi na odiv, chloubu. Ičko to (zděděný šat) bure pronášet po vsi, aby to každyj viděl — chlouba jedna s chloubou. 2. látka se pronáší, t. j. objevují se první dírky. Tu sukni nemám dlouho a už se pronáší.

pronest se, 1. neos. proneslo se = vyzradilo. Proneslo se na Hedra, že pytlačí. 2. prones sem se = unavil nesením. Takuvyj kůš hrnců až z města, chlapí, to se člověk pronese.

proprát, 1. Já nevím, divčata, jaký to máte ruce hedbávný: sotva stoupnete k trokam, už máte prsty propraný. 2. Markýto, ešte chybá tátovo šátek, patrně si ho proprala; možná že tě huklouz, když si cárala na stoce.

propučít, půjčkou ztratiti, půjčkou přijíti oč. Ňák ji (knihu) potom propučil v Havloucích.

propučít, promoknouti. Jen to tak mhlílo a já přece na řibeti propučíl. Viz pučít.

propustit, o prodeji, který se děje jen z ochoty, aby se vypomohlo někomu v náhlé nouzi. Teta, dybyste nám propustila ňákou libru másla.

prosecí, procesí. Hujezký purou s prosecím tutu neděli do Milaveč k sv. Vojtěchu.

prostírka, menší a prostý ubrus (z plátna domácího). Prostírky užívalo se v obyčejné dni, ubrusů o hodech a slavnostech rodinných.

prostora, f., prostor. Té tu ňáká prostora, to by tary mílo byjt jinčí sjetlo než je! (v nové světnici).

prostřelenec, též **střelec,** bylina, koulenka. Pámbů ji požehnal a dal jí moc proti zlýmu duchu; na tu pomátku nemá hani kořínek a menuje se prostřelenec.

prostřít, prostříl atd., prostříti, -el. Na záhumenci sem si prostříla ňákyj (len), druhyj vodvezem do Louček.

prostý akkusativ času i na otázku kdy? bývá velmi hojný. Dnes tyjden celyj den sluníčko svítilo. (Pís.) Včera rok sem byla ešte svobodná.

prosyjpávat cestičku, žertovný zvyk chasy; začíná-li chlapec choditi za děvčetem v době, když se klape len a tají se s tím, děvčata klapačky prosypou mu za večera cestičku z jeho domova až k milé — pozdeřím.

prošlehávaný obilí, na které přišla úhona v květu, takže nejsou plné klasy. Dlouhý by bylo, klasatý by bylo, ale místem je moc prošlehávaný (žito).

prošoulat, prohledati, zvl. drze a směle. Té kluk vopovážlivá: von k nám příde a šoulá v stolíku a šoulá v misníku, prošoulá kde co!

proštípka, 1. louč (jediný kousek). Vemu-li ňákou proštípku, tak tě tary přetáhnu (tak zde = tak tuze, hodně)! 2. naložený košťál zelný. Máma náše nám dá do zelí proštípky a ty burou, chlape, v zimě protřít.

proti, správně už. v přirov. Co pak je člověk (= já) proti takuvýmu! (o hraběti). Proti lonsku na vovoce by byla vokázka pěkná.

protížit se, státi se těžkým; (sr. stč. obtěžovati sě). Na takuvou dálku se tě (sic dat.) ta nůše protíží!

proto, 2. přesto, nicméně. Proto přece pudu (ač to a to překáží). Proto já přece vostanu na Koudelkuc dvoře. (Přes všecky pomluvy.)

proto proč, zdůrazňuje, takto zdvojeno, udání příčiny. Já povídala hned: Di si sám, já s tebou někamž nyjdu! Proto proč — ty se mi tám napíješ a ešte aby se člověk stydíl! Já povídala: Letos prasátka nekoupíme. Proto proč — mlíka není, bramburů málo, to se prasátko nevyplatí.

protřít, 2. zajíst něco, čím by se „spravila chuť“. Pár tě jich skovám, abys míl tak něhdy protřít (mišenských jablíček).

protřít prach dávají dračkám, t. jakous svačinu k občerstvení a to buď syrové zelí nebo ovoce (zvl. sušanky).

prožrát se, 1. o dobytčeti, jež víc ztráví, než se na něm přichová. Divče, takuvýho

vola krmit (o krávě nedojné), ta se tě do jara prožere! 2. voda se prožírá hrází u rybníka, při splavu a pod ním = prodírá.

prskat se, koza se prská.

prskyjř, též **pyskyjř** = puchýř. Jen sem zavadila (o troubu horkou), a hned mi naskočil prskyjř. Dítě, dyjť si samý pyskyjře: to hani nemúže byjt vod blechy.

pršit, pršilo atd., pršeti. Pršilo vám chčestí (o svatbě).

prtit, jen ve výr. jako: Tráva huž prtí (t. j. vyráží ze země z jara; srv. prut). Bláto prtí (t. j. vyráží mezi travou, za dlouhých deštů).

prudij, nemoc hovězího dobytka, jevící se zánětem na jazyku.

prudina, prudký člověk. Nebujd přece takuvyj prudina!

pruh, místo zanícené po ráně bičem nebo metlou. Neříkyj, žes jí nešvíkal: eště je jí (krávě) znát pruhy.

průhon, kudy se honíval dobytek na pastvu; původně snad jen pěšina, ne cesta pro vozy. Více zachováno jm. ve význ. vlastního pro polohy polností a všelijak měněno. Burem hrát mlíč na průhoně (louka suchá, přes kterou se honívalo). Též na Půrhoně. Z toho Půlhon. (Stráž.) Na Průhoně (Lhota). V Průhonci (Ouj.).

průtržnyj, průtrží stižený. Já zvíhával, až se ve vočích jiskřilo, ale ičko už kolik let je se mnou konec; sem průtržnyj.

pružina, prut i s přírostky, metla nestočená. Vemu pružinu a sesekám tě.

prv, druh, počítávají děti postup hráčů při palestrování míče; potom analogicky někdy i: já třet, ty štvrt . . .

prví i **prvá,** 1. před chvílí. Eště prví svítilo slunce a najednou dešť! 2. před časy, za starých časů. Prví se dělaly mandálky ležatý, tuty tu neznál žádnyj. Prvá dbáli lidi víc na Pána Boha.

pryj vkládá se i do řeči přímé; mluvící jakoby dával na jevo živý zájem. „Ty pryj cucáku —!" (vyplácel prý hospodář pacholečka, který „nenechál" děvče.) Pryj abych se mu do toho nemíchala, s tatíkem že si promluví sám. Pryj by tám byl hnedle vostál (líbilo se mu na vojně).

pryjchy? pl. t., snad klíčky na semenech nebo klíčící osení. Slovo řídké, pro něž jsem dokladu ani nevyptal. (Zaznamenáno na počátku sbírání, pohříchu tenkrát bez dokladu; jediné slovo, jež mi není jasno.)

ps-vs-vs-vs! tak vnadí se pes k člověku, zvláště štěně. Při tom se zlehka plácá na koleno.

psí bývá přívlastkem pojmů nelibých. Psí dni (že prý nejvíce blech), psí jahůdky (byl., krušina), psí petržel (byl. kerblík lesní), psí víno (byl. pstroček dvoulistý). Též: Dnes je psí počasí. (Srv. Dnes aby psa vyhnal.) Psí plemeno, hrubá nadávka. Pusť mňe ženo, nebudu tě říkat psí plemeno. (Pís.)

pšence, pšenice. Drobet sme síli teký pšencí, ale nevím, bure-li z toho co. Hu nás holt není pšenčnyj krunt.

pšenčňák, hřib barvy nažloutlé. Vtuvtich místech rádi (sic) rostávají pšenčňáky, vokolo Škály je víc kameňáků.

pšenčnyj, pšeničný. Na vohnipal je nyjlepší dát pšenčný votruby do pytlíčku a vyřijvat. Pšenčný vijce, která mají skořápky do hněda. Náše nesou letos šecky bílý jako křída; myslivcová má slepice, ty nesou nyjvíc pšenčný.

pšeno, jáhly. Pro kuřata, dy se lehnou, je první zobání nyjlepčí pšeno. Z pšena kaše je dobrá kaše, ale dobrý mlíko muší na ni byjt!

pšenová kaše, 2. přezdívka tomu, kdo chce při všem býti. Ty pšenová kaše, ty! Aby bylo něco bez tebe! („Pšenová kaše se snadlo přichytí, tu muší pomálu vařit a nemíchat.")

ptáček, 2. vikev ptačí (byl.). My máme letos pšenci samyj ptáček.

ptačit, též slož. zaptačit si, chytati ptáky. Náš si rád zaptačí. (Náš zde = můj muž.) Hdo ptačí, ajt nesnídá ani nesvačí, eště mu vyjdělek nevystačí. (Přísl.)

ptáčky, vitod (byl.).

ptačník, ptáčník. Nechčasný dítě, jenom tich ptaků by mi nanosil: dyjť nebureš ptačníkem!

pták, nom., vok. pl. ptáci (stší.) -ci zní široce, že bychom psali raději y; ml. dlouží ptácí, vojácí atp. Gen. pl. ptaků. Nech ptaků a dělij rači! Byjvávalo ptaků hyjna, a dyž se to slítávalo k půzimku, na polích šecko černo.

ptát, ptál se atd., ptal atd. Já se neptál, vzel sem si, co se mi líbilo: dyjt to není zadarmo. Též slož. Pročpa si se nezeptála? Ptá-li se kdo po zdraví známých a přátel (též po včelách), začíná se mu odpověď zdvořilým: „Zdrávi se ptáli —". *A*: Copak bába, bába — eště běhá? *B*: Zdrávi se ptáli, bába, běhá a tahá se s tima dětma jako mladice. *A*: Jak pak v Huvězdě vám přezimovaly včely? *B*: Zdrávi se ptáli, přezimovat přezimovaly pěkně, nám vostály šechny čtyry houle; jenom jaký bude na ně počasí ičko zjera. Pan soudnyj se na to na šecko pěkně vyptál, ale potom začel: Vy pryj člověče nesrovnalyj —.

pucikágl, více dom., název neurčité bytosti strašidelné. Veme tě pucikágl (straší-vají děti). Též pucikákl (stší.).

pucky, zř. sing. pucek. 1. nejhorší druh koudele. Ty bys byla takle pucky příst! 2. Nejšpatnější vlna, ještě nepředená a jíž doma ani přísti nedovedli. Chodívali po ní lidé jako po hadrech. 3. žertovná nadávka: pucku = nepatrný člověče.

pucovat se, holiti se (toto neuž.).

pučit, půjčiti. Cák je melářom: mlyjn de a vydělává sám. A co mají už pučeno (kapitál)!

pučít, pučíl atd., též slož.: **na**pučít, 1. zmoknouti v dešti, 2. nabotnati: Hrách se má

dát před vařením napučít; **propučít,** promoknouti v dešti, **rozpučít,** sůl ve vodě r. (též se); **vypučít:** len se dává do rosy nebo deště vypučít (též do rymíka pučít).

půda, podlaha. Takuvý bláto dnes — ženský, nemyjte se s tou půdou.

půdál, podál. Teta stála půdál, dobře šecko viděla.

puch, prgn., velký zápach. Ičko si přines ňáký mazání, ale té puch, jak s tim hne — plná sence je toho.

púkačka, bouchačka z ratolesti bezové; náboje jsou kucle z koudele, z nichž přední vzduchem jest vyrážen, když zadní pístem vzduch stlačí.

púkladek i **pokladek,** vejce na hnízdě slepičím pokládané, aby slepice nezanášely.

Púlhon, na Púlhoně = půrhon, přesmyknutím z průhon. Viz toto.

půlka, 2. prgn. menší hranice dříví zdělaného, jak stojí v lese; původně p ů l l á t r a, nyní zůstalo jméno i metru (celému). Pracoch s chlebem leží támhle na půlce. 3. polovice dvora (statku). Beroušku mají taky jenom půlku; s Košťálovo byjval přyj to něhdy jeden dvůr.

pumbí, ml. d., ponebí, půda. Slyšíš, bubák (strašidlo) chodí po pumbí!

punča, ml. d., punčocha. Haníško, vokaž, teta (jmenuje sebe) vobuje punči. Té devkъdla nynaná, ta má punči, pekný nový. (Devkъdla a pekný -e bez jotace tu jen v ml. dětí.)

punebí, půda. Té na punebí a zase s punebí: děti, dyjt zlámete krk! (Honí se a skotačí.)

punt, náprsenka tuhá, podobná malému zouváku; součástka starého ženského kroje, jež se vkládala na ňadra mezi nedopjaté přednice šněrovačky, ozubené s obou stran velkými pevnými háčky tvaru **S** a stahované nápěnkou „símotám".

půpa, ml. d., polévka. Pavlík, poj chůtě, máma dá půpu!

pupíčky, 2. bohatá chudobka (byl.). Chodí vokousávat pupíčky", vysmívají se dítěti, které chce docházeti častěji hyjtu, kde mají „díďátko". Ten výsměch, třebas nepochopený a neodůvodněný, pomáhá nejjistěji, aby malý neobtěžoval.

pupínky, m., obyč. pl., barevné tečky na jiné základní barvě. Samici poznáš, ta má na volátku bílý pupínky (t. špaček). Červená půda a bílý pupínky, divče, to tě byl kartoun, srdce jen se na něn smílo.

půramice, úzké náramky na šatu, zvl. ženském: na vobličce, živůtku atd. Náramky jsou do šatu všité (na košili), půramice jsou jako šle a jen na koncích přišité.

půrhon vedle průhon. Viz to.

půrod, porod. Má to vod půrodu. Těžkyj půrod.

půsky! též **půsádky!** (= do posádky) volání na slepice, zavírají-li se.

pustit, prgn. 2. pustit žilou. Dyby si byl dal pustit, moh tu byjt dnes. 3. pustit kupovanou věc, t. j. dáti za cenu nabízenou. Už bych mu ji byl pustil za rovný, t. j. krávu za 100 zl. 4. o nemoci: Já mu je (pakostnice) zařikal a hned ho pustily.

puštěná látka, vl. která pustila (t. barvu).

půta, druh slepice (? stará, velká). Poj, půta, poj! Půta, sedla! (= sedni). Při svolávání slepic střídává se **půta, půta, půta!** a **pípí, pípí, pí-pí-pí.**

půtesky, půválky přitesané málo, aby se mohly lépe k sobě klásti. Dělávají z nich dlažby v chlívcích, kolnách atd.

Putil, u **Putilů,** jm. rodové. (Stráž.)

půval vedle **poval,** trámec kulatý; menší je půválek; z nich dělán na Chodsku „půválkovyj strop".

půvědek i pl. **půvědky** a **půvědí.** Tutu mám tak k půvědku (sukni). Srv. násl.

půvědí. = po-obědí: odpoledne nedělní a sváteční, hlavně doba klidu ženských od umytí nádobí až do spravování. Oblekají k ní zvláštní šat půvědkový, polosváteční. Náš mi přišel k půvědí (muž z města).

půvědkovyj, zvl. šat p. = šat k půvědí. Viz toto. Jeren mám ešte takuvyj (fěrtuch), půvědkovyj (starší, ne už pro svátek).

půvěra, pověra. Byla půvěra a byla zlá, hale ičko je nevěra ha ta je horší! Přestaňte mi s půvěrou! Já věřím v jednoho Pána Boha, a ten tuty věce nechce.

půzednice, největší trám v krovu, sedící **po zdech** a tak držící celý krov. To sou ičko ňáký půzednice, to sou bidýlka! De pa sou starý trámy a starý dříví (= stavební).

půzimek, podzim. Půzimek byl letos pěknyj, chyba žádná. Táhne k půzimku, ičko huž tepla přibyjvat nebure!

půznyj, pozdní. Já míl dost půznyj (oves) a že byly časy, jakyjpa byl! (pěkný).

pyjchavka, houba; když dozraje, sluje **čertovo tabák.** V přirov. dolky atd. Šišky jako pyjchavky t. hebké, dobře zkynuté.

pyjr, jm. hromadné, pýřavka. Té pole zaneřáděný, samyj pyjr a samyj pyjr.

pyjří, suchá bramborová nať. Pohůnci zapálili hromadu pyjří a to bylo ňákýho dyjmu šudýš vokolo.

pyp, ml. d., citosl. = pryč! odstup! Di pyp! Též samo o sobě: Pyp!

pyskyřice, pryskyřice. Pyskyřice je na takuvou menčí ránu chlap.

pyškvorec, nikdy puškvorec. Hu nás doma nakládávaly ženský dycky pyškvorec. Ten je pro štípání. Manželství je jako pyškvorec; kdo si pospíší a volízá to sladký, zbyde mu jen hořký.

R.

řáb, koryto dřevěné, zvláště na okap u střechy. Strč tu dížku pod řáb, vono jí to tám hodně vypleská. Celou noc to hrčílo z řábu (t. pršelo stále a hodně).

řablo vedle řeblo, ale zdrbň. řebílko. Řablo kárá pometlo a muší vobě do pecí (přísl., obr.: zlý zlého). Vem řeblo a vyhrab drobet toho uhlí, nebo bureš mít tuze vostrou pec na koláče; koláče nyjsou chleb!

ráce, druh, odrůda (raçe). Tuty, té jiná ráce, tuty trvávají (hrušky).

ráčit, užíváno jen neosobně a s význ. ironie. Počkám, až se tě zráčí (t. vykonati žádanou službu). Ale než se mu něhdy něco zráčilo! (= než se odhodlal jít). Něhdy něco = kdy kdy, pozdě.

rád, komp. rači, nyjrači Já mám nyjrači brambůrovou (t. polévku). 2. = často. Hdyž lítají naštovky tak hnízko, to rádo pršívá. Ječmen aby byl dobře suchyj! Není-li dost a dost suchyj, eště v perně rád vobživne a cep se ho nechce všimnout. 3. Víte, cák bys rád? (ptají se hocha poslíčka v „krámu").

řad, rozložené obilí na mlatě. Huž mlátí třetí řad dnes. Na řadě rozeznávají se **klasy** a **břítoví** (stébla od kořene). Na břítoví se muší uhodit! (= vší silou mlátiti, aby rána tvrdšími stébly pronikla).

rada, 2. radu dát z něčeho. Ičko mi dyj radu z toho: mám nechát tutu (první jetel) na semena nebo mám čekát, až jaká bure druhá. 3. Sem tě tou radou. Já bych tě byl tou radou: Dyž nemůžeš přelízt, podlez! Tatík je tatík (= nevzdoruj otci!). 4. Není rady = pomoci. Není rady, chlapše, rádi tě vidíme, ale mušíš, mušíš (t. odejíti; k vojáku na dovolené). Není rady, pro krk zase krk!

Rada, Radouc, jm. rodové. (Ouj. i jinde.)

radášek, rarášek. Zas do tebe radášek vlíz? (na hněvivého, zlého).

řádka, řádek. Napiš tomu chlapci pár řádek. Vzela sem dje řádky (bramborů). Letos stojí v řádkach voda, to to bure špatný s brambůrama.

Radyšov, jm. polohy nad Stráží.

rachák, pluh, jenž už neměl radlici jazykovou, na plazu naraženou, nýbrž v podobě plechu vzhůru trčící, a tím už zastává také „dešku".

rachat se, škrábati se v hlavě, význ. drsný. Cák se dnes pořád racháš v tý hlavě? Snad si nevovšivíla?

rák, rak. Ráci sou nyjlepčí, dy kjetou pšence. Ráka malíčko pošoustneš na vocásku nahoře a rák hned spí jako dřevěnyj, můžeš si s nim dělat, co chceš.

rakovina, 2. choroba kůry na štěpu. Takuvá jablonka a dostála rakovinu a nebylo platný vyřezávat, pošla.

řambuch i **řimbuch,** největší druh sliv; viz koloř a kozinka. My máme řambuchy, ty sou vám jako med, ale moc jich snist nesmí: tlačí!

ramínkář, ramenář. Nosí na vobou ramenech, proto je ramínkář (obrazně).

ramlík, samec zaječí a králičí, **ramlice** samice; obojí zvířata se **ramlujou.**

rana, 1. hrana, též rano. Pád sem a s hlavou zrovna na ranu (halméře). Rano sraz! (hoblíkem skroj). 2. hrana o pohřbu. Zvoní ranu, nevím komu, bradajce, dite delů. (Lékovadlo.)

rána, 2. Té rána peněz a nic za ně! (o prohře). 3. Já vodkročím a v tý ráně křik, že chlapec pád do vandrok.

ranatyj, hranatý. Té kámen pěknyj ranatyj, jako by ho sváně přisekal; ten bure na zelí (za váhu). Slož. s číslovkami na př. štyryranatyj = čtverhranný atp.

rannyj, časný; rannyj voves (jenž byl záhy zaset). Sb. **ranná** (mše sv. ranní). Táta šel do Klenčí na rannou. Ale též: Lidi dou z ranní.

ranoušek, dítě „ranné", ale tak, že si pospíšilo na svět (brzy po svatbě). U Hedrů huž křtiny? Není dávno, míli svarbu — no, to burou mít ranouška.

ranty, pl. spěchy; někdy příslovečně. To sou ranty; cák hoří? Jenom ranty, ranty a takle jakobys chtíl!

raška, hubená stará kráva. Von nebíje než všelijaký rašky — jaký pak to může byjt maso!

rážet, prgn. tlouci ovoce se stromu. Chlapci rážejí! Počkyj, dostaneš, rážet nám švesky!

rebenčit, brebenčit. Děti, pěkně modlit! Vy rebenčíte — to není modlitba, té Pána Boha urážet. (Na děti modlící se pro sebe zvlášť v procesí.)

řeben, hřeben; ř. **rozdivací,** na česání pačísků. Ty si teký muzikant, vet, takle na řeben!

řebíček, modrý bez, šeřík. Ten řebíček, té ňáká vůně!

řebílce, pl. t. Chtíl by ke koňom a nehumí vzít řebílce do ruky (= nedovedl by koně čistiti).

rebízl, u, rybíz: Stryjčku, sou vám na rebízlu (t. děti).

rebolucí, revoluce. Já nemyslil než: to bure z toho celý rebolucí.

řebřík, žebřík. Hdo pa by líz celyj rok na punebí po řebříce; jen dyj udělat jaksepatří schody. (Jaksepatří sraženo ve výraz adjektivní.)

řebřina, žebřina. Dělám drobet tak ty řebřiny a rozvory sedlákom a leccos tak.

řečit se, mluviti se od úst k ústům. Vo ňom se to řečí. Tenkrat se řečilo, že peníze spadnou.

ředina, o jídle, jež má býti husté a je řídké, na př.: smetana, huspenina atp.

reklík, malý bochánek, jejž dělají hospodyně, při každém pečení po jednom, menším dětem. Náše máma peče, poj k nám, já tě

dám kousek reklíku. Já muším tim dětom udělat ňákyj ten reklík.

řekni, imp. skleslý na pouhou interjekci, již se mluvící souhlasu dovolává (= srv. vet, vedže atd.). A řekni: dyjť von staryj eště taký není prázdnyj; čí pa to, řekni, bure než jejich! A řekni, co pa se stará nastarala!

rekůř (z lat.), odpor právní. Halířkuc pryj podají rekůř.

řemesál, gen. pl. sl. řemeslo. Tůlik řemesál — co s tim: nyjlepší držíť se jednoho!

remlíky, čtvero po dvou skřížených přes sebe dřev, na nichž leží zlaví s čapem mlýnského kola.

repetlt se, překážeti, býti v cestě. Ičko se mi tu nerepejť!

řeřáb i **řežáb,** jeřáb. Bednáři posekali nčco mladyjch řežábů; dělali z nich vobruče; íčko to šecko přestálo, šudýš nastálo jen železo a železo.

řešatář, sítař. Je tu řešatář; nemáte žádný řešato spravit?

řešato, řešeto, síto. Vzeli-li pak řešato? (t. do stodoly). Rozeznávají řídké „**stodolní**", obyč. napjaté na rohatině, za kterou se drží pevněji, poněvadž se na něm „pocívají" vohrabky, aby se oddělilo zrno od klasu, a tudíž třeba více síly; dále **hrachový** (též velmi řídké), **koukolní, polokoukolní, prašný.**

řešice, řešeto starodávné na čištění obilí, podobné neckám („trokám"); srv. stč. říčice. Za starodávna čistívali vyfoukaný vobilí eště na řešici, ale plevele v ňom vostálo proti íčko dost. V přir. látka jako řešice, vetchá, řídce tkaná.

řešit, jedn. sl. obyč. než pohřešovat. Já lože hned řešil, ale do ví, de huž lože bylo. Je muj, niní muj — já nevím; já ho něhdež neřešim (ztracený knoflík).

řešpytel, kdo hodně hřeší (= kleje). Jirka — té řešpytel, já bych ho pro to jeho klení nevzel na službu darmo.

řetěz, 2. zavírání „na řetěz", sestávající z dvojhroté skoby ve veřejích zaražené a plochého článku, přibitého pohyblivě na dveřích. Článek má podélný otvor, jenž zapadá na skobu a pak se zastrkuje dřevem nebo „visatým" zámkem.

řetízky, 2. obyč. pl., zvláštní tvar chodského vyšívání; mezi ř. býval druhý tvar „křivyj štich" nebo „zadrhávka". Ř. bývá dvojí: obyčejný a pletený.

rez, v ch. m. r., gen. rezu. Takuvyj dobryj nůž, a kouknite, byl by mi ho rez sežral. Břitva zkažená vod rezu.

rezárna i **řezárna,** též **rezajna,** místnost, kde se řeže řezanka. Bývá jako menší kolna nebo maštálka. Teče nám do rezárny. Vodklijď tu stolici („strouhací") někam do rezajny zatim!

rezat i **řezat.** Děvko, poj mi pomozt narezat rezanku! Jen ho řež! r zvláště v mluvě starších.

řezbař, řezbář. Na takuvou práci aby byl řezbař, do pa to může dělat bez nádobí (o okrasách novomodních na okraji střechy).

řeznickou cestu dělat, marně dělati delší cestu. Šel sem se podívat po ňákyjch hlavatičních semenach a dělal sem řeznickou cestu: šudýš už to šecko vysíli.

řežavyj, žhavý; ř. uhlí. Plotna byla řežavá a tak sem na ní pádla s rukou.

říbě, hříbě, gen. pl., **říbát.** Mý říbata táhnou jako šrouby. Sedlová huž míla kolik říbát. Obr.: **říbata pást,** 1. leželi na břiše s podepřenou o ruce bradou. Matij, paseš říbata? (na lenocha hovějícího si tak na drahách za vsí). 2. = vraceti, vrhnouti. Na svarbě snid Káčino Tomáš misku pekáčkový vomáčky (= mastnota z vepřové pečeně) a dyž se navečer drobet roztancoval, mušel ven a vně pás říbata.

říbet, 1. hřbet. Poj na říbet! (na dítě, jež se chce nésti). Lok. na říbetě a na říbeti. Dítě míla na říbetě. Mám kolik dní ňáký pálení v říbeti. 2. vrch nože, proti ostří. Praštil na říbet a říz se, jako by to bylo vostří.

řídel, v přir. Novák byl člověk jako řídel, za co ten vzel, mušelo povolit.

řídelík, hřídélek. Pokazil se mi řídelík v motovidle a íčko tu není, do by to spravil.

říha, hříva; v tomto významu více dom. 2. úprava vlasů pod čepením. (Draž.)

řích, v přirovnání: Té divče skočná jako řích. Barbora má chlapce, ale té chlapec čerstvyj jako řích. Pyjsek vostryj jako řích.

říkání, čtení, přen. kniha. Té pěkný říkání vo Jenofefě. Též v konkr. sm. Náš přines z fary ňáký říkání.

říkat, 2. čísti. Děrek eště dobře říká, takový leta, a má eště hlas jako zvon. 3. Říkal si? (zvídá tatík na školákovi, byl-li toho dne volán ze čtení). Též slož. Kmůtr přines kroniku z Draženova, já se do ní dal a přeříkal sem jí u nich hnedle celou za jeden večer. Ale též čtát, čtal, přečtát, přečtal atd. 4. prositi, žádati oč. Eště si vo ní neříkal? (o dceru). 5. čemu co = souditi, míniti. Co pa říkáš tomu počasí? Cák říkala máma fěrtuchu? Nebyl jí drahyj? Už tomu neříkám nic (= neradno, hanba mluvit).

římat, hřměti. Sv. Petr římá, dá nám flaši vína. (Pís.)

římbuch viz řambuch.

řípa, řepa vodnice. Na tvý nohy, chlapče, by moh sít řípu (pohůnkovi, jenž nohou nikdy nemyje).

řipniště, n., pole po řípě.

říšnyj, postrašený, ustrašený. Koukáš celá říšná. Chlapec mi přišel celyj říšnyj; co pa von má cizí dítě bít?

říva, hříva; dom. říha. Z řívy to už nyjsou pravý vlašiny; nyjlepší vlašiny sou z konskýho vocasu.

ročák, roční vůl; potom i dvouročák, ale tříletyj.

ročlt se, dospívati k výročí. Ičko někerak v senach se to bude ročit, co byl ten velkyj voheň v Hujezdě. Zrovna na Boží Hod se

to ročí, to přišla bouřka a za malou chvíli šecko stálo ve vodě.

rodič, jedn. č., rodák. Vodkajdpa vy ste rodič?

rodit, o stromoví ovocném. V Klenčí u Řezníků mívali jabloň, jakyjpak strom, a nerodila a nerodila leta; říkali jí samec.

roháč, koláč velký, „štyryranatyj", jejž dostávají služební o sv. Martině ze služby odcházejíce. Obr. **zlámal roháč** = přerušil službu, utekl před časem. Roháčky, jm. polností u Tlmč.

rohatiny, pl. t., vidle hnojní. Di dál, nebo tě naberu na rohatiny! (děvečka při kydání na škádlila).

rohlíček, 2. druh kramborů tvaru podlouhlého, trochu zahnutého. Rohlíčky sou ranný a sou dobrý.

rohlík, 2. roháč (brouk). Tomáš Vávruc chytil rohlíka a zavřil ho do posádky (klece), míl ho v posádce jako ptáka.

Rohožky, pl., luka u Postř.

rohy, pomn. 2. Saně se samorostlými nosy, zvl. dřevo na saničky vhodné. Ten buk by dal rohy, takuvyj silnyj kořen na jednu stranu. Viz růžky. 3. vokázat rohy, euf., objeviti se hrubým, krutým atp., o člověku, jenž takovou nectnost sobecky skrýval. Za svobodna se dělal, dělal — ale jen co tu sedíl, hned začel vokazovat rohy (nehodný zeť). 4. Hra „na rohy"; nahazují si míč.

rochat, onom. 1. o zvucích prasete. 2. kutiti kde co, zvl. s hlomozem. Cák na tom punebí rocháš? Slož. **zarochat** něco, mezi něčím zastrčiti, takže toho nelze nalézti. Obyč. o větší, „hlomozné" věci mezi jinými hlomoznými. Kam pa ste mi to dláto zase zarochali?

rochce, rokle. Ten příval nadělal ňáký zkázy. Pod Vyjhledy voda vybrala pole a udělala rochci — nechčasnou, přes kolik polí. Nedbale vyslovováno i rofce. Vavřencká rofce byjvala pryj, to eště starý lidi pomatovávali, že jí moh místy přeskočit; íčko je tám hlyjbka nechčasná; sou tám stromy a sotva je za vrcholky vidět.

rolí, stř. r., (srv. stč. rolí ž. r.) 1. pole vůbec. V rovině je dycky nejpěknyjší rolí. 2. pole zorané, pak orání samo: Sil po dvojím rolí (po dvojím orání).

rolna, 2. obr. Chodí s rolnou = klevetí, donáší.

rosa, 2. rosnice žába. To není strupatá, té rosa (to není ropucha, je rosnice).

Rosín, na Rosíně, jm. polí. Poc.

rost, inf., růsti. „Přestaneš rost", škádlívají se pohůnci na pastvě, když některému se podaří tajně přes druha sedícího přendati nohu.

rostávat, pěkné šetření kvantity dějové. Tutary rostávají modráci. Rostávaly brambáry, děti na ně chodívaly a nosily jich košíky; íčko není vidět brambár, šecko to květe na jalovo.

roubačka, sekyra tvaru klínového, na dlouhém topůrku. Na kálání muší byjt roubačka, tustim tintidlem (sekyrka jednoručka) nedokážeš nic.

roubit, o vazbě dřev při práci tesařské. Hlavně stěny se roubí, t. na sebe vážou. Tuty tesaři íčko nedovedou ani kulatý stěny roubit. Roubená sence. Roubení ve sm. konkretním, hlavně obruba dřevěná nad studní.

roubnout, bodnouti, ale silnější významem. Hínaj, to sem se roubla do ruky. Němec horoub do břicha, Krysl se hned svalil jako špalek.

rouda, hrouda; r. másla; r. na poli. Honza brouk, roudy tlouk. (Říkadlo dětské.)

Roula, dem. Roulíček, jen v Dom., na Ch. obyč. Vávra, Vavřenec, Vávříček.

roule, roura. Po roulích bys sem dostál vodu snadlo a jakoupa dobrou vodu, z lesa! Viděls, kerak pumpař vrtá roule?

roužnout, rozžehnouti, rozsvítiti. Manko, roužni, dyjt není po senci vidět.

Rovně, nom. pl., f., jm. polohy u Mrákova. V Rovních.

rovnyj, 2. prgn. = rovný kůš trávy, t. j. bez vrchu (viz to). Já si nažíla rovnyj a chutě sem to vzela, a demů, a vařit! 3. o ceně v úplných desítkách nebo stovkách; při tom se číslo nejmenuje. *A.* Pětku sem přidal a k šípku, huž na něco nekouknu, přidám eště zlatyj — šestavosumdesát za takuvou kravici — víc ani kryjcar! *B.* Dyj rovný a kráva bude tvá (= 90). 4. Já, hdepak kráv bude, chodím, hledám v houští kříž na kříž, zatim kráva se pustila rovnou demů.

roz- předpona bývá v řeči nedbalé vyslovována **doz-** atd. Pepík mi je dozsek (vejce červené krejcarem); též u jmen: dospek, rozpek. Srv. stureno, storola, děrek atp., kde však je **r** za **d** zpravidla.

rozapnout i **rozepnout** ; stší. tv. ještě slýchati: rozepít bestu, s rozapatým kabátem atp.

rozbleptat se, rozvařiti se na kaši; o bramborách, knedlících, hrachu (když se co převařilo). Letos aby brambůry číhal; jen sem vodskočila a rozbleptaly se mi, nemohly se jist.

rozčepyjřenyj, o ptáku, když ježí peří. Ta slepice je vod rána rozčepyjřená; cák je jí asi, co?

rozdírat se, roztahovati se, smělým býti. Přišla mi sem, cák míla! Ičko se tu bure rozdírat! (Nespokojená tchýně o „nevěstě".)

rozdívat, prgn. česati „pačesy" na „rozdívacím řebeně". Pačísky potom eště rozdíváme: položíme si rozdívací řeben na koleno zuby nahoru, levou rukou ho držíme a pravou bereme pačísky a česáme je. Odpadky jsou „pucky".

rozdrbat, tuze roztrhati (o šatu). Lidi, chlapše, tys tu kazajku dnes rozdrbal, to ty houby za to nestojí! Přišel mi ze světa rozdrbanyj, styděl se jít ve dne, já ho zas mušela voblíct.

rozejít se, 2. přijíti do kroku, zvl. bolí-li co: Jak já se za chvíli rozejdu, t. j. půjdu

dobře (zde zase případ, kdy e před j zní jasně; srv. původ: roze-jdu; ale ne-jdu zní už nyjdu). 3. Hondzom se rozešli smlouvy. Též o smlouvajících se. Neudělali zas. Rozešli pryj se vo jalojci. Podobně při koupi. Rozejít se vo ňákou mizernou zlatku a takovou věc pustit, ne, to bych nedělal. (O gruntu vhodném pro kratší cestu na pole.)

rozháněnyj život, hedbávný červený, s květy velkými, jejž nosily staré bulky odkládajíce už jablůnkovyj. (Viz to.)

rozházka, jen ve výr. na rozházku. Já nemám peníze na rozházku, peníze se těžko vydělají.

rozhod, u, m., chvíle na odskok z práce nějaké napjaté. Dyjť přece bureš mít teký ňákyj rozhod. Srv. pův. hod = čas.

rozhor, rýha mezi záhony. Eště vyženu rozhory, t. j. vyořu znova, aby voda jimi mohla stékati. Není-li času nebo počasí na úplné orání strniště, aspoň se vyženou rozhory.

rozkřípnout, rozštípnouti, ale beze všeho ostří. Rozkřípnutý dveře. Koukni, dyjť si koupil rozkřípnutý prkno, cák s nim?

rozkublat, rozplésti scuchanou přízi. Viz skublat.

rozkůčka, y, m., neposeda, rozpustilec. Brakana za svobodna byjval rozkůčka, ten nenechál žádnýho.

rozmachat, zvl. o blátě, hnoji atp., rozšlapati, rozetříti. Děti, ajt to tu nerozmacháte! Též: Rozmachal to po misce (kaši) a nechál to.

rozmiklanyj, 1. rozviklaný, dveře r., židlice r. 2. Obr. Deš jako rozmiklanyj. Sem vod tý chůzí celyj rozmiklanyj.

rozněvat, rozhněvat. Chlapše, nerozněvij!

rozpadá se, rozpadalo se, neos., 2. o padání sněhu hojném a trvalém. Kouknite, to se to dnes rozpadalo! Hdo pa by bьl řek, že se to tak rozpadá. Srv. rozpršít se.

rozpařit se, 2. o hovadu, když se dostane k lepšímu žlabu, než je na něm znáti tloustnutí. Než se takuvý, zakarašený hovado rozpaří, to trvává někdy čas! 3. Tvrdé pečivo dává se do trouby rozpařit, t. aby změklo.

rozpek, bochník z posledního těsta při pečení, hodně kmínem a solí posypaný; peče se obyčejně při každém pečení a první se načíná. Příbuzní a dobří sousedé posílají si navzájem při každém pečení kus rozpeku.

rozpíček, pův. zdrbň. rozpek. 2. prgn. větší a prostší dolek, jenž se pekává z bělejší mouky žitné (vyjraži), smíchané s pšeničnou nebo i s pšeničnou a ječnou. Některé hospodyně dávají do nich anýz. Nikdy se nemaže ani nemastí, nýbrž máčí se do nějaké omáčky, na př. hruškové, tořnové atp.

rozplesknout se, rozraziti se „na mětanku" na plocho. Ta byla zralá (hruška), tak se rozplesknout!

rozpřásky, též **spoušťadla** (Postř.) slavnostní zakončení přástek, které bývá zpravidla „na chudou hůrku", aby se mohlo tancovat. Děvčata chystají pálenec, pekou buchty, vaří kávu, koupí i kořalky a zvou samy ten den chlapce, kteří se na oko nechávají prosit. Někdy se překládají do konce masopustu.

rozpravovač, řídký silný hřeben na první česání (když jsou vlasy rozcuchané).

rozpravovat, rozčesávati, zvl. vlasy rozcuchané (rozpravovačem).

rozpršit se, neos. rozpršílo se = dalo se do deště trvalého. Žně tu a hlete, rozpršílo se to, jako by nechtílo přestát. Já povídal, že se to dnes rozprší.

rozpusta, rozpustilý hoch. Necháš jí, ty rozpusto! (trýznil kočku).

rozsedaný ruce = rozpukané od větru, zimy a vody, střídá-li se jejich vliv. Srv. rozsedlina.

rozsedit se, posedí-li unavený delší chvíli, takže se mu potom těžko vstává do nové chůze nebo do díla. Kouknite, to sem se rozsedíl, že nemůžu z místa. Rozsedělá slepice, kvočna, která už několik dní seděla na vejcích.

rozsívka, loktuše z domácího plátna na rozsívání; na rozích jsou přišity plátěné šle, jež se po dvou svazují. Při rozsívání přehazuje se horní pár přes hlavu a visí na ramenou, dolejší drží se v levé ruce. Při česání oba páry se zavěšují na ramena, aby byly obě ruce volny. V Dom. jen „loktuše"; tu do ní také svazují trávu na kůš nebo na trakař.

Rozsocha zach. jen ve význ. vlast. jm.; název polností u Klenčí a jm. rodové v Oujezdě U Rozsochů.

rozvazovat, 2. Dítě rozvazuje = začíná rychle a snadno žvatlati, mluviti. Též v nepříznivém smyslu o člověku zdánlivě skromném. Já myslila: vono to nehumí mluvit, ale jen co se vokoukala, ta rozvázala! (t. služebná nová nesmlčí slova).

rozvolát, ve zlém sm., rozkřičeti. Já bьla po světě rozvolána, pro jednoho chlapce krubijána. (Pís.)

rožeň vína m. hrozen, jen dom.; pl. rožně.

rožní, co jest na rohu, rozeznávají od **rohový,** co jest z rohu; rožní sloup v kolně a rohová špička, rohová klička do pírek u kolovratu.

Rubey, příjm., Klenčí; patrně poněmčené ze starého a rozšířeného po Chodsku Hrubý. Srv. v předmluvě o Myjtňákovi.

růh, zř. m. roh. „Růh, růh!" povolávaly děti na děvče, jež mělo „lonskou" kost na čele.

ruj, snad pův. imp. sl. rváti, vyskytuje se jen v říkadle při pohrávání s maličkými: Ruj — ruj — ruj — koza veze hnuj, kó-ó-lik kopenců? Při tom dítě zlehka tahají za ouško sem tam, při „kolik" zatáhnou zdlouha.

rukajce, nikdy rukavice. Nechojď bez rukajc! Nakříhneš na ruce. Zdrbň. rukajčka.

rukajčky dělat: Větší škádlívají děti: „Vokaž, já tě udělám rukajčku!" Když dítě podá ruku, mačkají mu ji v kůstkách zápěstních svírajíce palcem a ukazovákem a

jezdíce jimi po kůstkách sem tam, takže to citelně bolí.

rukáv, 2. příčka (pant) ve dřevěné stavbě spojující dvě dřeva v úhlu vázaná. Krov na vosla muší mít rukávy, nebo by pád.

rukávce, 1. vrchní část ženské košile s vydutými rukávy a tílkem volným, od těla, zpředu nesešitým a sahajícím až přes boky. R. nemají zapínání, nýbrž konce překládají se přes sebe a upínají živůtkem. Pod r. jest druhý díl košile, voblečka. Viz to.

řumpat, bíti, tlouci; zvl. slož. nařumpat. Ale! Já mu jich nařumpala! (Matka nezbedovi.)

rumplovat, bouřiti, tlouci něčím hrubým. Muzský, nerumplujte tám vně tak s tima prkny, dyjt může člověk přijít vo huši. Ta kráva se něco narumpluje s tima jeslema! (rohy do nich bije.)

rundit se, roztahati se, nemotorně se pohybovati kde, též překážeti. Ičko se mi tu nerundi! (= nepřekážej!) Rundila se tám, nemoh se člověk někamž při ní hnout.

růženec, 2. část páteře nad křížem. Já to mám zrovna v růženci (bolení).

růžky, 2. pomn., sáňky (zvl. dětské, proti prkenným), jichž saničky jsou zrobeny z buku tak rostlého, aby jeden silnější kořen podélným rozpoltěním s kmenem tvořil roh (nos) saničky.

rybičky, 2. druh vyšívání.

rybina, jen ve výr. plátovat **na rybinu,** plát na rybinu, roubit na rybinu atd., t. j. tak, aby zapuštěné konce trámů měly tvar rybího ocasu (na konci širší).

ryjba, vedle ryba; ryjba zpravidla v řeči starších všude. Spustili stavidla, burou lovit ryjby. Struh, té dravá ryjba. Burete mít ryjbu, že neseš perník a vocet?

ryjd, u, m. 1. obracení vozu s potahem, 2. místo k takovému obracení. Kampaks tám zajel, dyjt tám nemáš ryjd! Houvni, abys dostál ryjd!

ryjdovat, vojí říditi směr vozu, zvláště při obracení, nebo saně při jízdě. Proč pa se repetíš k vůji, dyž nehumíš ryjdovat (na hocha, jenž „zvrátil" saně i se soudruhy).

ryjna, ulice krátká mezi dvěma domy, chalupami; zdrbň. **rynička.** Takle stát s chlapci v ryjně: to vona by byla, ale dělat ne, dělat!

ryjt, ryjl, ryjla atd. Chlapše, ty máš nos — cák si ryjl na kopečku? (= umrněný). Ta zahradka by se míla íčko na zimu teky přeryjt. Též slož. Já se toho něco naryjl: dyť to bylo jako ulehel.

ryjzat, neos. ryjzá mňe = hryze; význ. slabší než štípá.

Rymíčkuc, u Rymíčků, jm. rodové (Postř.).

rymík, rybník. V potřekovským rymíce kantor chytá slepice (Pís.). Jm. vl. Rymíky, louky u Kyčova.

rynička, zdrbň. k ryjna. V lychtářuc rynice sme jí přece chytili (slepici).

S.

s, se, předl., zvláštní funkce: 2. Hana šla s vobědem (t. j. nesla oběd na louku). Skoč ještě s radlicí do kovarny! 3. Manka ňák blídne, mi se to s Mankou dvakrat nelíbí (podezření, aby nebyla „živá nemoc"). Pod. Jozef (sic vok.), jak pa je s mámou? (jak je jí v nemoci). Hanče má polízanou s rukou. Co já vystála se zuby, to nepřiju ani psu. 4. Přišli sme s nocí. 5. S takuvou mi nechojď! (tak hrubě nemluv). 6. Nebujď s ní, bujď se mnou! (Děti.) Předložka se opakuje: Copak s nim, s krůbijánem? Ňák jí chybilo a spádla s lavky do stoky se vším s dítětem.

sad, 1. ve sm. ob. hojně už. Každý „dvůr" má sad. Též jm. vl. Sádek, poloha u Kyčova. 2. m. verb. subst., sázení chleba atd. Já chtíla řect: slabá pec, a koukněme, vono by to hořílo (= koláče pálily by se) ještě v druhým sadu.

sadička, sazenice, obyč. jen v sing. s význ. hromadným, zvl. o s. zelinné. Hana je pro sadičku v Tranově. Na sadičku ještě burou, ale k jidlu letos nyjsou, je to samá voda (o bramborách).

sadivec, tvrdá hlava, paličák. O, Dlouhyj Barta, té sadivec!

sadivost, tvrdošíjnost, umíněnost. Soudila by se a soudila by se, té vod ní jenom sadivost takuvá (soudila zde = přela by se, chtěla by mít pravdu).

sadivyj, umíněný. Té ženská sadivá: rači dvůr ztratit než hustoupit.

safra, safradelt, safraport slabší než sakra atd., jako **stafra, sakva, takva** atd. Též adj. **safradeltskyj, safrapurtskyj** atd. Chodové starší neradi klejou, mladí hojně, takže bývají proto i mrzutosti mezi obojími. Srv. násl.

sakva, sakvadelt i **sakvapurt** vyhýbavé zaříkání se místo klení **sakra, sakradelt, sakrapurt** (toto projde jen hrubým anebo ve velkém, odůvodněném rozechvění; ženě nikdy. „Klíje jako chlap" o ženě velkou hanbou).

Sala, Salka, Salička, Salomena. (Klenčí.)

samodruhá, euf., těhotná. Markýta tu samodruhá, a íčko jí přijít s takuvou novinou! (t. že mladý muž, voják, padl v Bosně).

samoslička zdrobň. od sl. **samoschle,** (stromek samo-(u)schlý), tyčka táhlá z lesního stromku, z nichž se dělají ploty. Du se podívat po ňákyjch samosličkach na hradbu.

samotinkyj, atd., důraznější než samotný, zvl. v mluvě citové. Tak sem tám sedávala samotinká celý večery a nestyjskalo se mi. Též důr. **samotinkyj sám.** To sou dlouhý hodiny, tak tu ležít samotinká sama. (Slepá selka nemocná.)

samou noc, akk. na ot. kdy? Bylo to samou noc, najednou takový lermo po vsi.

sámovat, přiřezávati prkna na kružní pile, aby odpadly odřezky, t. j. krajiny s korou a suky. Na pěření je dost prken nesámovanyjch; zapěříš víc! Při sámování moc vodpadne.

samyj, samá atd. 2. označuje často přílišnou míru něčeho. Letos je to samyj dešt (= příliš často prší). My máme len samou trávu. Povídyj si, povídyj; jenže je to samá lež!

saně, sáně. Povídala straka vráně, koupíme si saně. (Pís.)

sanička pravá a levá, hlavní součástky saní.

sánka, čelist dolejší. Zív a vyskočily mu sánky (nemohl zavříti ústa). Začel mi bolít zub, já na to tůze nedbála, chodila sem s tim, až sem načichla a íčko se mi může bolestí rozskočit celá pravá sánka.

sánky, sáňky. Vem ho na sánky a si s nim dole ve vsi hned (špalek).

sáze, saze. Hu Vízdalů se chytily sáze.

sazenyj, odhodlán na vše (zvl. na něco zlého). Huž sem sazenyj — dyž je tele pryč, ajt je kráva teký! (toto parabolickým příslovím; pravil tak, kdo se nerad dostal do soudu, ale pak nechtěl ustoupiti).

sázet, 2. běžeti dobře. Ten sázel (o vyplašeném zajíci).

sběžityj, co má svah: cesta, mez u pole, střecha atd.: skloněný. Sběžityjší tak nehnijou (t. střechy).

sbít, 2. Náše děti míly kolíbku, nebyla hani vod truhláře; tatík jí sám sbil a vykolíbali se v ní všichni. Ičko koukají jenom po kočárkách. (Jsou zpaněstělí.)

scepenít, přestati boleti, zvl. o bolesti veliké. Nech to, nedávij nic než sturenou vodu, voda to vytáhne a vono to samo scepení. (Pohmožděnina.) Též vocepenít. Ve význ. zdechnouti neznámo.

se, sebe: oblíbené výrazy: Nemá co na sebe (t. obléci). Nech to hu sebe (t. nepovídej nikomu). Žere se v sobě (o tajné zlosti, žalu atd.). Hadam byjval dycky víc pro sebe (t. málomluvný). Mladý sou íčko taky pro sebe. (t. začali živnost samostatnou). Jít do sebe: Byjval Pepíček vyjsada, nechtíl se bát ani Pána Boha. Ale vzelo ho to, a potom šel do sebe. Najednou mu humřila žena, divče velká a chlapec jedinyj se mu zkazil ve světě.

sebrát, ale **sebral** atd. Prgn. sebrát se, t. z bídy, nemoci. Jen jí hlejďte, vona se brzy sebere (děvče po chorobě).

seč, sekání (sena, otavy atd.). Verb. subst. neuž. V krtinach, to já vím, té zlá seč. Nastane nám hnedle seč, potom se nebure možná někam hnout (t. bude pilno).

sedít, sedíl atd., seděti. 2. prgn. seděti ve vězení. Votaváci muší dycky někeryj sedít (o zlodějském rodu). Dyjt za to, že ji nadala zkaženyjch, mušela tenkrát sedít. Staryj Kačar teký sedíl, ho je (h úplně jasné), ten tám byl neděle! (t. mnoho neděl). 3. sedít na kom, pronásledovati, týrati. Byjvával tu ňákyj, na koho si zased, na tom sedíl, nezachovál se mu, dělij co dělij; lidi rači hutíkali z panský služby.

„sedla!" volá se na slepici, chtějí-li ji ohledati; slepice naučí se na to slovo nejen sedati, nýbrž odklopí i křídla od těla, aby ji mohl pohodlně vzíti.

sedlatyj holub, jenž má bílou hlavu s prsy i bílý ocas, křídla černá nebo červená.

sedlák, 2. název hospodáře od čeledi: Sedláku, cák burem po neděli žít, nebo neburem? Pod. selka! (Nikdy: „hospodáři"; viz toto.)

sedle, dom., = **senle** chod. = slož. ze sem hle! Jen v ml. nedbalé. Sedni sedle!

sedlovyj, tahoun s., (při vozkovi; druhý je náruční). Tántoho sedlovýho bych dal rači; míl bych k tuktomu huž jinýho! (míl bych = mám, odchovávám si jej). Mluvící stojí podál potahu, na opáčné straně, t. j. před náručním). Za sedlovýho vybíráme rádi silnyjšího.

sedmihlář, sedmihlářka, velký lhář atd. Frantovi budeš tuto věřit, tomu sedmihláři? Ty sedmihlářko hlavá! (Děti na sebe.)

sedníčka, světnička. Mám tu sedníčku, tám se sklidím a mám svatyj pokoj („vyjmluvník").

Sedníčkouc, Sedníčkovic, podruh ze sedníčky s celou rodinou. Náši Sedníčkouc purou teký (na pout).

sednouti, bývá bez si: Sedni, ajt nám nevodneseš spaní! Obr. Sedla mu vosa do nosu (= něco mu dělá vrtochy). 2. Halbustýn šel včera sednout (t. do vězení).

sejít (sic!) **na něčom,** záležeti na čem, asi pův. vzejíti (z čeho). Co pa na tom sejde! (= Co na tom záleží. Výjimkou zase zní tu **ej** jak psáno).

sekanka, rozsekaná na drobno řípa (vodnice) a naložená jako zelí. Do sekanky dy je takle kousek huzenýho, á, dobrá je!

sekat, prgn. o hře velikonoční o vejce, při níž hoch krejcarem „seká" t. j. hledí zaraziti do vejce; „zasekne-li se" krejcar, až uvázne, je vejce, jež druhý hoch v hrsti drží, prohráno.

sekat se, 2. pospíchati. Dyž slavilo, eště sem byl v mňestě; to sem se sekal, ne?

sekyry na Chodsku obyčejné: roubačka, dřevorubecká; hlavatka, tesařská na přitesávání dřev zhruba; pobíječka, tesařská na zatloukání hřebů a přisekávání šindele; širočina, tesařská na tesání do hladka; jednoručka, (malá, širší) pro domácí potřebu; střihovačka (ko-

lářská, větší jednoručka); loukotová (kolářská jednoručka těžká a nízká, se širokým ostřím).

sekyra, 2. přezdívka ženské zlé a křiklavé. Sekyro, sekyro! Přece se kroť a buj se Pána Boha!

selát, salát. Takuvou mísu selátu, chlapše, to habys puk!

selhat, 2. nezdařiti se (proti očekávání). Len rád selže!

selka, vok. bývá roven nom., čeládka tak oslovuje hospodyni. Selka, sedlák chce ňákou misku! (Při vybírání medu.)

selská muzika na rozdíl od „panské" či „plechů" sestává z dud, klarinetu a houslí. Housle v selské muzice bývají „podvázané", t. j. převázány struny na témž místě krku, aby se docílilo vyšších tónů bez přepínání.

semíčko, semínko lnové. Žid se tě neptá po penězích: žid veme peří a veme semíčko a veme co je, jen dyž může čachrovat.

sence, světnice. Ty děti jenom ze sencí do sencí! (t. přebíhají; gen. sing. i nov.)

„senci!" ustrnulý výraz z pův. **do senci,** při svolávání slepic, kde v zimě je mají v senci (srv. vynechávání předložek na příkladech mluvení s dětmi).

sendle, semhle; též jen **senle** (**n** za **e** zní jako pouhý zvuk nosový). Sednite senle k nám! Postav jí (sic!) sendle.

senle, z pův. sem hle. Chod. vysouvá **h** a **n** vyslovuje jen živlem nosovým spojeným s **e**. Té pořád **senle — tánle!** (O řeči a jednání, jež nespějí ke konci.)

sesadit, prgn., dobře složiti; sesadit psaní, řeč. Dnes to míl ten pan falář sesazený! (o pěkném kázaní).

sezrzavít, srezavěti. Ráno brambůr, vo polodni brambůr, na večer brambůr — to aby třevo člověku sezrzavílo!

sezvánět, o druhém zvonění na služby boží; napřed zvoní, obyčejně půl hodiny před obřadem; sezvánějí před samým počátkem. *A*: Nesezváněli ještě? *B*: Burou co nevidět; zvonili, byla sem ještě v Tranově.

sfelezovat, sčiniti (domluvou nebo bitím). Divče, já tě sfelezuju, že bureš pomatovat.

sháněná míra, t. j. „bez vrchu", na niž se měřilo obilí atd. Obyč. platila úmluva buď „nash. m.", buď „vrchem". Od té doby, co se obilí a mouka váží, přestává se užívati toho slova. Zní **sch-**.

shánka, shánění, poptávka po čem. Loni v ty časy to byla shánka po zelí a letos se nezeptá pes. Zní **sch-**.

shásnout, 1. shasnouti; též prgn. a trans.: Shásni a di spat. Svíčka mi shásla. 2. obr. umříti. Bylo přede dnem (= svítání), dyž nám (táta) zhás (= umřel). Zní **sch** i **zh-**.

shlídnout, z vidění poznati, naučiti se: Já to shlíd huž v kraji (jak se stavějí mandálky). Mladyj člověk nemá ležít za pecí, má koukat, aby něco shlíd.

scházet 2. o člověku churavém nebo ustaraném, tratiti se, hubeněti. Krůsna přemyjtila v práci vobě svý dcery, ale íčko huž taky přece schází.

schladit, m. **sh-** 2., při hře míčem, udeřiti vůdce hry („šestáka" nebo „krále") a tím shoditi jej z vůdcovství. Jen dybys mi byl nahodil, já bych ho byl schladil.

schoř, tchoř. To to tu smrdí jako schoř.

Schrána, jm. rodové. Schránouc (Ouj.).

schvátit se, delší spěšnou a namahavou prací unaviti se, až tělo zemdlí. My sme sbírali a mráka šla: já se při tom schvátil. — Nemoc, vo nemoci není řeč, ale schvácenyj ste!

si-i-i! citosl. údivu. Zvuk sykavý se prudce vyrazí a protahuje se „decrescendo". Oblibují si to jen jednotlivci.

siberíje, f. l. místo vystavené větrům a nečasům. Tu hu nás, té siberíje. Dole ve vsi je snáz. 2. nečas. Dnes je tám učiněná siberíje.

sícat, ml. d., seděti. Sícij a nechojd ke dveřom, aby do tebe něhdo neberc.

sícť, sík, síkla, atd. o píci a obilí. Na tom našom houvárečku síkla sem votavičku. (Pís.). Též slož. Zasíkla sem jednou, dvakrat, slyším za sebou člapat. (Táž píseň).

sídmyj, sedmý. Tuvodtajď je to ňáká sídmá chalupa (ňáká zde = asi).

síje, setba. Takuvá půzná síje ráda chybí.

síla, 2. jen ve výraze **na síle** = nedozrálý. Vobilí je na síle. Též o pečivu nedopečeném. Dnes máme chlebíček drobet na síle. 3. rozdílné zcela **při síle.** Nemocný, starý člověk je ještě při síle (t. j. na svůj stav dosti silen). 4. výr. **vydát sílu,** totiž přičiniti se, zvláště o namahavé práci. Nechce se mu vydát sílu.

símnout, 2. prgn., sejmouti, ve hře v karty. Sl. jistě přespolní. Na Ch. vůbec neslyšeti sejmouti atd., nýbrž jen sundat.

símotám, žertovný název stužky, jež spínala živůtek starších Chodek, zachycujíc s obou stran stejné velké háčky na životě, podobající se tvarem tištěnému S. (Viz nástrč a nápěnka.) Haž já to símotám vymotám (Pís.).

sípat, mluviti slabě a tence, téměř bez hlasu a to i při řeči důrazné (vada mluvidel). Mladyj Kolář sípá, toho poznáš snadlo. Marijičák zprudka se napil uhřátyj a ztratil docela hlas, až do smrti huž jenom sípal.

sírkasovyj, barvy sirkové. Klencký nosívaly moc salupy sírkasový.

sírknout (denominativum), škrtnouti sirkou, rozsvítiti sirkou. Sírk sem jednou, hlavička ulítla; sírknu podruhý, ulítla zas: to bych byl vysírkal celou škatulku marně.

sjet (ml. nedb.) i svět; 2. zvl. výr. **nic pod světem** = zhola nic, docela nic. Nic pod sjetem nechce dělat. Nic pod světem nemá, hani tu porušku.

sjeták i **světák,** obyč. ve sm. zlém. Cák takuvyj sjeták, ten nemá žádný náboženství.

sjetit, světiti. Sjeť čas, Pámbů tě dá zas! (tu jsme neslyšeli nikdy sejt, jako plejť, hlejď atd.; příčina zajisté v j prvním).

skadlen, skadlínek nití (hotových, sesoukaných); napředené tvoří „porvazek". Teta, dyjte mi skadlínek černyjch nití! (= prodejte). Srv. násl.

skaná nit, režná, na niž „sesoukány" dvě předené. Na nitě přídla náše máma sama, to nenechála žádnýmu; hale byly taky skaný nitě, byly jako dráty!

skápnout m. sklápnout, sklapnouti. Těšil se, těšil, že dostane takuvou službu a skáplo mu, přišel tám jinyj. Tak tě skáplo zas! (Počítals marně.)

skládat se, 2. na koho, nač, společně platiti, přispívati. My se máme na něho na lenocha skládat? Chasníci se mu složili, aby si moh koupit měch novyj (u dud).

sklapka, klapka, skořápka ořechová. Z vořechových sklapek dělávali sme takuvý klapačky malý. Té člověk tyran, von dá koce (sic) sklapky na nohy! 2. též sklapka na oku.

sklep, dolejší část srubu, obyč. zděná a to zdmi nad obyčej mohutnými a s důkladným zavíráním, s okénky jako střílny. Ost. viz jáma a pinvice.

sklepnout, 1. skl. kosu = sraziti s „kosiště". 2. skl. smetanu = svrtěti, stlouci máslo (když je málo smetany). Já to teký sklepla, dyž se ale smetana vypantrala šelijak vo tich svácích, moclipa mohlo byjt! 3. o ledabylé práci truhlářské. Jen sem to tak sklep na chvatky, a drží to, jakoby to hulil. (Truhlička pro vojáka.)

sklíplyj, schlíplý. Ičko si sklíplyj! (hoch po tancování do rána).

Skloněnî žen. jm. vz. duše a tykev má v gen. jedn. veskrze příp. **i,** která se často lokálně dlouží. Vod naší Káči. Ze sencí do sencí. Hromada mrkvi. Za to naopak vz. kost má v pl. kostě atd. To sou hloupostě.

skoblík, pořiz malý, ohnutý, tvaru i velikosti podkovy, jímž vyřezávají a vystrouhávají do hladka dřevorubci chodští „nádobí" oblého dna, jako: vokřiny, necky, palačka atp.

skočnyj, čilý, svižný. Vidíš, Hanče, té divče skočná: hned je tu s nima! (chutě přinesla potřebné právě kleště).

skopát se, shrnouti se sebe peřinu ve spaní, zvláště o dětech. Náše se nám dycky skopá, a potom je jako rák (t. vystydlá).

Skopov, polnosti u Postř. Na Skopově.

skoták, 2. stší. na označenou věku: Tuten, přednosta, ten byl tak skoták tenkrat. (Sm. výrostek, t. stší. husopase.)

skoupant, skoupý člověk. Ty si dávno skoupant, já tě, pane, znám! Ani bych mu neříkal, skoupantovi (t. oč).

skoupat se, 1. padnouti nevolky do vody. Matýs tám vlíz (na led) a ten se tě skoupal! (padl po kolena do vody). 2. obr. napáliti se, utrpěti škodu. Co tám dál mlnář peněz a tak se skoupal! (přišel o ně).

Skovarnuc, jm. rodové. Hospodář je Skovarňák, v chalupě se říká Na kovarně; srv. Voctuncák. (Stráž i jinde.)

skovát, skovál, schovati atd. Ty si se mu skovála? Já se skovát? Pročpak, načpak! 2. skovát se komu n. před kým, nevyrovnati se, zastyděti se pro slabost. Takuví, tří by se mušeli Hedrovi skovát (t. zmohl by je).

skřivonoska, křivonoska. Skřivonosky se chytají nyjlepčí na víšku; vobzvlášť dy je volavec dobryj.

skrček, člověk malý, zvl. v přezdívkách a řeči posměšné. Skrčku jakyjs, kampa se sem repetíš! Že bys ho chtíla, takuvýho skrčka.

skrojek, poslední kousek z bochníku. Já mám nejrači skrojek; ta kůrka, té chuť!

skrovnyj, 2. o míře, malý, nedostatečný. Korovský mají skrovný pytle, to sou sotva tři věrtele (bramborů). Tám já huž nechodím dávno, tám mají skrovnou váhu. Skrovně měří (mléko).

skrz, skrze, předl., oblíbeno zvláště v některých funkcích. 2. Vyšlo to skrz děti (t. prozradilo se, že tatík pytlačí). 3. Byla sem u Tomšů skrz mlácení (t. bude-li volno mlátiti v najaté stodole). 4. Ten esli vyroste, to bure šelma skrze kůži. Ale též: Má hubičko starodávná, pro tebe mňe nechce žádná (Pís.). To je všecko, má hubičko, to je všecko pro tebe! (Pís.) Atd.

skublat, zdrchati, o přízi. To je to skublaný, není možná to rozkublat (o scuchané bavlně k pletení). Táhni mi vod kolovratu, ajť mi to neskubláš!

skyjsnout, skyjs atd., ale **skysat** atd. Ty chceš vocet? Vocet bych míl, ale von mi skyjs (praví šelma hospodský na dítě poslíčka). Ičko skyjsne mlíko za den. My sme je nechali v senci v teple a skysalo nám za tři dni (nikoli skyjslo! t. zelí).

slabčí, slabší atp. (zní **p**). Slabčí drobet je než druhá, ale vytáhlá a hezká divče.

slábě, slabě. To nesmí byjt tak slábě! (pilka slabě napjata).

slábjijš, slaběji. Nech jí rači jít slábjijš! (šňuru na kolovratu).

slačec, svlačec. Ten slačec, ten to šechno proroste a proplete, takuvý ulehlý vobilí huž nemůže stát! (vstáti).

sláčet, stší., oblíbeno, svlékati. Hdopa se bure zase sláčet a znova vobláčet! (svlékati — oblékati). Srv. Přídete slíkat (s. v. slákat; význ. pozdě).

slaďata, název druhu jablek, nevelkých, nasládlých.

sladký lupení, byl., největší druh rdesna.

slákat nov., vedle sláčet. Andres příde za chvíli, von se eště sláká. Ale též slíkat. Vy přídete slíkat (t. kněze; na toho, kdo šel pozdě do kostela).

slaník, dřevěná schránka na sůl (též na mouku), dlabaná z jediného kusu dřeva, jen dno se zapouští a víko. Věsí se na zeď. Káče, podyj mi sem ze slaníku prášek mouky eště; nebo mi sem dyj rači celyj slaník, já si vemu, co buru chtít.

slavit, 2. prgn. zvoniti klekání. Huž zase slaví; lidi, íčko není žádnyj den (o krátkém dni zimním.) Přišli náši teký, huž hr edle slavilo.

slepice, rozeznávají se: **půta** (stará?), (Srv. pták ~ *πέτομαι*), malka (malá?), kulka (kulatá, bez ocasu). Při volání slepic: Poj, půto, poj! Půta, půta, malka, kulka! Pí-pí, pí-pí, pí-pí poj!

slepičky (byl.), třeslička. Tuty sou, to říkáme slepičky.

slepík, slipík, slepýš. Člápla sem na slepíka, to sem se tě cukla. Vocásek ze zabitýho slepíka muší pryj se hyjbat do slunce západu.

slíct, slík atd., (vždy) svléci atd. Též obr. Máma by tebe nejrači slíkla ha tántu (druhou dceru) voblíkla! Není možná, já muším slíct kabát (pro horko).

slijška i **šlijška,** 1. pečivo z rozhnětených bramborů vařených, k nimž se něco mouky pšeničné přidá. Těsto se prohněte a vyválí na prameny na palec tlusté, z nichž se řežou s. na prst dlouhé a narovnají do pekáče. Než se dopekou, polévají je někdy kváskem ze smetany a vajec. Šlijšky sou nyjlepčí k zelí. 2. brambor tvaru š.; též rohlíček. Záhon šlijšek.

slina, přen.: Eště se tě nedělají sliny? (na toho, jenž se dívá na přípravu hojných jídel před svatbou; dostávat laskominy.)

slintat, 2. obr. Tupý nůž u stolice řezací slintá, t. j. nedořízne čistě poslední vrstvu píce, nýbrž jen ji jaksi zlomí, takže visí jako třásně dolů.

slízi, byl. slez. Koupij divči (dat.) nohu ve slízí a huvidíš, divče bure běhat za krátkyj časek.

slizko, kluzko, blativo (jen trochu, povrch) po mírném dešti. Po tý přehánce bylo hezky slizko, já se zapříl a tlačím (vůz) ha tu máš: pád sem tak nevolně, že sem moh mít na pamětnou.

slíznout, 2. iron. Já povídal hned: Nelez tám, ajť něco nezlízneš! (t. mezi chlapce práče).

slízt, slíz atd., slézti; pod. ost. slož. i slov. jedn. Z jednoho slízt, na druhýho vlízt, té ňákyj člověk? (přen. o vadivém hospodáři). Dybys byl moudryj, nebyl bys tám líz! (za nevěstou).

slnice i **silnice** (řídč.). Nespouštij se slnici pro kračí cestu. (Přísl.) Po silnici pureš dýl!

slouha, sluha. Poslali ňákýho slouhu jenom.

slnyj i **silnyj.** Ználi sme huž jiný, byli teký slní (**n** zní tvrdě!) a zkazili se darebně (marnými siláckými kousky). Té slná bablna; já mám z ní punčochy, hale té síla!

Sloupíček, jm. rodové (Lh.).

slousknout, (vysl. zlousknout) s chutí, hbitě sníst. Já mu dal pár vořechů a ten je zlousk. Já doma taky nechtíval slijšky; dybych je byl na vojně míl, ty by se byly zlouskly!

slovo, 2. prgn., moudré, dobré. No, to je přece vod tebe slovo! (dal si říci.) 3. Dal sem slovo a to zachovám, dybych míl přijít pod koně (=do škody). 4. Tak po čom budou ty války, ale do slova? (t. bez smlouvání; války na cepy). 5. Muž vod slova.

slubice, slupice (u pluhu).

slunce, nov. a nedb. ml. někt. tv. dle kuře. To není vyrážka, té vod slunceti. (-**i** m. -**e** vůbec nov. proniká.)

služba, 2. služné. Míla pět zl tyjch šajnů služby. Hu nás dostaneš věčí službu.

směctola, slídil; zvl. kdo je drzý v prohledávání cizího. Von příde, směctola jeren, a jen by smětal, hde co sebrát.

smelek, mlýnský kámen opotřebovaný. Pod svícen dávali škop s vodou nebo smelek, aby voharky nespálily půdu (t. svícen na „špány").

smětat, slíditi. Cák ta kočka dnes tak smětá, nedostála žrát? Hde pa mi tám smětáš? (matka na mlsné dítě, hledající něco na zub v halměři).

smiju se, smiješ atd. Srv. smít se. Já se tě nesmiju, do pa by se tě smíl!

smíšek, „hdo se rád smije". Si to smíšek, jen by si se smíl a jenom se smíl.

smíška, směska. Pod škalou máme smíšku; já jí mám rád kousek každyj rok!

smítka, snad pův. sněť, snítka; nečistota, prach atp., na př. do nápoje upadlý. Ičko mi tu pádla ňáká smítka do pjiva, nemůžu jí najít.

smít se, smiju se, smíl se atd., smáti atd. Jak ty se nebureš smít! Cák se smiju, dyjt se nesmiju! Též slož. Vysmíli se nám! Proč pa se smijete? Rozdílné od toho **smít, směl** atd. Já huž k vám neburu smít (chodit), dědku!

smlouvy, pl. t., námluvy. (Srv. námluvy.) Přišli huž k Vávrom na smlouvy a nebylo z toho nic; vono tary taky nebure moc! Smlouvy jsou druhý akt v jednání o svatbu; co se ujedná, sepíše se a je závazné jako „kontracht". Potom se jí a pije. Dějí se u nevěsty nebo v hospodě (třebas v městě).

smoudit, nedbale nebo nedovedně vařiti, péci. Co smoudíš dnes? (žertem volá mladá selka na sousedku). Zahoř se dal do pečení (pekařství), ale nevím, zvítězí-li co, má pečivo — jen to tak smoudí.

smouha, zdrbň. smuška; lada, pastviny „vysmahlé", suché. Panskyj vovčák pásával ve smouze. Hujeský si tu smušku zasázeli (lesem). V nov. pozbývá významu obecného a stává se vlastním pro polohu lad a luk na několikero na Chodsku. Pl. Smouhy, jm. luk u Postř. Ve Smouze máme kousek vovsa. Pův. pastviny trhanovské, nyní pole.

smrákat se, smráká se, min. č. smrklo se. Dyž se smrklo, ve mně hrklo (Pís.). Obyčejnější mimo min. čas je šírá se atd.

smrčina, smrk. Smrčina je dycky lehčí než jedlina.

smrčka, vedle obyč. smrčinka, od zákl. smrčina, fem. Zvl. v řeči citové: Té smrčka,

radost se podívat. 2. Na Sm čce, jm. polohy u Mrákova.

smuška, zdrbň. k smouha. Chlapsí pasou tádle bedle smušky.

smutek, 2. význ. konkr. Sundala smutek (totiž černou pentličku, spínající na prsou kabátek — jindy je červená — a bílou zástěru, ovšem při modré nebo vůbec temné šerce). Mužům býval odznakem smutku bílý kalounek, jenž se oviíjel kolem širáku. Účastní-li se svobodní, majíce smutek, svatby nebo pohřbu, odvazují s podávané jim rozmariny pantličku.

smyjkat, prgn. 2. o ptácích, snášeti na hnízdo. Špačkové huž letos smyjkají.

smyk a smyjkoň. 1. zláme-li se kolo, přiváže se místo něho páka k vozu, po které se konec nápravy „smyjká". 2. smyk na saních, celá úprava smýkaná vzadu na dvou silných trámcích se žebřinami (fasunky).

smysel. Je-li pak to ňákyj smysel: děti nechát doma a jít k muzice! Pod. houmysel, nesmysel!

snadlo, snadno. Zvl. význam má výraz: Té snadlo, té snadlý! (=to je možná, tomu věřím). *A.* Brambůry černají. *B.* Tůlik deštů letos, té snadlý. Té snadlý, že eště sama nechodí; dyjt jí burou tepřiva tándle v senach dje leta ha je ze spolčát!

snáz, snáze; též **snáž.** Dyby von tu pás, bylo by mi snáz (Pís.). Hned mu bylo snáž. (Nemocnému, když byl zaopatřen.)

snědohubyj, brunet. Přišel ňákyj pán k nám, takuvyj snědohubyj, hnedle jako ten, co tu hu vás byjvá.

sněh, sníh. Tánto bílý (v dálce na horách), věřte, nevěřte, té sněh! Nu, pomatujem sněh kolikrat na posvícení. Na označenou množství oblíbeno množné číslo. Než ty sněhy letos sejdou! To nepřídem do pole do Jiří!

snídaní, jen stř. rod. Haby ráno stála, snídaní vařila (Pís.). Muzský, pote k snídaní. Neřeknu ve svátek, ale dyž muší člověk do práci — kafe, to není žádný snídaní. (Neřeknu =nezamítnu atp.)

snist, snid atd., sníst, snědl, atd. Dyjt je nemušíš snist najednou (třešně); nech si ňáký! Já by tě snid, jak tě mám rád.

sojka, 2. žert. o člověku páchnoucím. Táhneš za dveře, sojko ty! (Na výrostka, jenž „zmáčkl kněžíka".)

sopotat, jen ve výraze neos. **jako dy sopotá;** o rychlé, pěkné řeči. Naší bzlo tudle v senach sedum, ale říkat huž humí — to jí to de, jako dy sopotá (říkat = čísti). Též: Jen to sopotalo! (O zkoušce z náboženství.)

soudek, ve jm. vlast. pl. n. Soudka, jm. polohy v polích u Klenčí.

soudit se, 2. příti se; o tom, kdo chce míti pravdu. Nesujd se se mnou, já přece pomatuju víc než ty. Ty bys se dycky soudil, a nic nevíš.

soudky, jablka tvaru táhlého, barvy zelenožluté.

soudní, Soudní Pranty, les u Postřekova.

soudnyj, sudí. Pan soudnyj povídal hned, peníze že přídou divči do siročí kasy a na peníze že jí nesmí tatík sáhnout.

Souhlásit, souhlasiti. Je dobře, hale s tim já přece nemuším souhlásit! S tim bych já nesouhlásil — pít dost a nejist (bych n. = nesouhlasím).

soukat se, šplhati (jen o člověku). Ti chlapci se humí soukat, vono to leze po stromech jako veverky. Též slož. Matij, asli se vysoukáš na tak tlustý dřevo? (dřevo zde velký smrk).

soukno, sukno. Byjvávalo starý soukno, bylo jako plech!

Souřadné spojování vět bývá oblíbeno, kde jazyk nový podřazuje. Př. A vidíte! Stunala nám, každyj říkal, divče huž nebure, marný všecko, a divče ze všeho se vykřesala, jaká je z ní íčko divče! — Řekneš, nemíl's s nim někamž chodit, nebylo by ke svarbě došlo a bez tutoho všeho mohlo byjt. Nemíl sem chodit! Pravda, nemíl, ale veděl já sem, že von šilhá jinam? (Smysl: Ženich šel ze vzdoru na přípověď jinam, než kde měl srdce, z toho sváry.) — Přídavek? Eště přídavek! Řekni, dyjt von je, lenoch, drahyj za to jidlo. (řekni = věru, zajisté, dovolává se souhlasu.) — Jetel! Burete mi povídat, co humí jetel. Já jí znám. Pod jetel připravte pole jako pod marijánku, dyjte hnoje dost, dyjte jí všecku žádost a můžete mít semeno nyjlepčí — jetel, není-li rok podle toho, není. Nic z ní není. — Jednotvárnost tu nahrazována živou modulací přízvuku i gesty.

soused, n. v., pl. sousedí (stší. i nov.). Slovo mívá význam vážnosti, o městských často m. měšťan. Byjvávali starý sousedí, voblíkali se jenom sprostě a jakou pak míli věc! (praví vesničan o měšťanech.)

souvoz, cesta vozová, po níž se sváží plodiny z polí, dříví z lesa na cestu hlavní nebo na silnici. Šli ste souvozem? Často jm. polohy. U Souvozu. (Stráž, Oujezdo.)

spadnout s kazatelny, žert. o ohláškách svatebních. Neveděl žadnyj nic ve vsi, až spádli s kazatelny.

sparno, parno. Co pa dnes, ale včera, to bylo sparno a sluníčko zrovna píchalo. Ale sb.: Letos sou parna!

sparnota vedle sparno = parno. Té ňáká sparnota dnes; něco příde (bouře).

spasí duši, výraz ustálený = toužebně, jako na spásu duše atp. Spasí duší ta divče na něho čekála, ha tatík nešel a nešel (t. s léky z města).

spást, rozd. vypást jetel atp., o pychu. Spást = dobytče „na škodě" uškubne tu a tam, vypást = do dobra.

spečený knihy, nemoc hovězího dobytka. Já povídám, ta kráva má spečený knihy.

spíchnout, 2. na rychlo ušiti. Eště mám tudle spíchnout jupku Košťáluc Mance.

spjetí (spětí), „špjerec" s řetízkem i houvinkem, spínajícími konce žebřiny. Přepád přes spjetí (s vozu vzadu, kdo tam při jízdě neopatrně na voze stál).

spleták, dom., menší a chudší calta. Budou ty dva svátky za sebou, upečeme ňákyj spleták.

splíhnout, shebčiti (se). Naškrobená plena splíhla ve (vlhkým) vyjstupku. Buchty čerstvě pečený ve chladu splíhnou (= stanou se vláčnými).

spočtát, spočtal atd., spočísti. Mušíme se spočtát. Co náše Dodla spočtala z hlavy, to by se jí bɨl málohdo postavil.

spodničky, prgn. podvlékačky. Nestydíl bys se, íčko v lítě spodničky! (na hocha, kteří jich na mnoze vůbec nenosí dosud). Srv. kafata. Sing. jen ženská spodní sukně.

spolče, dvojče. Cák — to ty si ze spolčát, nebo té Hana? Též o bylinách; na př. srostlé dva brambory.

spolek, v pův. význ. spolčení. Míli spolou spolek (o dvou!). Spolek nyjlepčí se ženou a i ten, nezdaří-li se, nestává za nic.

Spolešnice (m. Společnice), louka u Kyčova, jíž užívá 7 majitelů dělíce se o práci i píci „dle kop", tak aby měl každý lepší i horší píci zároveň, poněvadž poloha louky je nestejná, mokrá a suchá, i nemohlo by býti dělení jiné spravedlivé.

s polojci, též **s polojcí,** (pův. z polovice) na polovic, na půl. Než udělat práci s polojcí, rači se do ní nedávat.

spolou, spolu. Pureme spolou, počkyj drobet! Kozel ví, co spolou mají!

sporyj, čeho je skrovně měrou, ale je vydatné jakostí. Ať je jí drobet míň, ale je ze sucha, bude sporá (píce). Té sporá krupička, dala sem jí štěpku a polívka je kajda. To zelí je letos ňáký sporý; hlávčičky jako pěstě a nařeže se ho dovíco! Chléb je sp. (je-li nadělaný, vydá-li malý kousek hodně). Hospodyně umisujíc chléb dělá kříž nad dížĺ a nalévajíc smetany nad korbelem žehná: Aby bylo sporo, jako Krista Pána slovo!

spoušťadla či rozpřásky, viz to!

spouštět se, 2. o dítěti, když začíná choditi bez pomoci. Náše se huž spouští, jenom íčko aby nepádla; potom se takuvý bávají víc než před tím. 3. o zvůli. Chlapše, ty se ňák spouštíš, tuto tvuj tatík v tvyjch letech nedělal! (káře děd podnapilého vnuka). 4. Pro kratší cestu nespouštij se silnicí! (Přísl.)

spráchnivít, spráchnivěti, stlíti. Smrt se neptá! Krása nekrása, síla nesíla: ve hrobě muší každý tělo spráchnivít.

sprasky, pl. t., hluk, křiky. To sou ňáký sprasky, k vůli takuvýmu pobudovi.

sprát, ve výr. kat spral! (= aby kat spral; srv. ob. ďas to vzal!)

spratek, 1. vydělaná kůže s kožešinou (na bačkory, kalhoty zimní atd.). Dal mi do nich spratka, to se hužíje teplo! 2. kluk, cucák, (nadávka). Spratku, vemu-li tě! Takuvyj spratek a vopovážit se na mňe!

spravedlivě, 2. opravdu. Spravedlivě, mňe při práci na jidlo nepříde.

spravovat, 2. prgn. bez předm., obstarávati chlév. Huž je čas spravovat, pote demů; nechojte eště po hyjtach! 3. posuzovati, pomlouvati. Porozprávět v dobrotě, to můžem každyj, ale spravovat jiný — má každyj svýho dost.

sprosták, prostý, skromný člověk (hlavně o pánu, „keryj je s lidma"). Hdepa je staryj pan správčí, to byl sprosták; s lidma ssmá řeč a co moh udělat, udělal! (t. byl dobročinný).

sprovody, čas od neděle Bílé až do sv. Ducha. Bylo to tánle v sprovodach, eště tenkrat povídal náš táta: „Neprodávijte, nevíte, jak bure" (o píci zbytečné). Vítová by jí vdala třebas hned v sprovodach, jen dyby byl takle přece ženich!

spruhovat, sbičovati, že zbudou „pruhy". Jen mi poj, já tě spruhuju, žes to nedostál jakživ. Lidičky, to hovado je spruhovaný.

spuckovatít, zpuckovatít atd. Do porušek i do prachovyjch muší se dát drobet peří: samyj prach by spuckovatíl.

spukřelyj, zpuchřelý. Cák takuvyj parýzek, dyjť je spukřelyj; za ten vemu a parýzek muší jít (t. ze země).

spukřít, spukřil atd., zpuchřeti. Nenech tu to vobutí tak spukřít!

sradit komu co. Chtíli sme se dát dnes do ječmene, ale táta nám to sradil; povídá, že je eště moc na síle (= nedozralý).

srážet, I. m. srázet (od sradit). Dyž má chlapec kuráž, já bych chlapse nesrážel (t. aby se pustil do světa).

srážet, II. (od sraziti). 1. Vítr srážel hromadu hrušek přes noc. 2. s. vodu, odváděti vodu puštěnou na louku zpět do řečiště nebo ve strojích odváděti, aby nešla na kola. Nesrážij jí eště, do západu slunce máš na ní právo (t. pouštěti na louku).

srbavka, svrbavka. Naskočila mi ňáká srbavka ha rozdřít si to můžu.

srbít, svrběti. Srbí tě kůže, tak si ho vem! Jen abys nelitovala! Srbí kůže = chce býti bit; obr. = chce vlastní škodě.

srdce, 2. na bylině vrchol stonku, z něhož bylina dál roste a se rozvíjí. Íčko ho můžeš vzít a zahodit: dyjť si mu zlámal srdce (štěpu).

srdečník, hlavní kořen ovocného stromu. Pozorně, pozorně, ajt neporoucháte srdečník! (při přesazování většího štěpu).

srdeň, velký železný hřeb procházející voplínem a rozvorou a připojující tak rozvoru se zadkem k přednímu vozu.

Srnovatky, v Srnovatkach, jm. polohy polností u Poc. Týž název luk u Postř. Snad pův. Trnovatky, jako zachováno u Oujezda.

srostlík, 1. hrnec dvojitý o jediném svislém uchu uprostřed. Nosí se v něm pohodlně jísti do pole. 2. hračka z několika dřívek vkloubených do sebe zářezy tak, že je hádankou, jak je rozložiti.

srovnalyj, snášenlivý, mírný. Jeho by bylo snadlo do podruzstva vzít, takuvyj srovnalyj člověk; hale jí, jí — té, pane, sekyra! (klevetivá a hašteřivá).

sršán, sršeň. Vosy, sršáni (Pís.). To není vosa, té sršán. Devět sršánů humoří koně.

srub, stavení na dvoře chodském velmi zajímavé svou bytelností; nahoře sýpka, dole „sklep". Zastával asi tvrz v čas nebezpečí. Viz sklep. Srv. obšírný výklad ve článku Statek i chalupa na Chodsku. Č. Lid II.—IV.

ssadit. Hde pa je muj družba, ajť mě de ssadit! (zpívá drouzka dupajíc na lajci).

stačit, 2. jen v záporu, nic nestačí před někým = neobstojí. Před tebou taky nic nestačí! (praví matka chlapci, jenž jí zmlsal perník, připravený do omáčky). Dobře, že to šlo (letní hosté); před tima dětma nic nestačilo (na př. oloupali kůru na stromě, chodili na řípu v poli a pod.).

stálce, obyč. pl., příční trámec na hranici mlýnské, na kterých sedí koš. Místo horního bývá někdy „točna" (trámec stojatý s čapem, na kterém se koš, třeba-li, stranou otočí).

stafra, též **stafradelt** a **stafrapurt,** slabší než safra a safradelt i safrapurt a toto vše slabší než sakra, sakradelt, sakrapurt (toto již klení, jehož se starší na Ch. střehou vůbec, ženy zejména).

stáhnout, 2. prgn. přivésti do nesnází peněžních. Najednou vojáka a študenta — to člověka stáhne. Druhý všecky stáhla, a málo jí to bylo platný; za rok humřila a bylo po všem.

stáj, 1. stavení obydelné na „dvoře" i při chalupě. Ved nás do stáje hned a mušeli sme sednout. 2. souhrn všech stavení na dvoře. Tánto Vondraš prodal a koupil jinčí, jakyjpak má ičko stáj pěknyj, té jako panskyj dvůr!

stání, prgn., oddělení v chlévě pro jedno dobytče. Straka, deš na stání! — „Na stání!" volá se, když dobytek vrací se z pastvy.

Stánky, v Stáncích, jm. polí u Ouj.

stár, 2. jen ve výr. **na stáro mít, nechát** t. seno na louce, jež nebyla v „senach" sečena, nýbrž až někdy ve žních, takže už nedá otavy. Děje se to jen na lukách hubených, které v senách nejsou ještě obrostlé.

Starák, jm. rodové; zvl. doklad oblíbené na Chodsku přípony **-ák,** neboť na usedlosti se říká u Staryjch.

starec, stařec. Takuvyj starec a tak se zapomít! (o opilém). Též v Dom. Starec jm. rodové.

stáří, adj. neskl. a jen o čísle mn.; stejného věku, stejně staří. S vaší mámou byli sme tak stáří; dědka pomatujem ještě jak pa dobře! (pomatujem praví jeden.)

starka, stará stoka (původní) proti umělé (potoku mlynářskému). Starka je letos skoro suchá (= nemá vody).

stát, 2. prgn. *a*) o krávě březí, která již přestala dojiti. Náše huž nám stojí pět neděl. *b*) o krávě připouštěné. Stála jako parez. 3. = vstáti; part. l-ové: stál, stála atd. Stál, voblík se, humyjl se. Též slož. vystát. Tu vystál jeren a poudá: Habych já se nechál sám, to se teký nenechám.

stát se, stálo se atd. Ijnu, stálo se, Pánu Bohu poručeno. Z dobrý vůli je to málo, z přinucení se to stálo! (t. svatba, pís.)

stávek, stolice na soustruhování vřeten. Vřeteno napne se mezi dvěma dřevy, z nichž jedno je pohyblivé a upevňuje se klínem, jako na soustruhu. Bičíkem přes vřeteno dvakrát, třikrát „vobšlehnutým" otáčí se toto a „želízkem" šikmo sříznutým „bere se tříska". Jinak jest st. podoben obyčejné stolici „strouhací". Srv. čl. o dřevorubcích ve Světozoru 1897, kdež je obr. nástroje i práce.

steliště, hojnost, hromada do široka (srv. stelu). Hned na kráji (v lese) našli sme steliště doubravníků. Přes noc spádlo steliště hrušek.

stěna 2., o jediném trámu, z jakých se roubívaly stěny. V mařtali budem dávat několik stěn novyjch. Tuto dříví, to by dalo stěny.

steplit, steplilo atd., o nápoji ostálém. Dobrá voda, ale jak steplí, jako by to nebyla ta! Píte, ajt to nestepli!

stírka, truhla na řezanku, stojící ve chlévě. Rezanka se sem nanosí a míchá (s plevami atd.).

stojato — na stojato, o obilí, než se žne. Přikoupím ňákyj kousek ječmene na stojato a bure teký sláma. Kroupy uškodily drobet eště na stojato, íčko samý deště.

Stojec, jm. rodové (Poc.).

stoklasa, jméno trávy (?) v obilí.

stolec, příční dřevo na voze nad nápravou (nepohyblivé).

stolice, 1. lavička s nohami hůlkovitými (rozdíl. lajce s „podnožkama" prkennými a vyřezávanými. 2. stolice řezací, na řezanku. 3. stolice v krovu; krov „na stolice" buď „stojatý" nebo „ležatý" (zvláštní vazby). Popsáno v uv. článku Č. Lid. IV.

stoličky. 2. prgn. první, děložní lístky na bylině. Náše (selka) má letos půznou hlavatici: tepřiva jí leze ze stoliček (t. j. dostává první vlastní lístky).

stolík, zásuvka ve stole. Vytáhni, Šimane, stolík: něco jich tám eště bude (hřebů).

stopka, 2. hořejší konec břetena mlýnského Na ní sedí kypřice, upevněná v kameni vrchním.

storoia, stodola. Za tou naší storoličkou sou tám cikáni. (Pís.) Váši sou eště v storole?

stouchnout, stouch, stouchla atd., rozd. od stuchnout se, stuch se atd. (= zmizeti). Sem chleba nedávij, do takuvýho vlfka; tary by tě stouch! Dyj ho rači na punebí!

stráč, e, m., kokotice, byl. V tý naší jeteli se nadělalo stráče, té to šecko svázaný. Srv. slov. stru atd. Neporozuměním vysouvají někdy **t.**

střádat se, střídati se. Jeren by s tim šel těžko; mušíte se střádat (o břemeni).

Stradidlo, dle jiných Tratidlo, jm. polí a luk u Poc.

strach, výrazy: **až strach, strach a hrůza** = tuze, nad míru. To tám bylo lidí — až strach.

To je vos letos — strach a hrůza (= mnoho, nad míru).

strachlivyj, strašlivý. Ta mráka je strachlivá. Vověšenyj byl strachlivyj.

straka, 1. malované vajíčko velkonoční. Malují se voskem a pak kladou do barvy, jež na místech voskovaných nechytá. Divčata, máte-li pak straky pro chlapce; nedostály byste pout! 2. strakatá kráva. Ouha, straka, ouha!

strana, 2. na svou stranu, pro sebe. Proč pak je na svou stranu chytryj?

Strakov, jm. lesa u Stráže.

střápat, schovávati, šetřiti. Střápe si na šaty (děvče); též slož.: Nastřápala sem si ňáký dje kopy matiček (vajec snesených „mezi Matkama božíma“ (od 15. srpna do 8. září). Málo dojíme, střápu každou kapku, abych mohla vrtít; muším si nastřápat máslo na zimu.

strašpytel, bázlivec. Si to strašpytel, po tmě se bát přejít ves.

Stráže, jm. polí nad Klenčím.

střelec, 1. bylina koulenka. Tutý říkáme střelec nebo prostřelenec. 2. nemoc dobytčí, mrtvice. Trefil jalouci střelec.

Stříbrnice, pl., louky u Pocinovic. Na Tříbrnce, louky pod Hrádkem u Oujezda.

stříbrník, též voltáříčky, byl., mochna husí.

střída, střídání; jen: **chodit po střídě,** t. j. dům od domu, střídavě. O sirotcích a neduživcích, již střídavě dostávají po dvorech a chalupách denní potřeby. Pod.: ponocovat po střídě (jednou z toho, podruhé z toho domu).

střihovačka, sekera kolářská, větší „jednoručka“.

střížek, slabounký led, zvl. dokud je v něm znáti jehlice a rýhy, když začíná voda mrznouti. Též led na loužích na cestě, pod nímž není vody. Srv. střížit se.

střížit se, jen ve spojení: voda se stříží, t. j. začíná přemrzati, takže se netvoří celý led plochý, nýbrž drobečky ledové, jež jsou hned vodou odnášeny a hromadíce se způsobují, že voda vystupuje z břehů.

strkat komu, tajně dávati. Eště dyž se voženil, máma mu furt strkala. Též slož. podstrkovat, nastrkat se.

stroska, 1. trusek skelný nebo z výhně kovářské. Nasypte sem strosek a bure po blátě. 2. špína uschlá. Děvko, děvko, ty máš krávy samý strosky. Má pocazení samá stroska.

strouha, struha. Nepatrnyj nůž, našel sem ho plnyj rezu na louce v strouze, ale vostří má jedovatý (= výborné).

strouháč, poříz. Já míl strouháč, ten rezal jako jedovatyj a něhdo mi ho někerak hukrád.

stroužek, 1. jen str. česneku (o jediném pazourku). Ty máš žaludek: von by snid v talíři polívky celyj stroužek česneku. 2. zdrbň. od struh = pstruh. Chytili pár stroužků.

struh, pstruh, n. pl. obyč. **struhy.** V Bystřici se letos struhy vokazujou dost. Zdrbň. jm. vl.: Na Stroužku, mlýn u Postř. a poloha kolem.

strůje, prgn. o nákladném strojení jídel. Ty mu tu dělali strůje (ženichovi) a naposled to šecko puklo.

struk, cucek kravský. Náše (kráva) má ňáký bolavý struky. Zatáhla jí za struk a kráva kopla jako kůň.

strupatá žába, vedle zemská, ropucha. Přídu do pinvicí, vona tě mi tám sedí strupatá žába na hrnci, takuvá tě bachna.

stryjcí, strýček, ml. d. Poj stryjcí! (= k strýčkovi).

stryjček, 2. oslovení uctivé cizího staršího člověka (od mladšího). Stryjčku, de pa ste chodili? A cák teta, proč pa nepříde hyjtu?

strymka, jablko podlouhlé, veliké.

strž, i, f., příční brázda přes záhony, kterou se svádí voda, zvláště na stráních, z jednotlivých záhonů do stoky za mezí, „voroteči“.

Studenec, Na Studenci, jm. polohy u Oujezda. Srv. Studeneckyj vrch u Lhoty.

studit, studilo atd. Botky sem míla mokrý, tak už mi studílo v nohy zrovna dost.

stuh, stoh. Za storolou máme stuh a eště nevíme, kam se slamou.

stuchnout se, zmizeti, vytratiti se. To si se stuch, vet: dy si míl pomahat zvíhat (krov). Čmertová divče, kampa se zase stuchla, kam? (V šírání zaskočila k družce.)

stujánek, prgn. stojan na vodu při dřevěném vodovodu, který přivádí do vsi lesní vodu pramenitou. Neber z koryta, nech natect ze stujánku (t. k pití).

sturánka, studánka. Vohnipal zanášívali do škal, do trní a do vodlehlyjch sturánek, kam žádnyj nepříde.

stunat, stonati. Mi se zdá, dítě, že bureš stunat.

stunce, studnice. Napíju se ze stuncí a mám to teký tek; peníze můžu skovát.

stunkat, ml. d., 1. státi. Manky, stunkyj! (= stůj.) řídčeji 2. stonati. Hančička stunká, má bebé, jo?

stunkavyj, ml. d., stonavý. Pepíček je stunkavyj?

stunkydlat, zdrbň. sloveso od stunkat, ml. d. Bětka, stunkydlyj drobet, potom já tě zase vemu (t. do náruče).

stupeň, stupeň. Něhde na Pašešnici se stálo teký: přišli s Luckou a než se vrátili, ňáká liška jim vyndala stupny z pavlačí a dyž se vraceli, chlapsí bác, bác jako hrušky padali s pavlači.

sturenyj, studený. Chlapí, dnes je stureno!

stvořítko, bezedná dřevěná miska na máselnici, na motvici naditá, jež při tlučení másla sbírá s motvice smetanu.

stydít se, stydíl atd. Proč pa by si se stydíl, nestyj' ce nic a di do sencí. Dyby si se (sic!) míla stydít, strč si prst do houby! (Žertují s děvčátkem, jemuž se nechce jít poslíčkem.)

styjcí, vedle **stryjcí,** ml. d., strýček. Hančičko, poj chůtě, purem styjcí (= k strýčkovi).

styjskat, 1. nechtíti se. To se mu styjskalo jít pro vodu (o líném klukovi = nerad šel). 2. styjskat (si) na koho = žalovati, stěžovati. Vlastní matka si na ní styjská (= žaluje).

stýlka, sena nebo otavy: část sušené píce v celistvý jeden kus nebo v několik po louce rozestlaná. Co sme necháli na řadech, je lepčí než co bylo na stýlkach. (Co se obracelo.) Letos je ňáký trávy: té celá louka jedna stýlka.

suden a sudno i mísník, stojan na nádobí s halmárkou dole; obyčejný kus nábytku v chodské senci; býval pěkně malován a bohatě a souměrně nádobím vyzdoben.

sudič, kdo se rád soudí nebo pře. S takuvým sudičem nyjsi nihdá hotov, dycky ví něco naproti.

suchá kobyla, ve výr. vzít na s. k., skotácký žert, že dva prostrčí náhle třetímu hůl mezi nohy a na ní jej zdvihnou jako na koně.

suchý, užív. substantivně, suchá píce proti „zelené", t. j. čerstvě sečené. To je co řect, máj tu, a my krmíme jenom suchý! (t. není trávy).

suchant, člověk hubený, suchý. Takuvýho suchanta nic se nechytí (t. žádná nemoc).

suk, 2. větev, zvláště na stromu lesním. Trhal krákorky a zlámal se pod nim suk a von brdouc, jako žába delů. 3. velký pupek (vada) u telete. Mílo suk, nemohli sme je vodstavit. Pl. **součky,** větévky zvl. bukové, na nichž už drobnější haluzí opadalo. Takuvý součky ty hoří jako síra.

sukeň, gen. pl. vedle sukní. Hde pa mívávaly tulik sukeň! Nenosívaly ani spodniček a vydržíly něco! (t. zimu.)

sundat, 2. prgn. = smeknouti čepici: Jozífku, sundyj (na slepého), dou vokolo páni.

suptelnyj, malý, skrovný. Byla tak nádoba suptelná jenom.

sušanky, křížaly. Chodívali sme do školy a byjvali sme vo tom chlebě černým — dy nekeryj dostál s sebou pár sušanek, to bylo jako posvícení.

sušit, prgn. bez předmětu, sušiti seno nebo otavu. Tepřiva bylo Vavřence a náši už suší; té přece eště brzo.

suška, ženská suchá. Já jí znával, do třicíti let byjvala to takuvá suška, jen ty kostě koží potažený a jaká je z ní íčko bachna.

sval, sval, hrbol na stromu. Hde jakyj sval, to se pěkně voseká a vohladí (na dřevě, aby bylo dobře oblé), vnitřek se vydlabe jako na necky a je kolíbka (stará dřevorubecká).

sváně, naschvál. Ty mi to chceš dělat zrovna sváně!

Svarbík, jm. rodové.

svarba, svatba. Náši purou na svarbu. Obr. jmenují svarbou hejno vlaštovek, když se sletují před odletem na jih. „Svarba letí!" křičí na ně děti.

svarebnyj, substantivně už. = svatebčan. Ty humíš dělat vopravduckýho svarebnýho — přijít třetí den (t. ze svatby).

svatyj pokoj, v zaříkání: Dyj mi svatyj pokoj! Já sem rád, že sedím! (praví, kdo se měl jít dívat na maškary.) Dyj mi svatyj pokoj s muzikou! Máš muziku tudle na kolíbce!

svázanyj, obr. v přirovnání: De jako svázanyj (= těžko).

svědčit, 2. prospívati, k duhu jíti. Tobě by lepčí svědčila náše sprostá zdrava.

svět, výr. nic pod světem, sesílený zápor. Nic pod světem mu nemůže člověk svěřit, aby za nim nemušel chodit! (nedbalému čeledínu.) Nic pod světem jí člověk dobře neudělá.

světál, gen. pl. Ha tich světál: lidi zlatý to bylo světál! (o vzkříšení v městě).

světýlko, světlíčko, vyslov. též sjetýlko atd., bludička. Brychta zavolál: „Sjetýlko pocem," a hned je tu míl, ale potom mu bylo nelze! Pod Škarmanem na lukach bylo vídávat světýlek dost. Vzelo se nám u Štěrbuc hrušky světlíčko.

svidyj, tuhý, houževnatý. 1. o dřevě (na př. hloh, třešně). Lohyně je na cevky, ta je hodně svidá. 2. obrazně o člověku otužilém, nepoddajném. Chlape, my máme svidý houdy.

svinský koření, bylina (?).

svinskyj krok, ve výr. j. pureš svinským krokem, vyprovodila ho svinským krokem (= vyhnali ho).

svíťavyj, lesklý. Kohout má svíťavý péra. Svíťavyj knoflík.

svítek, dělá se na Chodsku z mouky nebo krupičky a vajec. Obyčejné jídlo v den svátku jmenin někoho v rodině.

svívola, y, c., hoch, děvče svévolné. Svívolo jakyjs, dyjt tě ten stromek nepřekáží!

svlak, příční lišta na spojených několika prknech, jako na dveřích, tabulích atp. Svlak dy se zadlábne, ten nepustí prkna vod sebe sem ani tám.

svolání, schůze poradní starších v obci, svolávaná rychtářem o důležité věci náhlé. Ve svolání se ujednalo, aby chodili Magrotové (sirotci) po střídě.

svorec, 1. prkénko v kole vodním mezi lopatkou a bedněním. Svorec muší byjt do loukoti zapuštěn jako lopatka. 2. příční trámy čtyři, spojující sloupy, na nichž spočívá ve mlýně hranice. Hranici drží štyry svorce.

svorník, silný hřeb železný, připojující hder a s ním zadní část vozu k rozvoře. (Rozvoru s předním vozem spojuje hřeb silnější, srdeň.)

svrchnice, 1. svrchní část kamen starodávných, též svršek kamen při plotně. Dyj ty lívance na svrchnici, aby tak nevychládly. 2. svrchní peřina, ve výbavě chodské nevěsty zvláště velká a těžká (16—24 lib. peří).

svuj, 2. při smyslech, sebe vědom. Já nebyl svuj, též: neveděl sem, čí sem (= co se se mnou děje). 3. Jít (si) po svým, po svyjch (= hleděti si svého). 4. svuj člověk = pří-

buzný. Dy se něco stane, svuj člověk je svuj člověk (t. pomůže v nesnázi). 5. substantivně: Svýho si haj, vo cizí nestuj! (Přísl.) Jen po svým demů! (Přísl.; radívají, někdo-li se rozpakuje upomínati o vrácení půjčky.)

svůr, 1. pásek na cepu, připojující vošití k držáku. Strhal se mi svůr. 2. strouha přes cestu, svádějící vodu do škarpy. Sem by se míl udělat svůr, aby se cesta nevybírala. Zdrbň. svorec viz zvl.

syjrečky, 2. jablka plochá, barvy nažloutlé.

sypání, 2. prgn. o osypu obecním sluhům a zřízencům a to pro děj i látku. Sypání byjvávalo nejvíc při Martině. Má takuvyj člověk svý sypání a to má jistý, nemuší se starat. Ale též vosyp. Dal si semlít z vosypu.

sypat, 2. též sypat se, běžeti. Syp se, ať už si tu! (na poslíčka.) Chlape, ten sypal (vyplašený zajíc). 3. obilí sype, hodně vydává, když se mlátí.

sypít, sypěti. Já na hada s kosou a had přes kosu a sypíl, zrovna dost. Nebuj se husmana, von jenom tak sypí. Též o člověku tuze rozhněvaném. Ale von tě šechen sypíl, já nemyslila, než že ho trefí šlak.

sýrob, syrup. V městě pryj pád ňákyj člověk do sýrobu, hned se celyj sloupal (v cukrovaru).

syrovátka, žinčice. Pívali sme vodu a dyž chtíl někdo něco lepčího, napjil se syrovátky nebo mlíka,

syrovyj, 2. o člověku tupém, lhostejném k lepší stránce. Ty Hondzo syrovyj, ty si a vostaneš Hondza.

Š.

šáčí, ml. d.; neskl.; šátek. Počkyj, teta dá eště šáčí, aby tě nebylo hůša. V Dom. též **šáša,** skl. šášu atd.

šál, 2. jemný brousek, jímž se ostří zjemňuje, když naostřeno na hrubším bruse. Obyč. se jím „sundavá jehla" (t. odstraňuje přebroušené ostří).

šálový, druh jablek, snad od šál 2.; význ. = jemná (?).

šalvíje, šalvěj. Dy sme něhdo kašlávali, máma přinesla šalvíji suchou, rozdrobila pár listů a promíchala s žičkou medu a to byjval náš lík. (Zde doklad chod. záměny **ej, ij** atd. a to i když **j** není téžeslabičné.)

šantala, nemotora, zvl. kdo těžko a nehezky chodí. Si to šantala, tak se zamazat a zatříkat; já nevím, jak to co chodíš!

šár, řada šindelů dole na střeše při krytbě dochem. Řídč. o řadě krytby vůbec. Na třetím šáru. Jm. polohy v polích na Pocinovsku. Pod Šárem.

šarovat se, kliditi se. Šaruj se tu vodsaď a di, přece di! (velmi důrazně). Šarujete se mi — dřeváky do sencí a tulik sněhu na nich!

Šeba, zkrác. Šebestián. Sem íčko hu Šeby; chovám mu drobet ty děti a čekám holt tak na tu zubatou. (Stará matka u syna.)

šebelit se nač (srv. ševeliti), zjevně toužiti po něčem, těšiti se nač, třásti se nač. Divče se na něho celá šebelila; myslila, že je to táta. Takuvá hromada jablek a takuvyjch pěknyjch, Kubík jen se celyj šebelil na ně.

šecken a šechen, porůznu správně za ob. celý ve výrazech j.: Já šechen koprníl. Viděl sem už teký leccos, ale to mi věřte: šecken sem se votřís. Tak se člověk nad sebou zapomít! (o upadlém opilci).

šecko a šechno, častěji v ml. nedb. a u analfabetů. Náše míla pod sjetem šecko, co do ruky vzít (o výbavě); 2. neutr. s význ. přísl. = vůbec. Říkají mu šecko Marušák.

šedlička, švadlena. To šecko nám dělají šedličky (šijí a vyšívají kroj).

šefář, šafář. Nechčasnyj šefářouc dvoreček. (Pís.) Též jm. rodové: Šefářuc, u Šefářů. (Postř. i jinde.)

šefrán, šafrán. Já šefrán ani vidět, ani cítit! Též ve jm. vlast.; Šefránice, sing. f. jm. polohy u Ouj. Na Šefránici. (Draž. a Tlumč.)

šechen a šecken, vedle obyč. všechen atd.; správně už. místo ob. celyj. Šechen sem se urazil (= ulekl), Viz šecken.

šelma, 2. kdo podvedl ženskou a začíná s jinou. Povídám tě, neber si cizího šelmu; bureš litovat!

šerka, 1. látka od domácího tkalce, polovlněná (osnova lněná). 2. sukně šerková, potom i „celovlněná"; dle barvy mají různá jména, hl. dle barev bylin (modráčková, viková atd.).

šestaryj, šesterý. Já jí dala šestarý povlaky; kerápak to tu míla?

šev, švu atd. 2. jízva po zacelené ráně. Hlíza tě po tom koření zmisá a nebure nic. Dybys to nechál, provalila by se a vostál by tě šev nadosmrti.

ševc, vedle švec; ale jen v mluvě nedbalejší. Si to ševc jeren (na člověka prudkého).

ši, též **šik!** citoslovce o šumivém pohybu. Mlíko ší! hned bylo po plotně.

šijkláč, nadávka tomu, kdo „šijklá"; viz násl.

šijklat, hleděti potočeným okem. Srv. bryjlat a mžikat. Divči mají, pěknou divči, jenže drobet šijklá.

šijklatyj, 1. člověk potočených očí. Mrcha šijklatá. 2. o nepodařeném díle, zvl. co není uděláno rovné nebo souměrné. Chlapče, dyjt to máš celý náký šijklatý (nepodařená budka na špačky).

šíju, atd., šiju. Šíje, šíje, šíje boty, šefářovi do roboty. (Říkad. dět.). 2. šít u koho = dávat

šíti. My šíjem už dávno u Suchánka (o ševci i krejčím).

šíká se, jen neos., mluví se podtají; též min. č. šíkalo se. Pryj se to tám tak šíká, (o žháři), nu, já nevím, já s tim nechci mít nic. Dyjt pryj se šíkalo, že bure chovát.

šikou, šikmo; snad pův. instr. fem. Vememe to takle šikou přes luka a bureme tám spíš. Dyjť podřezáváš! Koukni, kam tě tám de pila, tak šikou.

Šiman, Šimon; zdrbň. Šimánek a Šimůnek. Šimane, cák stojíš, nestuj! (t. dělej!) Šimánek, té kopa, ten je přes harvokáta! (h jasné). Nu, Šimůnku, Šimůnku, cák děláš? Též jm. rodová: u Šimanů (Klenčí), u Šimánků (Chodov), u Šimaníků (Postř.).

šindálek, šindel bez dráhy, tenčí. Je buď klaný a strouhaný (lepší, nebortí se), nebo na pile řezaný. Střecha ze šindálku — nad tu není; voda z ní spadne jako z husi.

šindelák, hřeb do šindele, potom vůbec hřeb tak veliký jako do š. Byjvaly šindeláky kovaný štyryranatý a táhly do dřeva jako do těsta.

šipka, luk dětský ze šindele, jímž se na kraji protáhne „vobluk" (obyč. z jedlové větve) s tětivou jako na starodávném luku.

šiplám, šiplat, šiplal atd.; šišlati. Nepřetvařuj se a nešiplij! (na dítě, u nichž se vůbec káře ostře řeč nedbalá, takže tu má právo napomenouti i cizí a třebas před vlastními příbuznými dítěte).

šiplavyj, šišlavý. Dyjť je šiplavá a nehumí to na lidi koukat — já bych si ji nevzel za dožvíco.

širák, široký klobouk chodský, zdobený pentlicemi černými, splývajícími od temene na širokou střechu. Svobodní měli kolem něho otočenu pestrou šňůrku, „housenky", v smutku (na pohřbech) obvazovali jej bílým kalounkem.

šírat se, šeřiti se. Přišli sme, hnedle se šíralo.

šírání, šero večerní, soumrak. To se stálo eště v šírání (=k večeru). Já v šírání vodskočím a přinesu vám je (plátno tkalcová) až demů.

šístyj, šestý. Já tám sloužil šest let a bylo pořád šecko dobře, ale ten šístyj rok, dy stará humřila, ten mi byl dlouhyj.

šišajzl, hra na š., též na krále. Hoši si vzpomenou a položí honem na zemi čepice dny dolů do řady. Kdo položil nejdřív, jest králem, kdo poslední, jest šišajzlem. Po té má král právo sebrati svou čepici a dáti si ji na hlavu. Kdo má míč, musí mu jej odevzdati a král „dává", totiž míč upustí po mnohém měření do čepice druha, který se nejméně nadál, a utíká. V čí čepici je míč, snaží se krále „shladit" (t. udeřením míče s důstojenstvím sesaditi). Podaří-li se to, král se stane šišajzlem, „princ", první v řadě, králem; kdo krále shladil, je princem.

šiška, 2. podlouhlá nenadívaná kobliha. (Šiška, plod jehličnatých stromů, nazývá se na Ch. obyč. krákorka nebo šuta). Na masopustní neděli vodpůldne pekávaly hospodyně šudeš šišky.

škála, skála. Bába bere děti ve škále. Pod Škalou (jm.pole) máme letos voves. (Chodov.). Též jinde hojně. Pod Škály (i na ot. kde? Postř.; Mrákov.). U Škalici. (Chodov, Kyčov.)

škalník, bytost báječná, jevící se jako letící koště za šera na nebi. (Povětroň?) Bájí se o něm, že vlétá komínem do stavení a chodí hospodyním na máslo a na smetanu. Je prý to ďábel, jenž spadl v boji s Michalem arch. na skálu.

škarka, 1. čtvrtka papíru. Tuto tě vleze na škarku. Škarky je na takuvyjch pár řádek dost. 2. vír na vodě nad otevřeným čapem. Kouknite, to se dělá pěkná škarka.

Škarman, jm. kamenitého návrší za Chod. Postř., Kyčov., u Domažlic i jinde.

škarnout vedle **škornout.** Draci speru, ty máš ňákyj škarnout cukrdlátek!

škarpa, příkop u cesty. Pád do škarpy.

škoda, 2. **na škodě** pole atp. Takuvyj krunt na škodě, dyjte mi pokoj, já ho nechci pro zlost. 3. Pase jen po škodach, t. j. kde škodí, na př. na úzké mezi, kde dobytče utrhne též z pole atp.

škodovat, dobrovolně míti škodu nebo podíl na ní, též nahraditi ji po nějaké smlouvě nebo prodeji při nepředvídané ztrátě. Já tě povím: škodujme každyj půl (na seně prodaném, jež příval náhlý podkalil.) Von si psa zkazil a já mu ho mám škodovat? (aby mi ho nezaplatil).

škořápka, skořápka. Škořápky je dobře dávat slepicom, (sic) ale napřed je roztlouct na drobno, aby si nezvykly vijce štípat.

škořepina, skořepina. 2. Obr. Takuvá škořepina (=suchá ženská).

škořice, skořice. Kaši z ryjží pěkně vomastit a posypat škořicí — té mý posvícení.

škořicová sukně, krojová, této barvy.

škornout, viz škarnout. Matij se tě jí něco nanosil škornoutů (rozmazlené nevěstě), (něco, zde, prgn., =tuze, mnoho).

škorpit se, škarediti, kyseliti se. Hu nás my se tu s Němci na sebe neškorpíme! Proč pak? Němec ajci je Němcem a Čech vostane Čechem.

škoula, skulina. Za tima kamny muší byjt ňáká škoula, kury sem ty myjši lezou.

škrabačka, stará lžíce na škrabání (loupání) syrových bramborů. Když začíná vyrážet první travička, škubají jí děti pro housátka taky škrabačkou; srpem by eště nic nepořídily.

škrabák, zahnutý strouháček na „vybírání" důlku na měchačce: nástroj dřevorubecký.

škrabánky, stelivo „bez listu", ze stromů jehličnatých. Běžíla sem eště pro kůš škrabánků, dy slavilo!

škrabat, škrábat. Dodla, bureš škrabat brambůry! Kočka škrabe, s tou nemjij, dítě, nic! Krkavec ho pořád škrabal (= obrazně: nedal si pokoje). Kam pa se eště škrabete, stryjče? (na starce).

škrampály, stará obuv, zvl. střevíce n. pantofle. Do takuvýho marastu ňáký škrampály! Do pa veme nový vobutí!

škramplivyj, drsný, nehladký. Ty brambůry sou letos ňáký škramplivý (t. j. mají drsnou, rozpukanou šupinu). Dyž se muší do vody a zase na vítr, to sou ruce škramplivý jako strouhadlo. 2. druh hrušek drsného povrchu.

škrchat, skřehotati. Žáby škrchají. Takle v tich menčích hájkach to byjvávalo strak, k půzimku škrchávaly na tich svyjch místech jako žáby.

škrchně, trpaslík. Ty škrchně jedno! (= drobotino, slabochu). Takuvý škrchně proti mňe!

škrkajce, obyčejnější než škrkavka. V pátek dou škrkajce nazpátek, ve středu dou ku předu.

škrobot, 1. země kamenitá, neúrodná, 2. pozemek na ní. Máme kousek toho škrobotu, práci to dá dost a nic na tom neroste.

škrouchat, sl. onom., o zvuku štěrku nebo kovářskych strusek, chodí-li se po nich. Pote rači prostředkem; na tich stroskach to škrouchá, není slyšet svýho slova.

škryjpat, 1. stříkati. Poškryjpni ho (chlapce) a von huteče; 2. neos. **škryjpá,** krápe, poprchá. Ženský, škryjpá, honem pro porušky! (t. vysušované z venčí odnésti). Obyčejně užíváno sl. škryjpá o kapkách jednotlivých velikých. O hustém dešti drobném říkají „cedí se", o hustých velkých kapkách „líje se".

škvařit, skvařit. Též slož. Huškvařím drobku cibulí a nepotřebujem maso! (do zelí).

škverec, ovsíř (byl). Ten černyj, tomu říkáme škverec; člověk to nesíje a naplemení se toho tůlik.

škvrně, přezdívka dítěti drobnému, jež si mnoho troufá. Ty škvrně jedno, ty bys se chtíl teký vozyjvat?

škyjba, skýva. Chceš škyjbu nebo krajec? Děti při hře na maso řežou kudlami v drnu říkajíce „škyjby-ryjby-škyjby-ryjby-ryb".

šlamp, 1. stará obuv. Já vzela ty šlampy a teče mi íčko do nich! 2. nadávka opovržlivá. Takuvyj šlamp jeren a vo mňe by se chtíl votírat!

šleh, u, m. oprat ke kolmaze nebo trataru. Přehazuje se přes ramena a tak jí člověk tlačí břímě snáze než rukama. Vem si šleh, ruce by tě kolmaha s takuvou tíhou strhla.

šlehoun, šlahoun. Kouknite, jaký to má ten šípek šlehouny: vono se to táhne dovíkam! (o kořenech). 2. Obr. též o člověku „vytáhlém", zvl. přezdívka.

šlichta, 1. bramborový škrob zavařený do vody. Kadlec má šlichtu na plátno. 2. strouhané syrové brambory i se škrobem zavařené do vody jako krmivo vepřového dobytka. Po šlichtě mají prasata řídký maso. 3. velká jízva po ráně. Bartovi prosekli bouli na krku, podnes má šlichtu

šlijška i **slijška.** Cák bys vařila! Vař zelí a šlijšky! Dělají se z těsta, do něhož přimícháno hnětených vařených bramborů. Viz slijška.

šlijškovat husy a kachny, krmiti, cpáti šlijškami. Též slijškovat atd. Tyto jsou z černé mouky a jen sušené.

šmachťat, šmathati. Též slož. přech. Přešmachťaný vobutí. Šmachťo, nešmachtij tak! V dom. **čm.-: čmachťat, čmachtlčka.**

šmachťavyj, šmathavý. Dyjt si celyj šmachťavyj (kdo „chodí ševci po krku", t. j. přešlape podpatky).

šmak, hmat; výr. po šmaku = po tmě. Já po šmaku najdu v senci, co chci.

šmakal, zdlouhavý dělník; viz šmakat se. Šmakale, eště nyjsi hotov?

šmakat, 1. hmatati, zvl. po tmě. Šmakal sem, až sem našmakal sírky (našel po tmě). 2. šmakat se s něčím = zdlouhavě dělati. (Od toho přezdívka **šmakal** = špatný dělník, zdlouhavý). Cák se tu s tim bureš šmakat do večera!

šmárat, čmárat. Nešmáryj mi po vokně, nanicatý dítě, jedno ty!

šmíce — mšice; ale význam jiný: nejmenší druh komárů, obtěžující lidi při práci v soumraku. Dnes kousají šmíce! (při seči ráno).

šmírník, 2. střevlík měděný. Tutim říkáme šmírníci.

šmodrcha, pleskal, špatný řečník. Lidi, si to šmodrcha: šecko sešmodrcháš, neví žádnyj co a jak.

šmodrchat, plésti, zaplétati; zvl. o řeči. Ty to sešmodrcháš šecko, hdo pak tě může rozumít!

šmolík, čmelík. Já furt, co mi ty slepice letos tak málo nosí a já mám slepice samyj šmolík; šmolíci je moří.

šmouřit se, chmouřiti se. Šmouří se to ňák, příde nám asi dešt.

šmurkety, zralý bez, též kaše z něho; vedle tohoto obyč. „bezová kaše". V Dom. šmurgle.

šmyc, e, m., skvrna na kůži dobytčete, povstalá sedřením chlupů rohem, když se dobytek trká. Náše mandlice má šmyc, de pak se štochala?

šnarovačka, šněrovačka. Náše bába míla šnarovačku eště zase jinou.

šnarovat, šněrovati. Též slož. To se tě chce, byjt tak zašnarovaná, celyj den!

šníbrat, -ám, -al atd., drapati, škrábati, rýpati, ale jen lehce. To dítě se často šníbrá v nose: nemá-li pak škrkajce? Ty slepice v tich zadkach (= zadina) jen šníbrají; takle pšenci vám dát, to byste jináč zobaly!

šnodlík, též šnudlík, motouz na konci biče. Selka, ajt vám dá kadlec kousek třásna na šnodlíky! Na konci šnudlíku muší byjt huzel (**h** úplně jasné); to by se šnudlík roztřípil!

šorc, e, m., nejprostší starodávná sukně z domácího plátna, jež dávaly do barvy na tmavo; dole byla lemována zelenou nebo červenou šňůrkou a vně ozdobena žlutým plátýnkem na tři, čtyři prsty. Už je málo

pamětníků toho kroje a někteří pletou věc, dávajíce název ženskému kožichu o krátkém životě a dlouhých šosech rozčísnutých. Šorce nosívaly k původní, též do muzik a přástek (s plátěnou „tisknutou“ zástěrou) a s červeným, bavlněným šátkem na hlavu.

šoulat, intr. kde — hledati drze, kde nepatří. Co mi šouláš v kabzach? Zase mi v tom stolíku šouláš?

šoupálek, pták, nejmenší šplhavec, též lezák, lezáček.

šourem, šikmo. Rez (řez) šel šourem (ne kudy měl, rovně).

špačky, jídlo chudé; malé, pořadovné knedlíčky; těsto se leje prostě po kouscích do vody.

špalíčky, třijce „na špalíčkach“, dřevěných podpatcích, ale obšitých koží, aby nebylo viděti dřeva; vespod byl přibit plíšek.

špán, dračka; na Ch. mají šp. **točenyj,** t. j. na zvláštním stroji, soustruhu podobném, krájený přes leta (ve spirale) a často několik loket dlouhý a jiný „**hoblovanyj**“. „Točený se dávávaly do toho příčního zářezu“ (na svícnu).

španělská zeď, 2. strašidlo jevící se zdí, která zahradí nočnímu chodci cestu. Bedle hujezskýho lesa se mu vzela španělská zeď a nemoh dál.

špenda, bochánek pro chudé, obyč. v den pohřbu darovaný. Ještě muším pect špendy za mámu.

špenzr, sváteční kabátec ženský, krátký k tělu, z modrého sukna, na konci rukávů pestře vyšívaný; zadu má přišitý pásek soukenný, jehož konce splývají zadu za boky as na 2 dm., též vyšívaný. Špenzr je pozdější než kabátek.

špice, 1. plochá jehla na sešívání kůže. Na řemínek není šídlo, to mušíš mít špici! 2. šp. v kole = paprsek.

špička, 2. jehlice dřevěná nebo cínová, často ozdobná, do kužele, upíti len harazkou. 3. Má špičku = je podnapilý. 4. pl. špičky, vzorek vyšívání na košili.

špíchál, osten. Ten šípek má špíchálů!

špinka, 1. hruška toho názvu od neshledné barvy; 2. příjmení.

špíženna, špižírna. Přines ze špíženny drobet mouky, tuztý první příhrádky. Špíženna vo deviti příhrádkach, žert. hádanka svatební = palička (plod) lnová.

špjerec (? pův. vzpierec): rozpěrák, hůl rozpínající konce žebřin. Ě, zlobím se tary; mám dát vůz do řebřin a něhdo mi někam zastrčil špjerec.

špon, sl. hromadné, třísky hoblované na dřevěné škatulky. Ičko děláme tak drobet škatulky a muzský teký hoblujou špon, jenom než se vorevře práce v lese.

špořit, spořit. Chlapše, jenom špoř: do špoří, má.

šrám, rýha, škrábnutí. Přes voko tě má takuvyj šrám; eště že voko vostálo (od šlehnutí peručinou při prolézání houští).

šrámovat, škrábati, rýhovati; zvl. slož. Děti, dyjť pošrámujete celý vokno.

štafeta, zpráva, nařízení. Potom přišla štafeta, že jezdit nemám: tak co sem míl dělat? (pro seno v nestálý čas; o jediné jízdě jezdit; po záporu).

štandár, četník. Hledali tám u nich štandáří (po stopě krádeže lesní).

šťáva, prgn., 2. šťáva v kysajícím zelí. Ke šterci je nyjlepší ze šťávy vomáčka. 3. Nedoschlé obilí, píce atd. Deště se netrhnou, letos si navozí lidi šťávy.

šťavit se, 1. vodnatěti; zelí, vomáčka se „vošťavila“ (takže je hmota zvlášť, šťáva zvlášť); přen. mrzeti se: Cák se dnes jenom šťaví! (Kdo se šťaví, je „vošťavenyj“.)

šterec, škubánek. „Hanče, cák vaříš?“ „Šterec a z hub vomáčku.“

štědl, a, m. 1. čočka (skleněná). 2. jm. krávy červené s bílou čočkou na čele.

štěhnice, štěnice. Tám bylo štěhnic a nařádu — ijnu, dost.

štěchtat, 1. o husích a kachnách, když zobáky zobají v kaluži nebo rozmočeném drnu, rychle jimi klapajíce a tak vykusujíce kořínky, lovíce písek atp.; 2. pak o husím štěbotu. Ty husy toho naštěchtají, není slyšet svýho slova. Přen. i o mnohomluvném člověku, zvl. o prázdné řeči ženské. Té ňákýho štěchtání: zavři huž houbu, zavři! 3. Obr. o nedbalé žatvě, sekání atp., zvl. slož. Na mezi jaká pak tráva pěkná a tys to tám jen tak vyštěchtala, tu kus, tam kus, vořklivo se podívat. Strom má jít pěkně nahoru, ne ho takle voštěchtat (o přílišném ořezání).

štěpka, špetka. Nemáš za štěpku rozumu. Dal mi štěpku vlašin (= žíní). Hudělat štěpku, dáti špičky prstů dohromady, jestli ruka tuze přemrzlá. Jakoupak to máš krev, tak se cintovat zimou; koukni, já sem staryj a jak já ještě snadno hudělám štěpku!

štět, jen v přir. o hustém pěkném osení: Té ječmen jako štět, ten se brání.

štíhle, mladá štika. Čvačkuc Kuba tě tám chytil štíhle v poltrubí, mohlo mít půl libry.

štikat, škytat. Cák to bure, vod rána muším štikat.

štikavka, škytavka. Dostála sem štikavku a já nevím: to bylo asi po tý vodě. Šla štikavka do moře, potkála tám Zahoře; než se Zahoř vobrátil, štikavka se ztratila. (Lékovadlo.)

štinkat, plakati (posměšně). Jen mi štinkyj, ty bečáne!

štípání, bolest v břiše; slabší je ryjzání (hryzení), silnější kolika.

štípat, neos. štípá mě = silněji hryze mne, mám hryzení; sr. ryjzat.

štípek, často bez význ. zdrbň. místo štěp; toto řidčeji slýchati. Hínaj, ten tám má štípky, té radost. Vovazujte se, štípkové, ajt vám nepomrznou kvítkové (řík. dětské při ovazování stromů na štědrý den ráno).

štípit, 1. strom štěpovati. Též slož. Já jí voštípil na mišenckou; 2. štípit naštojce,

sázeti. V tranovský škole burou se ten tyjden štípit naštojce (jinde naštouce; Oujezd, Draženov a okolí).

štípky — drápky, hra na štípky — drápky, též na koníčky. Děti hrají pěti oblázky vyhazujíce a chytajíce touž rukou, napřed po jednom a přibírají, než vyhozený dopadne, z ležících na zemi. Naposled vyhodí všeckny najednou a chytí obrácenýma rukama dbajíce, aby žádný neupadl. Povede-li se hra, počítají si „koně".

štípnyj, štěpný; na Ch. nejen o stromu, nýbrž i o ovoci. Štípný jabka (na rozdíl od zemčat).

štír, 1. krtonožka. Letos je na tich lukach štírů! 2. Obr. Sou na štíru (= hněvají se).

štochat, trkat. Neštochyj do mňe! Neštochá ten vůl?

štorc, jen ve výr. **na štorc,** na stojato; zvl. postavit věc (podlouhlou) na štorc, t. j. na stojato, s hranami delšími dolů. Též úkosem nebo na příč, ne rovnoběžně. Řebíky se bjily (do staryjch domovních dveří) na štorc, t. j. hrany jejich nebyly rovnoběžny s hranami dveří.

štrachat se (s něčím), tahati se; o práci, jež nejde od ruky. Hde pa se tám s čim štracháš do polodne!

štučka, i stučka, jen o plátně a kanafase. Tak si huž vem celou štučku! (plátna).

štuka! citosl. = stát! dětský výkřik při hře na slepou bábu, aby ten, kdo má zavázané oči, nevrazil do něčeho.

šturent, ale študovat vedle obyč. stšího. hučit se na —.

štvrť, čtvrt, 2. věrtel (též to). Propust mi ho štvrť! (Tu bylo vždy slyšeti ť!)

štvrtek, čtvrtek. Přijd ve štvrtek! (d před v znělo tvrdě).

štvrtka, 2. čtvrt dvora s příslušenstvím. Šajdl míl štvrtku, náše bylo jenom vosmerka.

štvrtňátko, míra sutá na 4 žejdlíky; měřila se na ně zvláště mouka. Dle jména 1/4 mírky, ale ve skutečnosti mírka měla jen 13 žejdlíků.

štvrtyj, čtvrtý. Nes je štvrtyj den (dnes).

štyří, čtyři (jen o muž. živ.). Na jednoho nečekají štyří! (Řík.) Pod. rozdíl tří chlapí a tři vozy.

štyrmecítma, klekání. Budou hnedle zvonit štyrmecítma. Dom.

štyry, čtyři (o muž. živ. štyří), jen o žen. a stř. předm. Štyry krávy v mařtali, pěkný jako behna (tlusté, tučné). 2. šechny štyry (t. končetiny) = nohy i ruce. Děti, jedete mi, se všema štyrma po horach (t. po lavicích běhají).

štyryranatyj, čtverhranný. Hleč, ten kámen je pěknyj štyryranatyj, jakoby ho sváně vosekal; ten by byl na zelí.

šudýš, vedle **šudeš,** všude. Ty teký mušíš byjt šudýš! To se říká tak šudeš.

šůkalka, srv. šůkat. Pocem, šůkalko! (na ptáka červenku ochočenou, pohybující se volně po světnici).

šůkat, čile lézti, pohybovati se. Náše bába nemůže na nohy kolik let a přece pořád šůká (t. j. nezahálí, leze a pracuje, nač stačí).

šumec, spěch. Že je hezky, té šumec se sbíráním! (srv. šum).

šumit, 2. rychle a snadno jeti, též běžeti. To to šumílo, chlapše, po samotížkach!

šupat, 1. šlehati. Nešupij tu krávu v jednom kuse! Pánbůh nás šupá (když obilí hyne v nečasech). 2. Máme huž z novýho a pane, ten se šupá (chléb chutná).

šupnout, šlehnouti. Šupni jí drobet, šupni, ajť přece kročí! (kráva v tahu).

šustem, bez náhrady, o výměně věcí nebo zboží bez náhrady: Pojďme šustem! (měnit). Hoďme si šustem!

šušanky, i sušanky, rozkrájené sušené ovoce, hlavně planá jablka. Kryjčířka, ta mívala dycky šušanky skovány.

šůta, 1. též krákorka,šiška z lesního stromu. Muj trhá íčko šůty myslivci na semena. 2. žertovně šišky, podlouhlé, nenadívané koblihy. Já snidla ty šůty jistě ňáký tři. Srv. šiška.

švábizna, švabach. Já nehumím než švábiznu, tenkrat sme se tuto nehučili.

švajcar, 1. jméno vola pův. snad švýcarského; 2. zdravý člověk. Ha de pa humřít, stryjčku, dyjť vy ste eště švajcar! Též přírovn. chlapec jako š.

švantrat, zadrhovati cizí řečí, hl. němčinou; neuměti dosti česky. Žena jeho humí česky, ale von jen drobet švantrá.

švátořit, švitořit, o vlaštovce. Vona štěbetá, vona švátoří. (Pís.; obrazně o dívce.)

šver, tchán. Pyl se mnou teký muj šver.

švíkat i švíknout, (onom.) švíhati, šlehati bičem, prutem. Švík jí přes voko bjičem. (Ouj.) Též slož. Já tě dám, tak mi hovado sešvíkat! (na pohůnka). Červík se švíká (rychle svíjí).

švipha, tvrdá příčel v žebřině; je širší a s průrysem obdélným.

T.

ťa, též **haťa,** ml. d., citosl. = chci jít „hyjtu", na návštěvu. Poj ťa! (pojď hyjtu). Hanížka pure ťa?

Tábor, jm. rodové; u Táborů. (Postř.)

táčí, ml. d., neskl., ptáček. Vidíš, táčí nynanyj je v posádce.

tádle, slož. nám., tádleten, tádleta atd. v nedb. řeči zvl. dom.; za to ch. tánle atd. Tádleta házela! (žalují děti, když rozbily okno.) Srv. tándle.

tajny! citosl. zařikadlo při podivu. Tajny, té kráva! (= pěkná). Tajny, to mňe to mrzí.

ták (jen s důrazem dlouženo), tak. Ták?! Té pěkný na tebe! Ták, ták: jen mu to řekni do vočí! Jinak i krátce: **tak**. Tak ty humíš poslouchat? (**h** úplně jasně znělo).

takuvyj = 1. tak mnohý, velký. Po takuvyjch letech a eště mi znál! 2. euf. takuvá, těhotná. Barča Zedníkouc je s nim takuvá.

takva, též **takvadelt; sakva a sakvadelt,** slabší než sakra, sakradelt (toto už je klení, ono všecko pouze zaříkávání).

tám, tam. Pureš tám se mnou? Spojuje se s tady v příslovce směru: tarytám! Viz zvlášt.

támvocajď i **támvotajď** = odtamtud. Támvodcajď pocházela náše bába. Vy ste teký tánvotajď?

tándle, též **tánle** i **tádle,** tamhle. Di tándle k tetě, teta tě dá kousek (chleba). Tánle přes Korovo se blyjská. Tádle zvl. v řeči nedbalé.

tándletary, tamhletudy. Tándletary je cesta. Vedle toho obyčejné tántary a tántury = tamtudy. Tántary je drobet dál, ale purete po suchu. Rozd. tarytám.

tándleten, tánleten, tádleten = tamhle ten, onen. Viz tándle atd.

tandu, neskl., ml. d.: Poj tandu! (= pojď tančiti). Dělij tandu! (= tancuj).

tánten, tamten, onen. Tuten je náš, tánten je sousedovo (syn).

tarytám, přísl. směru sražené ze dvou, poněkud rozd. sm. než tántary. „Tarytám, tarytám!" volají děti při honičce, když honěný dobře uniká nebo naopak, když honící přišel na dobrou stopu. Dyjte se tarytám k tomu lesíku a hnedle se Vám bure kaple z lesa bělat.

tastament = testament. Máma hudělala tastament jenom tak po domácku a soudnyj ho zvrh. Častěji v tom sm. porovnání.

táta, otec; zdrbň. jen **tatíček,** nikdy tatínek. Počkyj, až příde táta! (vyhrůžka dítěte dítěti). Muj zlatyj tatíčku, má zlatá hlavo! (nářek dcery na hrobě).

tě, též za tvar dativu. Cák tě píše, je zdráv? (muž ze světa). V důrazné řeči zdvojuje se tvar užší a širší. Já tě tobě dám, tak zbůdarma se dřít (matka na dítě, nešetřící šatu).

těbernyj i **tevernyj** (v Dom. **tibernyj**), teverný, čilý. Té těberná divčička. To máte tevernou kočičku.

tect, 2. o řídnutí těsta z porostlého obilí. Letos to všecko teče, aby to nadělal dovíjak a eště není platno; chleba hnízkyj a z ječmene rači ani nevařit. 3. tect se, o čase čuby. Kudla se teče.

teký, 2. vždyť. Já sem se teký přičinil. My sme si teký nevodpočli, co sme tám byli.

telekraf, telegraf. Lidi zlatý, tys tu hned; té jako po telekrafu.

těl, part. pf. sl. **títi, ťal.** Ičko si těl do živýho. Já ho těl: co ty zmrazku!

teletník, vedle obyč. trs, děloha kravská.

temencovatyj, o poli mokrém, kde se dělají v čas dešťů temence. Viz toto. Na ráně by bylo, ale cák je to platný: takuvyj temencovatyj krunt —. (dopovědĕno zakroucením hlavy).

temenec, pramen dočasný, zvláště z jara (z vody sněhové nebo dešťové). Hleč, takuvá cesta, jindá suchá jako mlat, a letos je samyj temenec.

temenit se, prýštiti, vyrážeti ze země. Viz temenec. Takuvá vyjška tary a každý jaro se nám tu temení voda.

tenkyj, 2. obrazně: Tenký spaní (proti „tvrdému"). Tenkyj vítr (slabý, ale pronikavý. Má tenkou díru do krku (= je vybíravý, mlsný).

tenkrat, tenkrát. Tenkrat eště povídal váš děrek, že ty cíle sám sázel. S předl. na: Já povídal: na tenkrat je s mámou zle (o chrlení krve).

teplíčko, zdbň. k teplo, užív. subst. i adverb. Dnes je tu teplíčko. Ah, té tu pěkný teplíčko.

teplo, užív. často v pl. o celé době. Letos máme tepla! Pod. horka, studena; zimy, sněhy atd.

tepřiva, teprve. Tepřiva íčko dete zez kostela?

tesy, pl. t., 1. stromy lesní té síly, aby mohly býti tesány. Dostál to za tesu (= koupil) a sou to pěkný dřívka, můžoy byjt stěny. 2. prgn. = planka. (Lhota). Viz to.

teta, uctivé oslovení cizí starší ženy od mladších. Teta, pote hyjtu! Manko, cák dělá váše teta dnes?

tevernyj atd. též **tebernyj a tibernyj,** čilý, chytrý (o lidech i živočiších). Kouknite, té divčička teverná; ty vočičky jen jí hrajou a jen se celá šebelí. Já mám divči tevernou, vona líhá pod kolnou. (Pís.)

tibera, y, com., dom., o tom, kdo je tibernyj — tevernyj. Kluk je takle tibera, ale hučit se nechce.

tibernyj atd., dom. = chod. tevernyj atd.

tíha, ne tíže. Té ňáká tíha, divče, to si se pronesla. Ale stíží, stěží.

tíl, týl. Mám ňákou bolest tudle v tíle. Těl sem ho do tíle (králíka).

tílko, zdrbň. od tělo, prgn. o hořejší části ženské košile, bez podolku (část dolejší). Tílko byjvalo tenčí, tak patnácti, vosumnáctikopový, podolek byjval desíti, dvanáctikopovyj.

tisknutyj, o látce z domácího plátna, barvené u domácího barvíře; t. fěrtuch; modrý květovaný. (Snad původně o látkách, na nichž se vzory „tisknou" vůbec?)

Tisovec, jm. polí u Poc. Za Tisovcem. Srv. dole u Kyčova Tisoví.

Tisoví, jm. vrchu u Kyčova. V Tisoví, do Tisoví, z Tisoví; srv. Březí atd.

tíš, citosl. provázející píchnutí. Hrává se s maličkými, že prstem se jim píchá a lechtá za krkem a říká se: „Tidl-tidl-tíš!" (při prvních dvou slovech se prstem měří, kam při tíš se píchne.)

tít, těl, títi, ťal, atd. viz těl. Ičko si těl do živýho, tustim slovem.

tíž, i **tak,** ještě, přes to přese všecko. Von by tam tíž eště šel! (Ženich, jehož nechtějí.)

tížka, zdrbň. od tíha, ale už. i bez význ. zdrobň. Pane, té tížka, že to neuzvíhneš!

tꙋle, m. tuhle, jen v mluvě nedbalé, zvl. dětské. Též **tꙋleten** = tento.

tꙋleten, vedle obyč. tudleten m. tuhleten, tento. Viz **tꙋle.**

tlačenice, mačkanice v zástupu, potom hustý zástup sám. Dyjť tám byla zrovna tlačenice, jako by dávali darmo. Já na ítřin nerád chodívám pro velkou tlačenici: to člověk neudělá žádnou pobožnost.

tláskat, jísti mlaskajíc jazykem. Netláskyj tak, je to vořklivý! (kárá dítě matka).

tlučka, dom. past. Políkla sem v šírání tlučku a po hodině mám tám dvě, (t. myši), z každý strany jednu. 2. přen. Přestaňte si s lutrijí, té tlučka na peníze!

tmilo se, tmělo. Táta přišel, už se hezky tmílo.

tmoucí, jen ve výr. **tma tmoucí.** Kampa bys chodil, dyjť je tma tmoucí, nevidět na krok!

tmy, pl. jen ve výr. měsíc je (byl) ve tmach (při nově). Zř.: To sou íčko tmy! (o trvajících bouřlivých, tmavých večerech podzimních).

tmyjš, komp. od přísl. tma. Včera tuvty časy bylo tmyjš; dnes není mhla. (sic!).

to bývá místo podmětu určitého nebo vedle něho s význ. opovržlivým. Dělá to pány a děti chodí lidom (sic) na řípu. Ičko ta chasa — nic to nechce dělat a jen tomu dávijte!

toč, pečené jídlo z řídkého těsta, v němž je z pravidla více bramborů než mouky. Bývá t. kynutyj (viz bacán) a dřevěnyj (též „žebrák"), bez kvasnic, z bramborů syrových, strouhaných, zalitých kyselým mlékem, k čemuž se přidá jen prášek mouky. T. dřevěný jí se maštěný, zřídka máčí se do omáčky houbové atp. Dobře-li pečen, má pěkné červené kůrky, velmi chutné.

točna, zadní sloupek ve vrátnici nebo v těžších dveřích, v němž bývá zasazen čap a tak na točně celá vrátnice se točí. Za stara domovní dveře byjvávaly šecko na točně, zrovna jako vrata.

to dyby! místo celé věty; přisvědčení na hypothetickou periodu. A. Ičko dyby tak sprchlo, to by to šecko vobživlo! B. To dyby!

Toma vedle Tomeš i Tomáš atd. Myjtnyjch Toma — leží doma. (Pís.) Též Toml. U Tomlů, jm. rodové. (Postř.)

Tomꙍdl, u Tomꙍdlů, jm. rodové, zdrbň. k Toma — Tůma, tvořené jako houhꙍdla, ajꙍdla atd. příponou původu cizího: **-rl-.**

Tomšák, jm. rodové (Klenčí) zdrbň. Tomšík, u Tomšíků (Kyč.)

topit, sl. podm. 2. o vodě vystouplé z břehů, o rybníce atp. Vo tý povodni tenkrat topila voda až hnedle ke vsi. Míl si znát staryj rymík, než mu sebrali hráz: kam pak až von topíval, to byla dálka! Též slož.; vytopit krtka — vyhnati ho zaváděním vody do krtin.

tořín i tořn (ř- slabikotvorné), tuřín. Máme zelí, máme hezky tořnu na zimu, tak cák se bídy bát?

touhnout, touhlo atd. Z víčera to hezky touhlo a ráno zas prší. (Touhlo zde =mrzlo.)

touchnout, plesnivěti, počínati hníti. Vobilí nám touchne v truhlach a ti tesaři na tu syjpku nyjdou (aby udělali podlahu). Též slož. stouchnout. Chleba nám stouch. Pod taškovou střechou šecko stouchne. Srv. duchnít. Rozdílné 2. stuchnout se = vytratiti se.

toulit, pouliti k pláči. Zase toulíš houbu, ty votoulenyj? (na bečána).

toulka, toulání, zvl. o mladíkovi, chodí-li, kam nemá. Barto, zanech tutich toulek!

touž, kompar. k tuze. Potom k večeru začlo touž! (t. pršeti).

tř-tř-tř, zvuk, jímž ptáčníci pobízejí mladá ptáčata, aby brala, dokud neumějí sama zobati.

třáskat, prgn. o udeření dveřmi při zavírání. Caparti, netřáskyjte tak! (na děti, jež se „vrázejí"). Též slož. Tuto mu říc, von už ani slovo a ven a zatřásk dveřma, až se šecko třísło.

třásno, prgn. konec osnovy na plátně; za třásno se osnova upíná. Pohůnci žadoní na tkalcích o kousek třásna a dělají z něho šnodlíky. Obr. brada kozí.

tratar, trakař. Z Korova vzel jeren teký tratar s sebou ha páni neveděli, co je to (o vystěhovalcích do Uher). Náše máma říkávala: „Děti, nekoukyjte, hdo se vozí v kočáru, koukyjte na toho, hdo tlačí tratar! (t. abyste si zachovali spokojenost).

tratárek, válek na koláče, zasazený v rukojeti. Ičko dáváme (do výbavy) taky tratárek; já ho eště nemíla. (Oujzd.)

tratit. Čas platí, čas tratí. Než bych míl nejistý hovado v mařtali, rači na ní budu tratit (t. dám krávu laciněji, než sem koupil). 2. tratit se, hubeněti. Děrek se ňák tratí.

Trávníček, u Trávníčků, jm. rodové. (Draž.)

travnička, ženská, jež je na trávě, v lese nebo v poli. Hleč, tánle huž dou travničky s Čerchova, burem se teký sbírat (chystati se domů). Travničky váhu na řibetě, až žíly praskaly a zpívávaly vo šecko pryč.

travnyj kůš, v němž se nosí tráva, ale potom jako míra **menší** koš proti většímu „volskému". Tento o 4 nohách, onen o třech.

trdlice na Ch. známa jen z podání jako mučidlo z doby poddanství. Místo trdlic na tření lnu na hrubo tlukou na Ch. len dřevěnou paličkou na dřevěném špalku, snůpek po snůpku, jak teplý z pece vyndán. Stlučený len na mědlicích se „klape".

trdlo, válek na nudle; obyč. jen v přir.: hloupyj jako trdlo.

trefa! Citosl. To je trefa! (= šťastný nález, zdar). A trefa: já myslil, že huž du nazdařbůh!

trefit, cizí sl. oblíbeno; 2. vyznati se v cestě. Lesem já netrefím a po silnici si zajdu. 3.

trefit se. Až se mi trefí cesta do Kyčova, teký se k Vám podívám. Leccos se trefí.

třepačka, plácačka; 1. na mouchy, 2. na hnůj (z povoru těžkého, na jedné straně v rukověť přistrouhaného).

třepat, 1. tř. hnůj: urovnávati třepačkou, aby nepadal s vozu. 2. na prázdno mluviti. Netřepij, netřepij!

treperenda, ženská klevetivá. Treperenda jedna ha nedá huž si pokoje a nedá!

třepetit se, třepetilo se atd., vedle třpytiti se. My míli mísník malovanyj, ten se jen třepetíl, jen se třepetíl: takuvyj pěknyj veselyj.

třepnatyj kámen, plochý. Hleč, té tu pěknyj třepnatyj kámen, ten by byl na zásep; škoda ho tu nechát (v lese).

třepnout, uhoditi, o malém trestu tělesném. Třepni jí, nenech dítě tak svívolný!

tret, boty na tret; též „na houklad", „na smolu". Měly všecky švy vně a proto velmi pohodlná chůze v nich byla.

Třezek, jm. rodové (Lhota, Kyčov).

trháček, zahnutý nůž kovaný, nasazený na bidle. Škube se jím peručí se stromů. „Dyby byl trháček!" (říkadlo posměšné po koze).

trhat se; mráky se trhají, rýma se trhá.

trhel, velký klín dřevorubecký. Kube, puč nám eště tvuj trhel, my tu máme takuvou palici (pařez svalovitý), nechce vod sebe.

trhnout se, 1. po někom: býti povahou podoben. Dítě se trhlo po kmotrovi (říká se často). 2. rozejíti se, minouti se. Dyjme pozor, ajt se netrhneme! (V tlačenici na pouti). Sl. jednod. bývá za složené a nám. zvratná se vynechává. Mně v tich mrazech trh hrnec s máslem (= roztrhl se). My máme tuto pečení trhlyj (t. chléb; též vodfouklyj, když svrchní kůra odstává).

tří, tři (o muž. živ.). My sme tary tří, šícký tří bratří (Pís.). Někdy i v akk. Viděli tám tří muzský.

třídka, střídka. Třídku já nihdá nejídal tak rád jako kůrku.

třijce mužské starodávné bývaly hrubé juchtové, po kotníky, řemínkem zavazované; přes rozparek splýval velký kožený jazyk vroubkovaný („lošna"); ženské byly zc. pod. Nyní mají ženské tř. zdobené mosaznými kroužky, vtloukanými do kůže a barevným vyšíváním.

tříska, ne tříštka. Hyjbyj, Honzi, třísky sbírat, než bure pršít; íčko sou pěkný suchý.

třískat, rozd. tráskat (viz to) nejsilnější výraz pro bití, tlučení. Děvka mi se všim tříská, tak já to můžu trpít? — Ty mi bureš třískat mý dítě (matka na otčima); též slož. natřískat = natlouci tuze.

třísť, třís atd., třásti, třásl atd. Chlapcí, pote třísť kolůrky! Lidi, ten se tě třís jako vosina! Též třísť se o něco. Ta divče se vám třísla vo prasátko (= bála se o ně). Též slož. Stryjček nám natřís medniček. Di mi, slepíka brát do ruky; já se všecka votřísla.

trnová koruna, (byl.) vždyživec (rozchodník ostrý).

Trnovatky, jm. polností u Oujezda.

troky, necky (na prádlo). Ženský, zase vás nese kozel s trokama? (Znamení, že se bude práti.)

trolení, 1. závařka do polévky „trolené", z vejce a mouky, utřená na sucho před zavářením v kuclíky. 2. rheumatická bolest v údech. Já nastyd, dy hu nás hořílo a vod tý doby mám trolení v koleně.

trolit, 1. zrní z klasů (stsl. vytírati). Dnes je seno suchý, až se trolí (= drobí a láme). 2. třiti trolení (mouku s vejcem) do polévky; 3. neos. trolí mě v kloubech, o bolesti rheumatické.

troník, trojník. Mlnářka by byla troník rozlomila (t. spořila tuze).

troufálek, kdo si troufá víc, než zmůže, zvláště o malých a slabých.

trouchnivít, tlíti. Koukni, takuvyj čas tám to dřevo ležílo ha dyž je to v mokře, vono nemůže trouchnivít.

trpít, trpíl atd., trpěti atd. Já by mu to netrpíla, to ne!

trs, 1, jádro zelné hlávky. To je ňákyj trs! Potom hrom. trsí (stř. r.). Pojedeme pro trsí (= hlávky přebrané, zbylé na poli jen na pozdní „zelené" krmení). 2. děloha kravská. Vyšel z krávy trs a přece se zase vybrala.

trtat, pobíhati, přebíhati; malými kroky jíti. 1. Ten s tim trtá (nemůže unésti). 2. Tuta celyj den trtá (marně běhá) a přece nic nehudělá; hdepa je nebožka!

trůkadlo, oprať (obyč. provazec dlouhý, tenký) na řízení tahounů. Do vorání, to není nic bez trůkadla, třebas by něhdo vodil.

trůkat, potahovati za „trůkadlo" nebo za uzdu (zvl. tahouny hovězí). Netrůkyj je tak, dyjt neburou vedět, co mají dělat (krávy zapřažené, jimž kluk „kočiruje").

tryndit, běhati zbytečně. Mi ta stará tryndí, ale puru-li a zavážu jí do kabátu! (tak trestají pasáci běhavou hus).

tů, dom. **tu** chod.; rozdíl výslovnosti až nápadný. Př. Byls tů včera? Dom. Co je to tu jaký! Chod.

tudle, tuhle. Poj, sedni si tudle drobet, máma přídě zas.

tudleten, tudleta, tudleto, tento. Tudleto může člověka mrzít! Tudleten je náš, hynten je sousedouc, Kazdouc!

tulec, toulec (na brus). Bure seč, du si pro ňákyj tulec.

tůlik vedle **tulik** — tolik. Chlapí, je vono to něco: tůlik peněz, tůlik — a tak to šecko probít v krátkým čase.

tulmač, tlumočník. Takuví (králové a mocnáři) mají už sebou šudýš tulmače, aby se šudýš dorozumíli.

tulmačit, tlumočit. Náš děrek sám francouzsky nehuníl a eště mušel tulmačit, co vojáci chtíli.

tulše, nějaký šat? (Vyskytuje se jednou v chodské modlitbičce: vzel svatou tulši na sebe, šel do kostela atd. („Pán Bůh"; zde asi Kristus Pán.)

tuna, bohatý len. My sme tu sívávali moc tu tunu.

tupnout, dupnouti; též **tupat** a slož. **zatupat** atd. Též obr. Náši si teký tupli, dy byl čas (nedali se). Já si zatupám na bílým stole. (Pís.)

tůra, námaha, strast. To mi dalo tůru: sám se dostát s takuvou fůrou na ten kopec.

turkyně, hrušky zpola hodně červené.

tutary, tudy. Tutary se nedávejte, tutary byste přišli do takuvyjch behen a mokřišťát, necháli byste tám něhde boty!

tuten, tuta, tuto, tento atd. Tuten je teký ještě náš (syn). Čí pa je tuta divče? Tuto bych si ještě nechál líbit. Předl. **v, s, z** se opakují mezi oběma částmi slova. V tuvtom novým domově. Z tuztoho si nedělij nic! S tustim je konec. Ale též: Tuvtý sturánce.

tutlat, doutnati. Dávávali do kamen celyj parez a von tám tutlal do rána; a karapak je pěkně při staryjch kamnech spávalo! Obr. o věci tajné, dušené: Tutlalo to dlouho dost a naposled přece to vyšlo na jevo všecko všudýš.

tuť, rtuť. Náši mívávali dycky tuť doma; míli ji v brku zapečetěnou.

tuvocajď, z tu — odsud. Obyčejnější vedle tuvodtajď než vodtajď. Hodinu tuvocajď? Dyj pokoj, hodinu! Pojednou-li pak nyjsi na vršku ha s vršku sběhneš (zní **z**) a si tám, ve vsi.

tuvodtajď, odtud. Tuvodtajď se íčko nehnu dyby mňe palicí tlouk!

túze, tuze. Té túze, té túze! (totiž seknuto do nohy).

tvrdyj květ na šátku hedvábném, t. j. s vetkanými nitkami zlatými nebo stříbrnými. Je ještě žambůra a teky huž chce mít šátek s tvrdyjma květy. (Nosí se křížem přes prsa.)

tvrzení, sm. konkr., dřevo měkké, ale dobře vyschlé, z něhož se sekají klínečky k utahování kuželice mlýnské.

týhoden, bývá oblíbeno u starších vedle týden. Pršílo celyj týhoden. Copak je to — ňáký dva týhodny. (= je tomu asi atd.)

tyránek, bylina (?) Nazvíhni kaftánek, ajt nezavadíš vo tyránek! (chodská báj; tyránek má moc proti zlým mocnostem).

ty set, výraz podivu a posměchu, též hrozby. Ty set, to si si moh dát! (při uklouznutí a pádu). Ha ty set, íčko tě tu mám! (na hrachu).

týž, tentýž atd. neslýchati; zato „**zrovna ten**“ a „**ten samyj**“.

tůťa, člověk nesmělý, přihlouplý. Ty tůťo, co pa si nemíl hubu s sebou! (proč ses necha odbýti!)

U.

Udávání neurčitého počtu j.: **jest, bylo jich málo** atp. zkomolili v Domažlicích, že nám. **jich** užívají i při osobě první a druhé. To nás jich tu je! Význ. náměstkový vybledl. V chod. nikdy tak.

udělat i hudělat. 3. prgn., někdy bez předm., udělati dobrodiní, dobrý skutek, přátelskou službu. Uděláš-li ty mně, já tě teký udělám. O, Hondza, já vím, Hondza je nehužilyj; ten nehudělá žádnýmu. 4. očarovati. Ta mu hudělala (nevěsta).

uhel, gen. uhle atd. Dva velký uhle. Viz uhlík.

uhlík, častěji než uhel, bez význ. zdrbň. Černý knedlíky jako uhlíky. (Nikdy **h**.) Devět uhlíků, po zpátku vodpočítanyjch, hodit do vody. (Pověra.)

uhnát si, jen s předm. nemoc, způsobiti si nemoc, na př. cestou v nečase. V takuvým nezbytí se, chlapše, nevydávij; to by si si moh uhnát nemoc (**h** neslýchati).

uhněličit se, uhněličila atd. o hruškách: uhnělíčí se = uleží, až se stanou hněličkami. Zde zase ani stopy **h** hiatového.

uhodily zimy, mrazy atp. (**h** v násloví naprosto neslýchati ani od nejstarších).

uchavec i **huchavec,** vedle obyč. chocholouž (**ž**! chocholouže), škvor. Mance vlízlo něco do hucha, myslila, že huž tám má huchavce, ztim to byla jenom ňáká muška. Letos je moc uchavců, šudýš to leze.

uchvátit se, i **h-**, zondati se, unaviti během, spěšnou prací, vůbec spěchem. To se máš tak uchvátit! (vadí se matka s klukem, jenž se uběhl, až těžko dýchá).

ukřičit se, též **hukřičit se,** o dítěti plačícím tuze. Lidi zlatý, to dítě! Nepřestane a nepřestane; to aby huž se bylo hukřičílo!

ulehel, déle ležící, ztvrdlá půda orná, starý příloh. Takuvá ulehel, ta dá vorání! (**h**- neslyšeli jsme ani od nejstarších).

umounit (častěji bez **h** v násloví), ušpiniti tvář. Dyjť máš hubu umouněnou jako komínek.

umrnit, častěji bez **h** v násloví, ušpiniti. Ty si umrněnyj, chlapše; hale jak pa ne, dyjť je to celyj den jenom v písku a v zemi.

Určování věku vykazuje pěkné a správné výrazy. Př.: Má vosumdesátku. Má leta. Tlačí ho hnedle devátyj křížek. De mu na třináctyj. V senach mu bylo pět. S vaší mámou sme byly stáří (= stejného věku; „byly“, protože druhá již nebožka). Tuta de do šístýho. Na Vavřenec mu bude tepřiva rok.

urputa, člověk urputný; (neslýchati **h**-). Na ňom už je vidět, že je takuvyj ňákyj urputa.

utemovat, upěchovati. Utemuj vokolo toho kůlu dobře zem, nebo tě padne (**h** v násloví

jsem neslyšel. Ale snad bylo slovo vůbec řídké, proto těžko jistiti.)

-ú za -ou slýchali na Ch. ještě hojně Erben, Němcová. Nyní jen ve zbytcích a to obyč. beze znatelné délky; na př. Draci speru! Šel hyjtu. Du síct a zapomíl sem tulec. Vemu tě klobuk atp.

V.

v, ve, s akk. na ot. kdy? Ve mše svatý (t. j. v čase, kdy se slouží mše sv. = v neděli dopoledne). Ve svátek hrabat, to tu přece nebyjvalo nihdá. 2. výr. **v nic přišlo, v nic je** co. Co se starý nastarali a kouknite, za takuvyj časek šecko je to v nic!

—**va,** slabika vkládaná do sloves na označenou opětování děje, velmi oblíbena; často zdvojována. Byjvávalo ptaků (sic!), pínkav — hyjna jako mráky, dy se to k půzimku slítávalo. Dyjt já u vašich byjvávala pečená vařená; s měskou (= dcerou vdanou do města) sme byly stáří. Jídávali sme z ječmene — ječný lívance, ječný knedlíky, jaká pak to byjvávala zdrava! Ičko každyj křičí: „Ječná mouka krátká!" I vy mlsantí, mílo by se řect: „Díra do krku tůze tenká!" Tutary rostávaly modráci (sic). Chodívávalo se na sv. Horu, chodívali náši na pout až do Babor do ňákýho Tekntorfu a k Novyjm Kostelom a šecko pěšky.

vaček, čtverhranná násada na přeslici mlýnské, která otáčejíc se s přeslicí hranami odráží „vodrážku" a tak způsobuje otřásání pytlování i žejbrování a zároveň tvoří klepání mlýnu.

váda, domluva ostrá, huba. To sem dostál pro nic za nic vod sedláka vádu! (sedlák = hospodář, vůči čeledínu). Nikdy = sváda, spor.

vadit se s někým, hubovati koho (nikdy význ. = sváříti se s někým). Potom by se se mnou máma vadila.

vádnout, vád atd., vadnouti. Vádla, vádla haž dovádla (o dívce zemřelé). Též slož. Na takuvým slunci tě to muší zvádnout.

vah, váhy u vozu. Stryjčku, dybyste nám pučili vah, my sme ho tándle na cestě zlámali.

váha, výr. **na vahach byjt,** rozpakovati se. Sem eště na vahach; možná, že si dám řect a že eště teký pudu. (T. na výstavu do Prahy.)

vahovityj, kámen mlýnský, který je na jedné straně těžší a tím se „rozhazuje" (t. neběží stejnoměrně).

vaječko (ne vajíčko). V lítě vybírám teký drobet brabenčí vaječka (jeden z „důchodů" ustaraného dřevorubce).

vaječník, „celyj vaječník" t. j. 24 vajec dávávala divče chodská chlapci o velkonocích a to buď samých strak, nebo straky a červená; hoch dával za to šnarovadlo (viz símotám).

vajíc, gen. pl. od vejce. Vosumnáct vajíc a vosumnáct kuřát: to budou májovky! — Pod len, Kube, pod len? (t. ořeš.). Jenom aby máma husmažila hodnyj kastrol vajíc! (Pověra, aby byl len bohatý.)

vajír, tenčí provaz; častěji užív. zdrbň. **vajírek**; srv. to. No, tuto není provázek, to huž je hodnyj vajír.

vajírek, tenčí provaz. Nemáte tu žádnyj vajírek, já bych si to drobet stáh (t. mladé štěpy, aby se snáze nesly).

valach, 2. roura z kamen do komína; konec její capuch. Srv. liška.

valba, seseknutý roh na krovu; rozeznává se valba **celá** (začínající od stropů), **poloviční, čtvrteční** a nejmenší „**valbička**" (malá, jen trochu roh na hřebeně úkosem srážející). K nám sedly včely pod valbu (roj).

valbička, nejmenší valba, menší než čtvrteční. Viz valba.

válek, prgn. 2., biják, část cepu, kterou se bije do obilí. Nejlepší prý je březový, je měkký a svidý. Strouhám topůrka, války pro handlíře — lecos holt tak škrabu, aby člověk vobhájil to živobytí.

Vaněk, jm. rodové: u Vanků, Vankuc atd. (**-nk-** zní tvrdě). (Postř.)

vařenyj, 2. v přir. o člověku bez života. Dyjt si jako vařenyj. 3. Byjt kde pečenyj vařenyj (zvl. na hyjtě = tuze často).

varhánek, dřevo krátké, zapuštěné nad lubem do spodního stolce ve mlýně, druhým opírající pružinku, tetelící se ve zděři v kamení.

vařit s někým = za dobré býti; **dobře se snášeti.** Ti spolou dávno nevaří a huž nebudou! (vařit).

Vávra, zdrbň. Vávříček, Vavřinec; vedle toho **Vavřenec** a **Vavrouš.** Vávra, Vávříček i Vavrouš zůstalo zejména v hojných jm. rodových. Hu Vávrů; u Vavříčků, vedle těch jm. rod. i Vavruněk, Vavrynk (Kyč.).

Vavřenec, Vavřinec. Na Vavřence huž jídáváme nový (brambory). Viz Vavrouš. Na Vavřenec tu byl náš voják (akk. roven nom., tak starší rádi; na př. na sv. Matij).

Vavrouš, Vavřenec; zach. jen v rodin. jm. Hu Vavroušů. Viz Vávra.

vázat, 2. t. krov, t. j. části krovu hotové a na stavení nanošené dávati k sobě a tak krov dodělávati. Napřed se „**zvíhá**", potom se „**váže**" (t. krov).

vážit vodu, o slunci: slunce váží vodu, když paprsky jeho rovnoběžně osvětlují a pronikají vrstvy par v rozbíhajících se svazech; zvl. při západu.

vážka, pl. t., váhy, 2. nástroj podoby váhy dvojramenné, s háky na koncích, za něž se zavěšují vědra a nosí se tak voda přes rameno. Váha bývá dřevěná, poněkud ohnutá,

háky, přivázané provazci neb řetízky, buď dřevěné (ze suku) nebo železné.

včala i včela. Včały není jenom mít: ty dají vopatrování. Tak seštípanyj vod včel, to sem teký eště neviděl.

včevčírem, nedb., též **převčírem** a **předevčírem.** Tomeš že humřil? Lidi zlatý, dyjť sem s nim mluvil včevčírem! Převčírem byl Štědryj večer — dnes už je koleda. (Pís.)

vdávadlo, 1. vdavky, zvl. příležitost ke vd. Ajci koupí vdávadlo! (žert. o staré panně). 2. Přen. ženská vdavek chtivá, zvl. která už vdaná byla. Já míla vedět, žes ty takuvý vd. (Tchýně na „nevěstu" ovdovělou, která se chce vdávati nepamatujíc na sirotka po prvním muži.)

Vdovák, jm. rodové; u Vdováků (Mrákov).

věc, 2. statek, jmění. Míli přece takuvou věc a tak šecko přišlo vzkáz, za takuvyj časek. Byli sme teký z věci, ale taklé sme nerozhazovali. 3. To ste dostáli dobrou věc (= koupena dobrá látka stálé barvy). To tě dal věc, kotě! (ironicky). 4. V doplňku ve sm. odtaž. Do seči jen dřevák, té věc; noha pěkně v suchu. Dyž člověk vymrzne, potom v senci pěkně teplíčko — té věc!

vect si, 2. oč = důtklivě žádati, chtíti. Dyž si tak ved vo harmoniku, má harmoniku (matka o pouti na hocha). 3. vect si svou, vect si jednu. Ty si vedeš pořád jednu; co je pryč, je pryč.

věčně věkuv, ustáleno s významem 1. po všecky časy. Věčně věkuv to na ňom vostálo (t. podezření, že něco spáchal). 2. jistojistě. Věčně věkuv to za to nestálo (t. smáčeti se a pokáleti i vymrznouti při lovu pro trochu rybiček).

vědár, gen. pl. Řect se řekne snadlo: hlavatici zalít. Takuvyj kousek hlavaticí — to aby bylo nyjmíň sto vědár! A eště to nebure v tom suchu tůze znát!

vedět, veděl atd., věděti. Já huž to ani nemůžu vedět, jak to tenkrat šecko byjvávalo; dyby tu byl stryjček Kazdouc, ten moc pomatoval, ten by leccos veděl.

vedže, jediný výraz z pův. vet — že, jímž se mluvící domáhá souhlasu. Vedže, ty mi teký pomůžeš. Často se i přidává že zvlášť: Vedže, že huž je máma doma!

věchar, obyč. **vichar,** vichr. Takuvyj věchar se tě udělal, zrovna mňe vod zemí bral a já se mušel hradby držít.

věchet, víšek na mytí. Potřebuješ kartáč: nemívaly sme nihdá kartáče, dělávaly sme si věchty a humyjlo se šecko jako drc. Též obr. Míl by mňe za věchet! (opovrhoval by mnou.)

vejpůlky, též v houpolky. Vzeli se v houpolky a to bylo lámání; žádnyj nepovolil. Vzel ho vejpůlky a hned ho míl na zemi. (Jeden z případů, kde -ej zní jako psáno; příčinou zajisté původ: ve- půl-).

věk, sb., výraz: věčně věkuv. Věčně věkuv by to na ňom vostálo (t. podezření, že „založil").

věk, přísl., vedle vděk. Vet, ten tě přišel věk dnes! (plášť půjčený do vánice). Přímni za vděk zatim! (t. čím jsem ti mohl posloužiti).

věkat, štěkati; jen o psu velkém. Náš Amín, ten dy zavěká, to se to vohláchá v lese, jako dy kálá.

vem, imp. vzíti; viz toto. 2. Jen v imper., uvaž, pomysli si. To si vem: s prázdnyjma rukama a chtít se dostát na takuvou věc! (o smělém ženichu).

věnec, 2. hořejší kosti v hrudi. Pjilař pád do kola a rozlámal si věnec. 3. pečivo pletené jako užší calta, zatočené a konci spojené jako věnec. Býval i jako menší kolo vozové a nosívaly jej kmotry šestinedělce s polívkou. Viz to.

věník, sl. dom., chod. častěji též **cumel:** část košile, „koukající" dítěti vzadu z kalhot. Koukyj, kouká tě věník! Počkyj, já tě zastrčím cumel! Žertovně říkají též „**falářovo šnuptíchl**". Honzíku, ty máš falářovo šnuptíchl.

vepřovice, cihly nepálené, kostkového tvaru; dělávají si je lidé sami: hlínu se slamou dobře promíchají, uhnětou a pak na slunci prostě usuší.

Verbina, pod Verbinou, ve Verbině (-e zní jasně); jm. lesa a pastvin u Poc.

verš vzít, žert., přidati si spánku. Já viděl, že prší: é co, povídám si, kam bys chodil v dešti, a vzel sem eště jeden verš. Takuvyj poslední verš — ten byjvá nyjsladčí.

věrtál, gen. pl. vedle věrtelí; nov. věrtelů. Pytel na pět věrtál, aby se s nim strhal!

ves, výr. do vsi chodit, dom., o hokyních, jež nosí z města selkám krámské zboží nejnutnější, často na výměnu za vejce, chléb, mouku atd.

Veselák, jm. rodové. (Poc.)

věsit se, prgn. ve výr. (Děti) věsí se (na rozvoru jedoucího vozu, takže lehnou přední částí těla na rozvoru a rukama se drží, nohy nechávajíce viseti).

vesměš, vesměs (dom.).

vet, vete, viď, viďte. Vete, mámo, vete: já sem váše srdíčko!

větřit se, neos. větří se, začíná vítr. Bure jináč, huž se to ňák větří.

větrnice, velké tmavé mraky, z nichž přicházívá studený, bouřlivý vítr. Tuztoho nebure pršít, to sou samý větrnice. Na vánoce dlouhý noce, příde zima, větrnice. (Pís.)

větrník, 1. krajní, největší brky v křídlech. Vytrhyj jim větrníky a mají po lítání (ochočené kachny divoké). 2. krov „na větrník"; vázaný jakoby „do větru", bez velkého podpírání; krokve spojené v hřebeně samy sebe drží i krytbu. 3. rýha ve svrchním mlýnském kameni, as 2 cm. hluboká; bývají dva proti sobě, od středu ven.

vězda, hvězda. Žídi na dlouhyj den nesmí jist, až vyjdou vězdy.

vězdito. Ve dne takuvý římání, mráky visíly — a hned z víčera najednou tak vězdito.

vězdičky, 2. vzorek vyšívání.

vězit, vězil atd. Já to dokonce nechci, abys tyjmi tám tak vězil (t. synek v cizí domácnosti).

vhoupolky, ve výr. vzít vhoupolky; **h** obyč. úplně jasné; srv. vejpůlky.

vhouteryj, h úplně jasné i po předložce. Beroušku vsarba była huž vhouteryj.

Víceňák, jm. rodové. (Poc.)

vícij, více, vedle ob. víc. To bolí vícij než dovíjaká rána (odření). Též vícijkrat (ml. nedb.). Ičko to aspoň víš a vícijkrat tám nechoď! Též: To mi víc nedělij!

vidlák, bolák menší než nežit. Nákyj vidlák mi naskočil na krku a já nemůžu krkem hnout sem ani tám.

vídlo, (ml. „panská") vedle bídlo (!!). Pověs si tu kazajku na vídlo. Vdávalo se starý bídlo. (Pís.)

vích, zdrbň. víšek, hrst slámy, zavázaná, zvl. jako hajidlo, na stromech ovocných. Nastrčená na holi jest **hajka.**

vichar, též **věchar,** vichr. Najednou se udělal takuvyj vichar a vzel písku do povětří — pod Hrádkem to stálo jako sloup do voblák.

vichýř, vikýř. Kyčmařom to (vichřice) srazilo vichýř. V dom. vintýř.

vijce, vejce, v nov. mívá někt. tv. dle kuře. Polívka z vijcete, proč pa mňe nechcete. (Pís.) Ale na červený vijce (= na velkonoce). Chodíš po vijcích? Gen. pl. vajíc. Byjvávalo deset vajíc za šesták a šest do nedávna.

víju atd., viju; imp. jen **ví;** (pod. šíju, ší atp.) Barča víje hnitě. Nekoukyj a ví, ajt si hotova. Slož. sl. opětov. převívám, zavívám atd. vedle převíjím, zavíjím atd. V řeči starších jen tyto správné tvary. My hu nás zavíjíme dítě podýl, ne do cípu. Proto má u hlavy poruštičku pěkně z vobou strán (t. na každé po rohu).

víková sukně, vlněná varhánková sukně barvy kvetoucí vikve (fialová).

vinout, vinoul atd., vinouti atd., též v slož. **-ou.** Tántary se vinoula někam dovíkam. (stoka). Já jí dítě rozvinoula, dítě jako vrkoč (t. mokré). Ale též už často obyč. zavinula atd.

visatyj krb, krb železný, podobný košíku, jenž visíval v staré senci chodské uprostřed, dávaje senci teplo i osvětlení. (Více v uv. čl. Č. Lid.)

visit, visil atd., viseti, visel atd. Dnes to visílo celyj den nad lesy, já nemyslil než, že to každou chvíli spustí. 2. býti oběšen. Že se nedal, za to visíl (Kozina).

víšek, prgn. 2. lesní stromek zbavený halují, na vrchu posázený „břetýnky", na chytání ptáků pomocí volavce, jenž se dá v kleci pod víšek. (Ost. viz vích.)

vítati, „vítám vás na slovo boží!" pozdravení na cestě do kostela; **„vítám vás ze slova božího"** (z kostela). Odpovídá se: „Dyjž to Pán Bůh!" Někdy se druhý pozdrav přidává k této odpovědi pozměněn „Vás na slovo Boží", nebo „teký Vás ze slova Božího".

vlví, ml. d., neskl., house. Vidíš vlví! Zdrbň. **vlvьdle a vlvьdlátka.** Též volají se mladé husy: **Ví-ví-ví!** Víví, poj!

vízdat, hvízdati. Já tě nahučím v kostele vízdat!(= já ti dám, já tě skřipnu, já ti okážu atp.). Kerá divče vízdá, ztratí věnec. Jm. rodové Vízdaluc (Chodov, Postř.)

vklad knihovní. Chodové rozlišují: 1. **vrazit do knih** — praenotace, 2. **dát, vtělit do kn.** — vklad, 3. **hodit** do knih — nucený vklad.

vláče, dvě tyče v úhlu spojené, na nichž se opírá a vozí pluh na pole a s pole.

vláčet (branou), branami přejíždět i zahrabávati tak zaseté obilí, nebo před setbou branami hroudy troliti. Srv. přerážet.

vláčnyj, o pečivu. Chléb vláčnyj proti tvrdému a drobivému nebo „krátkému". Já mám rád chleba, dy je hezky vláčnyj.

vláha, 2. vejce husí se dávají „na vláhu", totiž osedělá po třech nedělích vloží se do mísy s vodou a pozoruje se tiše: ve kterých je život, ta se pohnou. Nehýbající se jsou čistá i rozbijí se, aby ostatním ve hnízdě nepřekážela.

vlas. Já nemám dost vlasů na hlavě, jak mi to mrzí. Markýta nemá vlas po matce (= je zcela jiné povahy).

vlásnice, byl., tráva úzkých dlouhých listů, rostoucí v čerchovských mytích. Vlásnici nažneš brzo kůš, ale vlásnice je bídný krmení, prázdný: jakyj pak po ní může dát kráva houžitek? (**h** jasné).

vlast užíváno ve významu užším, domov. Že já musím mou milou vlast dnešní den vopustiti! (Pís. při loučení nevěstině.)

vlastně, 2. bezpochyby, asi. A: Mámo, Kuba mě tlouk! B: Vlastně si ho nenechál teký?

vlastnost, 2. vlastnictví (někdy i usedlost). Ne, to je jeho vlastnost, to žena jeho zdědila (při otázce, má-li kdo jistou louku najatu).

vlášení, nejjemnější kořínky na štěpu. Ten se poved vykopát: takuvý pěkný vlášení má (stromek), to se může záhy přímnout. Jenom pozor na vlášení!

vlašina, žíně koňská. Stryjčku, dyjte nám ňáký vlašiny na voka! (volali chlapci na koníčkáře). Co pa pínkava zaplete do hnízdátka vlašin!

Vlčinky, jm. polností u Poc.

vlíct, vlík, vlíkla atd. S tustou nemocí se může Manka vlíct eště kerak dlouho. V Pískavý Smouze nám přeběhla liška, zrovna vlíkla zajíce.

vlídno, 2. hlučno, živo. Vy tu máte dnes vlídno (na hyjtě, kde hojnost hyjtáků).

vlídskyj, společenský, vlídný. Váš tatík byjvával už z mlada dycky takuvyj vlídskyj, pěkně promluvil!

vlk, euf. m. čert. Vlk mu nedal dobře dělat. 2. Já jít v parnu, hned mám vlka. 3. mláz jednoletý ze spícího pupenu na silné větvi stromu. Ta jabloň je samyj vlk, na vovoce nihdá žádná vokázka. 4. druh trávy (suchopýr?) Dyjť tám neroste než vlk (na suché louce). Od toho Vlksenka, jm. louky. (Chodov.)

vlněnka, sukně vlněná od domácího tkalce, polosváteční, rozmanitě úzce pruhovaná. Nosí se hlavně v Chodově a v Klenčí.

vně, venku. Martin vzel vojáka ha hned ho míl vně.

vo šecko pryč, přísl. urč. o ději čile konaném. Chlapsí nosili a podávali na vůz vo šecko pryč! (děti pomáhaly při stěhování).

vobálky, onučky. Hezky volný boty a vobálky do nich a deš snadlo a dobře.

vobal, 2. strop „na vobal"; půválky ovinuli slamou a na ně nalepili hlíny a pak přirážejíce kladli k sobě. Sláma držela hlínu nerozborně; často krov shořel a sence „vobalem" uchráněna.

vobaleno, o velké úrodě ovoce. Jablek moc nevidět, jablek, ale hrušek je vobaleno; a švesky teky burou.

vobálovyj krov, nejsložitější krov, jenž nemá žádného pěření, nýbrž střecha „vobaluje" krov se všech stran.

vobcizna, pův. obecní pozemek. Pase na vobciznach. Dyjt je to tu jako na vobcizně. (O dvoře průchodném, kde nic nezůstane na pokoji.) (Srv. v Plzni sady „Na vobcizně".)

voběhávat, 3. začínati plesnivětí. Hleč, pár dní ty boty nemám na noze a jak voni (sic) v tom vyjstupku hned voběhávají; muší se lepčí vysušit.

voběhnout, začíti plesnivěti. Nám v halměři chleb voběhne. Viz voběhávat.

vobhánět, prgn., orati strniště tak, že se bere z každého záhona jen po 2—3 brázdách a prostředek (obyč. o dvou brázdách, proto „dví"), nechán. Takové rolí druhým oráním se „vybírá", t. j. dooře úplně a pak teprv se misí, t. j. oře znova, hlouběji.

vobíjet se vokolo nebo vo koho, uhýbati se komu, míti, trpěti u sebe! Kdo pa by se vo něho vobíjel, mít takuvýho chlapa v senci. Děrek si sedne se strouhací stolicí doprostřed senci a šický aby se vokolo něho vobíjeli! (Výminkář spravuje hrábě.)

vobinkat, obehráti; zvl. ve hře o fasole. Kubíčku, s Tondou nehraj, Tonda by tě vobinkal. Jen si začni s vodlíčkářem: von tě bure malovat straku na vrbě, až tě do hola vobinká. V dom. vomikat.

vobinout se (něčemu), minouti, uhnouti se. Cák se nemůžeš vobinout s prázdnyjma rukama, dyž mě tu vidíš s takuvou tíhou!

vobíračka. Ty děti míly letos na tom rebízlu vobíračku: furt a furt tám vězíly, ale íčko huž ho přece přemohly.

vobkrádlyj, kratší, nedlouhý. Já mám nyjradši sukni vobkrádlou: člověk se nemůže zamazat a de to pěkně vod nohy.

vobláčet, oblékati. Vobláčijme se, bude hodno! (bude čas do kostela).

vobleč, i, ž. r., oblek. Té ňáká vobleč, takuvý pavučiny íčko (o látkách ženských „kupovaných" proti domácím.)

voblečka, úzká košile ženská, z hrubého plátna, visící na šlích („půramicích") z téže látky; v. nepokrývá dost prsou, potřebí ještě „rukávců", jež kromě rukávů mají i tílko, hodně volné; konce jeho přeloží se přes sebe a upnou se životem.

voblezlyj, o zvířeti chlupatém, jemuž „vylezly" chlupy na některých místech; po nemoci, ráně atd. V. pes. Fuj, takuvou mrchu voblezlou, že to chceš živit (o psu).

voblíct, voblík atd. (vždy), obléci, oblekl atd. Není platno, dy je zima rači se voblíct! Já by se voblík, jenom dyby bylo dycky do čeho.

vobloučeк, 2. prgn., léč na ptáky. Ohnutá větvička jedlová napjala se provázkem, na jednom konci uvázaným, na druhém skrz dírku prostrčeným, takže tvořil oko. Dřevíčkem se upjala a na ně se dalo vnadidlo. Sedl-li pták na dřívko, vyvrátilo se z dírky, oko se stáhlo a chytilo ptáka za nohy.

vobluk, oblouk (obyč. na luku dětském nebo na ruční pile). Nyjlepší vobluk je jedlovyj, ten hodně táhne!

vobnášet, 2. prgn. umírajícího obnášeti, t. svíci svěcenou nosí kolem jeho těla modlíce se za šťastnou hodinu smrti. Huž sme tě vobnášeli a tys tu ještě (kdo vyvázl z nemoci).

vobnova, prgn. obnova zimy. Nastála nám vobnova! (připadlo sněhu). Opak je **vobleva,** když zima obleví, uleví, „pustí".

vobout, voboul atd., obul atd. Držíly dost, ale cák mi byly platný, dyž sem se do nich nevoboula! (tuze malé botky).

vobrácený ruce má ženská, která nerada dělá.

vobracet, 2. prgn. obraceti hráběmi trávu na stýlkách, při sušení píce.

vobъdlík (za **b** slyšeti polosamohlásku), stč. obrtlík, na Ch. jednotvárné zavírání železné: hřeb a na něm se otáčející na jednu stranu klička, která natažena jsouc nad okraj dveří nebo okna přidržuje je. Točí se jako na vobъdlíku (= je svižný).

vobrhnout, ovrhnouti, omítnouti. Zed, dy něhde ňákou stavívali, ani ji nevobrhli; málohde!

vobřídlyj, mírně řídký, slovo oblíbené o kapalině, obilí v poli atd. Polívku já mám rád vobřídlyjší. Zjera má byjt pšence vobřídlá, dyjt vona si přisadí.

vobrostlý, prgn. o dítěti nemocném, jemuž prý od „přešinutí" zatekla hruď. Je-li v., pozná se i odpomáhá měřením. Viz měřit. To dítě nemá žádný houbytě, to dítě je vobrostlý (**h** úplně jasné). Mateno někdy vobrostlí (substantivně, jméno nemoci).

vobrouvit a vobroubit. Hajt tě ho máma pěkně vobrouví (šátek). Máš tu kolik novyjch, jenže nyjsou eště vobroubený (šátky).

vobruč, e, m., obruč. Byjvaly vobruče dřevěný a jakýpak: březovyj vobruč držíl a dělal si je bečvář sám.

vobruvka, ovrubka (na šatě). Vobruvka muší byjt, to by se to třípilo.

vobstárlyj, o člověku: hezky starý, starší. Je to už ženská vobstárlá, ale eště bytelná.

vobšlehlyj, štíhlý. Té divče vobšlehlá, ne? A pěkná jako krafiát.

vobšlehnout, obšíti, jen na rychlo. Káče, dybys chtíla vobšlehnout drobet hned to plátno, aby se na bílidle netřípilo!

vobtěžkat, 2. státi se těhotnou, počíti. Dyž se mluvilo, že vobtěžkala s jiným —.

vobučí, obočí. Skovarňák míl takuvý dlouhý vobučí. (Skovarňák = švec bydlící na kovárně.)

vobrh, omítka. Takuvyj vobrh aby lepčí držíl, dávali do něho strosky vod kováře.

vobutí i vobuv. Dřevák je dobrý vobutí, suchý ha teplý! Dybych já míl vobutí podle toho, já bych doma nevostál — cesta necesta! (o cestě do kostela). Ty perka, to mi není žádný vobutí.

vobyjda, tulák, ale slabšího význ. Si to vobyjda, jenom chodíš a jenom chodíš! (po hyjtách).

vobzinkovat, o okrajovém vyšívání na čepci „koláči".

vocáknout, na polo uschnouti. Nech to paraple napřed drobet vně vocáknout a potom je teprv vorevři v senci! Sotva nám to drobet na bídle vocáklo, přišla takuvá škryjpačka ha potom huž to nehuschlo (t. prádlo při sušení).

vocas, 2. menší dluh starý, zvl. za zboží nebo práci (nikoli půjčkou). Není dlužen než židu a křesťanu: to bure vocasů! Na sjetě nyjlepší platit z ruky do ruky; není tich vocasů šelijakyjch.

vocasník, peníz, jenž patří čeládce při prodání dobytčete; platí jej kupující a to obyč. z telete pohůnkovi, z krávy děvce, z volů pacholkovi (od několika krejcarů do 1 zl.).

vocepenít, -ílo atd., jako scepenít; přestati boleti, o bolesti velké. K ránu mi to drobet vocepenílo, eště sem potom zdřímla. (Podebranina „červ" na prstu).

vocloň, odsloň, imp. def. slov.; viz zaclánět.

vočepky, pl., čepení nevěsty, t. děj; čepení má význ. konkr.; viz to. Do vočepků platíval šecko ženich, potom si v hospodě platil každyj svý sám.

vočim, otčim; slovo obyčejné, beze všeho přídechu zlého. Já nyjsem tatík, sem jenom jejich vočim; napsát sem si je nedal (nepřijal za vlastní).

vod, předl. od; 2. vod někoho byjt, nepřáti někomu. Páni vode mňe nebuli (sic! t. nebyli mně nepříznivi). (Díly.) Též vod něčeho byjt, protiviti se čemu, nedovoliti. No, dyby Hančička chtíla s vámi, aj ci jede, já vod toho nyjsem (t. dám jí ochotně na cestu do Prahy). 3. Jiný smysl: sem vod toho = je mou povinností, povoláním atd. Sem já vod toho, abych stával pacholkovi v noci vodvírat? Vod toho není vobec, aby se starala na lenochy. 4. Člověk vod řeči = hovorný, vlídný; muž vod slova = důsledný. Takuvyj pán a dy je tak vod řeči, je to hezký. Hde pak je staryj Kolář — to byl v Hujezdě jeren muž vod slova (jeren = zvlášť vynikající). 5. O příčině. Náše Haníška to má vod naštoje (t. chybné oko); eště že tenkrat nevoslepla! To máš vod litosti; nesmíš si to tak brát. 6. O látce, kterou něco potřísněno, pokáleno atd. Probitý dítě, hdepa si brozdil, dyť máš celý kalhoty vod behna! Chodili za tebou pekaři, míli vod těsta ruce (Pís.) Vezem vám nevěstu vod stříbra, zlata. (Pís.) 7. Na označenou práce, za niž mzda placena. Vod kování moc nepřišlo, hale kolář byl drahyj. (Nový vůz). Dy se spočte, zač příde plátno a eště co dá člověk vod barvy, pravda, je takuvá zástěra drahá, ale je to věc.

vodař, vodák. Vodař se teký voblík, dělal nedvěda. Stará Vodařka by eště veděla leccos.

vodaveční, vedle **vodavkovyj.** U nás v Draženově našly se eště takuvý vodaveční prapory dva; daly se někam do mňesta, tenkrat na tu vyjstavu.

vodbička i **vorbička,** klika dřevěná u chodských starých dveří do sence; skládala se z tyčinky, jež zapadala za zub skoby ve veřejích. Často se zvedala rukou, jindy provázkem dírkou ve dveřích prostrčeným. Vem za vodbičku ha řekni „Pochválen —". (Pís.)

vodbírat, 2. prgn.: ženská vodbírá (hrsti od sekáče při sekání obilí).

vodfouklyj chleba, nedobře pečený, na kterém svrchní kůra oddělila se od „třídky".

vodit, 2. význ. prgn., tahouny při orání, aby šli rovně. Dědku, já vám budu vodit! 3. vodit lišku, říditi zadek vozu, odepjatý od předku, při vožení dlouhého stavebního dříví.

vodkajď, odkud. Vodkajď pa vy ste, teký něhde zez Prahy? (Něhde zde =snad).

vodkazovat, 2. o smrtelném zápase zvířat. Huž vodkazuje! (O ptáčku, když umíraje, klesl na záda a „cukal" nohama vzhůru.)

vodležít, 1. Ty to tám, zrovna řect, vodležíli (t. j. na louce místo hrabání pilného leželi mnoho, takže nebylo práci vidět). 2. o příčině nemoci, stonati z čeho. Čekál sem na tom mraze dovídokaď, nedočkál sem se ho přece a naposled sem to vodležíl.

vod nazimy do nazimy, od podzimu do podzimu. Cák sem se mu tám nadělal, byl sem tám vod nazimy do nazimy a von není vod tý cti, aby dal člověku, řeknu, pytel bramborů! Též: vod jara do nazimy.

vodnest, 2. zůstati v podezření něčeho; též přetrpěti něco za někoho. Von to zláme a ty to vodneseš. Lidi mňe vokrádali vodpředu, vodzadu, a já to eště mušel vodnest, že nesloužím věrně.

vodpalístrovat, 1. míč nahozený palestrou odraziti. 2. zhurta, rázně odbýti někoho. Já jí, pane, vodpalístroval, já s ní byl hotov hned (hašteřivou ženskou).

vodpoč, e, m., odpočinek. Té ňákyj vodpoč, ną tvrdý lajci, dy něco chybá?

vodpočít (si), odpočinouti. Není platno, muším si drobet vodpočít.

vodpřísáhnout na slovo a na smrť (o věci jistojisté), výraz ustálený. Já to vodpřísáhnu

na slovo a na smrt, kerou hodinu burete chtít.

vodpůlne, odpoledne. Vodpůlne muším jít s našima sedničkoucma do lesa. Užíváno též substantivně: Vodpůlne už je krátký, tak už na polodne nedojím; ajť je kráva rači na pastvě.

vodr, patro v stodole. Na vodře je ho kolik mandelů, v perně eště teký je: to je letos ňákýho žita! Boží nadělení! (Srv. stsl. odrъ, nosítka).

vodřezek, 2. krajina z prkna, odpadávající při sámování. Za takuvyj peníz vodřezky, já bych to nekupoval, té sláma! (t. chatrné palivo).

vodřímanyj, na koho jdou dřímoty, slabší význ. než ospalý. Sem ňákýj vodřímanyj a mám tu tlouct špačky — pudu rači na kůtě.

vodsadit, přetrpěti, zvl. neprávem. Jen v přísloví: Jednou pochybit, stokrat vodsadit (srv. vodnest).

vodsedit, odseděti, odpykati vězením. Muší to vodsedít (v harestě), dyž nemůže platit.

vodsiď, dom., odsud, ch. **tuvodsaď** i **tuvodtaď** (též **tuvodsajď** a **tuvodtajd**).

vodsnažit se, ulehčiti se, zvl. v nemoci, zármutku atp. Zaplajt Pámbů, to se mi vodsnažilo! (v nemoci, po přijetí svátostí). Nu, vodsnažilo se tě? (když dali medicinou nemocnému kávy).

vodstavče, tele odstavené, též vodstavník.

vodsyjpat, 2. ve výraze: jid, jen se mu vod huby vodsyjpalo (t. s velkou chutí).

vodvedení, část střechy nad záspí. Míl si nechát delší vodvedení a byl bys byjval se záspí celou v suchu.

vodyjchat z pův. oddýchati, = dýchati. Před malou chvilkou eště vodyjchal (scepenělý pes). Ta vodyjchá! (kráva po tahu do vršku).

vodzandat, prgn. otevříti dvéře na závoru zavřené, zvl. „domovní" (na síni). Něhdo bouří, běž, Hana, vodzandat!

vodzdálečí. Já tě poznála vodzdálečí, karak sem neveděla, že přídeš demů. (Dívka vojáka ze vsi).

vodzemek, 1. část pně při zemi. Asli nazvíhneš tu kládu při vodzemku? 2. obr. malý, ale statný, zavalitý člověk. Novák velkyj nebyl, ale vodzemek takuvyj! Též voddemek.

vofouknout, 2. příbuzno významem slovesům uštknouti a uhranouti. Vofouknout mohou zvířata polobáječná: ropucha, lasička a j. Koho vofouknou, oteče prý.

vohánět se, 2. o pilné práci. Chlapí, dje ženský na takuvou louku, to se burete mušet vohánět (při hrabání). Mladá sem byla a teký sem se huměla vohánět. (Ovdovělá záhy).

voharek, ohořelá, odpadající část hořící dračky. Voharky padávaly do škopu s vodou, nebo mívali v půdě zasazenyj staryj mlyjnskyj kámen.

vohláchat se, ozývat se, jen v 3. os.: To se to tu vohláchá (o ráně v prázdném stavení). Dy začnem kálat, to se to ze stojatýho lesa vochláchá (t. dřevařům na pasece).

vohlav, m. ohlávka, řemení, jímž se přivazuje kůň za hlavu ke žlabu.

vohlechnout, ohluchnouti. Přestaňte s tima pleskačkama (děti bijí pl. z kůry do prachu na silnici); to by člověk zrovna vohlech.

vohnipal, (nemoc) růže. Já povídám: to není než samyj vohnipal; pošli si pro babylounskýho (t. zaříkávače z Babylona), von tě ho zaříká a bureš mít pokoj dovídokajď.

vohnipalová růže, přetvořený list šípkový pichnutím žlabatky rhodites rosae. (Podkuřují jí vohnipal).

vohnivyj muž, bytost báječná; strašívá dřevorubce v lese. Dle všeho měla lidová fantasie podnět ve světélkování tlících pařezů, o něž nebývalo v hlubokých lesích na Chodsku nouze.

vohrabky, pl. t., drobty slámy a klasů, jež zůstanou po vymláceném obilí, když se sláma sebere. Přines kůš na vohrabky!

vohrozit se, (sl. stč.), přestati se báti, odvahy nabýti. Já huž se potom teký vohrozila a dělala sem to šecko (o službě při těžké nemoci).

vohyjbátko, troubel k starodávné dýmce dřevěné, krátký, beze špičky, z větve jedlové, z níž dřeň drátem vypálena. Místo špičky byl na konci zahnut a sploštělý.

vochce, ml. nedb., viz násl. Ale gen. pl. jen vovec a vovíc.

vochčín, ovčín. Vod Vochčínem, jm. polohy u Kyč. Srv. vlfkyj m. vlchký, lefkyj m. lechký, rofce m. rochce; tu i tam ml. nedb.

vochlama, člověk neomalený. Proč pa si na něho, na vochlamu, nevylila to vědro!

vochlesta, ochlasta. Takuvyj vochlesta s vochlestou ha já si ho mám vzít?

vochlestat se, opiti se do němoty. Tak se zapomít, vochlestat se, až nezná sjet.

vochod, kravská hanba.

Vochov, jm. místa v polích u Kyčova.

vochromát, 1. přech. učiniti chromým. Mlnář nám vochromál hus, byla mu na škodě. 2. nepřech. Kráva nám vochromála, člápla na ňákyj špíchál.

vochvap, ve výr. **vzít v.,** poleviti v horlivosti, napjaté práci atd. Chlape, vemeš brzy vochvap: člověk není ze železa! (Na toho, kdo sekal seno denně ráno i u večer.)

vojím, u, m., jinovatka na stromech. Je to letos divná zima: samyj vojím, v Čerchově se pod nim stromy lámou a sněh nechce padat.

vojka, zdrbň. k voj, prgn. krátká voj se železným okem, za niž táhl dobytek ve jhu, oralo-li se, nebo bral-li se potah na přípřež.

vojnice, voj, klika veliká na vodní pile, která uvádí v pohyb rám s vlastními pilami. Též klika. Namazal si teký vojnici?

vojský maso, živé, o ráně příliš zjitřené. Ňák to pronedbál a chytilo se mu vojský

maso, mušel mu to Klenckyj zase znova vystříhat (t. lékař z Klenčí).

vokalit, prgn. kalení přidati (do nápoje nebo do řezanky). Děvko, vokal drobet kravom (sic) tu řezanku, aby lepčí žraly.

vokalky, odpadky ze špalků, když se kele na šindel. Ty vokalky, to bych řek, že je dobrý palivo, suchý!

vokasnyj šat, zvl. sukně. Do práci je to vokasný (o kratší sukni).

vokatý, 2. nápadný, nepřístojný. Bylo by to moc vokatý (= křičelo by to, bylo by neslušné, nápadné). Takle byjt k děvce hospodář — ne, té moc vokatý! (= podezřelé).

vokázat, 2. vokázat hrůzu, postrašiti, pohroziti. Dyž dětom nevokážeš, dy je třeba, hrůzu, nic z nich nevychováš! 3. **vokázat paty,** utéci. Vokázal tě zajíček paty?

vokázka, naděje na zdar, zvl. plodin. *A:* Letos může byjt žita! *B:* Vokázka je! Ten stromek má špatnou vokázku (=nebude roditi).

vokazovat 2., na koho, mluviti o kom (zle), pomlouvati. Celyj vůkolek bude na tebe vokazovat! (na syna práče). Má hubičko starodávná, pro tebe mě nechce žádná, pro tebe mě nemiluje, na tebe mně vokazuje. (Pís.) 3. vymlouvati se na koho. Ty dycky vokazuješ na horší, vokazuj na hodný!

vokence, okenice. Vítr bác! s vokencí, jako dy vystřelí.

vokenčka, okenička, dvířka u kamen. Di vod vokenčky, vylítne voharek a spáliš se! Začali prý je dělati do starodávných kamen v Klenčí, za to pak se dostalo Klenečským přezdívky Vokenčkářů.

voklepat, 2. prgn. o prvním mlácení celých snopů, než se rozvážou a nasadí na řad.

voklopoušenyj (sr. klopiti — uši). Kjet huž je voklopoušenyj (svadlý); též přeneseně o člověku, jemuž „spád s kopy kroš" a chodí ťčko celyj voklopoušenyj (řídč. sklopoušenyj).

vokolo, tanec obyčejný, postupující okolo světnice, na rozdíl od tance „**do kolečka**", při němž se otáčívá tančící pár dlouho na témž místě a to velmi rychle.

vokřáhnout, okřáti, viz vokřít. Šechen sem vokřáh (po spánku pod stromem v sadě).

vokrajky, prgn. pl. t. = okrajky s natí při okrajování řípy; dobré krmivo.

vokrajovat, prgn. o okrajování ratolesti s řípy (vodnice). Hanče, burete dnes vokrajovat? (**h** úplně jasné). Sejdou se na to malí velcí ze sousedstva, zasednou ke hromadě a za pohádek a zpěvu „vokrajuje se třebas do půlnoci".

vokřín, mísa dřevěná na kynutí těsta (srv. stč. okřín, mísa vůbec), celá uměle vysekaná a vystrouhaná (ne soustruhovaná!). Ve vokřině tě to jináč kyne, té radost!

vokřít, vokřil atd., okřáti. Častěji **vokřáhnout, vokřáh** atd. Jen co bych drobet zase vokřil. A, to sem vokřáhla (napila se hustého mléka).

vokudlit se, dostati mladé — o čubě.

vokůrek, m. i vokurka. Každá držíla vokůrek jako ruku a kousaly, až jim vod houby teklo (na vavřenské pouti).

volání, zálety; viz volát. 2. Di s chlapcema na volání a potom tě nebure noc dlouhá. Smělo se chodívati jen ve středu a v sobotu; jindy pokládáno za neslušné.

volát, volál atd., volati atd. Já na tebe volál. 2. choditi za děvčetem. Náš táta dal vokenci ke komoře, aby nemohli chodit chlapsí za mnou volát (žertuje děvče). Významu nabylo sloveso od zvyku, že opravdu večer pod okny svých „divčát" chlapci na ně volávají.

vollj, -ije (-l úplně jasno), olej. Namaž si to leněným volijem a za pár dní nemáš nic.

volízt, pozbýti vlasů, chlupů atd. a to obyč. s nečistou chorobou kožní. Potom mu hlava celá volízla vod tich strupů. Cák je to za psa, takuvyj celyj volezlyj! Srv. voblezlyj.

volšovka, hořká jetel (byl.). My potřebujem medrcíny: máme na lukach zemězluč a volšovku: ty vyramujou žaludek! Volšovka jm. polohy v lukách u Postř., pl. Volšovky louky u Tlumačova.

vomdlít, vomdlíju, vomdlil atd. Štěrbuc teta vomdlíla v kostele. Potříkyjte jí sturenou vodou, ajt vám nevomdlíje!

vomikat, dom., vobinkat ch.

vomilka, pův. omelka, kalení, jež v lubu se nechává a vyplňuje prostor mezi lubem a spodním kamenem až po výši spodního kamene, aby melivo všecko se odebíralo do pytlování.

vomlád, zvl. ve výr. sít na vomlád (t. ne po přílohu).

vomládek, prgn. kvásek do těsta s kvasnicemi smíchaný. Já udělala vomládek a potom to kynoulo dost.

vomlatky, 1. drobotina z klasů a trávy při mlácení vytřesená; obyč. vohrabky. 2. = domlatky, zvyk: slavnostní zakončení mlácení s hody.

vomrknout, zdržeti se, opozditi se do šera mimo dům. Já myslil: času dost a vomrk sem tám. (Též **sešíral** v témž smyslu.) Divčata, hyjbyjte se, ajt tary nevomrknete! (matka na sloužící dceru s družkami u ní na hyjtě). Srv. stč. omráčit sě.

von, prgn. s předl. po ňom = po obědě. *A*: Hana, huž je po ňom? *B*: Už. Též: Už máte po ňom?

vonatyj (srv. ob. onaký), dobrý, chvalitebný. Já myslil, do ví jaký žíto bure a kouknite — není vonatý.

vondat, 1. odkliditi (srv. důraznější vorundat); zvl. na své místo uložiti. Vondyjte to s toho stola (t. po jídle nádobí). 2. uschovati, uspořiti. Zaplatil šecko po staryjch a ještě vondal hned první rok ke stu zlatyjm.

Vondra, Ondřej, zdrbň. **Vondrášek**; vysk. se v jm. rodovém hu Vondrášků.

vondyno, onehdy; obyč. též **vonedá.** Huž vondyno sem je chtíl spravit a nebylo hdy (cepy).

vonedá, onehdy. Vonedá by se mi to bylo teký hnedle stálo: byl bych byjval pád s prázdnyjma rukama.

vonedbát se, vonedbál atd., navyknouti nedbalosti. Káče byla ženská, moh jí pohledat; ale dyž von pjil a jenom pjil, potom se vonedbála teky a šlo šecko nazpátek.

vonehdá vedle **vonedá** a **vondyno.** Já už to slyšela vonehdá.

vonít, vonil atd. voněti. Náše ženský sbírávaly teký dobrou mysl, ale ta vonívala, zrovna dost. Prach a broky, to to tám šecko vonílo; já povídal hned: tu sou ňáký strůje.

vopačitý člověk, nepřímé postavy, ale ne nahrbený. Též vopačitý nohy, t. j. u kolenou vybočené, t. zv. „do o".

vopálka, ošatka, vedle obyč. košinka. Bylo jich tak hodný dvě vopálky (bramborů darovaných).

vopar, kulhavka (nemoc dobytka). Náše nám dostála vopar a my huž sme míli vo ní strach.

vopatrovat, imp. pleonastický ve výr.: „Pámbů chraň, vopatruj", (ustálené sesílení záporu = to nikterak ne, docela ne). „Pán Bůh chraň, vopatruj, abych já tuto byl mluvil!" „P. B. ch. v., to já nechci!"

vopískanyj, kňouravý, plačtivý; o dětech a mladé drůbeži. Chlapše, ty si vopískanyj, s tebou není k vydržení. Mladý krůty, té lichva vopískaná!

vopita, opilec. Mlnář je člověk vopita!

voplín, bukové dřevo čtverhranné, sedící na předním voze nad nápravou; v něm jsou na koncích klanice.

voprato, prgn. oprať, jen na koši. Srv. šleh. Jsou vždy dvě, nahoře v koši buď svázaná nebo nastrčená na dřívko. Hínaj, mi se strhalo voprato; kerapak s tim íčko přídu demů?

vopravduckyj, opravdový, pravý. Já mám vopravduckou pistuli (ne hračku). Dostaneš nasekáno vopravducky.

voračky, zvyk chasy o ostatcích masopustních. Dopoledne v úterý chodí „**voráčí**", přestrojení za maškary, a „chlapcí" s muzikou, po vsi dům od domu, vyvádějíce všude tance a skotáctví; večer jim u muziky musejí platiti děvčata „voračky", plat za celý rok do muzik; dcerka ze dvora dává až 6—7 zl. a chlapci potom „voračky" propíjejí.

voradby, oddavky. V houteryj burou mít už voradby (h úplně jasné).

vorazit, 2. otepliti málo, zahřáti. Pec starodávná pěkně v zimě vzduch v komoře voráželа, tak tám nemohlo mrznout, třebas nebylo kamen. Nepí tak sturenou, počkyj, až se drobet vorazí! (voda ze studně).

vorbička, vedle vodbička; v. toto. Zatáhni za řemínek u vorbičky, jak vono se vorevře.

voremk nat, nov., odemykati. Nevoremkýnyj; dyž holdoval celyj den, ajt si tám íčko teký je (na kluka, jenž se toulal do tmy a před nímž z trestu zamkli).

vorevřít, vorevříl atd. Pote nehdo vorevřít, dy nesu ve vobouch rukouch (sic). Takuvýmu nanicatýmu člověku a ty si mu vorevříla! (když klepal na děvče). 2. vorevřenyj kámen, mlýnský k. „řídký".

vorezdát, part. vorezdal atd. prgn., 2. odvésti na vojnu. Jednoho mi vorezdali. 3. vorezdát se na někoho (= spolehnouti). Nevorezdávij se na děti! Nevorezdávij se na bábu ani na děda; nemáš-li, bude tě běda! (Přísl.)

voříšek, 1. byl. krvavec (toten). Na naší louce samá jetel a samyj voříšek: té píce jako marijánka. 2. pes ryšavý.

vořít, voříl atd., imp. **voří,** ohřáti. Žencký, pote se vořít! Ták, to sme se tu pěkně voříli. Ženo, voří mi drobet polívky!

vořklivec, jen ve výr. žert. Je na vořklivci narozenyj (= není hezký).

vořklivyj, ošklivý. Fuj, té vořklivá housenka.

voroteč i **vodoteč,** 1. stoka u pole, obyč. mezi dvěma mezemi, do níž se svádí voda z pole. Mušíme vyhodit voroteč (= vyčistiti). 2. příční brázda, obyč. úkosem vedená přes záhony, jež svádí vodu z jednotlivých záhonů do stoky. Viz strž.

Voršula, Voršila. Voršula se vdala do Korova. Od toho též jm. rodové: Voršuluc. (Postř.)

vorundat, siln. význ. než vondat. Vorundyjte to zez toho stola (po jídle). Vorundyj ty peníze!

vosel, 2. „na vosla" krov mívá jen ve prostřed příčních trámů po sloupku a přes ně trám („vosel") a tak drží celou krytbu. Někdy bývá totéž ještě v každém boku.

voset, u, m., bodlák v obilí; dokud je mladý, je dobrým krmivem a pastvou, na př. na změti. Hleč, to se tu chytil voset a takuvyj pěknyj jako selát. Zdrbň. **vosítek,** o mladoučkém.

vosina, osina. Já vím vosinu, ta by dala měchaček habadij — enom že není má! (žertovně.)

vosítek, mladý voset, bodlák z obilí. Sekáme housatom vosítek; drobet ho vokalíme a voni se můžou po ňom hutlouct.

vosládič, druh kapradě, jehož sladký kořen děti hledají a žvýkají.

voslíznout, zvl. o jídle, na př. tvarohu; vlhnouti, dostávati rosolovitý povrch. V lítě tvaroh brzy voslizne. Nejez ho, dyjť je voslizlyj; na sadičku bure (na sýr). Též vosluzlyj.

vosluz, nové náledí z náhlého mrazu po tání. Takuvyj vosluz — to lámou lidi nohy!

voslyjchat se, ostýchati se. Nedivme se, takuvý dítě přijít z takuvý dálky, von se voslyjchá (o sirotku, jenž přišel „na vobec" a stydí se jít „po stříde"; srv. to).

vosmerka, osmina dvora s příslušenstvím. My míli jen vosmerku a bylo nás dycky kolik k jídlu, hale nouze nebyla žádná!

vosnova, 2. přichystané přádlo na plátno. Ty řekneš: chvátat! Koukni do komory, co tám čeká vosnov. (Tak' se hájí tkadlec selce, která chce míti plátno hotové.) 3. přádlo

na jeden kus plátna pro sebe. Za starodávna byjvaly vosnovy na 60 loket.

vosovyj, osykový. Měchačky sou nyjvíc vosový (t. z osykového dřeva).

vospánek, stuha sametová černá, se zoubky a dírkami, připínající čepení k hlavě; zavazuje se vzadu. Přes vospánek dává se ještě pentle jedna, červená; k té se čepení přišije.

vospenec, též **vošpenec** i **pušpenec.** Husy huž mají (pouští) vospence. Náše dostávají pušpence. Slunce svítí, hale s vospenci (je při něm zima, jako oškubané husi).

vostálý jidlo, které zbylo a stáním začíná se již kaziti.

vostarek, kdo při honění dostane ránu od druhého, je „vostarek", dokud ji nevrátí jinému (ml. d.). Vostarek, vostarek, Matýs je vostarek!

vostát, vostál atd. 2. o krávě, koze, zůstati březí. Náše mandlice nám vostála po prvním běhání. 3. neos. Do smrti na ňom vostálo, že založil a člověk k tomu přišel, neveděl jak.

vostatek, 2. ve výr. do vostatku, též zkomolené **dovostat,** zejména, zvláště. Do vostatku letos, dy málo pršílo, sněh nepadal: to bure málo vláhy. Já nechci žádnýho a dovostat cizího šelmu —! Ten by mi přišel! (Brání se děvče „výhodným" vdavkám se ženichem bez věnce.)

vostávat, 2. prgn., bydleti. A: De pa vy vostáváte? B: My hned hindle za kapličkou, co je ten vořech. 3. o dětech školních, nechodí-li z přespolní školy na poledne k obědu. Vostaneš? Já ne, já muším za tátou s vobědem.

vostryj kámen má, komu žaludek dobře tráví. Dětom se nediv, děti mají vostryj kámen: té krajíc za krajícem!

vostržeň, ssedlý hnis v ráně, zvl. v nežitu. Vostržeň se muší vytáhnout, nebo se to nezhojí.

Vostuncák, jméno rodové; pro doklad tvoření: U dvora měli studni a byli tedy vodstunci. Starý: Vod-stunc-ák. (Příp. -ák tu oblíbena; srv. hospodář u kryjčířů (ne krejčí), nazýván kryjčířák.)

vosypáno, o hojném květu, ovoci atp. Letos to šecko kvítne, mílo se na to stromoví podívat; křešně vobzvlášt kvítly — šecko vosypáno.

vošití, význ. konkr., kožené ucho, jímž válek na cepu připojován k držáku. Na držáku je podobné ouško kovové, **„kování"**, a oběma se provleče několikráte pásek kožený, zvaný **svůr.**

vošívat se, 1. o vrtivém pohybu proti kousání hmyzu. Cák se pořád vošíváš — žerou, žerou? 2. protiviti se čemu, žehrati nač. Napřed si to chtíla a íčko se vošíváš, dy máš klopit? (vypláceti věno). Chlape, dyby tě sem postavil, vošíval bysi se! (kdybys měl konati mou práci).

voškrd, m., železný nástroj na „křesání" mlýnského kamene.

vošlehnout se, ovařit se, o knedlících, není-li dobrá mouka. Mi se tuzty mouky ani dost málo nevošlehnou! (Nedostanou rosolovitý povrch.)

vošpatnit se, (v nemoci) spadnouti se, zhubeněti. Máma se mi nelíbí: máma se vošpatnila, až není možná!

vošťavenyj, 1. o pokrmu, v němž se kapalina odděluje od hustého (zelí). 2. přen. o člověku mrzícím se. Cák si celyj den tak vošťavenyj?

voštěchtat, ledabyle nebo příliš ořezati, osekati atp. Viz štěchtat 3.

voštichtě a voštěchtě, mladé dobytče hubené, zvl. volíci. Náši mi slíbili voly a dali mi pár voštěchťát.

voštiny, pl. t., prázdné plásty včelí. Já míl nastřápáno voštin — dycky sem, dyž něco bylo, zmáčk sem to v kouli a dával sem to do prázdnýho houle. Potom sem na to drobet pozapomíl a tu máš, moly mi to sešrotovaly a zapřídly, nic nezbylo.

votava, gen. pl. votáv. Houvary hnedle vyhořily a do votáv přišly takuvý deště: to bure špatný krmení, to aby ten dobytek vovšivíl.

votavka, zmlazovaná pěkně tráva už po seči otavy. Poženem pod lůsy, tám se nám burou pást, je tám pěkná votavka.

votavky, pl. kuřátka „ve votavach" (t. j. v čas seči otav) vylíhlá. Nenosí už toho roku, ale za to začnou záhy z jara.

votěp, i, f., otep, pl. votěpě. Tři votěpě slámy. Žitný bych míl ještě pár votěpí, ale ječnou žádnou. V přir. Chlap hloupá jako votěp slámy. Zdrbň. votípka (zní ť). Viz zvlášť.

votesek, nový mlýnský kámen, jak se dostane od kameníků.

votípka, otýpka, (t zní měkce), zdrbň. od votěp. Často bez význ. zdrbň. Vem s sebou vo ňákou votípku sena víc, nevíš, vrátíš-li se zyjtra (když vezl sedlák do mlýna přes pole). Neprodali byste mi ňákou votípku slámy do lože? 2. dříví z chrastí, svázané v otýpky; obyč. užív. v pl. votípky. Já tám strčím votípku a po ní druhou a mám vařeno.

votupávat, prgn. 2. chtíti o něco prositi, ale neodvážiti se prosby zjevně. Kuba by byl votupával a votupával a řect tátovi nechtíl; já mušela sama mu pomozt (o půjčku). 3. o krávě před telením. Vod rána votupává, dnes to bure.

vovazovat, prgn., ovazovat stromy několika stébly slámy nebo nití na Štědrý den ráno. Konají zvyk děti vstávajíce na to už i o 5 hod. a vyvolávají: „Vovazujte se štípkové, ajť vám nepomrznou kvítkové: zyjtra příde mráz, posekáme vás", atd.

vovdovít, vovdovíla atd. Vovdovíla letos v senach.

vověsit, oběsiti. Pravdu míl a právo šecko a vověsili ho na šibenci! (Kozinu).

vověšenyj, oběšenec. Doposavád tu říkají u Vověšenýho. Viz vověsit.

vovsnyj, ovesný. Vovsný plívy drobet skropíme a dáváme je do rezanky. Ječný muší spařit, aby zmíkly.

vovšivit, dostati vši. Dobytek tě po špatným foutru (sic!) i vovšiví. Náše Dodla huž była hezká (=velká), dy tu była tenkrat ta hlavnička. A jednou já na divči koukám, marneči, divče mi vovšivíla po tý nemoci.

vovykat vo něčom, přestávati na něčem, spokojiti se (už po zvyku) něčím. Na večer muší náše děti vovykat jenom vo polívce a ňákým tom brambůru — zrovna jako my velký.

vozeblyj, 2. o stromu, na němž namrzla kůra, takže se loupá. Hleč, ta hruška je hodně vozeblá. (Slýchati obyč. **dz** — vo**dz**eblyj.)

vozící provaz, jímž se utahuje pavůza na nákladě obilí nebo píce a sice na voze zadním; přední sluje kozel a je kratší.

voznamky vedle vohlášky. A: Tak bude u Jírů přece svarba? B: Bude, bude. Tutu neděli pryj budou první voznamky.

vprach, předložka se subst. spojená v jediný výraz přísl.: Než se vobrátil, pět chaloup było vprach. Ale též: Já bych tě tu byla potřebovala a ty si dycky hned v prachu (t. utečeš; matka na chlapce).

vrátič, jen v žert. větě: Vem si vrátiče s sebou! (na toho, kdo se rád zdrží).

vrátnice, vrato; pl. vrata = branka celá i s vraty. Berouškom to vyvrátilo vrátnici (povětří).

Vratoví, do Vratoví atd.; jm. polností. (Poc.)

vrázet se, marně choditi do dveří a ze dveří. Nevrázij se ze sencí do sencí! Ty děti se jenom vrází a vrází, vyvrází šecko teplo.

vražba, ml. analf. obyč. vedle vražda. Říkávali náši, že se tám něhdy (=dávno, před časy) míla stát náká vražba.

vrbice, byl., potměchut; děti chodské trhají na podzim její holé stonky a kousají je jako sladké dřevo. Je nasládlá, ale páchne po ní nepříjemně z úst.

Vrčí m. Vlčí, v názvu polností: ve Vrčím Ráji, u Kyčova.

vrčit, vrčil, atd., vrčeti. Pes na mňe vrčíl. (Pís.)

vrhlice, nízký hrnec, široký a s úzkým dnem, v němž se nechává mléko vystáti (krajáč). Vrhlici mlíka kyselýho von vypjil jako nic.

vrhlík, květináč. Počkyj, já si jí (rozmarinu od svatby) píchnu do zemí do vrhlíku a přímne-li se, buru mít kytku ze svarby.

vrch, 2. prgn., vrchní část trávy na koši nad obrubou. Opak je „rovnyj" (nemá-li vrchu). Co pa by si si nenažíla: naží si! A naží si vrch! (dovoluje selka na jeteli travničce). 3. **navrch mít,** míti pravdu, zvítěziti v hádce. To víme, ty mušíš mít dycky navrch; do pa by se s tebou příl!

vrcholík, vrcholkovitý, homolovitý tvar. Něnkyně (sic) nosívaly šecko klobuky a takuvý vrcholíky míly na nich.

Vrchudráhy, skloň.: Na Vrchudrahach, pod Vrchudráhy (kde?) atd.

vrkoč, e, m. pletenec vlasů. Já, dy sem była mladá, já mívala vrkoče hnedle na paty.

vr-kůč, škádlivý zvuk dětí, provázený napřaženou rukou a ukazováčkem proti tomu, kdo honí.

vrkůček, zdrbň. k vrkoč. Za stara, dokud dívky nosily „plínky" na hlavách, mívaly po čtyřech vrkůčcích, každý o 3, 4 až 16 praménccích. Srv. plínka a pentlík.

vrnčál, kolovrat, jehož pírka jsou zasazena v přehnutém vrkoči ze slámy. Jde velmi tiše a dělá tenkou nit.

vrtíky mít, nedočkavým, netrpělivým býti. Dom. Ten tám bude mít vrtíky (hošík neposeda ve škole). Chod. = hyjble.

vrtít, vrtíl, prgn. tlouci máslo. Teta vrtí (Pís.). Chlapsí, pote nám pomozt vrtít. Divčata vrtíly.

Vrzal, jm. rodové. (Postř.)

všehovšudy, oblíbeno na sesílenou udání míry atp. To bylo hecho s bohatou nevěstou a dostála všehovšudy dva tisíce.

vší, 2. zrna šípková ve společném semeníku. Dyž šípek zmrzne, to se může snist se všim s tima všema.

všídeň, jen ve výr. **ke všídni, ve všídni.** Kabát ke všídni. Ve všídni, ve svátek. Škoda tvý hlavy, že jí nosíš ke všídni.

všim, (sic) instr. neutr. sesiluje výraz složený s předl. **s, se** jako spisovné **i**: Zlámali kotev se všim s květem. Chybilo jí a pádla se všim s dítětem do stoky.

všom, všem atd. Ve všom dobrým! (Pořekadlo, jímž se dovolávají svornosti, zvl. v zábavách.)

vůčihledě, nikdy očividně. Takuvá ženská, íčko se ale ztrácí vůčihledě (= hubne).

vůje, oj. Vem za vůji a že se to hne! Zlámali při ryjdu vůji.

vůkol, přísl. toto bývá sesilováno: vůkol dokola nebo vůkolkolem. Kouknite: za dva, za tři dni vůkol do kola mandálky, co ty lidský ruce dokážou! Prohledali sme šecko vůkolkolem chalupy a něhdež nic, až najednou — slepice sedí na stromě.

vůkolek, vedle vokůlek, okolí. Na celým vůkolku žádnyj tak nezazpíval jako Košař. Celyj vokůlek bure mít vo čom povídat! (Vyčítavě: vyvedls nepěkný čin.)

vůlše, olše. Vůlše chce vlfko a potom roste jako divoká.

vůlší, hájík olšový nebo olšinami prorostlý; (pův. mladé olšiny). Šli do vůlší na bečišťata. Potom jméno polností. Ve Vůlší.

vůsmyj, osmý. Štěpán byl vůsmyj a po ňom były eště dje divčata a jeren chlapec.

vůz a jeho části: nápravy (2), rozvora, hder, pera, vůje, lešně (4), podjíždí, voplín, palce (krátké klanice, dává-li se vůz do žebřin), fasunky, švinha; kolo: loukoť, hlava, špíce, ráf, zděř (piksna); boky; stolec („voplín s palci"), řebřina (s „nosy", konci zpředu zahnutými nahoru), špjerec, spětí, srdeň, svorník, záplatník, zákolník, kozel

(přední voz. provaz), podplínka, nářibetník, návojník. 2. Celyj vůz! (t. j. devětkrát do kola za sebou) žádá družka na družbovi, zatím co matky nevěstu v komoře „čepí", a dodává po prvním kole: Já vo jednom kole jezdit nebudu! atd., až jsou odtancovány všechny hlavní části vozu.

vybinout si, vymínit si. Stará si vybinoula, dyby se jí sednička nelíbila, že si pure, kam bure chtít.

vybinout se, vyhnouti (o vozech proti sobě jedoucích). Proč pa nekoukáš, jak se vybinout, dyž je slnice tak houzká (**h** úplně jasné).

vybírat, 2. při dřevorubeckých pracích, zvl. dlabání, koplování atd., sekati, krájeti hlouběji. Vyber ho (vokřin) víc, t. j. vystrouhej, aby bylo méně dřeva a větší dutina. 3. prgn. o orání druhém, když při prvním buď jen „vyhnány rozhory" nebo „vobháněno", takže zbyla „dví". Po vybírání už někteří neořou (t. „nemísí"), nýbrž sejí hned „po dvou rolích" nebo „po dvojím rolí".

vybytí, výbava. Tuto povlečení je ještě z mýho vybytí, na to přídla ještě náše bába To huž je dozajista štyrycet let.

vybrát, 2. Přívál vybral cestu. 3. Vyber to ještě drobet, t. dlab hlouběji. Srv. vybírat.

vycechtnout, na rychlo vyprati, ne důkladně. Chlapsi sem ještě vycechtla košili, aby ji míl: bure jeho svátek.

vycípat se, vybrati se z nemoci, pův. o zvířatech (srv. chcípat), potom položertovně (ale ne ve zlém sm. jako chcípat) též o člověku. Má co dělat, aby se z toho vycípala (kočka). Byl kost a kůže a přece se zase vycípal (člověk).

vyčáhlyj, čahoun, dlouhý člověk. Cák je do něho, takuvý látro vyčáhlý.

vyčechrat, siln. význ. než vykrákat, vytahati za vlasy. Chlapcí, nelezte mi do sadu (na hrušky), zapadnu-li vás někerýho, já vás vyčechrám jaksepatří.

vyčeplt, okrášliti, vyzdobiti. Milie, tys to vyčepil (na pacholka, jenž si vyzdobil koně k svatbě).

vyčíchlyj, zvětralý, o kapalině, léku atp. Já míla balzám, ale náši ho něhdo brali a zapomíli to zandat a von je íčko vyčíchlyj, nebure huž na nic.

vyčíchnout, vyčichnouti. Zacpite nehdo ten vocet, dyjt vyčíchne.

vyčtát, vyčtal atd., vyčísti, vytknouti. Co pa se máma pro něho naplakala — to sem mu šecko vyčtala.

vydáj i **vydyj,** (e) m., vydání. Peníze se přímly, ale byl taky věčí vydáj. Každou tředu bude vydyj zboží (na pile).

vydát se (z čeho), dův. než vydati co, zbaviti se čeho. Vdávali sme Káči a vydali sme se do kryjcaru. Já míl jenom poslechnout matku; matka mi říkávala: Nevydávij se tak ze všeho k vůli dětom!

vydražit, 2. udělati dráhu v něčem; o okně (dráha na sklo), o šindeli atp.

vydrbat, žertov. nabíti, zvl. při trestání dětí, hodně, ale ne velké rány. Jen si to vemte, ráno mu dám nový kalhoty, a po tý ho vidím, von se mi v nich souká na švesku, pryj na houpory. Hale, vydrbala sem mu!

vydrkat se, hovado se vydrkalo: tráslo hlavou, až mu spadl řetěz s hlavy; též obr.: vydrkanyj na celyj řetízek (o člověku rozpustilém, zvl. žertovně, kdo se rozkurážil při muzice, atp. proti svému obyčeji).

vydyjřit, probuditi násilně, zvl. hřmotem atp. Mňe vydyjřilo teprv, dy začli zvonit a troubit (proti mráce); římat sem hned neslyšel. To se dělalo v noci, ten vítr a dešť, já se každou chvíli vydyjřil.

vyháknutyj, o bolesti v „háku", způsobené námahou přílišnou.

vyházenyj, o kloubech, namožených až do bolesti. Ruka vyházená. Mám palec vyházenyj. Srv. vychytat si.

vyhnát rozhory, při orání; počátek práce na strništi: vyoře se jen po jediné brázdě mezi jednotlivými záhony.

vyhnout, prgn. uhnouti se s cesty. Vyhni!

vyhojit, vyléčiti, jen o ráně nebo vůbec o léčení zevním. Vondrašouc se nadoktorovali s divčí, a šecko marný; huž jí lízly z nohy kostičky a naposled jí vyhojila stará bába bezovým lupením.

vyhrát, 2. prgn. (s předm. děvče u muziky), vypuditi, vyvésti z muziky. Dopustí-li se děvče u muziky nějaké urážky chasníka, zvl. přespolního, dají ji vyhrát, t. j. dají zahrát a jeden ji vezme k tanci a točí se s ní až ke dveřím, kam ji mocí vystrčí.

vychládnout, vychladnouti; též o člověku. Nezdálo se zima a já přece vychlád (= nastydl). 2. vyhladověti. Při takuvým díle člověk brzy vychládne, a já bych jid, co by bylo. 3. obrazně: pocítiti ztrátu, úbytek. S takuvyjma bys chtíl táhnout za jeren řemen? Než tuti vychládnou, ty dávno zmrzneš! (Obr. Smysl: Než páni poznají škodu, ty budeš na mizině.)

vychoudlyj, seschlý, zvl. člověk po nemoci. Srv. choudnout.

vychycenyj a **vychycelyj,** nedopečený. Vychycený pečivo (= uvnitř syrové, nedopečené). Ženský, ta buchta je ňáká vychycelá.

vychytat si ruku, namoci prací, že bolí v kůstkách zápěstních. Léčí si to prostonárodně, že prostě zavážou obolené místo tkaničkou. Včera sem tu tlouk, chtíl sem byjt do večera s hromádkou hotov (kamení na silnici) a ňák sem si vychytal ruku.

Vyjbornyj, též Vyjborňák, příjm., Chodov. V obecném smyslu slova neužíváno.

vyjdrbec, bití, obyč. rukou, menší výprask; žertov. Vet, to si dostál vod mámy vyjdrbec! Srv. vydrbat. Též přen. o menším utrpení, zkoušce atp. To byl pro mňe vyjdrbec.

vyjdumek vedle pouk, též **vyjfuk,** prázdné vejce. Navěsívali na nich pantlí a vyjdumků a to byjvávala sláva s máji.

vyjevenyj, ustrašený. Ičko koukáš celyj vyjevenyj; proč pa si neposlech!

vyjfuk, též **pouk** 2., **vyjdumek** (z vejce). Vem vyjfuk, pěkně ho zalep a vycpi pilinama nebo pískem a máš půkladek hned!

vyjít z čeho, 2. ztratiti, pozbýti čeho atp. My míli krávy, jaký pak dojnice a vyšli sme z toho plemena najednou. 3. přen. zapomenouti. Já jí teký humíval a hlete, vyšel sem z ní (z písničky).

vyjkladky, široký límec s krajkou, jejž překládá Bulka (postřekovská dosud) přes kabátek od krku až po ramena. My tu ještě na vyjkladky trpíme; tánvtich vesnicech už to nemají něhdež.

vyjkuš, f., výklenek, podobný menšímu slepému oknu; dělávají v. zvl. v šíjích do sklepa a ukládají do nich rozl. věci, na př. kolomaz s nádobou (aby nevysychala) atp.

vyjlupek, jen v přirov., divče jako vyjlupek (= hezká).

vyjmeno, tak vesměs začínají dělati kříž při modlitbě; doklad výslovnosti **ej** — **yj** i když není **j** téžeslabičné. Zvláštní výraz: **vodvyjmena** = co jméno má, všecko. Vzeli si schovanku, hale divče přišla, že jí mušeli hned vodvyjmena všecko koupit.

vyjmluva, výminek. Cák táta huž je na vyjmluvě? No, zle mi není; mám pěknou vyjmluvu a děti si mňe váží.

vyjmluvnickyj, výminkářský. U Kolářů mají zvlášť na dvoře vyjmluvnickou chaloupku.

vyjmluvník, výminkář. Dyjť mají hu stola teký vyjmluvníka, starýho!

Vyjmok, pole pod „chalupy" (sic) u Mrákova. Na Vyjmoce.

vyjpich, místo vystavené očím, větrům atd. Na takuvým vyjpichu sám bych nestavěl.

vyjplát, gen. pl. od výplata. Já už se nemůžu chytit kryjcaru po kolik vyjplát (t. vše musím vydati).

vyjprava, 2. prgn., důkladná, bohatá výbava. *A.* Té ňáká vyjprava! *B.* Tám to může byjt; peníze sou, věc teky a dětí málo.

vyjraž, „vyražená mouka", bělejší, výražka. Ičko mi udělal drobet vyjraží a já sem ráda: bure pěknyjší chleba a bure to černý zase pro lichvu a pro dobytek.

vyjražnyj, pečivo z vyjraže. Vyjražnyj spíš vyschne a ztratí chuť (chléb).

vyjrostek, 2. často udává věk (bez ohledu na pohlaví): Já byla tenkrat eště vyjrostek (= odrostlá škole, ale nepatřící ještě mezi chasu, asi mezi 12—15 lety).

vyjsev, m., pole má vyjsevu dva strychy t. j. skutečná potřeba při setbě proti výměru. (Na Chodsku obyč. třeba víc vyjsevu, než kolik je výměru.) Srv. padne prgn.

vyjskání mívá tyto útvary slabikové: **juchːchů!** (hl. přízvuk na první slabice). **juj-juchːchů!** (Obě první slabiky stejně silné). **juj-ju-chuchːchů!** (Všecky tři první slabiky silně přízvukovány a zvolna, přerývaně vyslovovány, ostatek ukvapen.)

vyjstavek, volné místo v lese, obyč. u cesty, na něž se sváží dříví z nejbližšího lesa okolo. Zatim se to sveze jenom na vyjstavek (t. j. ne do hlavního skladu dříví u vsi).

vyjstrák, část mlýnského hnacího stroje, jímž přenáší se síla z palečního kola kolečkem líčním na kladnici.

vyjstřeší, část punebí nad „vodvedením" (pod střechou). Děti, vy ste malí; zatlačt' to tám dál pod vyjstřeší! (píci při metání).

vyjstupek, sednička při senci, pův. položená výše. Di, koukni tánle do vyjstupku, já mám teký knížek dost!

vyjškrabek, 1. dolek z vyškrabaného po okřině těsta. Vemte si pěknyj dolek, nejezte vyjškrabek! 2. žertovně o posledním dítěti v rodině. To víš, ty si vyjškrabek a takuvyj je dycky mámíno mazínko!

vyjšupec, bití prutem nebo metlou, slabší význ. než výprask. Dostál Danda vyjšupec, dostál? (Mluví se s posměchem k němu.) Srv. vyjdrbec.

vyjt, vyjl, vyjla atd. Dnes psi vyjli celou noc; co pa tu asi míli?

vyjvratek, dřevo (lesní strom) od větru vyvrácené. Je tám pár vyjvratků, deme je zdělat.

vykání, na Chodsku vykajíce starší užívají i part. v čís. množ. Přišli ste navštivit tatíčka? Někdy přesunují osobu druhou v první, zvláště nechtějí-li vykati a přece se ostýchají tykati. Tak jak se máme, vojáku? De pa sme chodili?

vykřesat se, též **vykřísat se,** dostati se z tuhé nemoci. Já nemyslil, než že Kuba pure (umře) a von se z takuvý nemoci vykřesá (vykřesá zde = vykřesal). My huž myslili: jináč ne, pure! A chlapec se ze všeho vykřísal (pure t. j. k „Abrhámu", = zemře.)

vykroužit se, dno na hrnci se vykrouží = odpadne. Jak se v porculánovým hrnečku vaří, dno se brzy vykrouží.

vylehčit, usnadniti práci, uleviti; písmákovi vylehčí, kdo zaň převezme na chvíli „říkání". Matka šla za dceru na službě mlátit, aby jí vylehčila; vůbec o úlevě, když jiný přebírá za někoho práci buď z části nebo celou na čas.

vylíčit se, o snu, vyplniti se. To se mi to dnes vylíčilo: už dvakrat se mi zdálo vo funusech a dnes ráno zvoní Frantovce hodinku.

vylištovat, s předm. senci, mezi stěnami v senci roubené vylepiti hlinou úzké lištye jež se bílí.

vylítat, prgn. vyskákati z hnízda (o ptácích). Vylítanyj, prgn. a obr., chytrý. Ty si vylítanyj (= povedený, dobrá kopa).

vyloudanyj, vyhlodaný. Vyloudaný kolo (= vytlučené od jízdy).

vyložit, prgn., vedle **vypříst** (= vypřáhnouti). Co pa, vyložíš ty voly či nevyložíš: dyjť si na jednom místě! (neubývá ti práce).

vylumbat, vyřezat, vyklestiti, viz lumbat.

vymercovat, koho odkud, mocí někoho odbýti, vybýti. Vymercuj ho tuvocajť, cák tu má dělat! (na nezbedu, jenž se dostal do sadu).

vymísit, přeorati zorané už jednou pole po strništi. Vymísí se zjera, před sedbou nebo sázením.

vynáška, jen ve spojení jídlo **na vynášku,** na př. Voběd byl slabyj, tak sem udělala eště pár dolků na vynášku (t. j., aby si je vynášeli mezi dnem, kdy kdo dostane chut).

vynesenyj, jen o slepici: Slepice huž je vynesená (t. j. snesla všecka vejce pro tento rok).

vypadnout na koho (vypád, vypádla atd.) 2. přepadnouti (loupežně). Bedle hujezkýho lesa vypádli na tátu tři chlapí. 3. Ten chlapec jako by mu byl z voka vypád! (T. jest mu úplně podoben.)

vypíchnout, 2. někoho odněkud =vytlačiti tajně, zlovolně, zvl. ze služby atd. Tak dlouho počtívala, tak dlouho počtívala, až divči vypíchla. 3. vypíchnout komu co, o haně atd. Hned mu to vypíchla: pít za cizí, že dovede lezdos.

vyplakovat, vyplachovat, též vypláknout atd. Hanče, vyplákni žbán! Též obr. Se mnou si hubu nevyplakuj!

vypletat, prgn., plésti nevěstu a droužku. Já je vypletávávala, já to vím šecko.

vypráhnout, vypráh atd., vyprahnouti. Letos je zemňe vypráhlá, jako nepomatujem!

vypravit, 2. s předm. brko, t. j. sříznouti a upraviti ku psaní. Neboštík staryj pan hučitel nám je vypravil a psávalo se jak pak! 3. opatřiti dobře vším nutným, zvl. dceru vdávající se, syna do světa atd. Vypravila sem jí jako svou (schovanku).

vypříst, vypřih, atd., vypřáhnouti. Kuba eště nevypřih — cák dělá tak dlouho! Hdepak je hdo — děvko, pote mi něhdo pomozt vypříst telata! (Telata = volky, „hučedníky").

Výpustky jednotlivých slov i výrazů větných bývají velmi oblíbené a rozmanité a při jemné modulaci větného přízvuku oživují pěkně mluvu. Některé příklady: Já hned na Hondzu, hale Hondza, že v halměři ani nebyl! (t. nic tam nehledal a tudíž nemohl vzíti, co se ztratilo). — Potý příde Běta ha: „Stryjčku, pote teký a pote, —" haž mě vytáhla. — Kubík, ten nyjde jednou vokolo, aby nezaskočil a té jenom: „Náš děrek a náš děrek" (sm. tchán si chválí, že hodný zeť rád jej navštíví a rád s ním mluví). A: Loučka pěkná, jenom vodu! B: Vodu, vodu! — Já říkám: „Jenom zdraví!" — Táta — netáta, jen po svým demů! (sm.: hleď dostati svou věc, než se ti půjčkou zkazí, třebas máš o ni upomínati nedbalého tchána). — Ty si neženeš než svou. — Dyž pastyjř troubí, vyhánět! — Já na vojnu, z vojny demů, ty si eště svobodná! (Pís.) — S křížem na svět, s křížem na světě, s křížem se světa! (Přísl. Tak říká matka chodská zavíjejíc dítě a překládajíc přes sebe povijan ve tři kříže.)

vyramovat, asi = vydrhnouti. Selát, ten tě vyramuje žaludek.

vyranit, o dřevě, přiřezati okraj na čisto, aby byly hladké hrany. To prkno není u konce vyraněný t. j. není dobře obřezáno, je na něm z části kůra.

vyratit, o bylině, vyhubiti. Koukněme, ten divokyj česněk šechen se nám tuvodsajď vyratil. Malinoví se těžko dá z pole vyratit.

vyrazit, 2. prgn., semlíti na „vyjraž". Mlnář nám to vyrazil (= udělal bělejší mouku, „vyjraž") a máme chleb lepčí a máme pro dobytek. 3. vyrazilo se, o chorobě, jež z vnitřní obrátila se v kožní a tím se hojí. Míl horkost a do rána se mu to vyrazilo, míl pysky jednu nátku.

vyrážka, kožní nemoc lehká. To není lišij, té jenom takuvá vyrážka.

vyrost z čeho, a) o vadě tělesné, chorobě atd, Divče ze všeho z toho vyrostla (měla krtice); b) přen. Z tuztoho já dávno vyrost. (Sm.: Mladý muž odmítá skotáctví chasy.)

vysáhnout, 2. vystačiti. Jenom dělij, abys vysáh! (= pozorně hospodař).

vysedít, vysedíl atd., 2. o pečivu v peci, zvl. větším. Chleb a calta, takuvá věc se má nechát vysedít (t. když už je povrch pečeno, ještě se má nechati v peci, aby „třídka" se „dotáhla").

vysmětat, vyslíditi. Kluk jeren vybraná! Vysmětá hdejaký ptačí hnízdo; nic před nim nestačí.

vystályj, atd. 1. zuby sou vystálý (když začínají boleti), 2. smetana je vystálá (už se může sbírat), 3. = vyspělý, o bylinách. Košťata dělat, dy je proutí vystálý. Při sv. Vavřenci eště není dříví vystálý (ještě je v něm míza).

vystání, jen ve výraze **na vystání.** Huž sem tu na vystání = netrpělivě čekám.

vystávat, prgn. o poledním odpočívání dobytka na pastvě. Shánával ho pastýř na některé pole, aby se zároveň hnojilo; některý dobytek lehal, některý stoje přežvykoval. Tak pastýř vystával.

vystrčit hlavu, přen. vyjíti z domu. Člověk jen vystrčí hlavu a prašivec někoho přinese. Pod. sm. vytáhnout paty.

vystrkat, 2. o nepořádném splácení. Vystrkali mi to po pětce (t. velký dluh spláceli malými splátkami).

vyšacenyj, kdo má hodně šatu a pěkného. Kadlík vám přišel? Povídali včera hu nás a jak pryj je vyšacenyj; můžete mít radost (Syn krejčí se vrátil po letech z ciziny.)

vyštěchtat, nedbale nebo neuměle vyžíti. Viz štěchtat 3.

vytáčet, 2. o křesu mlýnského kamene, když seky oškrtem řadí se k sobě v oblouících; opak jest „na rovno". Oba křesy mají se střídati, jestli jeden na spodním kameni, má býti druhý na běhounu.

vytáhnout se z něčeho, 2. obr. zbaviti se nějaké nepříjemnosti. Kuba se eště vytáh a druhý by se byli teky rádi vykroutili, ale nešlo to (z následků pranice).

vytásit se s něčím. Proč si se nevytásil s tim hned?

vytočit, 2. vymluviti, omluviti. Von to vytočil zase jináč. 3. žert., děvčata při tanci.

Víte, Víte, tys tu ty divčata dnes špatně vytočil! Braň se teký, ajt na tebe nezapomí s pouti!

vytratit, o práci nějaké, kde se stává předmět tenčí a tenčí, nebo mělčí a mělčí, kratší a kratší, až na konec rozdíl zmizí. Na př. vytratit hoblováním jízvu ve dřevě na jednom místě, nestejnou šířku dvou látek při sešívání atp.

vytřená, jen „**pro vytřenou**", o jídle, jímž se bystří chut, na čem si někdo pochutnal, ale není pro najedení. To bylo něco pro vytřenou! (kdo si pochutnal na huspenině hodně kyselé).

vyučená i **vyhučená,** zvl. ve výr. dostát za vyučenou = utrpěti. Letos dostál Hojda za vyučenou: žena stunala, kroupy přišly a ještě naposled vyhořít.

vyválet se, 2. o obilí, jež pro nečasy dlouho se „válelo" na hrstech, nemohlo se v čas svážeti. Žito sme dostáli pěkně za sucha, ale ječmen se nám vyválel.

vyvect, vyved atd. 2. prgn. *a*) o mláďatech. Vyvedli dvoje holoubata a potom mi vzel kraulík starou a tak mi to vomrzílo, nechál sem holubů zas. *b*) vyvect = podvésti. To sem tě vyved! Vyvect aprilem.

vyvrázet, obyč. s předm. teplo. Viz vrázet se.

vyvrknout, vyvrtnout, zvl. v. nohu, palec atd.

vyzdit, přech. vyzdit senci = dáti zdi místo „stěn".

vyzimovat, přechovati přes zimu. Ičko, dy já ho vyzimuju, von se mi zjera sebere a de mi! (čeledín). Já mu dám vyzimovanou vovci za takuvyj pakatel?

vzdůra, f., vzdor. Von mi to dělá na vzdůru, hale ajci dělá!

vzít, part. l-ové **vzel, vzela** atd. 2. -si: rozvážiti si, považiti. Tak si to vemte: na takuvou věc by se dostála ha vona ne a nehudělá jináč: rači pryj by vostála tak (nevěsta svobodnou). 3. koupiti. Vem ještě sůl za tich pětl 4. vzít se, zjeviti se. Tu se vám mi vzel přede mnou člověk —. 5. vzít se vo něco, ujmouti se čeho. Harvokát chtíl, aby tuto táta netrpíl a haby se vo to vzel, že muší prorazit. Vobec se vo to vzela, dyž Marušák žádnýho nemá, ha Marušák vyhrál. 6. prgn. o tahounech: počíti táhnouti. Já bjíkal, já tlačil: co pa voni vzeli? Nevzeli! (koně v louži).

vzkáz, výraz ustrnulý a jen adverbialně užív. Přídeš s tim vzkáz, uvidíš.

vzkazovat, obyč. zní sk—, prgn., nabízeti po poslech nevěstu nebo ženicha. Když nechce, ajt nechá tak! Z Luženc nám vzkazujou a jaký pak pěkný místo! Copa se za nim navzkazovali ze mlyjna; nedbáli, že sou děti.

vzlítnyj, vlašťovička vzlítná. (Pís.)

vzrost, vzrůst. Koukněme, ta jabloň má ňákyj vzrost!

Z.

z, ze, 2. z čeho býti, ve výr. Já z toho nyjsem, abych se mohla na tutu nepravost dívat (t. z takového života, rodu). 3. kostrbáče ze sáhu (t. sáh dlouhé); pův. předl. **vz** s akk.; srv. stéblo z chlapa. 4. Jednu louku mám až na Klencko, pěknou loučku, jenže je mi tůze z ruky (= vzdálená). 5. Z takuvýho škrobotu takuvyj peníz — to by dostál u mněsta věčí kus pšenčný půdy! Předl. **z** se zdvojuje v chod. i dom. v **zez**; viz zvlášť!

za, s akk. 2. ve spojení za kus cesty, na kus cesty. — Máma mi pomohla nest kůš za kus cesty. Di s nim (hostem) za kus cesty. Vyprovodili sme ho za kus cesty. 3. dostát se zač, též přijít zač. Beneš by rád přišel za hajnýho. Tonda se dostál za pěknou službu něhde v Rúsku. *A*: Takuvyj je brousek, po tom je vostří jako jedovatý: karapak si se za něn dostál? *B*: Koupil sem ho na pouti na Fulmáhu (Volmava). To bylo bránění, to bylo capartů a dyž vo sebe stáli, teký se za sebe dostáli. 4. Na označenou míry: Ty přece nemáš za vlas rozumu: krávu tak vyhodit, dy má dát houžitek (t. prodal dojnici). Bylo jich tak za dvě prahoušle (t. suchých hrušek). Já ještě za tulik mám, abych si děti voblík. Je-li pak tu zadost řebíků? (t. aby stačily na chystanou krytbu). 5. **za jedno byjt,** shodovati se, rozuměti si, dobře se snášeti. Byjvávali spolou dycky za jedno (dva starci, Příbek s Vondrašem). Též v uvádění důvodů **za jedno** vedle předně. Za jedno už sem na to staryj a teky by to koštovalo. S instr. Táta jel za Bartou (t. navštívit jej na vojně). Šel bysi za takuvou, kerá má sukni novou. (Pís.) Předl. za se opakuje: Co za to za všecko mám? Drobet nevděku. — Pros za nás za říšné! (tak mění usus i pevný text modlitby).

zabiják, úmora, škoda atp., jen ve výr. To je zabiják! Na př. V spocený košili sednout do chladu — té zabiják (= to zabíjí, velmi škodí na zdraví).

zabít, zabíl a zabil. Spád s vodru a zabil se. To dítě leze, lidi, jako kočka: takuvou vyjšku, to aby se zabíl. (Kyčov.) 2. obr. zničiti, na mizinu přivésti. Nepřestaneš-li s hospodou a kartama, tuto tě zabíje. 3. zabít se po-, za něčím, rád míti, jísti. Já se můžu po kolůrkach i po šveskach zabít.

zabrát, zabrati; ale u part. zabral, zabranyj atd. Von není než zabranyj v knihach.

zacechtnout, zaprati, povyprati. Té marastu šudýš: abych vzela tu sukni na rymík drobet ji zacechtnout.

zacelivít se, zacelivíla se atd. o ráně, zaceliti se. Hdo pa by se tutoho všim: vono se to zaceliví samo.

zaclánět, býti v světle. Vodstup a nezaclánij! Imp. též slož. s od- ve tř. 4: vodcloň! (= jdi ze světla!). V jiných tvarech této složeniny neužíváno.

zácnyj, zácnost atd.. vzácný atd. Karapak já tám byjvala zácná (= milá! Analfabetka).

začapovat, o vazbě dvou dřev, z nichž v jednom se zadlabe díra, do níž se zapustí **čap,** na druhém dřevě zařezaný.

začít, začel atd., začal. Nechojď na mňe, já to nezačel! (pomluvu).

zadát, 2. prgn., dáti dobytku první píci při krmení. Potom se **„přidá“**. *A*: Jiříku, bure tma: hyjbyj zadát dobytku. *B*: Děvka zadala sama.

zadělat, 2. pokáleti, umazati (silnější než podělat). Di mi vod toho, dyjt se celyj zadělás (na kluka šplíchajícího se ve vápně).

zadělávka, mléko nebo voda, jíž se těsto zadělává. Pomatuj si: do suchý mouky jen víc zadělávky!

zadírat se, dřevo se zadírá při hoblování, kálání atd., t. j. tvoří hrubé, drsné plochy místo hladkých.

zadky, pl. t., zadina, zadní obilí. Té horací, dy jim dám přes zimu drobet zadků; v lítě se holub uživí sám. Neházij tim holubom zrno, máš tám dost zadků!

zadnice, 1. zadní píštěl u dud. 2. žert. zadek. Humí na zadnici.

zadost, částice význ. silnější než dost. Když krávě zadost nedáš, vona teký nedá. Takuvýmu člověku nedáš nihdá zadost (závistivému).

zadrhávka, zvláštní tvar chodského vyšívání; sdružoval se obyč. s „řetízky“.

zahájit, 2. opatřiti hajkou (viz to), t. j. zapověděti obecné užívání polnosti, cesty atp. Vacek si to tu zahájil a nic tu nemá: snad že tu má byjt jetel?

zahánět, 2. vítr zahání někam. Sem to dnes zahání a takuvý sturený, já huž sem celyj jako křechyjl.

Za — Havlovy, sraženo v neskl. jm. polností. Sbírali sme Za Havlovy. Deme Za Havlovy. (V předu statek u Havlů).

zahazovat se, zadávati svou čest. Tak se zahazovat a tak se zahazovat! (touží otec na syna, jenž chodí, kam by neměl).

zahmouřit, zamhouřit. Z víčera sem brzy husnoula, potom mi vydyjřila chasa na vsi a huž sem do rána voka nezahmouřila.

zahodit se, zadati si. S takuvyjma — to se zahodíš! (o zlé společnosti).

Zahoř, Řehoř. Hojně zachováno ve jm. rodových. U Zahořů (Draž. i jinde), u Zahoříků (Klenčí).

zahradka, zahrádka. Takle pěknou zahradku před vokny, to bych já taky rád mňel.

zahrát si dát, iron., přestati s nějakým skutkem opovážlivým nebo neopatrným. Flintička není pro sedláka, s tím si dyj zahrát!

záhumenec, m., řídč. **záhumenice,** f., pozemek za humny. Na záhumenci bureme žít eště ten tyjden. Často ve sm. vlast. jméno celé polohy: Záhumence (skoro u všech obcí chodských).

zahuzlovat, udělati uzly, takže jich nelze rozvázati. To šnarování se mi ňák zahuzlovalo, tisíc a nic víc: já nevím kury do toho!

zahyjčet, pohoupati. Zahyjčij mi to dítě, já si skočím pro vodu.

zachovát, zachovál, zaspořiti. Byjvával plat polojční a my sme s tatíkem eště zachováli pár zlatyjch.

zachuchlat, zakukliti; ale nekryjí se významem úplně: Hančičko, ty si celá zachuchlaná = zabalená proti nehodě. Též zachuchlit atd. Jenom se tak nezachuchli, dyjt nehuvidíš ani na cestu!

zaject, I. intr. 1. o jízdě malé, krátké. Pepíku, nezajel bys mi v šírání pro voves, mám ho tám tak do řebřin? 2. Zajel do škarpy (t. vybočil z pravého směru jízdy). Pod.: Manka krájela chleb a chleba tvrdyj, nůž jí z bochníku vyjel a zajel do ruky. II. transit. Kouknite, to se stálo nechčestí: Baslík zajel vlastní dítě, takuvou divčičku tevernou!

Zájemí, v Zájemí atd., jm. pozemků u Poc.

zaječí zelí, janovec, byl. Na takuvým škrobotu neroste než ňáký to zaječí zelí nebo jalovec.

zajíc, gen. pl. **zajeců.** Zajeců byjvávalo jako koťát. A co pa bylo jiný zvěři — dost a dost. 2. zajíc, co po lopatě skáče, žert. hádanka svatební = koláč.

zajídá se, protiví, nelíbí se, (o nesnadném díle, službě). To se mu tám zajídá! (= nelíbí). Chlape, zajídalo se mi to teký: tulik dření a tak malyj vyjdělek, ale jaká byla rada, dyž se chtílo jist?

zajíkat se, mluviti trhaně pro strach, leknutí atd. Ičko myslivec na Manku a holt se zajíkala, že sme to tám našly (pych lesní).

zajít, v 3. os. o překážce. Patrně ho něco zašlo!

zákamní, menší zeď mezi stěnou a kamny; za stara bývávalo z. široké a lehalo se také na něm; nyní je užší a jen louč se na něm sušívá.

zákampí, pole, chalupa v zákampí, dom. asi = chod. závětí.

zakarasit. To dítě je zakarašený jen vod bídy. Ty smrčinky se tary zakarasily.

zakládat, 2. prgn. o mladých husách, jimž se začínají tvořiti peruti. Náše už zakládají.

zakopát, euf. m. pohřbíti. Máma huž je zakopaná, bure hnedle dje leta; 2. zakopát se, obr. na mizinu přijíti, zničiti se. Sedlák Hrubyjch se zakopál jenom s knihama (knihy jej zavedly).

zakopát kyprici, termin o první, nejdůležitější úpravě nového mlýnského kamene, aby dobře seděl.

zakousnout, 2. sníst něco málo na jiné jídlo nebo pití a sice z pokrmu tvrdšího. Pár

mišenskyjch jablíček tě nesu: můžeš mít v zimě na večer dycky ňáký zakousnout.

zakřípnout, zaskřipnouti; z. prst, kde se svírá, j. ve dveřích atp.

zákrsek, hl. o ovoci nevyvinutém. Tuty jabka proti našim jabkam, jaký sme mívávali, to sou samý zákrsky.

zakublat, zaplésti přízi. Ičko se mi to zakublalo na cívce, že to nedokážu smotát.

zakudlit polévku, zavařiti sypanou znenáhla moukou, dom. zavrtět. Zakudlená p. jest tedy jen z vody a mouky. Může se přidati vejce = z. „z vijceti", nebo sladkého mléka = „z mlíka" nebo kyselého m. = „kyselá".

zalehnout, 2. intr. o uších. Nastyd sem na hlavu a huši (h úplně jasné) mi zalehly, já neslyšel a hučílo mi v nich, jako dy jede mašina. 2. zalehlyj mlýnský kámen, t. j. příliš tvrdý.

založit, prgn. vedle zapříst (= zapřáhnouti). Tudotoho (vozu) založíš telata! (volky „učedníky").

založit se, saditi se oč. Voč pa se založíš, že bure Kuba voják (nom.!).

zamachat, pokáleti. Lidičky, ten má zamachaný kalhoty. Cák si se u tý stunci tak zamachal?

zámek, 2. zářez ve středu ramene kola (vodního a palečního), jímž rameno k rameni se uváže a tak potom do křížal zapouští.

zaminout si, umíniti si. Ty si dycky něco zamineš! Kryjčíř byl: co si zaminoul, marný, mušel provect! (= byl takový . . .).

zamkýnat, nov. vedle správného zamykat. My nyjsme zvyklí tak šecko zamkýnat a potom — do pa se dohlídá domácího zlodije? Ženský, zamykyjte na noc husy, husy se zase kradou (stáí.).

zamouřit vedle zahmouřit, zamhouřit. Já celou noc voka nezamouřila.

zamyjt, zamyjl atd., nedbale umýti. Lidičky, té zamytá půda: tu tak brzo nehumyjete! (Srv. zaprát.)

zandat, 1. zavříti, ucpati; z. díru ve střeše. Zandá díru svou (= zemře). Zandyj ten vocet, ajt nevyčíchne. 2. prgn. zavříti na závoru dvéře. Stryjček přišel, my už míli zandáno. 3. zastrčiti, schovati, že nelze nalézti. Kampa ste mi, ženský, zandali kazajku?

zánovní, skoro nový, nedávno nový. Chlapsí, purete mi! Tak já vám dám takuvou sukni, zánovní, dělat v tom maškery!

zapadlyj, též **přepadlyj,** 1. hubený od nemoci. 2. Kráva je už zapadlá (před telením).

zapadnout, 1. někoho při čem. Dyjt já ho zrovna při tom zapád, kerak nám jel přes louku. 2. ztratiti se. Kam pak to kladivo s tou babkou zase zapádlo?

zápala, slovo domažlické, červánky. Byla zápala, něco přídе (t. buď déšť nebo vítr).

zapalovat se, o ovoci dospívajícím, než začne zráti. Hu města na silnici už se křešně hezky zapalujou; tu hu nás eště není pomyšlení.

zapást, popásti chvíli za pastevce. Manko, nezapásla bys mi tu drobet, já bych se skočil demů najist?

zapínátko, jehlice spínající ženské „rukávce" u krku. Lívali si je z olova a cínu doma, jako původně knoflíky „liťáky", a vkládali do nich granátky nebo sklíčka; nyní jsou „z krámu", ze sklíčka vyvinulo se drcátko a z toho i název nový, **drcek.** Viz to.

zapít, zapal i **zapjal** atd. = zapíti, zapial... vedle zapnout, zap atd. Probitý knoflíky, dyjt to člověk nedokáže zapít. Zrovna sem to zapjal a vidíš, sem rozhalenyj zas: hde pa sou starý párečky a knoflíky, co šívali kryjčíři! Já vykročil jen tak z rozapatou bestou; a, chlapí, nešel sem daleko, rád sem se zapjal.

zaplect, 2. zašantročit, zapartykovat. Dyť vona mu zapletla vobilí, len, hde co; to se potom má muž dodělat?

zapomenlivyj, vedle zapomětlivyj. Chlapše, nebujd přece tak zapomenlivyj!

zapomít, zapomíl atd. (sr. za - pomnít), zapomenouti. Tuto já tě tak brzy nezapomím. Já humíla koled dost, ale zapomíla sem to šecko.

zaprát, 1. vyprati jen část roucha, pokud poskvrněno. To bylo ňákýho marastu, já mušela sukně zaprát. 2. nedbale vyprati. Ten chlapec nám přines zapraný prádlo z mňesta: íčko už prohlídlo, ale bylo jako komínek.

zápražka, jíška. Drobet vocta, drobet zápražky — to druhý voda a je teký vomáčka a dy je hlad, dobrá je.

zapříst, zapřih, zapřihla atd., ost. tv. od sl. zapřáhnouti. Lidi, mjijte se k něčemu, mušíme zapříst — zapříst! Šmouřilo se, já eště zapřih, ale bylo to marný: nepřijel sem ani za humna a bouřka tu.

záprtek, 1. vejce nevyvinuté, maličké. 2. obr. nadávka člověku drobnému nebo zakrslému. Já by ho vzel, záprtka, a zmáčk bych ho, ani by se mi nehnoul.

zarazit 2. prgn., o zastavení mlýna. Děti na rymíčku křičíly, já hned běžím a zarazím mlyjn, hale chlapec zatim byl už v lednici; kolo ho pěkně sneslo — to při ňom anděl strážnyj stál!

zárazka, počátek plodu ovocného, brzy po květu. Děti, nejezte to eště, dyjt sou to zárazky! Lidi, vono by to jidlo zárazky! Že burete stunat!

zařikávat, zažehnávati (nemoc, zlého ducha atd.). Já mu zařikal vohnipal a hned míl pokoj. Pokosnice nyjlepčí zařikat!

zaryjdovat, zařiditi vůz nebo saně pohybem voje stranou. Zaryjduj v právo, víc v právo: takle bys neprojel!

zas, 2. však, pak, naproti tomu. Ty švesky nejíš — já zas mám švesky rád! To bych já zas takuvý slovo naší mámě nebyla smíla řect. Leckerás falešně (miluje), leckerás zas nesmí. (Pís.)

zásep (ž. r.), zápraží. Nestuj na záspi, poj do sencí!

zástěra v kroji chodském jest sváteční, bílá tylová, jež má význam smuteční proti

pestrému fěrtuchu. Starší bývala modrá, užší plátěná, s bílým okrajovým vyšíváním. Také zůstalo jméno zástěře „ke všídni", plátěné, jež i mužští odedávna nosívali a to buď bílou nebo „tisknutou" (s modrými vzorky).

zašarovat i **zašalovat,** zapěřiti, zabedniti prkny nebo povory. Na zimu, já říkám, že by se míl včelník zašalovat.

zašívat, prgn., často bez předm., záplatovati. Nes (dnes) nepřídu (t. hyjtu), muším zašívat.

záškodník, člověk dělající rád škodu, zejména pasoucí na cizím. Pádar je takuvyj záškodník, vidíš ho pást jen na cizím a jen po škodach.

zašlehnout se, zanésti, ucpati se; o kamnech, kanálech atp. Po syrovým dříví se tě valach snadlo zašlehne. Kanál se nám zašleh a íčko bureme mít v mařtali mokro. Po takuvý hustý polívce aby se zašlehly střeva!

zatáhnout, prgn. 1. ženicha, když si odváží nevěstu ze vsi. „Zatáhnou" mu opentleným provazem cestu buď hoši, jimž družku odvádí, nebo i ženské, a musí se vykoupiti zpropitným. 2. chopiti se práce, vydati sílu. To není jen poroučet: chlape, zatáhni sám! 3. zatáhnout se, též zapučít se, o nádobě dřevěné, rozsušené. Dyj do něho (škopu) drobet vody, von se do rána zatáhne.

zatarasit, zameziti, zvl. cestu. Já cestu skez sad zatarasím a bure po cestě. (m. skrz znělo skez; tak někdy v ml. nedb.).

záteň, příhrada ve stodole mezi mlatem a pernou. Ve výši as 1 m. je trámec začapovaný do sloupů a pod ním až k zemi jest prkenné pěření.

zatim, 2. sm. odpor.: Dělal si nádiję na dožvíco, zatim s ní dostal pakatel. Často **zatim a pod tim,** silnější význ. než zatim, částice jen odpor. Já myslila, dovíjakyj to není svatoušek a zatim a pod tim čechmant s nim šíje. Pořád že Barta nic (t. nedělá) a zatim a pod tim von dost málo.

zatít, zatíl atd., zatíti, začal atd. Kuba zatíl pěst: „Ičko co?" Jedn. sl.: Těl do živýho.

zátočina, oklika, zvl. u potoka, řeky, silnice atp. Je to zrovna, co dělá starka tu velkou zátočinu.

Zátoky, pl., jm. luk u Postř. Sing. Zátoka, na Zátoce, jm. panské louky pod potokem (za-téká ji) u Trhanova.

zatopit někomu, 2. nahnati, nesnázi způsobiti. Počkyj, jen ho nech, jak já mu čechmancky zatopím! (myslil na žalobu). 3. Voda zatopila luka.

zatra, též **zatrápenec** i **zatrápený dílo** — tak si ulevuje v rozhořčení nebo údivu, kdo nechce říci ani sakva atp., tím méně pak sakra atp. Ha zatrápený dílo, kraulík už mi vzel třetího holuba! Lidi potřebujou na chleba a voda žádná — té zatrápenec!

zatrapecenyj i zatracepenyj; z. chlapec.

zatracepenyj, též zatracovanyj a zatrápenyj: nejslabší zaklínání. Ty si zatracepenyj chlapec. Té zatrápený dílo. Též adv. **zatracepeně a zatracovaně!** To tě bude zatracovaně mrzít.

zavalit se, zarůsti, zaceliti se; o ráně, zvl. na stromu. Vobal to íčko hlínou a vono se to pod ní zavalí.

zavalityj, o člověku malém, ale silném, tělnatém. Šimánek velkyj nebyl, ale zavalityj a ruce míl silný jako lamač.

zavařit, 2. žertovně, usnouti. Já na tebe eště mluvím a ty huž si zavařila.

závazek, první dar od kmotrů křtěnci. Bývá to obyčejně peníz, jejž tajně dají do zavinutí, aby se naň přišlo hned, jak se dítě přinese od křtu a rozvíjí se.

závazka, červená pentlice, obyč. hedbávná, jež uvazovala a zdobila vrkúčky dívky chodské v zadu na hlavě, dokud mívaly hlavy jen **plinkou** kryté. Pod z. vlastně vrkoče „kančka" stahovala a plínka od čela pod vrkoče se táhla a konce podvázané až na ramena splývaly.

Záveskyj, jm. rodové. (Poc.)

zavěšenyj, zasmušilý, omrzelý. Cák chodíš pořád zavěšenyj, dyjť tě žádnyj nic nedělá!

závětí, závětří, místo, kam nemůže vítr váti. Vořech u nás nechce závětí; v závětí brzy zjera pučí a potom zmrzne. Jen co přídem k lesu, potom už pureme v závětí.

závij i **závjij,** m. r. Nad Tranovem sou dycky velký závije. Při našich plankach tám je vám závjij, zajeci po ňom lezou v noci do sadu.

zavírák, řetěz, jímž se „zavíralo", brzdilo; potom vůbec velký řetěz.

zavít, zavíl, zavityj atd., zaváti; ale i tv. nepřehl. Šecko šudýš zavito: karapak se tám dostát? (do kostela přes pole). Dy se stane: cesty zavitý — ten strom člověka vede a ba ho i zachrání před zmrznutím.

zavívat atd., nov., m. zavíjet atd., viz víju.

závlač, velký tupý klín z měkkého dřeva, jímž se utahují ramena v křížalách v kole mlýnském.

závlačka, tyčinka železná, která se za-vléká do konce železného silného hřebu, jenž se má v díře své volně otáčeti. Tak na př. hřeb, na němž visí vah u vozu.

závodka, stružka na louce, vedoucí vodu od hlavní stoky. Pacholek by mi nadělal zbytečnyjch závodek, rači si to spravím sám.

Závody, pl., jm. luk za-vodou, u Postř.

zavracet, prgn. obraceti dobytek, shánětí se škody zpět na pastvu. Zavrajt mi teký, dyž si tám. (Pohůnek na pohůnka, který je blízko škody). Chlapsí, dete zavrátit: kráva v zelí, zatrápený chlapsí!

Závratník, jm. rodové. (Poc.)

zavrcená polívka, dom., zakudlená chod., p. z „vody", zasypaná práškem mouky.

zavřít, zavříl atd. V hospodě před nim zavříli. Hanče, zavříla si husy? 2. prgn. dáti kolu brzdu a to vloží se buď „koryjtko" pod kolo, nebo se podváže kolo zavírákem, aby se nemohlo točiti. Brzdy jsou novější.

zavrtit polívku, dom., zakudlit chod., t. j. zavařiti moukou.

zavzetí má tučné dobytče (žertovně též o tlustých lidech), t. ohmatává-li je řezník, může hodně zavzít.

zážer, kravská nemoc jevící se hnisáním na jazyku.

zažrát se, zasytiti se; o dobytčeti, jež přišlo z cizího chléva, kde mu nedali dost. *B*: Pěkná kravice, začíná se spravovat. *A*: Cák — íčko huž se zažrala, hale byla prázdná!

zběhnout, o osení, když za příznivého počasí rychle a zdárně klíčí a roste. Jinak „schází". Ta má hlavatice letos pěkně zběhla; té toho, kouknite, jako čvočků. Na ječmen ešte není dlouho (= pozdě!); vláha je, teplíčko teký, ten zběhne pojednou.

zbrundit, vzbuditi, popuditi atd., zvl. o bolestech. To se mi dnes ty zuby na tom větru zbrundily. Zbrundilo se mi to v břiše (nastal průjem).

zbůdarma, marně, zbytečně. To tám deš zbůdarma, povídám tě.

zbyjt, zbyde i **nezbyde.** Až co po mňe zbyde!

Zdanovec, jm. rodové. (Tlumač.)

zdařená, zvláštní náhoda, řídký případ. Té zdařená, dy my koupíme maso. Té zdařená, abych dostál na cestě žížeň. (V témž významu se říkává: To muší byjt, abych dostál atd.).

zdit, přech. Zdili sme Haliášom stunci. Též slož. vyzdit, podezdit.

Zdolnice, pl., jm. luk u Klenčí.

zdrápanyj, zdobaný od neštovic. Hezká divče by byla, enom že je zdrápaná.

zdrápek, přezd. zdobanému od neštovic. Ty zdrápku, zdrápku! (i na děvče).

zdrápnout, žert. ukrásti. Coura ženskyjm prodávala kartáč, že ho našla. Patrně ho něhde zdrápla.

zdráv, s příčestím min. často užíváno v přáních a pozdravech: zdrávi se ptáli! (zdvořilá odpověď na otázku po zdraví přátel a včel). Zdrávi zkazovali (pod. odpověď na vzkázané pozdravení). zdrávi hužíli! (při poděkování za dar nebo za půjčku).

zdrava, strava. Náše zdrava je jenom sprostá zdrava, ale člověk po ní vydrží dělat.

zdrhat se, zdráhati se. Jen se nezdrhyj a pověz to tátovi!

zdrchat, zamotati atp. Vítr nám zdrchal len, to bure těžko ho sebrát. Dyj pokoj a nech kolovrat, ajt mi to nezdrcháš!

zdrozda, f., drozd. Co pak byjvávalo zdrozd, dyž přišel člověk do houští, lezávaly šudýš jako myjši.

zdrůbek, hrubá třístka, krátká a tlustá; hlavně při sekání pařezů a okřinů obyčejná. Tomeš sekal vokřin a jak tak seká, zdrůbek flink! mňe zrovna do voka.

zdrůbkář, dřevorubec, jenž vozí „zdrůbky" do města na prodej. Pomáhají si tím obyč. „nedostateční", kteří už nejsou pro nějakou úhonu na práce v lese, nebo vdovy, děti.

zduchnít, setlíti; strom zduchnělyj (= shnilý, ale na sucho).

zdůra i **vzdůra,** vzdor. Dyjt mi dělá šechno na zdůru. Též pl. na zdůry a na vzdůry.

zdvíře, vedle zvíře, v ml. nedb. Té ňáký zdvíře! (o velkém pánu).

zdvížná, pitka patřící tesařům po zdvihnutí krovu. Ve mlyjně míli zdvížnou, to pil, hde hdo byl.

zebřina i **řebřina,** žebřina. Muzský dávají pod kolnou vůz do řebřin.

zechtěnda, přezd., člověk mlsný. Si to zechtěnda, co vidíš, abys míl.

zechtěnyj, chtivý, mlsný. Já nyjsem na nic zechtěnyj.

zelenáč, druh jablek, jež i zrajíce zůstávají zelená.

zelenidlo, řasy ve vodě. Voda by byla dobrá, dyby jenom toho zelenidla tulik v tý sturánce nebylo.

zelenka, druh hrušek; je menší, podlouhlá a zrajíc zůstává zelená. Též jm. rodové: u Zelenků (Chodov, Postř.). 2. Také jméno jablek zelených, prostřední velikosti.

zelený, adj. stř. r. v platnosti sb. = zelená píce, čerstvá proti sušené. Náše nedostanou íčko než zelený (krávy, z jara, když už nouze o sušenou píci).

zelniště, role po zelí. Míli sme ječmen na zelništi, ale byl! (= pěkný).

zem, euf. výr.: je tak a tak dlouho pod zemí, zem ho tlačí, kryje atd.

Zeman i **Ziman,** jm. rodové. (Tlmč., Kyč.)

zemská žába, ropucha. Já se podívám a vona tě tám sedí na hrnci takuvá zemská žába.

zet, zeť. Ouvij, chlapše, huž je veta, táta nechce tě za zeta. (Pís.) Byl se mnou teký zet. (Vždy **t** zní tvrdě.)

zevel, kdo se hloupě nač dívá. Si to zevel, stojíš tu a nevíš, hdo tutary de!

zevlovat, hloupě se dívati, též marně a zbytečně na něco patřiti nebo i čekati. Cák tu zevluješ; di po svyjch! Je to nechojdemů jeren; k vůli svarbě by tám zevloval hodiny.

zez, předl. zdvojena místo **z, ze,** ale i jednoduché **z** zcela obyčejné: Máma příde **zez** mňesta. Deš huž **z** mňesta? Té zez Dražena Vondrašouc. Srv. násl.

zezdola i zdola. Zprubuj to zezdola, snad tě to pure snáz.

zezhora i zhora. Až purou cikání zezhora. (Pís.)

Zhorce, pl., ve Zhorcích, louky a pole u Pocinovic.

zhoužlt (**h** úplně jasné). Dyby se mohly vrata zhoužit!

zíbst, zíblo atd., zábsti, záblo atd. Lidi zlatý, to mi zíblo. Kouknite, mi nechce přestát zíbst.

Zíka, jen ve jm. rodovém. Zíkouc, u Zíků. (Ouj.)

zídka, prgn., obruba starých kamen u zdi. Na zídce je pár loučí suchyjch.

zimnice, v přir. To příde dycky jako zimnice: dyjť na mně teky peří neroste! (Smysl: nutí a žadoní, abych dávala a já se musím o své přičiniti!).

zimomáry, zimnice střídavá s horečkou, zvl. před nemocí. Takuvý zimomáry sem dostála, já veděla hned, že to bure ňáká nemoc. Lidičky, po mně dou zimomáry, jen to slyšet!

zimomárnyj, zimomřivý. Já sem dnes celyj den ňákyj zimomárnyj. Viz zimomáry.

zimustrát, zimostráz. Ale Ch. říkají z. brčálu. Na Hernoufouc louce roste zimustrát. Pár kousků zimustrátu, ňáký lupínko z pivonky, a bure teký věneček.

zin — zin, ml. d., citosl. provázející hru na housle. Bečánovi se smějí napodobujíce rukama hru na housle: Zin — zin, pastyjřuc syn!

zízí, ml. d., neskl., nemluvně, zdrbň. **zízədlo,** vedle **dídí.** Koukyj, teta má nynaný zízí! Nechceš, teta nám dá zízədlo, vemem si je demů?

zjera, z jara. Zjera je zjera: šecko to voní, člověku se nechce ani do sencí.

zkazit se 2. prgn. a) o svobodné, ztratiti věnec. Divči mít jedinou a vona se mi zkazí — je to zármutek ňákyj! b) přepracovati se. Té služba — takuvý pytle zvíhat? Té se zkazit!

zkyjsnout, zní skyjs atd. Vocet bych míl, ale, divče, von mi skyjs! (žertuje starý šenkýř s „poslíčkem"). Vostálá polívka skyjsne.

zlaví, zhlaví, lůžko dřevěné. 1. pod kladou na voze, na němž se kláda při řezání postrkuje. 2. pod železným hřídelem u kolečka kolovratu.

zluc i žluč. Šlakovitý dílo, něhdeš nevidím zluc (při otvírání husy).

zlyj, prgn. obyč. s přídavkem ten: ten zlyj = ďábel (Chodové neradi jej jmenují). To tě ten zlyj napískal.

zmáchnout se, zmehnout. To se mu to zmáchlo (měl před svatbou a bohatou nevěstu odvedl jiný). To se mi to zmáchlo (chtěl voziti obilí a začalo pršeti): zklamalo, nezdařilo se.

zmeškat (rozd. od zameškati), přijíti pozdě, zvl. na obřad nebo jednání nějaké veřejné. „Hanížko, tepřiva na ranní? Zmeškáš!" „„A, přídu dost!"" Zmeškat kostel, to radši nejít!

zmetat, potratiti, o dobytku. Též slož., viz pozmetat.

zmetek, a. 1. mládě potracené. Té ňáká kůže, té z ňákýho zmetka. 2. nadávka příkrá. Ty zmetku, ty si budeš myslit na mou divči? (= dceru).

změt, l, f., též **změt, u,** m. a neporozuměním **znět, u;** pole pozmítané záhy, takže ještě obroste plevelem a vypadaným obilím nebo i po řípě (vodnici), kterou sejí na Ch. po žních. Káče, žeň husy za humna na znět, je tám takuvyj vosítek a pantličky (klíčící zrní), tám burou mít za chvíli volata jako cepy. — Té ňáká změt, tu byla asi řípa (praví se z jara o řipništi ještě neoraném).

zmítat, též slož. pozmítat, o prvním mělkém orání strniště. Jirka jel na Lopatu pozmítat žitniště.

zmlazovat se, dostávati mladé přirůstky, mlázy, sněti atd. Zvl. zmlazovaný vobilí (= nestejně rostlé). Ta jabloň se pěkně zmlazuje (která už začínala „choudnout").

zmrzlant, člověk zimomřivý. Já nyjsem takuvyj zmrzlant jako ty, abych se bál, dy na mně zafouká!

zmuchlat, zmačkati, (zvl. o šatstvu). Ty máš pěknou kazajku ke svátku, zmuchlanou; de pa si jí, prosím tě, míl?

znamka, známka. Tu je ňáká znamka, aby tu něhde nebylo ňáký voko! (ulomená peručina při houští v lese).

znát, znál atd., znáti, znal. Tatíka sem dobře znál, dědka teký: to byli ňáký muží! (t. tvého). Máma mně huž neznála (umírajíc). Též slož. poznál atd.

z něčehož nic, z ničeho nic, z nenadání. Von se mi tu z něčehož nic veme chlap a kam pryj du!

znít, znílo atd. Sena málo, votava nám zníla — to bude letos dlouhá zima. (Sm. těžko se dočkáme nové píce.)

Zolník, jm. polí u Tlmč. V Zolníce.

zout, zoul atd., zouti. Už nepuru někam (= nikam), už sem se zoul! Též slož. Vyzoul se mi dřevák a já v punčoše do takuvýho marastu!

zpomenout se, vztéci se, pominouti se, o psu. Nám se jednou zpomenoul vod velkyjch zim.

zpomenutyj pes. V Tranově zastřelili dypato zpomenutýho psa.

zpomít, zpomíl atd. Hlete, mám to na jazyku a nemůžu si íčko zpomít a nemůžu! Hdo pa na tuto zpomíl!

zpruhovat, sešlehati, aby bylo znáti pruhy, potom vůbec tuze sešlehati. Divče, nepřestaneš-li, já tě zpruhuju, abys míla proč bečít.

způrovna, oblíbené příslovce. Jen co se dostaneš z lesa, v polích už pojedeš způrovna (nebude kopců a dolíků). Já tak ležím hezky, tak způrovna (nemaje mnoho pod hlavou).

způsobit, 2. dovésti, udělati. Zkazíš mi darmo vostří a nezpůsobíš nic. 3. pořídíti, koupiti. Co pa dnes způsobíš za zlatku!

zpustit = pustým učiniti. Tak se zpustila, že k posledku nemíla ani hde byjt; lidi se jí štítili.

zpyjchnout, 1. zhrdnouti. Ve světě zpyjch, íčko se stydíl za vlastní matku. 2. považiti se jen trochu, ne klokotem. Já do toho the přilila, mušíš počkát, až to aspoň drobet zpyjchne. My máme zdravou krávu, to není třeba nechát mlíko dlouho vařit, jen dy drobet zpyjchne.

zráčilo se, jen neos. užíváno tohoto slovesa a iron. Že se tě přece zráčilo! (= div, že ses odhodlal).

zráda, zrada; též vyzrazení, udání. To přišel něhdo myslivci se zrádou. Já veděl hned, že je **zráda.**

zráju, vždy dl. i v ind. praes. U mňesta zrájou křešně. Letos to vobilí ňák nezráje. Vovoce, kerý tři roky zráje. (Žert. hádanka svatební. Jalovec.)

zřetelnyj, 2. výmluvný. Vona je divče zřetelná.

zrno, často ve sm. hromadném. Hdyž chceš hovado hukrmit, nesmíš litovat: zrno je zrno. Ale též zrní. Já mám slepice jako behna, ale co pa dostanou zrní; házím jim celyj den. Tary hu nás dávává zrno tři zrna, pět zrn, to huž je moc. Hale míl sem jednou ječmen na novině a dal dvanáct zrn. (T. tolikerou úrodu.)

zrovna dost, důraznější než dost. Šecko to vonílo zrovna dost (= tuze a tuze).

zrzák, zdrbň. zrzáček, ryšavec. Bývá často přezdívkou rodovou. Zrzáčkouc Manka. Zrzáku, hlava hoří! (dráždí jej; on odpovídá: Poj hasit!).

zrzavit, -il atd., rezavěti. Též slož. sezrzavit! Ve vlfku tě muší železo dycky zrzavit. Ráno brambůr, na polodne brambůr, na večer brambůr a zijtra zase tak a pozijtří zase: to aby člověku třevo po nich sezrzavílo.

zrzavyj, 1. rezavý. Nůž celyj zrzavyj. 2. obr., ryšavý. Hu nás najdete zrzavyjch lidí tůze málo.

„zubatá“, žert., smrt. Voni řeknou humřít, humřít, hale dy příde zubatá, žádnýmu se nechce.

zvač, zváč. Chodíš jako zvač (= chodíš pro nic za nic, sem tam místo práce). Koláč je zvač. (Přísl.)

Zvadlák, jm. rodové. (Lh.)

zvádnout, zvád, zvádla atd. Na takuvým prudkým slunci muší zvádnout (fiala v květníku). Špatnyj čas; jen to tak na hrabích drobet zvádlo (sušená otava neuschla dobře).

zvedat atd. v chod. není, jen zvíhat.

zvětřit, zpozorovati. Já zvětřila hned, kam to co bíje. (= nač naráží.) Jak ho psi zvětřili, to byl rámus! (řezníka, přicházejícího do vsi).

zvíčera, z večera. Zvíčera sem dlouho nehusnoul.

zvíhat, zdvíhati. Rozpíčku, zvíhyj! (volá prý v noci čert, zdvihaje „Čertovo kámen“ u Babylona.) 2. prgn. zdvihati krov, t. j. části krovu hotové nositi na stavení, aby se krov „vázal“. 3. zvíhat si něco, být nemile dojat, uražen čím. Sedlák jí řek zrovna, co je zač a ta si tě to zvíhala.

zvířecí, t. hvězda, večernice, protože prý zvěři na pastvu vycházející svítí.

zvítězit, 2. co nebo nic, dopracovati se úspěchu, dokázati něco atp. Vidíš, vidíš, Barto: nás si stáh a sám si tu nic nezvítězil a taky nezvítězíš! Tu to bure, pořád jen „vorevřu, zavřu a vorevřu, zavřu“. (Smysl: My jsme se vyčerpali, abychom tobě pomohli na větší živnost prodluženou a marně; tu jeden dluh zaplatíš, jiný se udělá).

zvíznout, rychle, hltavě sníst. Já zrovna vrtíla, dala sem mu drobet pormáslí a kousek rozpeku do toho: a míli ste ho vidět — ten to zvíz!

zvížná i **zdvížná,** pitka po zdvíhání krovu. Máme zvížnou, ale já nevostál sedít, pospíchám rači demů (praví tesař).

zvodnění, menší povodeň. My tu koukáme, v polích sotva párkrat kváplo a přídeme demů, pode vsí zvodnění.

zvon, 2. přezdívka toulavému lenochu. Viz zvonit se.

zvonit, 2. zníti. Zvoní mi v huších (= zní), V kerým huchu mi zvoní? (**h** jest úplně jasné). 3. zvonit se, nazdařbůh choditi a vyhýbati se práci. Hde se zvoníš celyj den? (Matka na syna, vracejícího se z denní hyjty.)

zvrátit se, 2. přen., pohoršiti se, rozhněvati se. Manka je hned zvrácená (snadno ji popudíš). Též v témž sm. vyhoupnout.

zvrhnout, 2. zv. nemoc, úhonu atd. = dostati se, vybrati se z toho: Tůlik ran na tý jabloni a šecko to zvrhla. Tenkrat sme nemyslili, než že Martin pure (umře), a šecko to zase zvrh. 3. zvrhnout se, pokaziti: Semeno se zvrhlo = dalo plod horší, než se čekalo.

zvrznout, sníst (žert.). Dyjť se nebureš voslyjchat: sedni a zvrzni to!

zykuna, o nelibé ženské, zvláště o dotěrné a neodbytné. Přilízla na nás jako zykuna (vypůjčit si). Stará, té zykuna!

Ž.

žabí miska, škeble. Spustili stavidla, už se vokazujou na blátě žabí misky. (Před lovením rybníka).

žabinec, (byl.) rdesno, (menší druh, rostoucí u plotů a hnojů na vsi). Žabinec je teký na leccos.

žabí třísla, též **žabí lože,** plod, jikry žabí. Třísla je tu dost, ale žáby — doví, kdy už je kdo pochytal.

žabská, jen ve spojení: žábo žabská. Ty žábo žabská, pro tebe je ště husy pást, ne-li lízt mezi chasu!

žádlo, řidč. **žabadlo** i **žihadlo,** Hímoles, íčko sem tu dostál žádlo vod vosy. Vosí žádlo bolí touž než vod včely. Já slyjchával, had pryj má teký žahadlo. Viz to.

žádnyj, 2. o člověku, jenž se chorobou nebo stářím tuze „ztratil“ (zhubeněl). Lidičky, ta Manka, ta se ztratila, vona není zrovna žádná; i ty kostě se na ní seschly.

žádný, (srv. žányj.), jen neutr. v doplň. Já říkám: Dy nyjsou ty brambůry, to není žádný (= to není nic). Co pak to je na něho, na chlapa, drobet tý bryndy ráno; té žádný! Ráči ajt uvaří hrnec zapražený polívky.

žádost dát, obstarati dobře, vyhověti čemu. Vona si nasadí lichvy jako něhde na panským dvoře a žádost tomu dát nemůže, potom jí to chcípá. — Tuty louky, takuvý pěkný položení, to by byly jiný louky, dyby se jim dala žádost.

žahadlo, obyč. **žádlo,** žihadlo. Chlape, ten vystrkoval žahadlo! (had; o jeho jazyku).

Žahůrek, jm. rodové. (Tlmč.).

žányj, žádný, ml. nedb. Není tám žányj! (= nikoho není doma).

žběračka, sběračka. Tak to rozcintáš, tou žicí: vem žběračku! (o nabírání smetany).

žďamk! citosl. o ráně prudké do měkka. Pes jen mňe trhat a mi se nachomyjt takuvyj bukovyj knitel a já žďamk! a pes se válel: tu máš!

žďamknout, onom. o zvuku, když něco tvrdého a těžkého dopadne do měkka, zvl. do rozmočené půdy. To to žďamklo! (kůl vražen do díry, v níž stála voda). Přenesený význam: Von jí žďamk a bylo ticho (= uhodil).

žďím, u, m., na prádle špatně vypraném je znát žďímy, t. j. skvrny pruhovité, v něž se srazila špína při žďímání.

žďímat, 2. posm., plakati. Jen si žďímij, žďímij: dyj ty přestaneš zas!

Žďíry, pl., jm. polí a luk u Klenčí.

že uvozuje věty zdánlivě samostatné (pův. byla souvětí, z nichž hl. věta vynechána). Př. Že tě uhodím! (vyhrůžka). Že tě husa nekopne zadní nohou! (přání). Že sem já ho nedostál! (t. zloděje). Že neuhádneš, kolik mám skováno na pouť! (t. krejcarů). V Dom. opakují větu samostatnou a teprve při opakování opakují že: Proč pak k nám nepřídete, že proč pak k nám nepřídete?

želář, žalář. Té služba tary, té želář: člověk nemůže krok a teky tu človíčka nevidí. (Sm.: Není ani s kým promluviti. Doklad o citu společenském, jenž se jeví zvláště v oblíbených a srdečných hyjtách.)

železňák i **železák,** 1. železný hrnec. Já jim toho postavím takuvý dva železňáky a krávy se můžou po tom přetlouct! (řípy s tořnem). 2. druh jablek; tmavě červená.

želízko, prgn. 2. železo s ostřím podoby dláta, jímž soustruhuje vřetenář vřeteno. S tustim želízkem celý to břeteno dokážu. 3. železo v hoblíku. Té hoblovat: želízko jako poleno (tupé).

žemlička, 1. lnu. Mám eště pár žemliček vod lonska. 2. květ jetele. Letos udělá eště ta jetel přes půzimek žemličky. (O letošním j.).

žena, 2. prgn. jen manželka nebo aspoň vdaná; jinak ob. **ženská.** Tak to máte u nás vo funusech a tak to máte vo prosecích: napřed školáci — chlapci, divčata — potom chasa teký tak, potom muží a naposled ženy, to už de každyj sám na svý místo. Ženská je strhaná hráz (t. nespolehlivá; přísl.).

ženc, žnec. Ty si mi, Hana, pěknyj ženc: hužíješ se, eště s dobře nezačela! Tutary šel svatojánskyj ženc (bytost báječná, utínající prý po poli jednotlivá stébla).

žernyj, 1. tráva žerná, t. j. kterou dobytek rád žere. 2. kráva žerná, t. j., která není mlsná. Kravka takle pěkná a takuvý žerný hovádko!

žerť (sic!), prgn. pavůza. Do ježka je dobře nakládat vobilí krátký a málo; na vopravduckou fůru jen vzít žerť!

žíce, lžíce. Vem na to žíci a vyškrab to! (= dojez).

žid, nom., vok. pl. **židi** (stší. i ml.). Židí v pátek maso jedí. (Lékovadlo).

židlice, obyčejnější než židle. Hana, dyj sem židlici, ajt si sedne!

žínka, 1. sponka k „haklíku" na ženský šat, 2. okrajové vyšívání na límci a límečkách mužské košile; toto vždy v pl.: žínky.

žít, žnu, žil atd. Též v slož. Nažíla sem si rovnyj a íčko pospíchám vařit. Hužíla se (= srpem se sekla). Ale v pass. Voves máme požátyj.

žitnavky, jablka zrající se žitem, barvy bledě voskové, s nepatrným nádechem rudým.

žito i **žíto;** krátká výslovnost zvláště v řeči starších; srv. vojáci (stší), vojácí (ml.).

živá nemoc, žert. těhotenství, hledíc k prvním obtížím při početí. Jen aby to nebyla živá nemoc (obava o svobodnou!)

živyj vlas, 1. strunovec. Nepíte z tý sturánky, náše děti tám našly živyj vlas. 2. nemoc oční. Manka má starost s vokem, mi se zdá, že dostane do něho živyj vlas.

žížeň, i, žízeň. Hdo pa by pjil, dy není žížeň; to nedělá ani hovado.

žižla, ženská, mluvící nedbale anebo na plano. Di mi s ní, s žižlou. S ní nepřídeš než do klevát.

žleb, žlab. Lízání dáváme jenom tak do žlebu. Srv. jm. vl. v Oužlebí. (Kyč.).

žlebina, úžlabina. Té to políčko v tý žlebině? Cák za ně dostane! Pakatel.

žleza, žláza, hlízovitý otok, jenž zase zmizí, aniž se podebere; na př. na krku. Mladým lidem udělají prý se žlezy od „rostu".

žloudek, žloutek. Tě pěkný housátko jako žloudek! To bylo vijce, kouknite: žloudek jako voheň!

žloutenice, žloutenka, nemoc. Náše Dodla dostála po ní žloutenici (po mrkvi).

žlova, žluna. Žlova akorát poví, dy má přijít myslivec (t. na toho, kdo se strojí k pychu).

žlutý babičky (byl.), pryskyřník složitého květu, pěstovaný v zahradách.

žmoulit, váleti v ústech při kousání (o bezzubých). Tak to tak žmoulím, zubů není, naposled to muším spolknout celý (stařec o soustu masa).

žoužala, smrtník, potom vůbec brouk jemu podobný; nikdy v chod. žížala; té říkají jen červ, červík. Žoužala tu leze, mámo

začlápnite jí! Cák to pádlo do toho mlíka, té ňáká žoužala.

župánek, starý krojový kabátec ženský, delší než špenzr a v zadu s varhánky.

žvank, neskl. prgn., o nenasytném žaludku. Andres má žvank: toho můžeš v noci zvolát a dát mu vlka s chlupama a von ho spucne!

žvanknout, udeřiti něčím těžkým. Dyby mi byl přišel do rány, já míl po ruce bukovyj knitel, já bych ho byl žvank! (o psu, slídícím v cizím statku).

Přídavek.

Z literatury o Chodech.

Chodský slovník hledí podati zaručený obraz živé mluvy, proto v něj nepojato nic, čeho skladatel sám neslyšel, ať by leccos nad to ve spisích o Chodsku od kohokoliv bylo podáno. Nezařazuji na př. ani pěkných výrazů „vlasy lehlé" na rozdíl od „karasatých", jak píše B. Němcová v Karle snad z mluvy chodské své doby, neboť sám jsem za svého věku nikdy nikde těchto slov neslyšel. Atd. Podle toho nenáleží tu udávati literaturu, ale podává se přece aspoň přídavkem přehled její po přání slavné III. třídy Akademie, jež slovník vydává.

V historii chodské připomínají se Chodové u Dalimila, Hájka z Libočan v Kronice České jako zasloužilí účastníci vítězství Břetislava I. nad Němci 1040. (Nazývá je „Lidé polesní"). Pavel Stránský ve spise „De republica Bojema" první vydává je za přistěhovalce polské z doby Břetislava I. Pešina o tom pochybuje, Balbín věří. Palacký v Dějinách a H. Jireček ve Slovanském Právu kriticky toto mínění podvrátili. Jejich i pozdějších stoupenců (Emler, Domažlice a Chodové ku konci XVI. a na začátku XVII. věku, v Pam. Arch. 1868) vývody platí podnes, sesíleny byvše bádáním kulturně-historickým a jazykovým, jež nemůže míti Chody než za starý kmen český.

Těmto kulturně-historickým studiím prolomili na Chodsko přístup už B. Němcová s Erbenem v letech čtyřicátých minulého století. Němcová všímala si bedlivě všech zvláštností řeči, života, povahy chodského lidu a nejen o nich psala (Obrázky z okolí Domažlic, Selská svatba v okolí domažlickém, Různořečí domažlické — prý pro Čelakovského; vytištěno bylo 1903 Dr. Zíbrtem v Čes. Lidu z rukopisu musejního), nýbrž dodávala jimi koloritu, půvabu i životnosti svým skladbám belletristickým, zejména Karle a Pohorské vesnici. Erben uplatnil svá pozorování ve sbírce písní, kdež je řada písniček z Domažlicka a v pohádkách (na př. Jirka s kozú; tu i dialekt), obíral se i historií chodskou (Dějiny Chodův od nejstarších dob až po války husitské. Květy 1868).

Po té spalo či vlastně bohužel hynulo nevšímáno vzácné kulturní dědictví Chodův až skoro do nového ruchu folkloristického, který u nás vyvolán byl předůležitou, ale dnes už zase skoro zapomenutou výstavou národopisnou. Sem tam sice ještě něco důležitého zaznamenáno, na př. sešitek písniček od zpěváka chlapce nebo děvčete pro vlastní potřebu, avšak celá ložiska bohatého materiálu zavalena zatím zapomenutím. Z toho, co se zatím dostalo do literatury, zasluhuje zvláštní zmínky spis svérázný, širšího programu Příroda a lidé od R. E. Jamota (univ. prof. Thomayer, rodák chodský), jenž mezi svými lidmi předvádí i některé osobité typy svého domova. Hlouběji podíval se do života a povahy

chodského lidu Alois Jirásek v přípravných studiích ke svým Psohlavcům, jež takřka obnovily daleko široko starou chodskou slávu (1884), zvláště když k umění slovesnému přidružilo se tu i hudební v Kovařicově opeře na libretto K. Šípka. Od Jiráska jest též instruktivní článek Chodové v Ottově Slovníku naučném XII. Koncem let osmdesátých všímá si i folkloristických zvláštností lidu chodského kněz mezi ním působící F. Wildmann a píše o nich zároveň s jejich historií (ve Vlasti). Jirásek, Thomayer a před nimi v slovanském semináři české university prof. Gebauer byli i auktoru tohoto slovníku vůdci a rádci, aby se dal do podrobných folkloristických studií o Chodech a munificencí I. a III. tř. České Akademie jakož i Archeol. kommisse při Č. Ak. umožněno, že v nich přes obtíže počátků vytrval. Z nich vyšlo dosud na 100 článků drobnějších i větších. Největší z nich: Pověra na Chodsku. Děti na Chodsku, Národní píseň na Chodsku (Květy 1891—4), O hláskosloví chodském (L. Fil. 1891), Statek i chalupa na Chodsku (Čes. Lid. II.—IV.), V záblescích staré chodské slávy. (Otto 1904.). Mezi chodskými dřevorubci. (Ve Světozoru 1897, Zlaté Praze 1901 a j.) Výzkumů folkloristických pokusil se podepsaný užíti i ve skladbách pro mládež, hlavně ve dvou knihách chodských bajek (u Otty 1902 a Hejdy-Tučka 1905). Obětavých pomocníků dostalo se mu ve fotografu amateuru E. Strouhalovi, jenž zdařilými obrázky doprovází zvláště studii Mezi chodskými dřevorubci a J. Paroubkovi, jenž připravuje kresby pro studii o chodském malování a vyšívání. Současně pracují i jiní ve folkloru, na př. P. J. Baar (Do kolečka, řada popěvků chodských v Č. Lidu), jenž užívá výzkumů svých hlavně v belletrii (Pro kravičku, chodský román s idyllickou ideou lokálního patriotismu a silnou domorodou charakteristikou osob i všeho životního ovzduší). O svém rodišti Klenčí napsal Baar i stať historickou v Poslu od Čerchova. K. V. Rais v povídce Domov staví proti světlému obrazu stařeny domácího mravu odrodilou Vídeňačku z kraje. Na Chodsko zavádí své skladby belletristické a dramatické také Dr. Čísler (Dřevorubci, Na Šenavské pile, Dvojí život, Pan hrabě se žení, Pouť u dobré Vody a j.). Z dialektu chodského čerpáno už v Šemberově Dialektologii 1864, v Duškově Hláskosloví a v Kmenosloví nářečí jihočeských (Rozpr. III. tř. Č. Ak. II., VI., IX.,). Prof. Kebrle píše O gram. zvláštnostech mluvy domažlické, hlavně o vadách, v programu gymnasia domažl. 1901.

V posledních letech se starými pamětníky vymírá úžasně rychle kmenová úsoba chodská, a zachranitelů nepřibývá, až na jediný směr, národní píseň. Tu vykonal záslužný čin už L. Kuba, zapsav na počátku let devadesátých za tři neděle svého pobytu na Chodsku okolo 400 písní s nápěvy. Z nich vyšla však dosud jen malá ukázka. Za to dostalo se tu Chodsku nadšeného a povolaného sběratele po stránce hudební i slovné v prof. Dru. Zíchovi, jenž právě jmenován i členem ústřední kommisse pro záchranu nár. písní v naší říši. Dr. Zích, věnovav se jedinému tomuto svému odboru se zvláštním nadšením i odborným vzděláním a to přes hranice Chodska, bude moci podati o písni české vůbec a zvláště chodské práci, která překvapí veřejnost. Prozkoumalť nejen sám po této stránce, co umí kdekterý zpěvák a muzikant chodský, ale dostalo se mu i sbírky Kubovy a také podepsaný postoupil mu obšírnou sbírku textů, jež od počátku svých studií sám zapsal i od jiných dostal. První ukázka jeho široce založených studií jest v Č. Lidu XV. Píseň a tanec „do kolečka". Mladý hudební skladatel J. Jindřich těží z charakteru lidové písně chodské pro své skladby a zvlášť vydal sbírku chodských písní s průvodem piana (Rodnému kraji, v Plzni 1903). J. Skalický harmonisoval též písně chodské ve sbírkách Z chodského kraje a Venkovské obrázky. Dr. J. Královec vydal 1894 Chodskou svatbu v písních (asi 160 čísel bez nápěvů). Píseň chodská vzbudila si i umělé napodobení v knížečce Rodnému kraji od Jana Psohlavého (J. Š. Baar), kde jest několik pravých „ohlasů" jejích s částečným přibarvením prostomilé bulačiny.

V historii chodské novější dlužno uvésti spis kněze P. Hyp. Randy, Chodové a jich osudy Domažlice 1887, jenž podává hlavně mnoho přímého materiálu archivního.

Před tím už byl se zabral do studia dějin Domažlicka jiný rodák domažlický, děkan Karel Hájek, († 1889), jenž však později zase ustal, zanechav nedokončené práce v rukopise.

Čestné zmínky hoden tu uvědomělý purkmistr domažlický † J. Kresl, jenž řemeslem jirchář oblíbil si historii Domažlicka tak, že se k vůli pramenům učil i latinsky a pak psával drobné úryvky v místních listech; největší z nich Denník historický královského města Domažlic. Dále jest vzpomenouti usilovné práce B. Stréra, gymn. professora v Domažlicích, jenž pročetl a první excerpoval i spořádal historické papíry domažlické a byl hlavním z tvůrců domažlického musea. Škoda, že bohaté a velmi instruktivní práce jeho historické zůstávají v rukopise nedokončené. Z ukázek uveřejněných uvádím: Hradiště Tuhošť na Domažlicku, Rytířské a erbovní rodiny v Domažlicích v 16. a 17. století. (Progr. gymn. v Domažlicích 1886, 1889.) V posledních letech našla historie chodská dva nové badatele a sice kněze prem. řádu P. Ant. Kitzbergra a faráře Teplého, kteří zatím mají své výzkumy rovněž v rukopise. Historické a umělecké památky Domažlicka shledali a vylíčili slovem i obrazem prof. F. Vaněk a Dr. Hostaš v Soupise, vydávaném Arch. kommissí při Č. Akademii v oddíle okres Domažlický.

Místopis Domažlicka s programem velmi širokým a bedlivě promyšleným snažil se sestaviti za účasti učitelstva horlivý pracovník, zvláště v době svého služebního odpočinku, Ant. Srna, ředitel měšť. škol v Domažlicích. Turistovi opatřil dobrou rukověť, poučující stručně o všem zajímavém v kraji i životě, okresní starosta Max Duffek ve svém Průvodci po Domažlicích a okolí (s hojnými obrázky). Nahodilé dojmy letního hosta na Chodsku snaží se sdělovati mládeži H. Pilbauerová v knize Z kraje Psohlavců.

Slovesnosti poskytuje znamenitou pomoc v zobrazování Chodska hojný a horlivý zájem umění výtvarného. Z dlouhé řady umělců, kteří na Chodsku studovali, připomenouti dlužno aspoň malíře Aleše, illustrátora skvostného vydání Jiráskových Psohlavců, J. Špillara, A. Muchu, Maška, Jansu, Doubu, F. Velce, sochaře † Hoška (modeloval pomník Kozinův), B. Vlčka a j., kteří v studiích svých a genrech zachytili a zachovali tak hojně typů chodských, krojů i národopisných výjevů.

Značný význam mají pro historii i pro kulturní obraz Chodska oba týdenníky domažlické Posel od Čerchova a Domažlické Listy, uveřejňujíce občas specielní větší články i přemnohé cenné zprávy drobné.

Německy psali o Chodech hlavně A. Gabriel, Der königl. Wald Hvozd oder das Gebiet der königl. Freibauern in Böhmen 1864, Pangerl, Über die Choden zu Taus 1875 (Mitt. d. Ver. für Gesch. der Deutschen), a ještě před nimi k processu Chodův obrátil pozornost lékař všerubský Dr. Weisl v časopise Panorama 1848, Helfert, Die ehemalige Wald-Veste Böhmens (Mitt. d. geogr. Ges. in Wien 1870), Wenzig, Der Böhmerwald, Jirásek ve čl. Charakter, Sagen etc. der Slaven (Die österr. -ung. Monarchie), J. Blau, Tschechische Volkstracht der Tauser Gegend (Zeitschr. f. österr. Volkskunde, Wien 1906). V Německu vyšla i větší belletristická práce o Chodech, Hančička, das Chodenmädchen od Maxe Schmidta, (Berlin 1893), pozoruhodná auktorovými sympatiemi k chodskému lidu.